RAD

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

KNJIGA 152.

RAZREDI HISTORIČKO-FILOLOGIČKI I FILOSOFIČKO-JURIDIČKI.

59.

U ZAGREBU 1903.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

Digitized by Google

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Sadržaj.

	Strana
Pojam vlasnosti u današnjoj pravnoj nauci. (Svršetak.) Od dra. Ivana Strohala	1—31
Borba Ludovika I. s Mlečanima za Dalmaciju (1348—1358). Od dra. Dane Grubera	32—161
Osobine današnjega lokvarskoga narječja. Od R. Strohala	162—248

Digitized by Google

Digitized by Google

Pojam vlasnosti u današnjoj pravnoj nauci.

Primljeno u sjednici filosofičko-juridičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 30. siječnja 1902.

Napisao docent dr. Ivan Strohal.

(Svršetak.)

§ 18. U današnjoj pravnoj znanosti postoje glede toga, koje ovlasti potječu iz vlasnosti, po kojim ovlastima vrši vlasnik svoju vlasnost, iz kojih se sastavnih dijelova, prava ili na prosto ovlasti sastoji vlasnost, vrlo različna mnijenja. U opće moglo bi se kazati, da svaki pravnik nabraja druge ovlasti, koje obuhvata vlasnost.

Mnijenja najznamenitijih pravnika o tim ovlastima jesu slijedeća:

Donellus[1] nabraja pet ovakovih ovlasti, koje on smatra pravima i dijelovima vlasnosti: Prima (sc. pars) ius tenendae et possidendae rei. Secunda, licere incolumem tueri. Tertia, utendi fruendique ius. Quarta, ius ab eius usu arcendi quolibet. Postrema, alienandi dimis nuendive".

Heineccius[2] veli: „Transimus iam ad actiones in rem singulare- et quidem ex specie secunda iuris in re, puta ex dominio ortas, per quod hic intelligimus ius in re corporali, ex quo facultas de re eiusque disponendi, eamque vindicandi, nascitur nisi vel lex, vel conventio vel testatoris voluntas obsistat".

Zeiller[3] veli, da je pravo vlasnosti pravo na isključivo raspolaganje bilo kakovom vanjskom stvarju, te je po tom skup neizbrojivih prava, koja se ipak dadu svesti na tri temeljna prava: 1 pravo posjeda, 2. pravo uživanja, 3. proprijetarno pravo.

Thibaut[4] veli, da se prava sadržana u vlasnosti dijele u dva glavna razreda: koristovna i proprijetarna prava; ovima drugima,

[1] Commentariorum de iure civili lib. IX. cap. IX. 1.
[2] Elementa iuris civilis sec. ord. pandect. II. § 78.
[3] Natürl. Privatrecht § 77.
[4] System des Pandecten-Rechts § 560.

Digitized by Google

veli, da se mogu smatrati samo ona prava, koja ostaju u vlasnosti, pošto se oduzmu koristovna prava. Koristovna prava dijeli opet u: a) pravo na uživanje, b) pravo na drugu upotrebu izvan uživanja. Dalje[5] dijeli opet proprijetarna prava u: 1. pravo na odsvoj, 2. ovlast raspolaganja sa supstancijom stvari po volji, 3. ovlast braniti se u posjedu svih koristovnih i proprijetarnih prava.

Glück[6] dijeli prava, koja sadržava vlasnost, u dva glavna razreda: I. Koristovna prava, i to a) pravo posjedovanja, b) pravo upotrebljavanja stvari; to pravo upotrebe sadržava opet: 1. pravo plodouživanja (ususfructus), 2. pravo druge upotrebe, koja se obavlja bez plodouživanja (usus); na temelju prava upotrebe može vlasnik svoju stvar i potrošiti (abuti), t. j. on može s njome tako postupati, da se ona sasma pokvari ili pogorša, u koliko uslijed toga ne trpi država ili prava koga drugoga. U ostalom, veli Glück dalje, ne idu koristovna prava među bitne dijelove vlasnosti, već samo ad naturalia dominii, te su ta prava samo pravilno vezana s vlasnošću, u dvojbi se pače drži, da su vezana s vlasnošću, ali ipak mogu biti od vlasnosti odijeljena. II. Proprijetarna prava — skup ovlasti, koje preostaju vlasnosti, pošto se oduzmu koristovna prava. U ova idu: 1. pravo dispozicije, 2. pravo odsvoja, 3. pravo vindikacije[7]. Prema tome sadržava po Glückovu nazoru vlasnost

[5] Eod. § 561.

[6] Ausführliche Erläuterung der Pandecten sv. VIII. (1. izd.) str. 40 i sl.

[7] „ . . . . die in dem Eigenthume enthaltenen Rechte . . . lassen sich . . . ganz füglich auf zwey Hauptclassen reduciren: Es sind nämlich entweder Nutzungs- oder Proprietätsrechte . . . Erstere enthalten a) das Recht die Sache zu besitzen . . . b) das Recht, die Sache zu gebrauchen . . . . Dieses Gebrauchsrecht des Eigenthümers begreift: 1. das Recht des Fruchtgenusses (Ususfructus) in sich . . . 2. das Recht des sonstigen Gebrauchs, welcher ohne den Fruchtgenuss gemacht werden kann (Usus), . . . Man nennt dieses Gebrauchsrecht des Eigenthümers usumfructum causalem, und dieses ist ausgedehnter, als das einem Nichteigenthümer oft zustehende Niessbrauchsrecht, welches man den usumfructum formalem zu nennen pflegt. Denn der Eigenthümer darf seine Sache auch verbrauchen (abuti), d. i. er darf sie so behandeln, dass sie dadurch ganz verdorben, oder doch verschlimmert wird, wenn nur nicht der Staat, oder das Recht eines Anderen darunter leidet. Uebrigens gehören die Nutzungsrechte nicht zu den wesentlichen Bestandtheilen des Eigenthums, sondern ad naturalia dominii, welche zwar in der Regel mit dem Eigenthume verbunden sind, und auch im Zweifel vermuthet werden, aber doch auch davon abgesondert seyn können. Der Inbegriff der nach Abzug der Nutzungsrechte vom Eigenthume

Digitized by Google

pet prava: ius possidendi, utendi-fruendi, disponendi, alienandi, vindicandi.

Fr. Ad. Schilling[8] veli, da je vlasnost pravo na tjelesnu stvar, koje ovlaštuje vlastnika na to, da stvar isključivo upotrebljava i njome po volji raspolaže, zatim nabraja ovlasti, koje sadržava vlasnost po svom prirodnom opsegu, t. j. u koliko nije iz osobitih razloga ograničena, i to: a) posjed, koristovanje, b) raspolaganje, mijenjanje, trošnju, uništenje, c) isključivanje drugih, d) isljedivanje od posjednika, e) odsvajanje i prepuštanje pojedinih prava drugima.

Br. Schilling[9] veli, da se dominium sastoji u dva glavna prava[10] i to: 1. Ususfructus, pravo vlasnika, da crpa iz svoje stvari svaku korist. 2. Proprietas: skup onih vlasničkih prava, koja ne stoje u ususfruktu, a to su prava: a) odsvoja u užem i širem smislu, b) uništenja i preinačenja stvari, c) prenošenja stvari na druge osobe mortis causa, d) pravo na zaštitu vlasnosti određenim pravnim sredstvima.

Mühlenbruch[11] veli, da je vlasnost pravno gospodstvo nad tjelesnom stvari ili ovlast posjedovanja, upotrebljavanja, raspolaganja na sve načine i vindiciranja dotične stvari od svakoga.

§ 19. *Puchta*[1] veli, da je vlasnost totalno gospodstvo nad stvarju, a zatim veli, da su u vlasnosti sadržane[2] sve ovlasti, koje se s obzirom (in Beziehung) na neku stvar mogu pomisliti; no da ova totalnost čini suvišnim nabrajanje ovakovih ovlasti, a da je nespretno, kada se hoće da podade pojam vlasnosti ovakovim nabrajanjem. Puchta konačno drži, da se iura in re (aliena) sastoje iz elemenata vlasnosti, koji su elementi, dok vlasniku pripadaju, sastavni dijelovi njegove vlasnosti[3].

Göschen[4] veli, da pravo vlasnosti imade pozitivni i negativni sastavni dio. U prvom pogledu može vlasnik da po volji na stvar utječe, pristoji mu napose: upotreba, koristovanje, preinačenje sup-

übrig bleibenden Befugnisse bestimmt nun den Begriff der Proprietätsrechte. Zu diesen gehört 1. das Dispositionsrecht . . . 2. das Veräusserungsrecht . . . 3. das Vindikationsrecht . . ."

[8] Institutionen § 145., slično Naturrecht § 92.

[9] Pandecten-Recht § 402.

[10] „Hauptrechte".

[11] Lehrbuch des Pandektenrechts § 241.

[1] Institutionen § 231., slično Pandekten § 145.

[2] „ . . . im Eigenthum . . . enthalten".

[3] Institutionen § 243.

[4] Vorlesungen über das gemeine Civilrecht § 224.

Digitized by Google

stancije. U drugom pogledu može zahtijevati, da se svaki drugi uzdrži od svakoga utjecanja, pače i takvoga, koje bi za nj, vlasnika, bilo bez svake štete, pače i takovoga, koje bi mu moglo pružiti koristi. Iz obadva dijela zajedno veli da izlazi ius possidendi.

Sintenis[6] definiravši vlasnost kao pravo na puno i isključivo podvrgnuće stvari veli također, da vlasnost obuhvata sve ovlasti, koje se mogu pomisliti jedne pored drugih, dakle na posjed, na koristovanje, na upotrebu, na svakovrsne raspoložbe po slobodnoj volji, naročito ovlast vlasnikovu, da stvar preinači, potroši, uništi, napusti, odsvoji, — dalje pravo (Recht), da svakoga drugoga uzdrži od makar kakova utjecanja na stvar, dakle napose od svake upotrebe i koristovanja, i (pravo) da stvar samu od svakoga posjednika traži.

Arndts[6] veli, da se u sadržini vlasnosti može razlikovati pozitivna i negativna strana; pozitivna, jer (u koliko) je vlasnik ovlašten, da sa stvarju raspolaže na kojigod način hoće, pače da je i uništi; negativna, jer je isto tako ovlašten, da svakoga drugoga isključi od utjecanja na stvar. Dalje[7] drži Arndts, da su služnosti poput emfiteuse i superficiesa sastavni dijelovi sadržine vlasnosti, koji, pošto su vlasnosti oduzeti, pripadaju kao samostalna prava drugome, a ne vlasniku.

Böcking, inače odlučni protivnik nabrajanja pojedinih ovlasti[8], poznaje također dvije strane pojma vlasnosti, pozitivnu i negativnu[9]; pozitivna mu je strana pojma vlasnosti gospodovanje nad totalnošću stvari od strane samoga vlasnika, koji upravo radi toga može svoje pravo i tako vršiti, da stvara nevlasnicima prava na svojoj stvari; negativna je strana, da je samo vlasnik ovlašten gospodovati nad stvarju i druge isključivati od gospodovanja, radi čega može on svoje pravo i tako vršiti, da druge (nevlasnike) ne isključuje.

Brinz[10] veli, da je na vezi, koja tvori vlasnost, prirodno osnovana ovlast na upotrebu stvari i moć (Macht) raspolaganja sa stvarju; za ovu ovlast i za ovu moć veli Brinz, da one kao prirodni posljeci vlasnosti, koji se pokrivaju sa gospodstvom nad stvarju, mogu i izostati i da može biti vlasnost bez gospodstva,

[6] Das prakt. gemeine Civilrecht § 47.
[6] Lehrbuch der Pandekten § 130.
[7] Eod. § 175.
[8] Pandekten II. § 134. § g.
[9] Eod. § 131. § h.
[10] Lehrbuch der Pandekten § 130.

Digitized by Google

te da je pogrješno pri definiciji vlasnosti polaziti sa gospodstva; ali imade, veli dalje Brinz, jedna ovlast i jedna moć, bez kojih se vlasnost ne javlja, a to su: ovlast na posjed (ius possidendi), i moć vindikacije (u bilješki veli „ius vindicandi").

Windscheid[11] veli, da vlasnost znači, da je nekomu neka stvar vlastita, i to po pravu vlastita, a to opet da znači, da je volja onoga, čija je stvar, odlučna za ukupnost njenih odnošaja, — a to se pokazuje u dva smjera: 1. vlasnik smije raspolagati sa stvarju, kako hoće, 2. drugi ne smije bez njegove volje raspolagati sa stvarju. Dalje kazuje, da se mogu doduše poimence navesti pojedine ovlasti, koje vlasniku po pojmu vlasnosti pripadaju (n. pr. ovlast upotrebe i koristovanja stvari, ovlast isključenja svakoga trećega od utjecanja na stvar, ovlast isljeđivanja stvari od svakoga posjednika, ovlast određivanja pravne sudbine nad stvarju — ovlast odsvoja), no da su te ovlasti samo manifestacije i izljevi potpunosti prava na stvar[12].

C. G. v. Wächter[13] nabraja sedam ovlasti, koje da se nalaze u pravnom gospodstvu (koje čini vlasnost), i to: 1. ovlast raspolaganja sa supstancijom stvari, 2. pravnoga raspolaganja sa stvarju, 3. pravo, da se svatko isključuje od stvari, 4. pravo na upotrebljavanje i koristovanje stvari, 5. pravo na akcesije stvari, 6. pravo na posjed, 7. pravo isljeđivanja stvari.

Dernburg[14] veli, da puno pravo vlasnosti uključuje u sebi posjed, koristovanje, upotrebu — t. zv. koristovna prava — i pravo

---

[11] Lehrbuch des Pandektenrechts I. (6. izd.) § 167.

[12] „Eigenthum bezeichnet, dass Jemandem eine . . . Sache eigen ist, und zwar nach dem Rechte eigen ist". . . . Dass aber Jemandem eine Sache nach dem Rechte eigen ist, will sagen, dass sein Wille für sie entscheidend ist in der Gesammtheit ihrer Beziehungen. Diess zeigt sich nach einer doppelten Richtung: 1. der Eigenthümer darf über die Sache verfügen, wie er will; 2. ein Anderer darf ohne seinen Willen über die Sache nicht verfügen. Es lassen sich ferner einzelne Befugnisse namhaft machen, welche dem Eigenthümer kraft des Begriffs des Eigenthums zustehen, z. B. die Befugniss die Sache zu gebrauchen und zu nützen, die Befugniss jeden Dritten von aller Einwirkung auf dieselbe auszuschliessen, die Befugniss sie von jedem dritten Besitzer abzufordern, die Befugniss ihr rechtliches Schicksal zu bestimmen (Veräusserungsbefugniss) . . . . die einzelnen in ihm (t. j. Eigenthume) zu unterscheidenden Befugnisse sind nur Aeusserungen und Manifestationen dieser Fülle" (t. j. des Rechts, koje tvori vlasnost).

[13] Pandekten II. § 118.

[14] Pandekten I. § 192.

Digitized by Google

odsvoja, stvarnoga oterećenja i vindikacije — t. zv. proprijetarna prava — i to ne kao posebne ovlasti, nego kao izljeve jedne vlasnosti.

Accarias[15] veli, da je vlasnost pravo, po kome pripadaju nekome koristi stvari. Zatim veli, da je već odavno običaj reducirati ove koristi na troje: ius utendi ili usus, ius fruendi ili fructus i ius abutendi ili abusus.

Pravni filozof *Ahrens*[16] poznaje neko nutarnje i neko vanjsko pravo vlasnosti u subjektivnom smislu[17]; 1. nutarnje pravo vlasnosti sadržava ovlasti: a) posjeda kao sastavnoga dijela vlasnosti, b) upotrebe, koja uključuje i potrošnju (Verbrauch); 2. vanjsko pravo vlasnosti sadržava: a) pravo stjecanja, b) pravo na dobavu posjeda neke stvari tradicijom, c) pravo isključenja svakoga drugoga, d) pravo vindikacije, e) pravo odsvoja.

Nacijonalni ekonomist *Ad. Wagner*[18] govoreći o sadržini vlasnosti veli, da vlasnost podaje svojemu „vladaru" (Herrscher) niz pojedinih prava, od kojih nabraja samo znatnija, i to: 1. pravo upotrebe ili koristovanja, koje uključuje također pravo posjeda, neupotrebljavanja, derelinkviranja, razorivanja, — 2. pravo vlasnikovo, da raspolaže sa vlasnošću (ovdje razumijeva Wagner pod vlasnošću objekat vlasnosti) putem slobodnih ugovora, — 3. pravo, da darovanjem napusti vlasnost na korist (jednoga) drugoga, — 4. nasljedno pravo (pod nasljednim pravom se inače obično razumijeva neko pravo u objektivnom smislu), — 5. pravo, da se u jednoj ruci nagomila bilo po vrijednosti, bilo po objektima po volji mnogo vlasnosti (t. j. objekata vlasnosti) bez kvantitativne i kvalitativne ograničenosti. Zatim veli, da se ovih pet prava mogu označiti kao narodno-gospodarstveni i socijalno-politički važni sastavni dijelovi sadržine privatnoga prava vlasnosti, te ih nazivlje: pravo upotrebe, pravo ugovora, pravo darovanja, nasljedno pravo i pravo nagomilavanja.

[15] Droit romain I. 200.

[16] Naturrecht (6. izd.) II. sv. § 71.

[17] To je nastavak od razlaganja razlika među vlasnošću i pravom vlasnosti, pravom vlasnosti u objektivnom smislu i pravom vlasnosti u subjektivnom smislu — navedenoga gore u §-u 8. op. 4.

[18] Grundlegung der politischen Oekonomie (I.) II. dio § 131.

Digitized by Google

Nacijonalni ekonomist *Schmoller*[19] smatra vlasnost skupom ovlasti koristovanja, po tom pravom na prodaju, na upotrebu, na ostavljanje nasljednicima, na darivanje i t. d.

§ 20. Kako se iz navedenih mnijenja o ovlastima, koje obuhvata vlasnost, vidi, ne postoje ni dva mnijenja, koja bi bila potpuno suglasna. Pače ni isti pisac ne ostaje uvijek dosljedan svojim navodima o tim ovlastima. Svaki pisac navodi druge ovlasti kao ovlasti, koje obuhvata vlasnost, i to navodi ih, kako mu se slučajno kada svidi.

Uza svu raznolikost mnijenja o tim ovlastima ipak se vidi kod većine mnijenja neko polovljenje ovih ovlasti, t. j. neka dioba vlasnosti u dva glavna dijela. Javlja se pak ta dioba svih tih ovlasti u dvoje u prijašnja vremena kao dioba na dva glavna razreda prava, na dva glavna prava, na dva sastavna dijela vlasnosti, a poslije kao dioba na dvije strane sadržine vlasnosti, na dvije strane pojma vlasnosti, na dva smjera. Prema tomu vidi se, da se je tečajem vremena mijenjao temelj (ishodište) toj diobi, no da je ona po broju dijelova ostala uvijek ista. Temelj pak ovoj diobi mijenjao se je prema tomu, kako se je shvaćao i shvaća odnošaj ovlasti, u koje se vlasnost dijeli, prema vlasnosti, koja se u te ovlasti dijeli.

. Prema promjeni temelja ovoj diobi mijenjali su se također i nazivi pojedinih tih dijelova. Prije su se ovi dijelovi obično nazivali: „koristovna i proprijetarna prava“, dočim su se poslije obično nazivali „pozitivna i negativna strana“[1].

Osim činjenice, da se ovlasti, koje obuhvata vlasnost, običavaju svrstavati u dvije glavne grupe, karakteristično je u nabrajanju ovih ovlasti, da se pravilno u glavnom iste ili barem slične ovlasti svrstavaju u jednu grupu, a opet iste ili slične ovlasti u drugu grupu; — da naime u glavnom uvijek iste ovlasti idu u jednu grupu, a opet iste ovlasti u drugu grupu, te da su po tome ove grupe manje ili više kod svih pisaca jednake. Prema temelju diobe ovih ovlasti mijenjale su se dakako donekle i grupe ovih ovlasti.

---

[19] Grundriss der allgemeinen Volkswirtschaftslehre I. sv. str. 388. — Posve drugi pojam o vlasnosti imao je Schmoller u starijim svojim djelima; isp. gore: § 13. op. 16.

[1] Na međi stoji *Göschen*, koji dijeli doduše ovlasti, odnosno, kako se veli, pravo vlasnosti u dva sastavna dijela, no ne nazivlje te dijelove: koristovna i proprijetarna prava, nego ih nazivlje: pozitivni i negativni dio.

Digitized by Google

Isto tako mijenjali su se prema shvaćanju dotičnoga pisca i nazivi pojedinih ovlasti uvrštenih u pojedine grupe. Uz diobu ovih ovlasti u dva glavna razreda bio je prvi dio (koristovnih prava) mnogo manji, nego li je bio isti taj dio (pozitivni smjer) uz diobu na dva glavna smjera. A obratno je drugi dio tečajem vremena po svojem opsegu sve više padao. Prvi dio obuhvatao je prvobitno samo pravo (ovlast) plodouživanja i upotrebe, poslije pridružilo se je ovomu pravu pravo posjeda, zatim pravo raspolaganja u prirodnom i pravnom smislu i t. d.; dočim je sva ta prava (ovlasti) drugi dio tečajem vremena gubio, te mu je ostalo konačno tek pravo pravne zaštite (isljeđivanja), pače nije mu preostalo ni to pravo u cijelosti, nego samo pravo isključivanja svakoga trećega od utjecanja na stvar; time je dakako drugi dio ovih ovlasti (prava) dobio posve negativan karakter.

Dalje se vidi, da su u opće ovlasti, koje navodi jedan pisac kao sastavine, odnosno manifestacije vlasnosti, u mnogome slične ovlastima, koje navode i ostali pisci. Razlike nastaju poglavito tek uslijed različnih naziva pojedinih ovlasti, za tim uslijed toga, što jedan pisac rastavlja na manje dijelove ovlasti, koje drugi pisac prikazuje kao cjeline, a opet sastavlja neke od dijelova jedne ovlasti sa drugom ovlašću ili dijelovima druge ovlasti. Rjeđe se događa, da koji pisac, naročito koji pravnik, posve izostavlja pojedine ovlasti ili pojedine dijelove ovlasti, koje navodi većina ostalih pravnika. Samo nepravnici navode takove ovlasti, koje obuhvata vlasnost, kakove pravnici ne običavaju navoditi, a opet izostavljaju ovlasti, koje većina pravnika navodi. Tako navodi *Ad. Wagner* kao dio sadržine privatnoga prava vlasnosti pravo nagomilavanja dobara, koje pravo inače ni jedan pravnik ne navodi, koje se u opće ne može ni pomisliti s obzirom na jednu stvar, dok se ipak vlasnost inače uvijek smatra vezanom na jednu određenu stvar.

Apstrahirajući mnijenja one nekolicine nepravnika, koji nabrajaju ovlasti, koje da obuhvata vlasnost, može se reći, da bi se pored sve prividne različnosti mnijenja o tim ovlastima mogao polučiti neki sporazumak i da bi se sve nejednakosti među pojedinim mnijenjima mogle izravnati. U glavnom moglo bi se reći, da po mnijenju svih pravnika obuhvata vlasnost slijedeće ovlasti: 1. ovlast plodouživanja i upotrebe (fruendi et utendi) ujedno s ovlašću na plodove i akcesije, 2. ovlast raspolaganja nad stvarju u prirodnom i u pravnom smislu, napose: ovlast trošnje, uništavanja, deterioracije, amelioracije, ovlast odsvoja i otuđivanja (disponendi, abu-

Digitized by Google

tendi, alienandi, diminuendi), 3. ovlast posjeda (possidendi), 4. ovlast na pravnu zaštitu. i to koliko u smjeru, da se dotična stvar oduzme nevlasniku i pribavi vlasniku, toliko u smjeru, da se stvar očuva od tuđega utjecaja (vindicandi et tuendi), 5. ovlast isključivanja svakoga drugoga od utjecanja na dotičnu stvar (excludendi).

Nije pak moguće postići potpuno suglasje među mnijenjima o tim ovlastima, odnosno nije moguće potpuno izravnati razlike među pojedinim tim mnijenjima poglavito radi neodređenosti značenja pojedinih ovih ovlasti i radi njihove djeljivosti u manje ovlasti. Radi te neodređenosti ne zna se. gdje se nalazi međa među jednom i drugom ovlašću. Radi toga događa se, da jedan pisac daje nekoj ovlasti opsežnije značenje nego li drugi, uslijed čega drži drugi pisac, da je onaj prvi kod nabrajanja ispustio onaj dio ovlasti, koji se pored užega značenja dotične ovlasti ne može supsumirati pod istu ovlast, te ovaj drugi navodi ovaj dio ovlasti kao osobitu ovlast; a ovo se opet navođenje čini prvom piscu na prosto ponavljanjem. Dalje se događa, da koji pisac voli nabrajati sve pomanje ovlasti, a drugi navodi samo glavne i t. d.

U opće može se reći, da toj različitosti mnijenja nije toliko uzrokom nesuglasje u tome, koje ovlasti obuhvata vlasnost, koliko neodređenost značenja pojedinih ovlasti. Radi toga i jest čitava ta različitost mnijenja o ovlastima, koje obuhvata vlasnost, više prividna nego li prâvâ. Čitavo nabrajanje ovih ovlasti prikazuje se kao neko tumaranje po nepoznatim krajevima.

§ 21. Točnijemu označivanju vlasnosti nabrajanjem ovlasti, koje obuhvata vlasnost, prigovara se s jedne strane, da u pojedinim slučajevima imade i više ovlasti, nego li ih je nabrojeno, te da je u opće nemoguće nabrojiti sve moguće ovlasti; s druge strane prigovara se, da vlasnost ne obuhvata u svakom slučaju sve one ovlasti, koje se običavaju nabrajati. Ne prigovara se pak ovom označivanju sama neodređenost pojedinih ovlasti, jer je neodređenost prema temeljnom načelu (današnje) pravne znanosti kao u svim drugim slučajevima tako i u ovom slučaju glavni temelj označivanja pojedinih pravnih pojmova. Čim se pojedini koji pravnik udaljuje od toga temelja, ogrješuje se o temeljno načelo pravne znanosti i postavlja neko mjerilo izvan prava u objektivnom smislu. Isto tako ne prigovara se ovomu točnijem označivanju vlasnosti različitost mnijenja, koja se javlja kod toga nabrajanja, jer je ta različitost mnijenja, kako je navedeno, u uskoj svezi s neodređenošću pojedinih ovlasti.

Digitized by Google

Prigovara se pak, da postoje slučajevi vlasnosti, u kojima ne ima svih nabrojenih ovlasti, i opet slučajevi, u kojima imade ovlasti, koje u opće nisu nabrojene, upravo radi toga, jer su pojedine ovlasti u samoj pravnoj znanosti stekle tako određeno značenje, da su izgubile ono svojstvo neodređenosti, koje je uz načelo, da pravo u objektivnom smislu stvara prava u subjektivnom smislu, potrebno, da se njime uzmogne označiti kakav pravni pojam. Stekle su pak ove ovlasti određeno značenje uslijed toga, što su se stavljale u svezu s vlasnošću, te su se zatim ili one ili vlasnost, a i vlasnost i one podjedno prosuđivale ne po pravorijecima prava u objektivnom smislu, nego po proizvodima toga prava u objektivnom smislu, t. j. po samim prirodnim pojavama, koje se smatraju takovim proizvodima prava u objektivnom smislu.

Pravna znanost videći svaki dan u prirodi, da vlasnost obuhvata neke ovlasti, uzela je tu prirodnu pojavu za ishodište kod daljega određivanja vlasnosti nabrajanjem pojedinih ovlasti. Polazeći pak s ovoga stanovišta morala je ona postaviti također alternative, da je stvaratelj prava u subjektivnom smislu ili prije stvorio vlasnost ili da je prije stvorio ovlasti. U prvom slučaju postaje taj stvaratelj prema navedenomu ishodištu kod stvaranja ovlasti vezan na dovršeni već proizvod svoga rada — vlasnost te pojedine ovlasti može odrediti samo onako, kako se one nalaze u stvorenoj već vlasnosti, odnosno kako se one nalaze u prirodi; u drugome pak slučaju postaje taj stvaratelj kod stvaranja vlasnosti vezan na stvorene već ovlasti te je može odrediti samo onako, kako je sastavljaju stvorene već ovlasti, odnosno kako se ona nalazi u prirodi. Držeći se današnja pravna nauka prve alternative, a ipak ostajući vjerna načelu, da samo pravo u objektivnom smislu, a ne neke prirodne pojave stvaraju prava u subjektivnom smislu, uči, da ove ovlasti u opće i nisu prava, jer nisu neposredni proizvod prava u objektivnom smislu, te smatra ove ovlasti tek manifestacijama stvarateljeva proizvoda — vlasnosti. A starija nauka držeći se više druge alternative, nije smatrala potpunom vlasnošću one slučajeve, u kojima je manjkala koja od stvorenih jur ovlasti, odnosno prava; ali dosljedno s načelom, da samo pravo u objektivnom smislu stvara prava u subjektivnom smislu, ne bi ta starija nauka u opće smjela vlasnosti prema drugoj od navedenih alternativa smatrati pravom.

Današnja pravna nauka prihvaćajući prvu od navedenih alternativa ne ima dosljedno s temeljnim svojim načelom nikakova mje-

Digitized by Google

rila za određivanje vlasnosti te ostavlja vlasnost kao potpuno neodređenu. — Starija nauka, premda je imala neko mjerilo određivanja vlasnosti, koju je samo iznevjerivši se temeljnom načelu pravne znanosti smatrala pravom, ipak nije ništa polučila na polju određivanja vlasnosti, a nije ni mogla ništa polučiti. Pošto je naime stvaratelj subjektivnih prava prema drugoj alternativi isto onako samovlasno stvorio ovlasti, kao što je prema prvoj alternativi stvorio vlasnost, to se one prema drugoj alternativi isto onako, kao ni vlasnost prema prvoj alternativi, ne mogu da odrede ni po kakovom mjerilu[1]. Radi toga su one mogle biti poput vlasnosti nestalna značenja, i one su se mogle manifestirati tek kroz druge različne manje ovlasti, kojih je moglo da bude više ili manje, te od kojih su se neke mogle da javljaju u pojedinim slučajevima svih stvorenih ovlasti, od kojih su se neke mogle tek vrlo rijetko javljati, a druge opet vrlo često. Pored takova stanja mogle bi samostalnu eksistenciju imati samo one ovlasti, koje bi se razvile neovisno od stvorenih ovlasti, a ove opet ne bi bile samostalna prava, nego bi bile tek manifestacije stvorenih prava (ovlasti), dok bi same ovlasti stvorene objektivnim pravom bile posve neodređene. Po tom ne može se ni po tim neposredno po objektivnom pravu stvorenim ovlastima odrediti sam pojam vlasnosti.

Prema tome držeći se današnja nauka prve alternative ostavlja neposredno neodređenim pojam vlasnosti; a starija nauka držeći se druge alternative ostavlja neposredno neodređene tek pojmove pojedinih ovlasti, a posredno tek i pojam same vlasnosti.

Međutim i današnja i starija nauka ostavljala bi jošte uvijek sam pojam vlasnosti neodređen, a određene bile bi joj tek manje ovlasti, ma da bi i polazila s navedenog ishodišta, da naime vlasnost obuhvata pojedine ovlasti, te ma da bi i smatrala pojedine prirodne pojave vlasnosti proizvodima objektivnoga prava, u koliko bi uz to inače ostala dosljedna svomu temeljnomu načelu o stvaralačkoj snazi objektivnoga prava. Ali pravna se znanost još i dalje udaljuje kod ovoga točnijega određivanja vlasnosti od svoga temeljnoga načela. Ona naime držeći se ishodišta ovoga svoga točnijeg određivanja vlasnosti veže samo pravo u objektivnom smislu —

[1] Radi toga običavaju mnogi pravnici nabrajati posve neodređene ovlasti, — kao ovlast na supstanciju, proprijetarna prava, koja obuhvataju sva ostala prava sadržana u vlasnosti osim koristovnih prava i t. d.

Digitized by Google

samoga stvaratelja subjektivnih prava donekle na ovo ishodište. Pravna naime znanost zahtijeva od prava u objektivnom smislu, da i ono, što nije prvobitno stvorilo, stvori dosljedno sa svojim prvim proizvodom, a da ne pusti te manifestacije na prosto neodređene, (zahtijeva naime od prava u objektivnom smislu u prvoj alternativi, da stvori vlasnost dosljedno sa svojim prvim proizvodom — ovlastima, a u drugoj alternativi da stvori ovlasti dosljedno sa vlasnosti). To traži pravna znanost već time, što raspravlja o tim manifestacijama odnosno skupovima manifestacija ona sama, koja prelazi u pravo u objektivnom smislu, odnosno od koje je pravo u objektivnom smislu tek neki izvadak, — te što ih uslijed toga prema svom temeljnom načelu, kako je gore u §-u 8. razloženo, čini pravima u subjektivnom smislu, t. j. čini proizvodima rada stvaratelja prava u subjektivnom smislu. — No kada bi pravo u objektivnom smislu bilo potpuno vezano na svoj proizvod, tada u opće ne bi imalo da stvara, nego kako se prirodne pojave smatraju njenim proizvodom, imalo bi tek ustanoviti i odrediti prividne dalje svoje proizvode, dočim bi ih stvarala nezavisno o pravu objektivnom sama priroda. Radi toga pravna znanost pravo u objektivnom smislu ne veže potpuno na navedeno ishodište, nego ga veže na to ishodište tek u neznatnoj mjeri, tek u toliko, da ne dođe spomenuto ishodište u očiti sukob s njenim temeljnim načelom.

Pravna znanost voli kombinirati obje gore spomenute alternative te učiti, da je pravo u objektivnom smislu stvorilo i vlasnost i ovlasti, no da je zamjenito i kod jednoga i kod drugoga bilo vezano na dovršeni proizvod odnosno na prirodne pojave. Osobito starija nauka postavlja kombinaciju, da je pravo u objektivnom smislu stvorilo najprije vlasnost, no drži, da se je zatim ponovno određivala vlasnost po ovlastima, koje su se odredile po stvorenoj već vlasnosti. U ovoj kombinaciji sastoji se u glavnom opisivanje vlasnosti prema njenim sastavnim dijelovima. Po ovoj kombinaciji imadu doduše ove ovlasti, po kojima bi se ustanovljivala vlasnost, određenu sadržinu po samoj prirodi, no kako je vlasnost stvorena nezavisno o njima, ne zavisi ona o stalnom kom broju ovih ovlasti. Vlasnost može da postoji, a da i ne ima svih pojedinih ovih ovlasti; može opet da postoji u kom slučaju vlasnosti i koja ovlast više, nego li ih je postojalo u dotle opaženim slučajevima.

Prema tomu ova kombinacija navedenih alternativa uklanja se prigovoru, da ostavlja vlasnost neodređenom, ali pada pod prigovor

Digitized by Google

spomenut u početku ovoga §-a, da je naime njeno određivanje vlasnosti pogrješno i krivo. Osim toga sadržava ova kombinacija kao i svi zahtjevi, da objektivno pravo imade dalje proizvode da stvara prema dovršenim jur proizvodima, već sama u sebi neko protivurječje, jer traži od objektivnoga prava, da nešto stvara, što je već stvoreno. Posljedak toga protivurječja je upravo nesuglasje između prvobitno stvorenoga i onoga, što bi se ponovno imalo da stvori, koje je uzrokom navedenomu prigovoru.

Pojedini pravnici nisu međutim nikada ostali potpuno dosljedni ni jednoj ni drugoj od navedenih alternativa, a ni posljednjoj navedenoj kombinaciji. Naročito vole neki pravnici prema tomu, kako im je zgodnije, sada prihvaćati jednu, sada opet drugu od navedenih alternativa, a sada opet ove alternative kombinirati na različne načine. No svi njihovi navodi o tim ovlastima kreću se među prigovorom, da u opće nisu pobliže odredili vlasnosti, i prigovorom, da je njihovo određenje pogrješno. Osim toga upadaju ovakovi pravnici u mnogobrojna protivurječja. Protivurječno je n. pr., kada se kaže, da su ovlasti manifestacije vlasnosti, a ipak se nabrajaju, da se njima pobliže označi vlasnost. Protivurječno je, kada se veli, da su ovlasti sastavni dijelovi vlasnosti, a ipak se tvrdi, da tih ovlasti u pojedinim slučajevima može i ne biti i t. d.

Pravna se znanost ne samo sa zahtjevima, da pravo u objektivnom smislu bude vezano kod stvaranja daljih proizvoda na dovršene jur proizvode, nego i s ishodištem čitavoga ovoga načina točnijega označivanja prava, koje tvori vlasnost, udaljuje od temeljnoga svoga načela i od potrebne neodređenosti. Radi toga pravnici, koji su dosljedni temeljnom načelu nauke privatnoga prava, jednostavno navode, što je vlasnost i što su pojedine ovlasti, te u najgorem slučaju vele, da vlasnost obuhvata te ovlasti; ne brinu se pak, dali vlasnost u svakom slučaju zbilja obuhvata te ovlasti, jer za pravo u objektivnom smislu nisu mjerodavne prirodne pojave vlasnosti, nisu mjerodavni pojedini slučajevi vlasnosti.

§ 22. Prigovoru, da u pojedinim slučajevima vlasnosti, odnosno u prirodnim pojavama vlasnosti imade više ovlasti, nego li ih je pojedini koji pravnik nabrojio, nastoji se ukloniti tako, da se ovakovo nabrajanje jednostavno nadopunjuje, t. j. tako, da se prije nabrojenim ovlastima pribraja jošte novo pronađena, novo opažena ovlast.

Digitized by Google

Protiv prigovora pak, da u pojedinim slučajevima vlasnosti ne postoje neke od nabrojenih ovlasti, da u pojedinim slučajevima vlasnosti manjka jedna ili druga ovlast, nastojala se je starija nauka obraniti tvrdnjama, da ipak imade i takovih ovlasti, bez kojih ne može vlasnost postojati, te kojim se ostale ovlasti tek kao naturalia vlasnosti pridružuju. U tom smjeru tražili su mnogi pravnici neke bitne, esencijalne ovlasti, bez kojih ne ima vlasnosti. Traženje ovo ostalo je ipak, kako se danas gotovo jednoglasno priznaje, posve bezuspješno, jer takova ovlast, koja bi postojala u svakom slučaju (u svakoj prirodnoj pojavi) vlasnosti, nije se pronašla.

Starija nauka postupala je u tom traženju vrlo neoprezno. Ona je naime navodila kao bitne, esencijalne ovlasti takove ovlasti, koje su uslijed različnih operacija izvađanih načinom opisanim u prijašnjem §-u zadobile već dosta određeno značenje. Novija nauka je u tom traženju mnogo opreznija, ona voli navoditi kao bitne ovlasti takove, kojima je značenje jošte vrlo neodređeno.

Tako su se napose u prijašnje doba smatrala bitnima ovlastima t. zv. proprijetarna prava[1], koja su upravo radi toga i dobila naziv proprijetarna prava. No brzo se je uvidjelo, da pojedinih proprijetarnih prava može i ne biti, a da ipak postoji vlasnost, — ma da je značenje pojedinih proprijetarnih prava bilo mnogo neizvjesnije nego li značenje ostalih prava, koje obuhvata vlasnost, nego li značenje pojedinih koristovnih prava.

Ova proprijetarna prava nazivala su se napose i pravima na sućanstvo (supstanciju) stvari[2]. Poslije međutim smatralo se je pravo na sućanstvo stvari jednim jedinstvenim pravom, a ne skupom proprijetarnih prava, te se je držalo, da to pravo imade neki posve osobiti položaj izvan koristovnih i proprijetarnih prava, samo pak značenje toga prava postalo je posve neodređeno. Postavši pravo na sućanstvo stvari neodređenim postalo je ono opet sposobno da postane pravom bitnim za vlasnost, pravom, bez koga ne ima vlasnosti, pravom, prema komu su sva ostala prava, koja obuhvata vlasnost, tek posljedci[3]. U skladu s tim pravom na sućanstvo stvari kao za vlasnost bitnim pravom, shvaćala se je također vlasnost nečim supstancijalnim ljudskoga prava na stvari, te

[1] Tako među ostalima *Glück:* Pandecten sv. VIII. (1. izd.) str. 40. i sl. — isp. gore § 18. op. 6. i 7.

[2] Isp. *austr. opći građanski zakonik* §§ 354., 357. i sl.

[3] Isp. *Glück:* Pandecten sv. VIII. (1. izd.) str. 36. i sl.

Digitized by Google

se je ovo shvaćanje dovodilo u svezu s istaknutom (već u §-u 1.) izjavom Donellus-ovom, da je vlasnost najviše (summum) pravo[4].

Poslije nazivalo se je to pravo, bez koga ne ima vlasnosti, — „ius recadentiae“[5]. Što imade da znači ius recadentiae, običava se odmah označiti, kada se ovo pravo navodi kao pravo bitno po vlasnost. Prema tomu čini se, da navađanje ovoga prava kao po vlasnost bitnoga prava već od svoga početka ne ima one neodređenosti, koja je za takovo po vlasnost bitno pravo potrebna, da se ne uzmogne dokazati, da toga prava u pojedinim slučajevima ne ima. No s oznakom ovoga „ius recadentiae“ danom od samih pravnika, koji navode to kao za vlasnost bitno pravo, stoji onako kao i s ostalim pravorijecima prava u objektivnom smislu, koje nezavisno o prirodi stvara subjektivna prava. Jer oznaka ta imade neku vrijednost samo dotle, dok se potpuno ne shvati, što imade ona da znači. — „Ius recadentiae“ znači naime pravo, po kom vlasnik stvari uslijed toga i nakon toga, što je prestalo ograničenje vlasnosti, odmah ipso iure stječe sve one ovlasti, na koje se je dotično ograničenje protezalo. U tom „ius recadentiae“ veli se, da se vidi sposobnost vlasnosti, da po vlastitoj snazi ispuni prividnu prazninu nastalu uslijed toga, što je prestalo ograničenje vlasnosti. Pored ovakove oznake toga prava čini se na prvi mah, da je njome označeno neko osobito pravo, kojim se odlikuje jedino vlasnost, i neko osobito svojstvo vlasnosti. Ako li se pobliže promotri navedena oznaka, vidi se, da ta oznaka ili reducira značenje toga prava na ništa, ili u koliko se uzme, da ta oznaka podaje tomu pravu neko realno značenje, da to pravo ne postoji u svakom slučaju vlasnosti. Prema toj se naime oznaci reducira značenje prava, koje se njome označuje, na ništa, ako se uzme, da ona označuje pravo, po kom postaju one ovlasti, koje su prije pripadale drugim osobama, vlasnikovima, čim prava tih drugih osoba prestanu, — jer je to nešto takovo, što se već samo po sebi razumijeva kod svake cijelosti, koja dođe pod vanjski utjecaj, kada taj utjecaj prestane, u koliko se sama ta cijelost nije uslijed toga utjecaja pokvarila. Kada bi se pak navedenoj oznaci dalo neko značenje,

[4] Isp. *Zirkler* u Weiske-ovom Rechtslexikon-u Art. Eigenthum (IV. sv. str. 143.).

[5] Tako *Böcking* nazivlje (u Pandekten II. § 134.) taj ius recadentiae (Heimfallsrecht) jednom (novom ni pozitivnom ni negativnom) stranom pojma vlasnosti. Isp. također: *Arndts:* Pandekten § 130. op. 5.; *E. Demelius:* Sachenrecht str. 14.

Digitized by Google

n. pr. kada bi se uzelo, da prema toj oznaci imade vlasnik pravo i na koristi, koje je pobrao drugi ovlaštenik, prije nego se ugasilo njegovo pravo, koje je ograničivalo vlasnost, tada bi se skoro uvidjelo, da vlasnik toga prava ne samo ne ima u svakom slučaju, nego da ga on u opće nikada ne ima.

„Ius recadentiae" nazivlje se također „pravom na konsolidaciju", te se opet pod ovim imenom prikazuje kao za vlasnost bitno pravo[6].

Ovo pravo na konsolidaciju, ovaj „ius recadentiae", odnosno ovu sposobnost vlasnosti, da po vlastitoj snazi ispuni (prividnu) prazninu, smatrali su također nekom osobitom elastičnošću, po kojoj se može vlasnost nesumnjivo raspoznati[7].

Brinz[8] konačno navodi jednostavno neke od nabrojenih ovlasti kao ovlasti, bez kojih ne može postojati vlasnost; i to navodi kao takove ovlasti: ovlast na posjed i moć vindikacije. Poslije međutim i sam Brinz navodi slučajeve, u kojima nema ni tih dviju ovlasti.

§ 23. Budući da navedeno nabrajanje sastavnih dijelova vlasnosti s jedne strane ne iscrpljuje svih ovlasti, koje mogu da postoje u vlasnosti, s druge pak strane, jer to nabrajanje obuhvata i ovlasti, kojih u pojedinim slučajevima ne ima, i budući da je traženje ovlasti, bez koje vlasnost ne bi mogla postojati, ostalo bezuspješno, napušta se u novije doba pobliže označivanje vlasnosti ovakovim nabrajanjem pojedinih ovlasti. Mjesto toga poimeničnoga nabrajanja pojedinih ovlasti uobičajilo se danas, da se pravo odnosno pravno gospodstvo, koje tvori vlasnost, pobliže označuje takovim oznakama, koje imadu da u poprijeko obuhvate sve inače poimence nabrojene ovlasti. Navode li se ovlasti, koje obuhvata vlasnost, ovako u poprijeko, ne može se doduše prigovoriti, da tim navođenjem nisu iscrpene sve moguće ovlasti, no s tim više može se prigovoriti, da ono ne odgovara istini, — da u svakom slučaju vlasnosti ne postoje sve ovlasti, koje obuhvata ovo popriječno navođenje. Ali od ovoga prigovora brane se noviji pravnici time, što za to popriječno navođenje ovlasti biraju takove nazive, iz kojih se ne razabira ni svrha ni značenje tih pobližih oznaka. Zaklanjajući se mnogi noviji pravnici nejasnoćom ovakovih naziva običavaju poimeničnom navođenju ovlasti prebacivati oba navedena prigovora. Često se dapače događa, da ti pravnici prikazujući jedino poimenično nabrajanje

[6] Tako: *Stobbe* (Deutsches Privatrecht § 78.) veli, da se vlasnikovo pravo može sastojati samo iz ovoga prava na konsolidaciju.

[7] Tako: *Pagenstecher:* Eigenthum § I. § 7.

[8] Pandekten § 130. op. 10. i 11.

Digitized by Google

ovlasti navođenjem ovlasti, zabacuju svako takvo označivanje vlasnosti i predlažu svoj način pobližega označivanja, kao da taj način ne sadržava takova navođenja. Mnogi pak pravnici postavljaju ovo popriječno navođenje ovlasti pored poimeničnoga, tako da se kod njih javlja dvostruko navođenje.

Dioba u dvoje, koja se je javljala kod poimeničnoga nabrajanja, vraća se opet i kod ovoga popriječnoga navođenja ovlasti. Napose javlja se opet i ovdje ona dioba na koristovna i proprijetarna prava odnosno na pozitivnu i negativnu stranu vlasnosti; jedina je razlika, što se ti dijelovi javljaju ovdje pod drugim imenima, koja poprijeko obuhvataju sva moguća koristovna prava (čitavu pozitivnu stranu), odnosno sva moguća poprijetarna prava (čitavu negativnu stranu). Javljaju se ovi dijelovi, ove strane naročito pod imenima neograničenosti i isključivosti i pod imenima, koja su ovima manje ili više sinonimna. Neograničenost kao svojstvo prava, koje tvori vlasnost, pokriva se sa starim koristovnim pravima i pozitivnom stranom, dok se isključivost pokriva sa starim proprijetarnim pravima i negativnom stranom. Stari pak dijelovi i strane vlasnosti postale su ovdje svojstva vlasnosti.

Nazivi ovih dijelova (ovih strana, ovih svojstava) vlasnosti, odnosno prava, koje tvori vlasnost, premda imadu da označuju uvijek iste pojmove, nisu ipak uvijek kod svih pisaca isti. Uzrok tome, što se gotovo svaki pisac služi, da označi ova svojstva vlasnosti, drugim nazivima, nalazi se osobito u tome, što se imena, kojima se služe drugi pisci, čine pojedinomu piscu ili odviše određena tako, da se može reći, da vlasnost takovih svojstava, koja se dotičnim imenima označuju, ne ima, ili se čine odviše neodređena tako, da se ni iz daleka ne zna, kakova bi se svojstva vlasnosti imala razumijevati pod tim imenima. No radi same neodređenosti napuštaju se tek vrlo rijetko nazivi, koje su upotrebili prijašnji pisci. Pojedini bo pisci pravilno vole onakove nazive ovih svojstava, koji imadu još dosta neodređeno značenje, što se najbolje vidi odatle, što jedan isti pisac običava za oznaku istoga svojstva služiti se s više imena. Moguće je u ostalom, da je tim različnim imenima često uzrok puka težnja za nečim novim, nečim drugim i nepoznatim.

Da označe svojstvo neograničenosti prava, odnosno pravnoga gospodstva, koje tvori vlasnost, običavaju se pojedini pravnici služiti

Digitized by Google

slijedećim nazivima: „potpuno“[1], „puno“[2], „totalno“[3], „najpotpunije“[4], „najpunije“[5], — „općenito“[6], „najopsežnije“[7], „po sebi najopsežnije“[8], — „neograničeno“[9], „bez granica“[10], — „najviše“[11],

[1] Tako: *Puchta:* Pandekten § 144. (vollkommene); *Arndt:* Pandekten § 130. (vollkommene); *Keller:* Pandekten § 112. (vollständige); *E. Demelius:* Sachenrecht str. 14. (vollständige); *Ad. Wagner:* Grundlegung der politischen Oekonomie (1. izd., I. sv.) § 184. (vollkommene); *Bruder* u Görres-ovom Staats-lexicon-u Art. Eigenthum (II. sv. str. 509. vollständige).

[2] Tako: *Mühlenbruch:* Institutionen § 100. (volle); *Puchta*: Pandekten § 144. (volle); *Sintenis:* Civilrecht § 47. (volle); *Dühring:* Cursus der National- und Socialökonomie (2. izd.) str. 282. (volle).

[3] Tako: *Puchta:* Institutionem § 231. (totale); *Unger:* System des österr. allgem. Privatrechts I. sv. § 525. (totale); *Krains:* System des öst. allg. Privatrechts I. sv. § 192. (totale); *Gerber:* Deutsches Privatrecht § 76. (totale).

[4] Tako: *Puchta:* Institutionen § 231. (vollkommenste); *Baron:* Pandekten § 125. (vollständigste); *Pesch:* Liberalismus etc. str. 197. (vollkommenste); *Sagnet* u Grande Encyclopedie Art. Propriété (le plus complet).

[5] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1. (vollste).

[6] Tako: *Dernburg:* Pandekten § 192. (allgemeine); *Bruns:* Encyklopädie (Holtzendorff) I. sv. str. 476. (allgemeine); *Altsmann:* bürg. Gesetzbuch § 73. (allgemeine).

[7] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1. (umfassendste).

[8] Tako: *G. Hartmann:* Rechte an eigener Sache u Ihering-ovim Jahrbücher-ima sv. 17. str. 130. (an sich meist-umfassende).

[9] Tako: *Guyet:* Bemerkungen aus dem röm. Oeconomierechte u Archiv-u für civil. Praxis sv. 17. str. 31. (unbeschränkte); *Mackeldey:* röm. Recht II. sv. § 237. (unbeschränkte); *Savigny:* System I. str. 56. (unbeschränkte); *Vangerow:* Leitfaden für Pandektenvorlesungen II. str. 1. (unbeschränkte); *Sohm:* Institutionen § 61. (unbeschränkte); *Unger:* System I. sv. str. 524. (unbeschränkte, no Unger drži, da neograničeno gospodstvo isto znači, što i „neodređeno, samovoljno određeno gospodstvo i po tom, koje se izrazuje u najrazličnijim i najraznovrsnijim odredbama“); *Trendelenburg:* Naturrecht § 96. (unbeschränkte); *M. Wirth:* National-Oekonomie (4. izd.) str. 377. (unbeschränkte); *Laveleye (Bücher):* Ureigenthum str. 5. (unbeschränkte).

[10] Tako: *Windscheid:* Pandektenrecht § 167. (schrankenlose); *Jörs:* Birkmeyer's Encyklopädie str. 108. (schrankenlose); *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1. i 9. (schrankenlose).

[11] Tako: *G. Hartmann:* Rechte an eigener Sache str. 130. (oberste); *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1. i 9. (oberste); *Stobbe:* Privatrecht § 78. (oberste); *Ad. Wagner:* Grundlegung der polit. Oekonomie (I.) 2. (3. izd.) § 129. (oberste).

Digitized by Google

— „apsolutno“[12], „najapsolutnije“[13], — „u svim smjerovima“[14], — „u čitavom koristovanju označenom i ograničenom razboritim životnim svrhama“[15]. — Mnogi upotrebljavaju, da označe ovo svojstvo prava, koje tvori vlasnost, imenice, o kojima čine ovisnom samu riječ pravo, kojega svojstvo te imenice imadu da označe. Tako se veli, da je vlasnost „potpunost“[16], „totalnost“[17]. — Dalje se opisuje to svojstvo vlasnosti glagolima, koji pokazuju potpunost prava, što ga tvori vlasnost. Tako se veli, da je vlasnost moć, koja ispunjuje tijelo stvari[18]. — Neki upozoruju na potpunost prava, koje tvori vlasnost, time, da to pravo, odnosno gospodstvo postave u glagolsku formu ili u svezu sa glagolom, koji zatim adverbijalno nadopunjuju oznakom potpunosti[19].

Da se označi svojstvo isključivosti, upotrebljavaju se ovi pridjevi: „isključivo“[20], „neposredno“[21], „bezuslovno“[22], „osobno“[23].

---

[12] Tako: *Accarias:* Droit romain I. 200 (absolue); *Mayns:* Droit romain I. str 622. (absolue); *Randa:* Eigenthumsrecht str. 8. (absolute); *Leroy-Beaulieu:* Traité d'économie politique I. str. 533. (absolue); *Laveleye (Bücher):* Ureigenthum str. 5. (absolute).

[13] Tako: *Code civil* (Nap.) art. 544. (la plus absolue); Pagenstecher: Eigenthum § I. pita, što može da bude apsolutnije od apsolutnoga, što li opet najapsolutnije?

[14] Tako: *Lasson:* System der Rechtsphilosophie § 54. 1. (nach allen Richtungen).

[15] Tako: *Ahrens:* Naturrecht II. § 69. (nach allen durch vernünftige Lebenszwecke bestimmten und begränzten Nützungen).

[16] Tako: *Windscheid:* (Pandektenrecht § 167.) veli, da je vlasnost potpunost prava (Fülle des Rechts); *Puntschart* (Moderne Theorie str. 74.) veli, da je pravo vlasnosti pravna potpunost moći (rechtliche Machtfülle); *Wendt:* Lehrbuch der Pandekten § 112. (Vollkommenheit); *Randa:* Eigenthumsrecht str. 9. (Machtvollkommenheit).

[17] Tako: *Kirchstetter* (Commentar zum öst. allgem. bürg. Gesetzbuche §§ 353.—355.) veli, da je vlasnost gospodstvo nad totalnošću stvari (Herrschaft über die Totalität der Sache); slično tomu i *Unger:* System I. sv. str. 524.

[18] Tako: *Pagenstecher* (Eigenthum § I. § 1.) veli, da je vlasnost pravna moć, koja ispunjuje tijelo stvari (die den Körper der Sache erfüllende rechtliche Macht der Person).

[19] Tako: *Accarias* (Droit romain I. n. 200.) veli, da je pravo vlasnosti pravo, po kom su koristi, koje može da pribavi neka tjelesna stvar, potpuno (tout entiers) određene (attribués) za neku osobu.

[20] Tako: *Mackeldey:* röm. Recht II. § 237. (ausschliessliche); *Guyet:* Bemerkungen aus dem Oekonomierechte str. 31. (ausschliessliche); *Göschen:* Vorlesungen § 223. (ausschliessliche); *Sintenis:* Civilrecht § 47. (ausschliessliche); *Keller:* Pandekten § 112. (ausschliessliche);

Digitized by Google

— Vrlo često izrazuje se ovo svojstvo isključivosti tek time, što se napose ističe, da vlasnost pripada (tek jednoj) osobi[24].

Imade pisaca, koji smatraju isključivost prava, što ga tvori vlasnost, upravo glavnom (prvom) oznakom vlasnosti, te tek tu oznaku (isključivost) pobliže označuju drugim oznakama[25]. — Mnogi pisci ističu kao osobitu karakteristiku vlasnosti njenu negativnu stranu te predočuju vlasnost kao neki skup zabrana[26], kao nešto, što čini stvar svakome drugom nepristupnom[27], kao neki zahtjev na propust bilo kakova čina nad dotičnom stvarju[28]. Napokon negativna strana ne samo kod vlasnosti, nego i kod drugih stvarnih prava stvara podlogu diobi imovinskih prava na stvarna prava (apsolutna prava, prava contra quemcunque) i osobna prava (obavezna prava, relativna prava, prava contra certam personam).

Neki pisci ističu kao pobližu oznaku prava, pravnoga gospodstva, koje tvori vlasnost, samostalnost toga prava, nezavisnost toga prava

---

Baron: Pandekten § 125 (ausschliessliche); *Mayns:* Droit romain I. § 180. (exclusive); *Accarias:* Droit romain I. n. 200. (exclusive); *E. Demelius:* Sachenrecht str. 14. (ausschliessliche); *Ofner:* Sachenrecht § 22. (ausschliessliche); *Jörs:* Birkmeyer's Encyklopädie str. 108. (ausschliessliche); *Samter:* Eigenthum str. 36. (ausschliessliche); *Dühring:* Cursus der National- und Socialökonomie str. 282. (ausschliessliche); *Bruder* u Görres-ovom Staats-lexikon-u Art. Eigenthum (ausschliessliche); — *Savigny:* System I. sv. str. 56. (ausschliessende); *Schmoller:* Grundniss der Volkswirtschaftslehre I. str. 388. (ausschliessende); i t. d.

[21] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1. (unmittelbare); *Wächter:* Pandekten § 118. (unmittelbare); *Brins:* Pandekten § 130. (unmittelbare); *Bruder* u Görres-ovom Staats-lexikon-u Art. Eigenthum (no Bruderu je unmittelbare sinonimno sa vollständige).

[22] Tako: *Thibaut:* Pandecten § 699. (unbedingte).

[23] Tako: *Laveleye (Bücher):* Ureigenthum str. 5. (persönliche).

[24] Tako: *Arndts:* Pandekten § 130.; *Böcking:* Pandekten § 134.; i t. d.

[25] Isključivost kao glavnu oznaku vlasnosti ističe osobito: *I. G. Fichte:* Grundlage des Naturrechts § 18. (Werke III. sv. str. 210. i sl.), Der geschlossene Handelsstaat I. knj. VII. pogl. (Werke VII. sv., str. 440.—447.), donekle i *K. v. Rotteck* u Rotteck-Welckerovom Staats-Lexikon-u (1. i 2. izd.) Art. Eigenthum.

[26] Tako: *Schey:* Ueber Rechtsverwandlungen u Grünhutovom Zeitschrift-u VIII. sv., str. 768. — isp. gore § 13. op. 4.

[27] Tako: *Thon:* Rechtsnorm und subjektives Recht str. 336. — isp. § 13. op. 1.

[28] Tako: *Lenel:* Ursprung und Wesen der Exceptionen str. 13. — isp. gore § 13. op. 3.

Digitized by Google

o njegovu subjektu. Tako veli *Zirkler*, da je vlasnost imovina po pravu i po objektu ili pravo po formi i materiji, koje ne zavisi ni o djelatnosti subjekta ni o osobnosti, koja bi tvorila njeno središte[19].

Sama vrela rimskoga prava ne ističu nigdje, da bi vlasnost imala kakova svojstva neograničenosti i isključivosti. To pače ne tvrde ni oni pisci, koji inače dokazuju, da vrela rimskoga prava označuju vlasnost pravom, odnosno gospodstvom. Samo se neki pisci pozivlju za dokaz, da vrela označuju vlasnost neograničenim gospodstvom na l. 2. D. de his, qui sui vel al. iur. sunt 1. 6. U l. 2. D. cit. veli naime *Ulpianus*, odnosno rescriptum Divi Pii: „Dominorum quidem potestatem in suos servos illibatam esse oportet". Ali je već rečeno[20], da se ovdje u opće ne radi o vlasnosti, nego se radi o vlasti gospodara nad robovima.

§ 24. Premda su pobliže oznake „neograničeno", „potpuno", „općenito", „apsolutno", „isključivo", „neposredno", u koliko se njima označuje nešto određeno, razumljive, ali opet kada se ovim oznakama označuje pravo, odnosno pravno gospodstvo, koje tvori vlasnost, postaju i one neodređene. Jer nije moguće razumjeti neograničenost, potpunost, isključivost, a po gotovu ne apsolutnost, općenitost i neposrednost nečega, za što se ne zna, dali je ono neki prostor ili neka akcija ili što drugo, nečega, što u opće nije nastalo u prirodi, nečega, što je tek pravna znanost, odnosno njezin izvadak — zakonik (pravo u objektivnom smislu) — stvorila.

Iz historičkoga razvitka ovih oznaka, iz prigovora stavljenih protiv ovih oznaka i iz daljega razlaganja ovih oznaka vidi se tek, da se time, što se pravu, koje tvori vlasnost, daju svojstva, koja se kriju pod ovim oznakama, hoće kazati, da to pravo obuhvata sve moguće ovlasti. U koliko pak u tim oznakama ne bi imalo biti rečeno, da vlasnost obuhvata sve moguće ovlasti, ostaju one potpuno neodređene.

Istina je doduše, da se ovim oznakama ne prebacuje neodređenost. Ali to je s toga, jer je, kako je već navedeno, pored temeljnoga načela nauke privatnoga prava, da pravo u objektivnom smislu stvara prava u subjektivnom smislu, neodređenost upravo potrebna za oznake subjektivnih prava.

---

[19] U Weiske-ovom Rechtslexikon-u Art. Eigenthum (sv. IV. str. 149.) — isp. također: *Puchta:* Institutionen § 231. al. 2.

[20] Isp. gore § 7.

Digitized by Google

Premda se rečenim oznakama ne prebacuje izrijekom neodređenost, mučke se ona ipak priznaje. Priznaja neodređenosti ovih oznaka opaža se već u njihovoj ogromnoj raznolikosti[1]. Jer ni jednomu se piscu ne sviđaju oznake upotrebljene od prijašnjega pisca, već traži nove. A ne ima sumnje, da tome barem pored drugih uzroka mora biti uzrokom i to, što se dotičnom piscu oznake prijašnjih pisaca ne čine dovoljno određene.

Mučke se dalje priznaje neodređenost ovih pobližih oznaka i time, što se pored njih još i drugim načinima nastoji razjasniti pojam vlasnosti. Mnogi bo pisci pored definicije vlasnosti kao neograničenoga i isključivoga prava (odnosno pravnoga gospodstva), postavljaju druge definicije vlasnosti ili nadopunjuju ovu definiciju različnim dodacima, kojima je svrha, da se definicija što bolje razjasni. Osobito mnogi pisci pored ovakove definicije vlasnosti govoreći o pojmu vlasnosti, govore također o ovlastima, iz kojih se sastoji vlasnost.

§ 25. Mjesto prigovora neodređenosti donosi se i protiv ovoga (popriječnoga) načina navođenja ovlasti, koje obuhvata vlasnost, kao i protiv poimeničnoga navođenja ovlasti prigovor, da pobliže oznake vlasnosti, u kojima se izrazuje ovo popriječno navođenje, ne odgovaraju istini. Navodi se naime protiv ovih pobližih oznaka, da vlasnost postoji, makar i nije neograničena, makar je ograničuju druga prava; da vlasnost postoji, makar i nije potpuna, makar joj nedostaju pojedine ovlasti; da vlasnost postoji, makar i nije najopsežnije pravo na dotičnoj stvari, makar n. pr. emfiteusa obuhvata više ovlasti na istoj stvari; da vlasnost postoji, makar i nije općenito pravo, makar i ne vrijedi općenito za sve ovlasti; da vlasnost postoji, makar i nije isključiva, makar imadu i druge osobe neke ovlasti na istu stvar, kojih osoba vlasnik ne može da isključi; da vlasnost postoji, makar i nije neposredno pravo, makar vlasnik ne ima nikakove neposredne ovlasti na dotični objekat vlasnosti i t. d.

Svi ovi prigovori nastaju uslijed toga, što su već odavno pojedini pravnici, kako je razloženo u § 21., počeli označivati vlasnost prema navodnom proizvodu prava u objektivnom smislu, t. j. prema prirodnim pojavama te vlasnosti, a uza to nisu napustili temeljnoga načela nauke privatnoga prava, da ipak tek pravo u objektivnom smislu stvara prava u subjektivnom smislu. Ovi naime prigovori

[1] Isp. gore § 23.

Digitized by Google

nastaju uslijed toga, što se je pojedinim oznakama subjektivnih prava, odnosno vlasnosti, premda se smatraju proizvodom prava u objektivnom smislu, podalo neko određeno značenje; oni imaju u opće isti uzrok, istu sadržinu, isti temelj kao i prigovori doneseni protiv pobližega označivanja vlasnosti poimeničnim navođenjem pojedinih ovlasti. Samo su prigovori protiv ovih pobližih oznaka u toliko slabiji, u koliko je njihovo značenje mnogo manje određeno, nego li je označivanje vlasnosti poimeničnim nabrajanjem ovlasti; — t. j. u toliko slabiji, u koliko se odmah ne razabira, da su oznake, u kojima se izrazuje ovo popriječno navođenje ovlasti, stvorene na temelju prirodnih pojava vlasnosti.

Prema navedenome javljaju se prigovori protiv označivanja vlasnosti poimeničnim nabrajanjem pojedinih ovlasti također i protiv označivanja vlasnosti popriječnim navođenjem tih ovlasti, premda se je upravo radi tih prigovora napustilo poimenično te prihvatilo popriječno navođenje.

§ 26. Protiv prigovora, da navedene pobliže oznake prava, koje tvori vlasnost, ne odgovaraju istini i da vlasnost nije neograničeno, isključivo, apsolutno i t. d. pravo, — brani se na različne načine. Mnogi pravnici drže, da su ove oznake tako neodređene, da im se u opće ne može prigovoriti, da ne odgovaraju istini.

Bruns[1] n. pr. brani pobližu oznaku „općenito“ (t. j. gospodstvo) time, što općenito uključuje u sebi i pojedino, a da se ne dokida pojedinim iznimkama.

Windscheid[2] veli, da vlasnost kao takova ne ima granica, ona je negacija ograničenja, ali ipak da podnosi ograničenja.

Wächter[3] napada oznaku „neograničena i potpuna vlast“, jer da joj se protivi činjenica, da postoji vlasnost, ako je i ograničena; dočim on sam označuje vlasnost kao neposrednu vlast misleći valjada, da je oznaka „neposredna“ dosta neodređena, te joj se ne može prigovoriti, da ne odgovara istini.

Kako u obranu protiv prigovora, da ove pobliže oznake, u kojima se izražava popriječno navođenje ovlasti, ne odgovaraju istini, tako i u obranu protiv prigovora, da pobliže označivanje vlasnosti

[1] U Holtzendorffovoj Encyklopädie der Rechtswissenschaft I. sv. str. 476.

[2] Pandektenrecht I. sv. § 167. op. 3.

[3] Pandekten II. sv. § 118.

Digitized by Google

poimeničnim nabrajanjem ovlasti ne odgovara istini, navodi se, da prava na tuđoj stvari i druga t. zv. ograničenja, ne ograničuju samu vlasnost, nego da ograničuju samo vršenje vlasnosti[4]. Prema tomu sastoji se obrana od tih prigovora i za jedan i za drugi slučaj u tvrdnji, da se t. zv. ograničenjem vlasnosti ograničuje samo vršenje vlasnosti, da se ograničivanjem, t. j. oduzimanjem pojedinih ovlasti iz vlasnosti suzuje, dotično oduzimlje tek vršenje odnosno dio (dijelovi) vršenja vlasnosti. — No ako se pravima na tuđoj stvari i t. zv. ograničenjem vlasnosti ograničuje tek vršenje vlasnosti, i ako se s druge strane u ovlastima, koje obuhvata vlasnost, sastoji tek vršenje (ili dijelovi vršenja) vlasnosti, pa ako se vršenje vlasnosti može ograničivati, a da se time ne ograničuje sama vlasnost, onda ne valja, da se na temelju ovih ovlasti bilo njihovim poimeničnim nabrajanjem, bilo njihovim popriječnim navođenjem pobliže označuje ono pravo, kojega se tek za nj neodlučno vršenje sastoji u tim ovlastima. Ako se naime u tim ovlastima sastoji tek vršenje, odnosno načini vršenja vlasnosti, onda one pretpostavljaju pojam vlasnosti, a ne može se na njihovu temelju taj pojam tek određivati. Ne valja pravo, koje tvori vlasnost, označivati nekom oznakom, a kada se pokaže, da ta oznaka ne stoji, braniti je, da temelji, na kojima je ta oznaka sazdana, nisu za sam pojam vlasnosti odlučni, da se po njima samo vrši vlasnost, da su oni tek manifestacije vlasnosti. Ako ti temelji nisu za pojam vlasnosti relevantni, nije trebalo na njima graditi oznaku vlasnosti; a kada je već jednom na tim temeljima sagrađena takova oznaka, ne valja iste temelje prikazivati kao irelevantne za pojam vlasnosti. Kada se pak pridržavajući ovu oznaku, pače u obranu ove oznake, napada na ove temelje kao na nešto irelevantno za vlasnost, počinja se dvostruka pogrješka. Samo uslijed nepoznavanja odnošaja među oznakama, u kojima je sadržano popriječno navođenje ovlasti, i navodom, da se t. zv. ograničenjem vlasnosti ograničuje samo vršenje vlasnosti, moguće je shvaćati taj navod kao obranu ove oznake. Nepoznavanju ovoga odnošaja nije jedini uzrok neodređenost ovakovih oznaka, nego mu je u jošte većoj mjeri uzrok nepoznavanje pojma vlasnosti i nepoznavanje pojma vršenja vlasnosti. — Većina pravnika u ostalom ne drži, da se pravima na tuđoj stvari ograničuje tek vršenje vlasnosti na toj stvari, nego drži, da se s tim

[4] Isp. gore § 16. op. 7. i § 17. op. 5.

Digitized by Google

pravima ograničuje sama vlasnost[5], te se u opće ne običava ni govoriti o ograničenju vršenja vlasnosti, nego samo o ograničenju vlasnosti. Mnogi pravnici smatraju pače prava na tuđoj stvari, a napose služnosti tek odijeljenim sastavnim dijelovima vlasnosti[6].

§ 27. Često se nastoje obraniti oznake, u kojima se izrazuje popriječno navođenje ovlasti, koje obuhvata vlasnost, protiv prigovora, da takovo navođenje ne odgovara istini, time, da se te oznake dalje označuju pobliže na takav način, da im se s daljim oznakama uzimlje svako značenje, t. j. da se tim oznakama, u koliko im se priznaje kakovo određeno značenje, to značenje opet paralizira daljim oznakama. Među takove pobliže oznake (oznaka, u kojima se izrazuje popriječno navođenje ovlasti) idu napose ove: „pravilno“[1], „relativno“[2]. Vrlo se često ovakova pobliža oznaka postavlja kao glavna oznaka vlasnosti, o kojoj se zatim sve ostale oznake, koje se inače ukazuju kao glavne ili bar znatnije, čine ovisnima. Postavlja se naime sama mogućnost — neodređenost nečega — kao bitna i prva oznaka vlasnosti. Tako se napose veli, da je „vlasnost (pravo vlasnosti, po objektivnom pravu pružena i njime ograničena pravna) mogućnost (relativno) najpunijega, neposrednoga gospodstva (nad tjelesnom stvarju)“[3]. Dalje se veli, da se narav ili biće[4] vlasnosti nalazi u apstraktnosti i neodređenosti

[5] Isp. među ostalima: *Arndts:* Pandekten § 175.; *Böcking:* Pandekten II. § 159. (premda inače veli, da vlasnik kroz služnosti i druga prava na tuđoj stvari preko drugoga tek vrši svoje pravo — isp. gore § 16. op. 6.); *Brins:* Pandekten § 186.; *Windscheid:* Pandektenrecht § 200.; *Dernburg:* Pandekten § 237. (zadnja dvojica premda inače drže, da su ovlasti, koje obuhvata vlasnost, tek manifestacije vlasnosti — isp. gore § 16. op. 8.) i t. d. i t. d.

[6] Isp. gore § 16. op. 5.

[1] Tako: *Baron:* Pandekten § 125.

[2] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1.

[3] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1.: „Eigenthum (Eigenthumsrecht) ist die durch das objektive Recht gewährte und durch dasselbe begrenzte rechtliche Möglichkeit relativ vollster, unmittelbarer Herrschaft über eine körperliche Sache“. Kako se iz toga vidi, Randi nije dosta tek jedna pobliža oznaka potpunosti prava, koje tvori vlasnost, kojom se ta potpunost paralizira, njemu trebaju dvije takove oznake: „relativno“ i „mogućnost“. Osim toga Randa donosi mnoge druge definicije vlasnosti, u kojima se ta pobliža oznaka potpunosti ne javlja, a koje izvodi iz te prve definicije, u kojima i opet ima oznaka, u kojima se izražava popriječno navođenje ovlasti. Isp. Randa: Eigenthumsrecht str. 1. i 9.

[4] Prema tomu je narav i biće jedno isto.

Digitized by Google

sposobnoj za najrazličnije odredbe privatnoga gospodstva subjekta nad tjelesnom stvarju[5]. Veli se, da je „vlasnost (pravna) mogućnost na izvršivanje svih ovlasti, koje se dadu zamisliti na neku stvar“[6].

O tom, da ovakove pobliže oznake isključivosti i neograničenosti (kao oznaka prava, koje tvori vlasnost), posve paraliziraju značenje te isključivosti i neograničenosti, odnosno onoga, što se s njima pobliže označuje, ne ima nikakove sumnje. Prema ovim pobližim oznakama može doduše ono (t. j. pravo), čime se nešto označuje, biti onakovo, kakovim se označuje (t. j. neograničeno), no može opet da bude i inače (t. j. ograničeno); odnosno pored ovakovih pobližih oznaka ostaje neizvjesnim, dali ono (neograničenost), čime se nešto (pravo) označuje, zbilja to nešto označuje. Pored ovih pobližih oznaka može vlasnost biti doduše potpuno gospodstvo, ali može biti i nepotpuno; pored ovih pobližih oznaka neizvjesno je, dali je vlasnost neograničeno i isključivo gospodstvo — najpunije i neposredno gospodstvo — odnosno gospodstvo sposobno za najrazličnije odredbe. Pored ovih pobližih oznaka gubi ono, što se njima označuje, svako značenje i svaku vrijednost. Da netko dođe prema nekoj stvari u tako neizvjestan položaj, kao što je mogućnost najpunijega gospodstva, ne mora tek postati vlasnikom; takovu relativnu mogućnost ima svaki čovjek prema svakoj stvari, a da ta mogućnost postane faktom, treba tek sredstava, koja to omogućuju.

Cijela vrsnoća ovakovih definicija vlasnosti, u kojima se jedna oznaka paralizira drugom oznakom, sastoji se u tom, da se obiljem riječi, i to riječi neodređena značenja, opsjenjuje, kao da se radi o vrlo duboko smišljenim definicijama vlasnosti.

§ 28. Posljednji način obrane oznaka, u kojima se izražava popriječno navođenje ovlasti (t. j. obrane oznaka neograničenosti i

[5] Tako: *Böcking:* Pandekten II. § 134. § h: „Die Natur oder das Wesen des Eigenthums liegt in der Abstractheit und der mannichfaltigsten Bestimmungen fähigen Unbestimmtheit der Privatherrschaft des Subjects über die körperliche Sache als blossen und total als Gegenstand des Willens jenes: . . . .“ zatim govori o stranama pojma vlasnosti (isp. gore § 19. op. 9.). Ova definicija vlasnosti karakteristična je i po tom, što priznaje, da je vlasnost neodređena, odnosno, da se biće ili narav (moguće je, da glede toga nije Böcking na čistu, dali jedno ili drugo) vlasnosti sastoji u neodređenosti.

[6] Tako: *Vangerow:* Leitfaden für Pandektenvorlesungen I. § 295. op. 1.

Digitized by Google

isključivosti kao oznaka prava, koje tvori vlasnost) protiv prigovora, da one ne odgovaraju istini, stoji u tom, da se ove oznake pobliže označuju tako, kao da se njihovo značenje imade daljim oznakama oslabiti i stegnuti, dok se ono upravo učvršćuje i jača.

Među takove pobliže oznake neograničenosti i isključivosti idu ove: „po svojoj naravi“[1], „po pojmu“[2], „po svom pojmu“[3], „po svom temeljnom pojmu“[4], „po svojoj odredbi“[5], „po ideji“[6], „načelno“[7], „po svojoj sadržini“[8], „izvorno“[9].

Ovakove pobliže oznake neograničenosti i isključivosti ne štite ovih oznaka protiv prigovora, da one ne odgovaraju istini, jer ove pobliže oznake upravo utvrđuju oznaku neograničenosti i isključivosti. Ako je naime vlasnost po svojoj naravi —, po pojmu —, po svom pojmu —, po svom temeljnom pojmu —, po svojoj odredbi —, po ideji —, načelno —, po svojoj sadržini —, izvorno neograničeno i isključivo pravno gospodstvo, onda bi se svako ograničenje vlasnosti, svako utjecanje na objekat vlasnosti, protivilo njezinoj naravi, pojmu, njezinom pojmu, njezinom temeljnom pojmu, njezinoj odredbi, ideji, načelu, njezinoj sadržini, izvoru, onda u kratko ne bi moglo biti ograničene i neisključive vlasnosti. Vlasnost bi uz te pobliže oznake neograničenosti i isključivosti uvijek bila i morala da bude potpuno neograničena i isključiva.

Prema tome i ova obrana oznaka, u kojima se izražava popriječno navođenje ovlasti, stoji u pukom nabacivanju s riječima, pod kojima se čini na prvi mah, da se kriju osobito duboke misli, a koje su također nabačene, samo da zavedu prigovaratelje.

§ 29. Na temelju ovoga prijegleda nauke o pojmu vlasnosti može se reći, da današnjoj pravnoj nauci, naročito nauci privatnoga prava nije uspjelo da postavi i samo malo izvjesniji odgovor na pitanje o pojmu vlasnosti. Koliko je naime i pokušala, da što izvjesnije označi vlasnost, toliko su takovi pokusi propali, jer se je brzo uvidjelo, da dotične izvjesnije oznake ne odgovaraju istini.

[1] Tako: *Sintenis:* Civilrecht I. § 47.; *Mackeldey:* römisches Recht II. sv. § 237. i 238.
[2] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 9.
[3] Tako: *Mackeldey:* römisches Recht II. sv. § 240.
[4] Tako: *Arndts:* Pandekten § 130.
[5] Tako: *Dernburg:* Pandekten § 192.
[6] Tako: *Randa:* Eigenthumsrecht str. 1.
[7] Tako: *Gerber:* System des deutschen Privatrechts § 76.
[8] Tako: *Sohm:* Institutionen § 61.
[9] Tako: *Seuffert:* Pandekten § 121.

Digitized by Google

Pravnoj nauci nije uspjelo da podigne svoje definicije vlasnosti nad prigovor neodređenosti i prigovor neistinitosti.

Taj neuspjeh pravne znanosti na polju istraživanja pojma vlasnosti priznaju i sami pravnici[1], a po gotovu priznaju, odnosno ističu taj neuspjeh ostali pisci, koji pišu o vlasnosti, a koji ne idu među pravnike u užem smislu, tako napose pravni filozofi, nacijonalni ekonomi i dr.[2] Često se taj neuspjeh ispričava tim, da je svaka definicija teška (omnis definitio periculosa)[3]. Uza sav taj neuspjeh na polju istraživanja pojma vlasnosti uči nauka privatnoga prava i postavlja pače kao svoje temeljno načelo, da je ona — odnosno kratki izvaci iz nje, koji se zovu zakoni — stvorila vlasnost ili bar da o njenom priznavanju i poznavanju ovisi vlasnost[4].

Moglo bi se činiti, da nauka privatnoga prava, ako i ne zna označiti ono, što je stvorila, odnosno ono, što priznaje i poznaje, ipak može znati, što stvara i što priznaje. Teško je ipak predmnijevati, da tko (a osobito koja znanost) što poznaje, čega ne može ni približno da označi, da opiše, a po gotovu je teško to predmnijevati, ako se uzme, da je onaj ono stvorio, čega ne može označiti.

§ 30. U daljim opisima te neoznačive, te neopisive vlasnosti, koju je nauka privatnoga prava stvorila, odnosno koju ona barem poznaje priznavajući je i štiteći je, govori ista ta nauka, gdje se ta vlasnost nalazi, i kako vlasnost u pojedinim slučajevima nastaje, kako li prestaje, konačno kako je ona štiti. Iz navedene sadržine daljih opisa vlasnosti ipak se vidi, da je za nauku privatnoga prava prijeko potrebno, da dade valjan odgovor na pitanje o pojmu vlas-

[1] Tako: *Lenel* (Ueber Ursprung und Wirkung der Exceptionen str. 13.) veli, da onaj, koji hoće, da definira vlasnost, nalazi kod toga nerazrješljivu zadaću („ganz unlösbare Aufgabe für den Definirenden"); *Schlossmann* (Vertrag str. 261.) poriče pravu vlasnosti svaku realnost i smatra ga nečim izmišljenim („erdichtetes Wesen").

[2] Tako: *Lor. v. Stein* (Die drei Fragen des Grundbesitzes und seine Zukunft str. 39.) veli, da u opće nije nikada ni rečeno bilo, što je vlasnost („Was das Eigenthum ist, ist eigentlich nie gesagt worden . . ."). *Ahrens* (Naturrecht II. § 68.) čudi se, da nije određen ni pojam ni opseg ni temelj ni biće tako običnoj uredbi, kao što je vlasnost. Ahrens nalazi uzrok u tom, što se nije promatrala vlasnost kod različnih naroda, već se je promatrala samo u rimskom pravu. — Isp. također: *Wagner:* Grundlegung der politischen Oekonomie (I.) 2. §§ 126. i 127. *Ludw. Stein:* Sociale Frage 8. Vorles.

[3] N. pr. *Randa:* Eigenthumsrecht § 1. op. 3.

[4] Isp. gore § 4. op. 1.

Digitized by Google

nosti. Kako će ta nauka, koja nije odgovorila na pitanje o pojmu vlasnosti, navesti, gdje se nalazi, kako nastaje, kako prestaje, kako li se štiti ono, čega ona ne zna ni približno da označi?

Mogao bi tko misliti, da je dovoljno za spoznaju nečega, ako se znade, kako to nastaje. No ako osim toga nečega jošte i druge pojave nastaju na isti način, po čem će se raspoznati, dali je u konkretnom slučaju nastalo to nešto neizvjesno i neoznačivo, ili je nastala koja druga pojava, po gotovu, ako se ne može da označi ni ta druga pojava?

Nauka privatnoga prava oslanjajući se na arogiranu stvaralačku moć može međutim priznavati samo neki od nje određeni način postanka te neoznačive pojave, koja ako već i nije od nje izravno stvorena, ipak je od nje priznana i time podignuta do časti prava u subjektivnom smislu; i to može priznavati samo takav način postanka te pojave, na koji način ne nastaje ni jedna druga pojava. Radi toga priznaje također nauka privatnoga prava najveću važnost stjecanju vlasnosti; jer je ona ovdje sa svojom stvaralačkom snagom na najsigurnijem tlu. No uza svu svoju stvaralačku snagu nauka privatnoga prava — odnosno objektivno pravo, zakoni — ne će nikad dalje doprijeti nego do toga, da će se poduzimati čini, koji stvaraju način, na koji imade po propisima te nauke nastati ta neoznačiva pojava zvana vlasnost. Uslijed ovakovih čina može doduše nešto nastati; no dali je to vlasnost, ili je što drugo, i ne nastaje li vlasnost pored svih ovih odredaba nauke privatnoga prava na drugi način, — to je posve drugo pitanje[1]. Ovo pitanje ne može da riješi nauka privatnoga prava po onom istom mjerilu, koje je vrelo tomu pitanju, t. j. po tom, dali je dotična pojava nastala na način od nje određen. Nauka privatnoga prava, koja ne zna, što je vlasnost, a uči, da je ona, odnosno zakoni, stvaraju, u opće ne može riješiti takovo pitanje.

Postavi li nauka privatnoga prava samovoljne odredbe o načinu, na koji imade nastati vlasnost, a koje ne odgovaraju samoj naravi

[1] Da je taj navodni način postanka vlasnosti u običnom životu vrlo često lakrdija, koja se poduzimlje ne da se prenese, osnuje vlasnost, nego da se vlasnikovi vjerovnici izigraju, najbolje pokazuje svagdanji pravni život. Predaja se u smislu §-a 426. općega austrijskoga građanskog zakonika obavlja, — ili bar se dade ta predaja dokazati, — te se o takovoj predaji sastavljaju isprave, koje se bilježnički ovjerovljuju, samo onda, kada stranke ne imadu nakane, da prenesu vlasnost, nego imadu nakanu, da (makar i buduće) vjerovnike oštete osnivajući podlogu za izlučne tužbe.

Digitized by Google

stvari, osnovat će ona sama podlogu najžešćim parnicama o vlasnosti i najveću nesigurnost vlasnosti[2]; jer s ovim odredbama ne samo ne će ona spoznaji vlasnosti ništa pomoći, nego će joj u velike smetati. Usvoji li pak država ovakove odredbe iz nauke privatnoga prava, ona će biti prisiljena, ne samo da ne štiti vlasnosti, nego da je povrh toga još i vrijeđa. Uz ovakove odredbe postavlja nauka privatnoga prava pored vlasnosti još i neku prividnu (znanstvenu) vlasnost, ili kako bi *Leist*[3] rekao, pored vlasnosti pravo vlasnosti. Ova pak prividna vlasnost, kako veli *I. B. Say*[4], prestaje biti (odnosno nikada nije ni bila) činjenicom; ali ona je sredstvo, kojim se može vrijeđati prava vlasnost. — Uz ovakovu prividnu vlasnost odmah od početka, u koliko su te odredbe bile posve samovoljno postavljene (a u koliko su one bile bar donekle priljubljene prirodnim pojavama vlasnosti, počinju se tek tijekom vremena javljati), postoje slučajevi, koji ne odgovaraju postavljenim odredbama o postanku vlasnosti[5]. Zakoni — odnosno nauka privatnoga prava — isprva ne priznavaju slučajeve vlasnosti, koji ne odgovaraju postavljenim odredbama o postanku vlasnosti; kasnije ih priznavaju pored slučajeva vlasnosti, koji odgovaraju odredbama o postanku vlasnosti; konačno prestaju odredbe o postanku vlasnosti u opće biti odlučne za spoznaju vlasnosti[6].

---

[2] Dokaza tomu, da upravo odredbe nauke privatnoga prava o načinu, na koji imade da nastaje vlasnost, stvaraju pravnu nesigurnost, podaje suvremeni pravni život. Uzrokom velike većine vlasničkih parnica poradi nekretnina je pogrješna gruntovnica (bilo u mapama, bilo u upisima) i fingirani pravni poslovi izvedeni ili bar nadopunjeni s pomoću gruntovnice, kao što i mnogi drugi nepravedni čini izvedeni s pomoću gruntovnice. — Slično je kod pokretnina: najvećoj većini vlasničkih parnica poradi pokretnina uzrok su prividni poslovi izvedeni prema odredbama o stjecanju vlasnosti, da bi se izigrali vlasnikovi vjerovnici.

[3] Ueber die Natur des Eigenthums.

[4] Cours complet d'économie politique pratique 3. sv., IV. dio II. pogl., str. 174. i sl.

[5] Tako se je u Rimu, dok se je za postanak vlasnosti tražila mancipatio, razvila pored kviritarne vlasnosti također i bonitarna vlasnost; a kada se je za postanak vlasnosti tražila formalna predaja, razvila se je pored vlasnosti bonae fidei possessio. Tako se danas pored knjižne vlasnosti razvija izvanknjižna vlasnost.

[6] Tako se u Rimu prvobitno nije priznavala bonitarna vlasnost, kasnije bila je ona priznata pored kviritarne vlasnosti, konačno se nije priznavala puka kviritarna vlasnost.

Digitized by Google

Kako malo vrijedi spoznaja vlasnosti po načinima postanka, pokazuje i okolnost, što i u slučaju, kada postoje čini, koji stvaraju način postanka vlasnosti (odnosno kada se eksistencija ovakovih čina može dokazati), nije jošte nesumnjivo ustanovljeno, da zbilja postoji vlasnost, jer su i u tom slučaju mogli naknadno nastati čini, uslijed kojih je prestala ista ta vlasnost. Po tom, ako se ne zna, što je vlasnost, ne bi koristilo za spoznaju vlasnosti u konkretnom slučaju ni valjano poznavanje načina, na koji vlasnost zbilja nastaje, ni znanje, da takav način u konkretnom slučaju zbilja postoji.

Prema tomu spoznaji vlasnosti i riješenju pitanja o pojmu vlasnosti ne može ništa doprinijeti nauka o postanku vlasnosti; isto tako ne može ništa toj spoznaji doprinijeti ni nauka o prestanku, a ni nauka o zaštiti vlasnosti[7]. Obratno bez spoznaje vlasnosti, bez riješenja pitanja o pojmu vlasnosti, ne valja čitava nauka o postanku, prestanku i zaštiti vlasnosti, a što je najgore, malo vrijedi čitava zaštita vlasnosti, koju bi imala pružiti nauka privatnoga prava.

[7] Kako malo vrijedi zaštita, koju podaje nauka privatnoga prava (apstrahiraju li se kazneni i redarstveni propisi, i sama snaga države i različni drugi faktori kao religija, običaji i t. d.), pokazuje obični pravni život. Dugotrajne i teške parnice o vlasnosti ne rješavaju se na temelju kakove spoznaje vlasnosti u konkretnom slučaju, nego u najboljem slučaju na temelju onih propisa, koji prema zakonskim odredbama imaju vrijednost za stjecanje vlasnosti.

Digitized by Google

Borba Ludovika I. s Mlečanima za Dalmaciju (1348—1358).

Čitao u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 6. ožujka 1902.

ČLAN-DOPISNIK DR. DANE GRUBER.

I. Događaji za osmogodišnjega primirja (1348—1356).

1. Uvodne riječi. — Navale kraljevih četa na mletačke gradove u Dalmaciji. — Mlečani spremaju konjaničko domobranstvo u Dalmaciji. — Na želju kraljevu šalju mu (g. 1349.) svoje poslanstvo, da uglave trajni mir. — Ugovaranje ne uspijeva. — Mlečani smetaju prijevoz Ludovikovih četa u Napuljsku, a zato napastvuju njegove čete mletačke posjede u Dalmaciji.

Kad je ugarsko-hrvatski kralj Ludovik I. (god. 1342—1382.) bio sklopio (5. VIII. 1348.) osmogodišnje primirje s Mlečanima, nije time još bio, kako sam već imao priliku spomenuti[1], riješen onaj čvor, što je bio uzrokom borbe među njima, naime pitanje o posjedu Dalmacije, nego je ostao za sada neriješen. Obje su stranke osjećale, da su istrošene i da im treba nekoliko godina mira, da mogu pribrati sile za onaj odlučni čas, kad će se u velikoj borbi imati riješiti sudbina Dalmacije. Bilo je doista i za toga vremena pomanjih napadaja i borba, ali očitoga većega boja između kralja i Mlečana nije bilo za ovoga osmogodišnjeg primirja. Uza to se nastojalo s obje strane, da se dođe do trajnoga mira. Kralj se naime nadao, da će možda s lijepa ili grožnjama navesti Mlečane, da mu ustupe Dalmaciju. Mlečani su se opet morali bojati, da će se kralj po primirju oboriti na njih, pa zato su se htjeli za vremena nago-

[1] Vidi moju radnju „Vojevanje Ljudevita I. u Dalmaciji s hrvatskim velmožama i s Mlečanima i t. d. (1342—1348.)“ Požega 1888. str. 100—101.

Digitized by Google

diti s njim poradi Dalmacije. Ali budući da mu nijesu htjeli prepustiti cijele Dalmacije, nego samo dio, ili su mu samo nuđali novčanu odštetu za nju, ne mogahu skloniti Ludovika na mir. Ovaj se tako uvjerio, da Dalmacije ne će drukčije dobiti od Mlečana nego mačem. A poznavajući veliku moć bogate mletačke države uviđao je i to, da će borba s njome oko Dalmacije biti teška i dugotrajna. S toga odluči, da najprije uredi napuljske odnošaje, gdje je vodio borbu s kraljicom Ivanom radi umorstva svoga brata, a njezina muža Andrije, a onda skupivši sve sile da se nakon osmogodišnjega primirja ogleda na velikom mejdanu s kraljicom jadranskoga mora. Da bi što bolje uspio u toj borbi, tražio je Ludovik saveznika na talijanskom kopnu, na koje je namjeravao prenijeti glavno pozorište borbe. Uviđao je on, da mletačke gradove u Dalmaciji ne će moći lako zauzeti, ako samo s dalmatinskoga kopna bude na njih udarao, a ne bude imao brodovlja, jer su im Mlečani na svojem jakom brodovlju mogli dovoziti četa i hrane, i tako ih nije bilo lako zauzeti samo sa suhozemskom vojskom. Da bi brže došao do cilja, naumi on Mlečane pograbiti na njihovu zemljištu u gornjoj Italiji (zvanom „terra ferma“) i ocijepiti ih od ostaloga kopna, pa uništivši im time suhozemsku trgovinu dovesti ih u škripac, da će napokon morati da popuste i ustupe mu Dalmaciju. U tom smjeru kretali su se događaji za ovoga osmogodišnjeg primirja.

Ponajprije su Mlečanima zadavali posla napadaji kraljeve i bosanske vojske na njihove gradove u Dalmaciji. Uzalud su oni uvjeravali kralja (1. prosinca 1348.), da će se oni strogo držati pogodbe mira[1], htijući time i njega navesti, da ih se i on drži; čete njegove, zatim kneza Ivana Cetinskoga, sina Nelipićeva i bosanskoga bana Stjepana Kotromanića napadale su i poslije primirja na mletačke podanike u Dalmaciji. Kad to Mlečani doznadu, pozovu oni (26. siječnja 1349.) bosanskoga bana i Ivana Cetinskoga, da odustanu od tih napadaja, a od drugoga još zaištu, da nadoknadi sve štete nanesene njihovim podanicima, inače će se oni morati drugim načinom pobrinuti za sigurnost svojih podanika (t. j.

[1] *S. Ljubić* „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium“ Vol. III. Zagrabiae 1872. str. 109. *Gustav Wensel* „Monumenta Hungariae historica: Acta extera“. Budapest 1875. T. II. str. 326—7. Tu su mu još obećali, da će njegove čete moći slobodno prolaziti njihovim zemljištem, gdje će biti lijepo primljene, a tako će i po moru moći ići ne budući smetane od njih.

Digitized by Google

oni će na nj ustati oružanom rukom). Knezovima pak svojih gradova Spljeta, Trogira i Sibenika nalože, da se drže onoga saveza, koji je nekad između njih sklopljen, te da zajedno uzbijaju te napadaje; ako li to ne bi dostajalo za njihovu obranu, onda se njih trojica imadu sastati i vijećati o tome, što bi bilo nužno učiniti, da se tomu zulumu doskoči, a svoje zaključke imadu javiti njima, da i oni mogu prema tomu izdati nužne odredbe[1].

Knezovi su se valjada sastali te su na svom vijećanju došli do zaključka, da je za obranu dalmatinskih gradova nužno, da se nekadanji savez tih gradova opet obnovi, pošto se valjada za nj već zaboravilo, a osim toga da ne bi bilo s gorega, da se još uredi domobranstvo (paysanaticon), t. j. konjaničke čete, koje će uzbijati napadače. O tim zaključcima ubavijestiše oni svoju vladu u Mlecima preko osobitih poslanika, pače i knez *Pavao Bribirski*, koji je u ime svoga malodobnoga nećaka *Mladena IV.* (sina Mladena III.) upravljao Klisom, Skradinom i Omišem, izjavio je Mlečanima preko svojih poslanika, da je i on voljan dati četa za ono domobranstvo, ako ga oni u Dalmaciji ustroje. Na to izabra mletačko vijeće (18. travnja 1349.) osobiti odbor od samih nekadašnjih knezova dalmatinskih gradova (naime Ivana Gradoniga, Marka Cornara i Marka Ruzinija), kojima su tamošnji odnošaji dobro poznati, i on je imao ispitati prijedloge dalmat. poslanika i prema tomu staviti vijeću zgodne prijedloge[2]. Proučivši te prijedloge svjetova odbor, da bi bilo doista dobro, kad bi dalmat. gradovi s pomoću mlet. države uredili to konjaničko domobranstvo. Mletačko vijeće pozva tad (30. travnja) gradove Spljet, Trogir i Šibenik i kneza Pavla, neka se izjave, dali pristaju na to, da se stvori to domobranstvo, i ako pristaju, dá pošlju u to ime nužne punomoći svojim poslanicima, koji su sad u Mlecima. Ujedno zatraži ono od bana hrvatskoga (Nikole Seča) i bosanskoga, da ne navaljuju na njihove podanike u Dalmaciji[3].

Šibenik i Trogir htjeli su, da se stvori to domobranstvo, te poslaše u to ime punomoći svojim poslanicima u Mlecima, Šibeničani (8. svibnja) Đorđu Gradiću, a Trogirani (12. svibnja) Jadrici Luciću[4]. Spljećani pak bijahu tome protivni, jer su valjada manje trpjeli od provala kraljevske vojske, te su u tom smjeru poslali

[1] *Ljubić* o. c. III. 111.
[2] *Ljubić* III. 120—1.
[3] *Ljubić* III. 121—2.
[4] *Ljubić* III. 123—6.

Digitized by Google

(12. svibnja) punomoć svome poslaniku Lovri Nikolinovu, pače otpremili su još jednoga poslanika u Mletke, naime Franju Damjanova[1]. Mlet. vijeće izabra tad (19. svibnja) osobiti odbor od tri lica (Nikolu Pisanija, Marka Cornara i Filipa Oria), da povede raspravu s poslanicima gradova i onda stvori neki zaključak, koji će iznijeti pred vijeće[2]. Odbor to učini i predloži vijeću, da se ipak domobranstvo ustroji, a vijeće to prihvati (8. lipnja)[3]. Tri dana kasnije (11. lipnja) ustanovi vijeće potanko, kako se ima to domobranstvo urediti. Dalmatinski gradovi imadu u to ime najmiti na svoj trošak 50 konjanika (Šibenik 23, Trogir 18, a Spljet 9), a Mlečani opet 25 njih na svoj trošak; od ovih će mlet. konjanika služiti 10 kao straža glavnog zapovjednika domobranstva, koji će se imenovati, a ostalih 15 združit će se s konjanicima dalm. gradova, pa će svi skupa sačinjavati četu, koja će se brinuti za sigurnost Dalmacije; ona će se podijeliti u tri četice (banderije), a najmiti se smiju samo inostranci, nipošto Dalmatinci. Glavni zapovjednik domobranstva imat će i vlast nad svima rektorima dalm. gradova osim nad knezom zadarskim, ali će mu i ovaj morati poslati četa, ako zatraži. Stanovat će zapovjednik u Skradinu, ako to dozvoli knez Pavao Bribirski, koga će vijeće za to zamoliti preko osobitoga poslanika, a ako to odbije Pavao, onda će mu se označiti drugo mjesto za sjedište. Još se određuje, da i grad Nin imade najmiti 12 konjanika u svrhe domobranstva[4]. Punomoćnici dalm. gradova prihvate (13. lipnja) te uvjete i zakletvom se zavjere u ime svojih gradova, da će ih se točno držati[5].

---

[1] *Ljubić* III. 126—7.

[2] *Ljubić* III. 127.

[3] *Ljubić* III. 129. Prema tomu nije se mlet. vijeće obziralo na prigovore Spljećana, već je zaključilo (11. lipnja), da se u slučaju, ako bi spljetski poslanici prigovorili ustrojstvu domobranstva, imade u Spljet poslati osobiti poslanik, koji će nagovoriti vijeće, da pristane na to *(Ljubić* III. 131.). No valjada su spljetski poslanici prestali protiviti se, dok se u ispravi od 13. lipnja veli, da su pristali na ustrojstvo domobranstva, i položili zakletvu na obdržavanje uvjeta, pod kojima se imalo urediti domobranstvo *(Ljubić* III. 131—3.), a i samo je spljet. vijeće kasnije (7. srpnja) izrijekom pristalo na ustrojstvo domobranstva *(Ljubić* III. 141—2.).

[4] *Ljubić* III. 129—131.

[5] *Ljubić* III. 131—133. U ovoj su ispravi valjada slučajno ispuštene odredbe o Šibeniku, naime da ima najmiti 23 konjanika, dok se navode dužnosti Spljeta i Trogira; inače se u njoj navode poimence punomoćnici svih triju gradova i njihova privola na odredbe vijeća

Digitized by Google

Međutim se knez Pavao Bribirski najednom predomisli. Premda se je i sam bio zauzimao za to, da se ustroji domobranstvo, u kojem je i on htio sudjelovati, i premda je isprva obećao Mlečanima, da će im u to ime ustupiti skradinski grad (burgum), sad im to ne htjede učiniti, nego im je nuđao samo polovicu grada za boravak domobranstva, a kastela skradinskoga ne htjede im nikako ustupiti u tu svrhu. Javljajući to (20. srpnja 1349.) šibenički knez Hermolaj Gradonigo svojoj vladi dodaje on, neka joj za to ne bude žao, jer od svih dalm. mjesta nijedno nije manje zgodno za obranu mlet. podanika u Dalmaciji od Skradina. Mnogo je zgodnije za to mjesto Stratok na međi trogirskoj, koje je okruženo od trideset osamljenih zaselaka, podignutih za obranu od mnogih napadaja i robljenja. To mjesto je tako zgodno za obranu, da će svaki napadač, koji provali u kotar šibenički ili trogirski, morati pasti u ruke tamo smještenim četama; a i spljetski će kotar biti od ovud dobro zaštićen. Knez požuri još svoju vladu, da što prije pošalje domobranstvo i njegova zapovjednika u Dalmaciju, i da za sada polovicu četa smjesti u Trogir, a polovicu u Šibenik, dok se ne uredi spomenuti Stratok za boravak njihov, jer ni u jednom od ova dva grada ne mogu sve čete zajedno boraviti; no ako bi vlada svakako htjela, da čete ostanu zajedno, onda neka se za neko vrijeme smjeste kraj Šibenika na jednom predbrežju, koje je sa tri strane morem opasano, a s kopna 30 lakata široko[1].

Što je mlet. vlada na to učinila, nije nam poznato, jer se više o ovom domobranstvu ništa ne govori. Moguće je, da ona nije ni izvela ovoga zaključka o ustrojenju domobranstva, jer su možda pogibli od kraljeve i bosanske vojske jenjale. Za bosanskoga bana bar znamo, da je on u to doba imao borbe sa srpskim carem Dušanom, pa mu onda sigurno nije bilo na pameti, da uznemiruje mlet. gradove u Dalmaciji, da se ne bi radi toga i Mlečani na nj oborili; nasuprot on je baš gledao, da Mlečane za se dobije, te im je u to ime poslao svoga poslanika u Mletke, da im izjavi svoju ljubav i prijateljstvo i da ih zamoli, da oni kod Dušana posreduju, da se on s njime izmiri. Mlečani se odazovu (16. srpnja) njegovoj molbi i pošalju toga radi svoga poslanika caru, što sigurno ne bi bili učinili, da im je ban u to doba uznemirivao podanike u Dalmaciji[2].

---

poradi domobranstva. Kasnije (19. i 20. srpnja) su se vijeća gradova Trogira i Šibenika zahvalila mlet. vladi, što se ona brine za njihovu sigurnost ustrajajući domobranstvo *(Ljubić* III. 144—145.).

[1] *Ljubić* III. 145.

[2] *Ljubić* III. 143—144.

Digitized by Google

U isto doba, dok su se Mlečani brinuli, kako da obrane Dalmaciju od svake pogibli, vodili su oni s kraljem i pregovore o trajnome miru. Sam kralj Ludovik I. pisao im je, da je on s njima sklopio osmogodišnje primirje radi toga, da se za to vrijeme uzmogne sklopiti trajan mir, pa ih s toga pozove, da mu pošlju svoje poslanike, s kojima će raspravljati o trajnom miru. Mlečani mu na to odgovore (4. travnja 1349.), da i oni žele, da dođe do trajna mira, te bi u to ime i bili voljni poslati k njemu svoje poslanike, ali se za sad ne usuđuju poslati ih, jer u Ugarskoj vlada kuga, no čim im on javi, da je ta nevolja minula, oni će ih namah poslati[1].

Kad dugo ne bude nikakve vijesti od kralja, pišu mu oni opet (25. lipnja 1349.), da su mu već jednom izjavili svoju pripravnost, da će mu poslati poslanstvo, čim im on javi, da je prestala kuga; no kako od njega nemaju glasa, ne znadu, dali je on to njihovo pismo primio ili nije; budući da su pak čuli, da je kuga prestala, voljni su mu sad poslati poslanstvo, ali neka im samo javi, kamo i kuda da ga pošlju[2]. No skoro za tim stiže Mlečanima kraljevo pismo (od 7. lipnja iz Požuna), u kojem im on javlja, da mogu njemu poslati svoje poslanike, jer je prestala kuga u njegovoj državi[3]. Na to mu oni namah jave (2. srpnja), da su mu već 25. i 26. lipnja pisali, da su pripravni poslati poslanike, ali da on valjada još nije dobio pisma, pa zato mu evo ponovno javljaju, da

---

[1] *Ljubić* III. 117. — Acta extera II. 346. I hrv. ban bio je Mlečanima pisao, da će on posredovati kod kralja, da njihovo poslanstvo uspije, a na to je bilo predloženo u vijeću, da mu se zahvali na toj pripravnosti i da mu se javi, da će se poslanstvo najprije s njim posavjetovati, kad bude išlo kralju, ali je taj prijedlog propao *(Ljubić* III. 118.).

[2] *Ljubić* III. 134—5. Na koncu se isprave veli, da je istoga dana (25. lipnja 1349.), kad je ovaj zaključak stvoren bio u vijeću, pismo bilo napisano i po osobitom ulaku poslano, a drugi dan (26. lipnja) da je isto takovo pismo po drugom ulaku poslano bilo (valjad' poradi toga, ako se jedno izgubi, da bar drugo stigne u ruke naslovniku). No u ispravi od 2. srpnja veli se, da su kralju poslana pisma 26. i 27. lipnja *(Ljubić* III. 136.); ja mislim, da je vjerojatnije, da je u ovako važnoj stvari duždeva kancelarija još istoga dana izvršila zaključak vijeća i pisala pismo kralju, a drugo da je sjutradan otpravljeno. — Acta extera II. 350—1.

[3] *Ljubić* III. 128—9. — Acta extera II. 348—9. Još ih tu Ludovik moli, da ne dozvole, da njihovi podanici uznemiruju njegove podanike ni na kopnu ni na moru.

Digitized by Google

će namah otpremiti poslanstvo, čim im javi, kada i kamo da ga otpreme. Podjedno ubavješćuju o sadržaju ovoga pisma poslanoga kralju i hrv. bana Nikolu, koji im je također pisao bio, neka otpreme kralju poslanstvo[1].

Međutim Mlečani zaključe, i ne čekajući odgovora kraljeva, da se imadu izabrati tri svečana poslanika, koji će otići kralju, te im dadu u to ime ovaj naputak: Najprije neka pozdrave kralja i neka mu reku, da su po njegovoj želji došli k njemu, da ugovaraju s njime o trajnom miru. Iza toga neka čekaju, što će kralj na to odgovoriti, a istom iza njegovih riječi neka prijeđu na raspravljanje uvjeta mira. Ako bi kralj rekao, da Mlečani posjeduju njegove gradove Spljet, Trogir, Šibenik i Nin, neka mu poslanici odgovore, da su ih Mlečani prije mnogo vremena našli u žalosnom stanju, jer su trpjeli od neprestanih haranja i navala Hrvata, pa su ih zato na njihovu molbu primili pod svoje okrilje i u svoju vlast, te ih sve do sada mirno posjeduju i troše na njihovo uzdržavanje i njihovu sigurnost goleme novce; i sam kraljev predšasnik i otac pustio je te gradove u njihovu posjedu, pa s toga neka bi i on tako isto učinio. No ako bi kralj silom htio, da on ima pravo na te gradove, te bi želio spor radi njih prepustiti sudu kojega vladara, neka mu odgovore, da će se tim riješenje spora jako zavlačiti, pa zato će biti bolje, da se oni sami nekako međusobno nagode. U to ime neka ponude kralju i njegovim velikašima do 60.000 dukata, ako se kralj odreče svih prava na te gradove na korist Mlečana. Ako on na to pristane, onda neka gledaju, da kralj lično potvrdi taj ugovor i zakune se na nj, uvjeravajući ga, da će tako i njihov dužd učiniti. Ako li to kralj ne bi htio učiniti časti radi, jer nije dužd lično prisutan, nego bi htio, da potvrdi ugovor preko svojih punomoćnika, neka poslanici pristanu na to, samo neka pripaze, da punomoćnici dobiju valjanu i potpunu punomoć; ako bi se u ispravi u naslovu kraljevu spomenule i Dalmacija i

[1] *Ljubić* III. 135—7. — Acta extera II. 351—4. — Pošto se još kralj potužio bio, da knez Pavao Bribirski zajedno s gradovima Spljetom, Trogirom i Šibenikom kani podići neku utvrdu protiv ustanova osmogodišnjega primirja, odgovaraju mu oni, da o tom ništa ne znaju i da ne vjeruju, da bi njihovi gradovi takovo što učinili bez njihova znanja; u ostalom oni će dati istražiti, je li to istina i ako jest, oni će namah ukloniti svaki povod pritužbi, jer ne će trpjeti, da se uvjeti primirja krše. Napokon mu obećavaju, da će njegovi podanici moći slobodno proplaziti i morem i mletačkim zemljištem (*Ljubić* III. 137. — Acta extera II. 354.).

Digitized by Google

Hrvatska, onda neka ih i oni spomenu u naslovu duždevu; ako li se ne bi spomenule, kao što nijesu spomenute u pismima, što ih je kralj poslao u Mletke, onda neka samo napišu „dužd mletački".

Da bi mogli bolje postići svoju svrhu, dozvoljava vijeće poslanicima, da mogu razdijeliti među kraljeve velikaše do 5000 dukata (osim onih 60.000 dukata, što se imaju dati kralju i velikašima, ako se kralj odreče Dalmacije), a k tomu im još daje u pomoć vještoga pravnika, koji će ih savjetovati u *pravnim* pitanjima, jer će u ovim dogovaranjima biti govora i o *pravnom* naslovu, po kojem Mlečani posjeduju ove gradove. Još ih vijeće upućuje, da imadu zahtijevati, ako dođe do sporazumka, da se uvrste u mir i Pavao Bribirac i njegov sinovac (Mladen IV.), a ako kralj ne bi htio na to pristati, onda neka ugovora ne potpišu, nego neka to jave u Mletke i čekaju dalje naloge. Napokon ako se kralj ne bi htio odreći dalmat. gradova uz odštetu od 60.000 dukata, nego bi silom htio, da se riješenje spora prepusti kojemu vladaru, ili ako spomene još i druge dalm. gradove (n. pr. Zadar), onda neka također pišu namah u Mletke i čekaju dalje naloge[1]. Za poslanike su izabrani (12. srpnja 1349.) *Giustinijan Giustiniani*, *Ivan Gradonigo* i *Nikola Pisani*, no prvi se zbog bolesti zahvalio na toj časti, a na to je izabran (13. srpnja) *Filip Orio*[2].

Međutim je kralj dobio bio ona pisma Mlečana (od 25. i 26. lipnja 1349.), pa im namah odgovori (11. srpnja iz lovačkoga dvorca u Pokusu), da će rado primiti njihove poslanike, no da

[1] *Ljubić* III. 138—141. — Acta extera II. 354—9. Vijeće naloži još svojim poslanicima, da mogu posjetiti i kraljice (majku i suprugu Ludovikovu) i njima preporučiti svoje želje. Također im se imadu dati vjerodajnice za austrijskoga vojvodu i druge vladare i općine, kroz kojih će zemljište morati poslanici prolaziti, a tako i za kardinala-legata (Guida, sina grofa od Boulogne), koji se baš tada nalazio u Ugarskoj; i njemu će moći poslanici po svojoj uviđavnosti preporučiti svoje želje i poslove *(Ljubić* III. 140. — Acta extera II. 358.).

[2] *Ljubić* III. 142. i 146. — Acta extera II. 359. Tu se još navodi to, da je 19. srpnja izabran Ivan Steno, ali to nije moguće, jer se od gore spomenute trojice (iza Giustiniana) nije ni jedan zahvalio na časti, dok se u punomoćju (od 24. rujna) sva trojica spominju *(Ljubić* III. 162.). Moguće je samo to, da je mjesto Giustiniana najprije izabran Ivan Steno, ali se valjada i on zahvalio, a na to je izabran Orio; no u tom slučaju nije točan datum (19. srpnja) kraj imena Stena, nego će morati biti 13. srpanj, jer se toga dana zahvalio Giustiniani *(Ljubić* III. 142.), a i za Orija se veli, da je izabran 13. srpnja *(Ljubić* III. 146.).

Digitized by Google

prije mora otići u Erdelj na poziv tamošnjih podanika, jer već dugo nije bio tamo, i zbog važnih poslova, ali se tu ne će dugo zadržavati, pa čim se od onud vrati, on će im namah javiti, kamo i kuda da pošlju svoje poslanike[1]. I doista skoro za tim javi im kralj, da namjerava ići preko njihova zemljišta u Napuljsku, pa ih zato poziva, da mu tom prigodom pošlju svoje poslanike. No budući da im nije označio, kada i kamo da otpreme poslanike, pišu mu oni (31. kolovoza), da su oni već na pobudu njegovih prijašnjih pisama spremili svoje poslanstvo, koje će mu i namah poslati, čim im točno javi, kada i kamo da oni pođu. Podjedno izrazuju svoje veselje, da će on proći njihovim zemljištem, te ga uvjeravaju, da će ga lijepo primiti, kao što su ga i prvi put primili, kad je prolazio njihovom zemljom[2].

Kratko vrijeme iza toga (9. rujna) stiže njima drugo kraljevo pismo (od 4. kolovoza iz Temišvara), u kojem ih poziva, da pošlju svoje poslanike u *Zagreb*, kamo će on naskoro stići, a oni mu odgovaraju (10. rujna), da će to namah učiniti, pače dozvoljavaju, (19. rujna) svojim poslanicima, da mogu ići za kraljem i sve do Budima, ako ga još ne bi stigli u Zagrebu, i da ga mogu pratiti po cijeloj Ugarskoj, ako se kralj ne bi zadržavao samo na jednom mjestu, budu li to smatrali korisnim po mletačke interese; ali ako bi kralj krenuo u Napuljsku, pa bi želio, da ga poslanici prate na tom putu, neka mu odgovore, da za to nemaju punomoći, i ujedno neka to namah jave u Mletke. Punomoć poslanicima bi izdana 24. rujna i ujedno im naloženo, da se najkasnije idućega ponedjeljka (28. rujna) imadu dati na put, što su sigurno i učinili[3].

Dok su poslanici putovali, puče glas, da u Ugarskoj opet vlada kuga, pa za to su neki u mlet. vijeću bili predložili (10. listopada), da se poslanicima dozvoli, da se radi toga smiju vratiti kući, ako pronađu za potrebno, ali prijedlog ne bi prihvaćen[4]. U to su poslanici doznali, da je i kralj obolio, pa zato poslaše svoga glasnika do njega, da ispita, je li kralju bolje u toliko, da može primiti poslanstvo, ili je tako bolestan, da ga ne će moći primiti. Podjedno ubavijeste oni o tom vijeće tražeći naputak, što da rade. Vijeće

[1] *Ljubić* III. 142. — Acta extera II. 360—1.
[2] *Ljubić* III. 159. — Acta extera II. 362.
[3] *Ljubić* III. 159—64. — Acta extera II. 362—67. Poslanici su imali ići lađom najprije do Cresa ili Raba i od ovud do Senja, a dalje kopnom u Zagreb *(Ljubić* III. 160.).
[4] *Ljubić* III. 164. — Acta extera II. 369.

Digitized by Google

im na to piše (9. studenoga), da su dobro učinili, što su poslali glasnika kralju radi ubavijesti, pa ako im on javi, da je kralj ostao na mjestu, gdje je i sada i da mu je bolje tako, da ih može primiti, neka samo idu k njemu i izvrše svoju zadaću, ako li je pak krenuo dalje ili je još jako bolestan, neka se onda točno upute o stanju države i o tom, tko vodi upravu države, pa to sve neka jave vijeću i neka čekaju dalje naloge[1].

Glasnik je valjada javio poslanicima, da je kralju bolje i da ih on može primiti, jer su se oni doista sastali s njime, ali se nijesu mogli pogoditi o trajnom miru, jer kralj nije htio prihvatiti mletačkih prijedloga. To sam Ludovik I. javi (17. prosinca 1349. iz Budima) duždu u osobitom pismu, koje su poslanici sa sobom donijeli, kad su se vratili kući u Mletke. Tu veli kralj ovako: „Vi ste po mojoj želji poslali k meni svoje svečano poslanstvo radi trajnoga mira, ali se taj mir nije mogao nikako uglaviti; no zato ćemo mi čuvati i obdržavati primirje, što je među nama sklopljeno, do određenoga roka. Kad bi se trajan mir mogao među nama uglaviti, mi bismo to radosno učinili“[2].

Tek se mlet. poslanici vrate kući, kad li dođe u Mletke i kraljev poslanik, da se potuži na Mlečane, da su oni prekršili ustanove primirja tim, 1. što su branili svojim podanicima, da prevoze kraljeve čete u Apuliju na svojim lađama, 2. što su primali u svoje luke lađe kraljevih neprijatelja i davali im hrane i 3. što su kraljevi podanici pretrpjeli šteta na mletačkom zemljištu. Mlečani odgovore poslaniku, da oni nijesu prekršili ustanova primirja, jer su se oni držali neutralno, pa su zato i kraljeve čete i čete njegovih protivnika (t. j. napuljske kraljice Ivane), koji s njima (Mlečanima)

[1] *Ljubić* III. 165. — Acta extera II. 370—1.

[2] *Ljubić* III. 167. — Acta extera II. 371. Kod Ljubića je u naslovu krivo označen datum, t. j. 17. studenog, jer se u listini veli: „decimo septimo die mensis *decembris*“. Isto tako navode i *Ljubić* (na str. 110.) i Acta extera (na str. 328.) jedno pismo Ludovikovo od 17. prosinca 1348., ali se iza sadržaja vidi, da je to ista ova isprava od 17. prosinca 1349. — *P. Daru* „Storia della republica di Venezia“. Traduzione dal Francese. T. II. Capolago 1837. str. 223. veli, da je Ludovik I. bio voljan prepustiti Mlečanima Dalmaciju uz ove uvjete: 1. da mu opreme na svoj trošak brodovlje, koje će prevesti njegovu vojsku u Italiju (valjada Napuljsku), 2. da budu njegovi vazali i da mu u to ime plaćaju godišnji danak. Od kuda je on ove vijesti crpao, ne znamo i po tom ne možemo reći, koliko vjere zaslužuju.

Digitized by Google

žive u miru, jednakim načinom primali u svojim zemljama. Ako li su pak kraljeve čete stradale od drugih ljudi, to se ne može upisati u grijeh Mlečanima, jer od njih nijesu stradale, bar njima to nije poznato, te se dogodilo bez njihova znanja; no ako kralj može navesti pojedine takve slučaje, oni će ih istražiti i ako su istiniti, onda će oni učiniti, što je pravo[1].

Kralja Ludovika sigurno nijesu zadovoljila ova ispričavanja Mlečana, koje je svakako moralo zabrinuti napredovanje kraljevo u Napuljskoj. Oni su se morali bojati, da će kralj, ako se utvrdi u Napuljskoj, gdje bi mogao stvoriti jako brodovlje, moći lako od tud biti opasan njihovu gospodstvu na jadranskom moru i oteti im jednom Dalmaciju. Zato je vjerojatno, da su mu pravili neprilika, koliko se to iole dalo s obzirom na primirje sklopljeno s njime, i da su pomagali njegovim protivnicima, samo da osujete njegove namjere. Nije dakle čudo, da im je kralj vraćao milo za drago, te ih svaki čas napastvovao u Dalmaciji. Tako su sad opet počeli njegovi kastelani u Kninu i Ostrovici napadati i harati zemljišta mletačkih podanika u Dalmaciji. Kad su to knezovi šibenički, zadarski i ninski javili u Mletke, zaključi vijeće (8. ožujka 1350.), da se to namah javi kralju, kraljici majci i hrvatskom hercegu Stjepanu, te zaište, da oni dadu odštetu za te štete i da ta haranja obustave; isto tako da imade i šibenički knez pisati onim kastelanima, da prestanu navaljivati na mlet. podanike i da odštete one, koje su oplijenili, jer će se inače njegova vlada potužiti kralju[2].

[1] Ovo doznajemo iz rasprava mlet. vijeća od 5. svibnja 1351., kad se vijećalo o napucima, što će se dati poslanicima, koji su opet imali ići Ludoviku. Tom prigodom se natuknulo, da će se možda kralj opet potužiti na Mlečane, da su prekršili primirje, kako se potužio i namah poslije povratka prvoga poslanstva (god. 1349.) poslavši u to ime u Mletke svoga poslanika, pa zato oni ponove te prigovore i svoje odgovore poslaniku te onda upute i sadanje svoje poslanike, neka i oni tako odgovore kralju *(Ljubić* III. 211—3.).

[2] *Ljubić* III. 169. — Ostrovički kastelan knez Nikola uznemirivao je i kneza *Grgura Bribirca*, gospodara tvrđe *Roga;* valjada mu je htio oteti tu kulu, koju mu je kralj Ludovik I. darovao bio (g. 1345.). No Grgur se obratio na Mlečane za zaštitu, a ovi mu odgovore (9. studenoga 1349.), da oni ne bi radi, da on svoja prava izgubi, ali da se inače ne će miješati u tu raspru *(Ljubić* III. 165.). Poslije (20. travnja 1356.) opet je Ludovik I. potvrdio posjed Roga *Grguru*, sinu Budislava, sina Ugrinova iz roda Bribirskoga, ocu njegovu *Budislavu* i bratu mu *Đuri (Georg. Fejer* „Codex diplomaticus Hungariae" T. IX. Vol. II. Budae 1833. str. 479. i 492.).

Digitized by Google

Te su navale sigurno sklonile Mlečane, da su mu odbile (23. ožujka 1350.) njegovu molbu, da mu pošlju na njegov trošak jednu galiju u Senj za prijevoz četa; samo su mu dozvolili, da smiju njegove čete pristati u njihovim lukama prema ustanovama primirja, ali podjedno izrekoše nadu, da će isto tako i njegovi podanici držati mir s njihovim podanicima, a ne će ih napastvovati, kako se to događa u Dalmaciji, i kako je kralj mogao doznati iz njihovih pritužbi, koje su mu nedavno poslali i na koje očekuju povoljan odgovor[1].

Međutim su se napadaji i dalje nastavljali, a spominju se naročito ljudi knezova *Grgura Kurjakovića* i *Ivana Cetinskoga*, sina Nelipićeva, da su činili štete mlet. podanicima, prvi Šibenićanima, a drugi Trogiranima. Ivan je doista boraveći jednom u Trogiru obećao bio Trogiranima, da će im naknaditi štetu od 2420 libara, što su im njegovi ljudi nanijeli bili, ali nije svjerovao. Kad su se Šibenićani i Trogirani poradi toga potužili mlet. vijeću, tješilo ih je ono (11. travnja 1350.) time, da je ono već mnogim pismima zamolilo kralja Ludovika, da doskoči tim napadajima i naknadi štete, ali da do sada još nije dobilo odgovora, no nada se, da će ga dobiti skoro. Podjedno piše ono Grguru Kurjakoviću, da naknadi nanesene štete, a Ivanu Cetinskome daje rok od 2 mjeseca, da uglavljenu odštetu plati, jer će mu inače zaplijeniti sav njegov posjed u Trogiru i okolišu i otud namiriti tu svotu. Dalje naloži ono na molbu Šibenićana knezu i upraviteljima Zadra, da nađu zgodan zadarski otok, kamo bi Šibenićani u slučaju novoga napadaja mogli spasti svoju stoku, a izda također odredbu svim knezovima svojih dalm. gradova, da jedan grad ne smije kupovati one stvari, koje su ukradene drugomu, nego ih zaplijeniti, dok se ne doznade, čije su. Konačno moli ono na zahtjev Trogirana dozvolu od pape, da se neki franjevački manastir pred Trogirom smije premjestiti u grad, jer bi u slučaju neprijateljske navale bio od velike pogibli za grad, kad bi dospio u neprijateljske ruke[2].

[1] *Ljubić* III. 170—1. Acta extera II. 376—7. Da su Mlečani šurovali s kraljevim neprijateljima, vidi se otud, što su ovaj odgovor namah javili napuljskom kralju Ludoviku, mužu kraljice Ivane, a on im namah zahvali (10. travnja 1350.), što su Ludoviku I. uskratili galiju i ujedno ih zamoli, da prijateljski postupaju s njegovim galijama, koje on šalje u jadransko more (da zapriječi prijelaz kraljevih četa). *Ljubić* III. 171—2. — Acta extera II. 378.

[2] *Ljubić* III. 172—3.

Digitized by Google

U to stiže odgovor kralja Ludovika na pritužbe poradi napadaja u Dalmaciji. U prvom pismu (od 9. travnja 1350. iz Budima) veli kralj, da se ti napadaji i te otimačine kastelana kninskoga i ostrovičkoga nijesu dogodile po nalogu njegovu, njegova brata, hrv. hercega Stjepana ili njegove kraljice majke, pa zato je poslao u Dalmaciju bana Pavla (Ugala), zamjenika hercegova, da to istraži i štetu naknadi. Kako ban ima tamo stići 20. svibnja, pozivlje on Mlečane, da i oni pošlju tamo svoga čovjeka, pred kojim će se to sve istražiti i odšteta dati. Isto takovo pismo pisali su u Mletke i herceg Stjepan i kraljica mati[1]. U drugom pak pismu (od 18. travnja 1350. iz Senja) javlja im, da je naložio ostrovičkom kastelanu, da mora naknaditi štete, koje je učinio mlet. podanicima; podjedno im obznanjuje, da se je toga dana ukrcao na galiju, da ide u Napuljsku, pa se nada, da će Mlečani obdržavati mir i da ne će smetati njegovim četama, koje će poslije njega ići u Napuljsku, ili se otuda vraćati[2].

Ovo putovanje kraljevo i njegovih četa u Napuljsku preko jadranskoga mora uznemirilo je vrlo Mlečane, jer su se bojali, da ne bi kralj i njegove čete najednom promijenile svoj put i udarile možda na Dalmaciju. Zato su oni stali budno pratiti kretanje njegovo i njegovih četa nalažući knezovima svojih dalmatinskih gradova (n. pr. 23. travnja rapskomu knezu[3]), da revno izvješćuju o svim novostima u dalm. krajevima ne štedeći troška. Dubrovčane pak pozovu (29. travnja), neka oboružaju na njihov trošak jednu galiju za sigurnost jadranskoga mora, a u tajnom pismu dubr. knezu vele izrijekom, da daju oboružati onu lađu radi prolaza kraljeva u Napuljsku. Nešto kasnije (13. svibnja) požuruju oboružanje one galije i nalažu knezu, da je pošalje k ostalim lađama, koje čuvaju jadransko more; isto tako pišu i kretskomu duki, da i on pošalje 3 galije ovim lađama u jadr. moru, kojima se podjedno

[1] *Ljubić* III. 179—80. — Acta extera II. 381. U tekstu kraljeva pisma veli se doduše, da je pismo pisano u Budimu 19. travnja (decimo nono mensis aprilis), ali kako u pismu (od 18. travnja u Senju) veli, da se toga dana (18. travnja) ukrcao u Senju na galiju, tako nije mogao 19. travnja biti u Budimu i pisati pismo; zato je vjerojatno, da u prvom pismu imade stajati „nono mensis aprilis" a ne „*decimo* nono". Da je datum drugoga pisma (t. j. 18. travnja u Senju) točan, vidi se otud, što se je kralj 2. svibnja iskrcao u Manfredoniji (*Lad. v. Szalay* „Geschichte Ungarns" II. B. Pest 1869. str. 244.).

[2] *Ljubić* III. 179. — Acta extera II. 380.

[3] *Ljubić* III. 180.

Digitized by Google

naloži, da brodare uz obale Apulije i Dalmacije te paze na sigurnost mlet. podanika i njihove trgovine[1]. A budući da su u to doda kraljevske čete i nekim mlet. podanicima u Apuliji učinile šteta, odrediše još oni, da se pošlje kralju jedan bilježnik, koji će zahtijevati od njega, da naknadi te štete kao i one u Dalmaciji. Napokon zaključe oni, da se imadu poslati u Dalmaciju 2 providura (Pavao Loredano i Gazano Marcello)[2], koji će tamošnje gradove pohoditi i ohrabriti ih u vjernosti Mlečanima, te im podjedno javiti, da ovi šalju za njihovu obranu svoje brodovlje na dalm. strane.

U naputku, koji im je dan 15. svibnja 1350., nalaže se providurima, da najprije posjete Nin i ohrabrivši stanovnike da se posavjetuju s grad. knezom, bi li bilo nužno, da što učine za sigurnost grada i okolice, što se tiče broja posade i t. d., pa ako je nužno, te oni to mogu sami učiniti, neka učine, inače neka pišu u Mletke. Iza toga imadu otići u Zadar i tu sa knezom i njegovim savjetnicima pregledati svu posadu, gradske utvrde i t. d. te i u tome preinačiti što treba ili predložiti vladi u Mlecima, da ona to učini. Ako bi u Zadru ili drugim dalm. gradovima i njihovim kotarima našli sumnjivih osoba, koje bi mogle biti pogibeljne po sigurnost mlet. posjeda u Dalmaciji, neka i za njih odrede, što drže zajedno s gradskim knezovima za potrebno. I ostale dalm. gradove, osobito Šibenik, Trogir i Spljet imat će providuri ohrabriti i pobrinuti se za njihovu sigurnost u dogovoru s knezovima samih gradova te prvoj dvojici još kazati i to, da su Mlečani poslali kralju Ludoviku I. svoga bilježnika, koji će požuriti naknadu šteta, što su ih ti gradovi pretrpjeli od njegovih podanika[3]. Pošto su kasnije prestale pogibli od ug.-hrv. kralja, zaključi mlet. vijeće (5. srpnja 1350.), da ne treba, da idu providuri u Dalmaciju[4].

Na određeni dan (20. svibnja) nije u ostalom izviđena i naknađena šteta, kako je kralj Mlečanima obećao bio, nego su kraljica

[1] *Ljubić* III. 183. — Poslije (13. lipnja) pohvaljuje se zapovjednik toga brodovlja radi njegova mudra vladanja te se podjedno upućuje, da ne dira u ljude ni kralja napuljskoga ni ugarskoga *(Ljubić* III. 187—8.).

[2] Najprvo su bili izabrani (15. svibnja) Toma Gradonigo i Pavao Mudazo, ali se zahvališe na časti. Na to biše izabrani (25. svibnja) Pavao Loredan i Jakov Cornaro; no pošto se potonji također zahvalio, bi mjesto njega izabran (28. svibnja) Gazano Marcello. *(Ljubić* III. 185—6.).

[3] *Ljubić* III. 182—185.

[4] *Ljubić* III. 188.

Digitized by Google

mati i herceg Stjepan zamolili Mlečane za produljenje roka. Na to Mlečani pišu (28. svibnja 1350.) obadvoma, da je njima žao, da nije još došlo do naknade šteta, pače su kraljeve čete međutim nanijele mlet. podanicima novih šteta i u Napuljskoj i putem po jadranskom moru; za to su oni (Mlečani) još prije nego primiše ova pisma, poslali kralju u Napuljsku svoga bilježnika, da od njega zatraži odštetu za te štete; a tako isto mole i njih, neka i oni odrede, da se štete mlet. podanicima naknade i da se primirje točno drži[1]. Na ova pisma odgovori (6. srpnja 1350.) kraljica mati Mlečanima, da je naložila banu Pavlu Ugalu, da ide u Knin i da tamo u ime hercega Stjepana izvidi tužbe i naknadi štete, pa ih zato pozivlje, neka i oni pošlju tamo svoje punomoćnike[2]. Mlečani na to zahvale (24. srpnja) kraljici, da je odlučila poslati bana u Knin radi onih odšteta, te joj jave, da će poslati i oni svoje ljude onamo; u to ime pišu oni trogirskomu i šibeničkomu knezu, neka pošlju tamo svoje punomoćnike, kojima su štete točno poznate. A budući da ih je kraljica molila, da bi joj zaštitili od neprijatelja njezina čovjeka, koji će preko jadr. mora odvesti njezinu sinu Ludoviku I. konja i drugih ratnih potrepština, odgovore joj oni, da to ne mogu učiniti, jer će njihovo brodovlje u jadranskom moru skoro otploviti daleko na istok zbog važnih razloga, a bez ovoga brodovlja oni ne mogu da zaštite kraljičina čovjeka, jer su kraljevi neprijatelji na jadr. moru vrlo jaki[3], k tomu žele oni ostati nepristrani, pa ne će da se zauzimlju ni za jednu ni za drugu od zaraćenih stranaka. Napokon joj još obećaju, da će joj na njezinu želju poslati provodna pisma na njezina poslanika, što ga misli poslati u Mletke, a tako isto i jednu lađu (13. kolovoza) u Senj, da tu primi poslanika i odveze ga u Mletke, a poslije opet natrag[4].

[1] *Ljubić* III. 186—7. Acta extera II. 384—5.

[2] *Ljubić* III. 189. Isto ovo pismo priopćeno je još jednom na str. 193.

[3] Baš se u to doba nalazilo u jadr. moru napuljsko brodovlje, a njegov je zapovjednik povjerljivo dopisivao s mlet. vladom i sa zapovjednikom mlet. brodovlja u jadr. moru, pače je htio doći lično u Mletke, da vladi važne stvari priopći i s njom vijeća. No mlet. se vijeće žacalo, da se javno pokaže prijateljem protivnika ug.-hrv. kralja, pa zato mu svjetuje, da radije piše u Mletke, što misli poručiti, ili da to usmeno priopći zapovjedniku brodovlja ili zad. knezu, a ovi će to već javiti u Mletke (*Ljubić* III. 188.).

[4] *Ljubić* III. 191—2. — Acta extera II. 389—90.

Digitized by Google

Dali su se ban i mlet. punomoćnici sastali u Kninu i nagodili o naknadi šteta, nije nam poznato, ali je zato doista došao poslanik kraljice Jelisave i hercega Stjepana u Mletke te se tu potužio, da su kraljevi podanici na jadranskom moru napadani i oštećeni i ujedno izrazio želju kraljice, da bi se opet ugovaralo o trajnom miru, za koji se ona toliko stara. Na to odgovoriše (24. kolovoza) Mlečani kraljici, da im je žao, da su kralj. podanici trpjeli šteta od drugih, ali da se toga radi ne mogu oni okrivljivati, jer se oni ne miješaju u tuđe razmirice niti su po uvjetima primirja obavezani miješati se. A što se tiče trajnoga mira, oni su pripravni započeti dogovore, samo neka kraljica-mati označi zgodan put i način, kako da se to počne. Kad su poslaniku pročitali odgovor na prvu točku njegova poslanstva, odgovori on namah vijeću, da su Mlečani dužni dati naknadu za štete učinjene kralj. podanicima i pobrinuti se, da se to više ne dogodi, jer se to dogodilo u mlet. lukama, ili koje su pod mlet. pokroviteljstvom; na to zaključi vijeće (26. kolovoza 1350.), da se to ima namah istražiti, jer im je to dosad bilo nepoznato, pa ako je doista tako, oni će odrediti, što bude pravo[1].

Međutim je morala kraljica-mati pisati Mlečanima, da pošlju svoje poslanstvo kralju u Napulj, da tamo s njim ugovara o miru, jer su oni doista izabrali takovo poslanstvo[2]. No ovo poslanstvo sigurno nije otišlo u Napulj, jer su Mlečani skoro čuli, da se kralj vraća iz Napulja te će stići u Veronu i od ovud otići kroz trevisansku marku kući; zato izaberu oni (10. listopada) drugo poslanstvo od 6 lica (Ivan Delfino, Stjepan Mariono, Nikola Venerio, Hermolaj Gradonigo, Marin Superanzio i Pankracij Georgio), koji će iz počasti pratiti kralja, dok bude prolazio mlet. zemljištem, a smjet će mu na njegovu želju dozvoliti, da uljeze i u mlet. gradove, i to s onolikim brojem četa, koliko bude načelnik dotičnoga grada smatrao, da se može bez pogibli dozvoliti[3].

[1] *Ljubić* III. 194—5. — Acta extera II. 393—4.

[2] Ne navode nam se imena poslanika, samo im se 27. rujna priopćuju znakovi, kojima će u svojim pismima označiti neke osobe, staleže i stvari. Tu se naročito veli, da su poslanici „ad dominum regem Hungarie destinati“ *(Ljubić* III. 198—9.).

[3] *Ljubić* III. 199—200. Tu se još nalaže poslanicima, da mogu govoriti s kraljem i o oslobođenju kneza Pavla, no ne kaže se, koji je to Pavao. Vjerojatno je, da je to Pavao Bribirski, ali ni od kuda se drugud ne doznaje, da je on dopao sužanjstva kraljeva, i radi čega je dopao.

Digitized by Google

2. Rat između Mlečana i Genovljana. — Ludovik I. ugovora s Genovljanima protiv Mlečana, ali ga ovi opominju, da ne krši osmogodišnjega primirja. — Razmirice između Jelene Kliske i Ivana Cetinskoga. — Novo mletačko poslanstvo (god. 1351.) ne može se opet pogoditi s Ludovikom I. radi mira. — Kraljeve čete iznova uznemiruju mlet. posjede u Dalmaciji i nastoje, da dobiju gradove kneginje Jelene. — Mlečani rade protiv toga i brinu se za sigurnost svojih podanika u Dalmaciji. — Ludovik I. sklapa savez s Genovljanima protiv Mlečana. — Ovi sad trećim poslanstvom (g. 1353.) kušaju, da se s njim izmire, ali badava. — Na to mole Karla IV. za posredovanje. — Ovaj sklanja Ludovika I., na obećanje, da ne će udariti na Mlečane, dok traje primirje.

U to doba planuo je ljuti rat među Mlečanima i Genovljanima. Ovi su imali do sada gotovo isključivo u svojim rukama trgovinu po lukama vizantinskoga carstva (naročito je Pera bila utvrđeno središte njihove tamošnje trgovine) i Crnoga mora (Caffa, Tana i t. d.). Mlečani pak bili su im zavidni za tu unosnu trgovinu te su ih gledali iz tih krajeva istisnuti. Tako nasta na skoro rat. Na početku godine 1350. zaplijeniše Genovljani nekoliko mletačkih lađa u luci Caffi, a ljude s lađa baciše u tamnicu[1]. Mlečani zahtijevahu od Genovljana, da im naknade štete, a zatvorene građane na slobodu puste, no oni to odbiše, a na to Mlečani pograbiše oružje, da izvojšte zadovoljštinu[2]. Oni spremiše brodovlje, koje je imalo otići u vizantinske krajeve („armata Romanie"), da od onud istisne Genovljane. No prije nego li je to brodovlje otišlo iz Mletaka, dobiše oni iz Napulja vijesti, da je neko tamošnje genovsko brodovlje ostavilo službu kralja Ludovika I. i nekuda krenulo, ali se ne zna, kuda. Oni se sad poboje, da to brodovlje možda namjerava provaliti u jadransko more, pa zato nalože (25. srpnja 1350.) zapovjedniku svoga brodovlja u jadranskom moru (Marku Morosiniju), da se imade sjediniti s onim romanijskim brodovljem i otploviti do Dubrovnika te tamo počekati, dok se ne

[1] Mlet. vijeće raspravljalo je o tim događajima 8. ožujka 1350. (*Misti Senatus* kod *S. Romanina* „Storia documentata di Venezia". Venezia 1855. str. 158. op. 3.).

[2] *S. Romanin* l. c. — *P. Daru* o. c. str. 196. Ovaj griješi, što ove događaje meće u god. 1349., jer nam mnoge listine navedene od *Ljubića* i *Romanina* dokazuju, da se borba s Genovljanima počela istom god. 1350. — *Giambatista Verci* „Storia della marca Trivigiana e Veronese". T. XIII. In Venezia 1789. str. 103.

Digitized by Google

sazna, kuda će krenuti ono genovsko brodovlje i dok prema tomu ne dobije novih naloga[1].

Skoro su valjada dobili Mlečani vijesti, da je ono genovsko brodovlje krenulo u vizantinske krajeve i da je veoma jako, jer su odlučili (2. kolovoza) povećati svoje brodovlje i imenovati jednoga glavnoga zapovjednika svih svojih galija i lađa. U to ime nalože oni i sada 2. kolovoza i kasnije 12. rujna, kad su spremali drugo brodovlje, svojim gradovima po Istri (Pulju) i Dalmaciji (Zadru, Pagu, Rabu, Cresu, Hvaru, Krku, Šibeniku, Trogiru, Spljetu i Dubrovniku), da i oni spreme lađa i momčadi za ovo brodovlje, koje se diže protiv Genovljana, a glavnim zapovjednikom imenuju *Marka Ruzinija*[2].

Čim je bilo spremljeno ovo (prvo) brodovlje, uputi se s njim Ruzini u potjeru za genovskim brodovljem; uz put sjedini se s onim romanijskim i jadranskim brodovljem, što je pod zapovijedi Marka Morosinija čekalo kod Dubrovnika, tako da je imao ukupno 35 lađa. Kod Negroponta stiže Genovljane i namah se s njima pobi (29. kolovoza) u luci Porto Caristo. Genovljani biše ametice pobijeni; od 14 genovskih lađa spasoše se samo 4, koje se skoro sjediniše (19. listopada) s novim genovskim brodovljem (od 6 lađa), što ga je doveo Filip Doria. Doznavši ovaj, da je mlet. brodovlje

---

[1] *Ljubić* III. 192. Tu se ne spominje ime zapovjednika jadr. brodovlja, no mlet. kronisti (n. pr. *Raph. Caresinus* „Continuatio chronicorum Andreae Danduli" kod *Lod. Ant. Muratorija* „Scriptores rerum italicarum" T. XXII. Mediolani 1728. str. 420. i *Francesco Verdizotti* „Dè fatti Veneti". In Venezia 1674. str. 251.) vele naročito, da je Marko Morosini bio zapovjednik brodovlja u jadr. moru. — S istih razloga zabranjuju Mlečani lađama svojih podanika, da plove bez dozvole vladine izvan jadr. mora, te taj nalog saopćuju (27. kolovoza) upraviteljima svojih gradova u Istri i Dalmaciji (*Ljubić* III. 195.).

[2] *Ljubić* III. 193. i 195—8. U prvom se nalogu istarskim i dalmatinskim gradovima nalaže, da *spreme* lađa, a to se misli lađa i momčadi. To se vidi iz drugoga naloga, kad su spremali drugo brodovlje, jer tu se veli: „recommendando eos pro *hominibus suis*, quos miserunt cum *alia armata*, et requirendo ac hortando eos, quod pro *ista armata* inveniant et parent de *hominibus suis* etc." Da je Marko Ruzini bio izabran glavnim pomorskim zapovjednikom, vidi se iz isprave od 13. prosinca 1350. (*Ljubić* III. 203.). Podjedno nalože Mlečani gradovima, da zaplijene sva dobra Genovljana, koja bi se našla na njihovu zemljištu. Na to su Hvarani zaplijenili dobra nekoga Genovljanina Prijama Spinole i njega su samoga bacili u tamnicu, a mlet. vijeće to odobri. (12. rujna 1350. kod *Ljubića* III. 198.).

Digitized by Google

otplovilo prema Peri, navali (19. listopada) iznenada na Negroponte, zapali grad, zarobi mnogo neprijateljskih lađa i plijena i oslobodi mnoge zarobljene Genovljane, koji su u prijašnjoj bitki pali bili Mlečanima u ruke. Ruzini pohiti doista amo, kad čuje za ove događaje, ali stiže prekasno, jer je međutim genovsko brodovlje od ovud umaklo[1]. Ono se uputilo u jadransko more, ne bi li tu pakostilo Mlečanima, ali se nije ovdje dugo zadržavalo, jer već 11. studenoga javi mlet. vlada upraviteljima istarskih i dalmatinskih gradova, da je genovsko brodovlje otišlo iz jadranskoga mora, ali zato da oni ipak imadu budno paziti na sigurnost svojih gradova. Ruziniju pak naloži vlada (27. studenoga), da se sa svojim brodovljem vrati u Dubrovnik i tu izabere 20 najboljih lađa, koje će i dalje ostati na straži u jadranskom moru, a ostale će otpremiti kući u Mletke[2]. No poslije (13. prosinca 1350.) smatralo je mlet. vijeće, da će biti bolje, da se ne ostavi samo 20 lađa za obranu od neprijatelja, nego da se namah otpremi iz Mletaka čitavo novo treće brodovlje, koje se baš u to doba spremalo, pa zato naloži vijeće Ruziniju, da se namah sa svojim brodovljem vrati u Mletke iskrcavši uz put dalmatinske čete po njihovim gradovima i ostavivši po jednu lađu u Dubrovniku i Zadru. Samo ako bi mu se pružila prilika, da neprijateljima naškodi, neka to prema svojem uviđanju učini, a onda neka se vrati kući opomenuvši uz put sve mlet. gradove i zemlje, da budu na oprezu i da se dobro učvrste, da im ne mogu neprijatelji nauditi[3].

[1] *S. Romanin* o. c. str. 159—160. — *P. Daru* o. c. str. 199. — I mlet. vijeće spominje ovaj poraz zaključujući 27. studenoga 1350., „quod in bona gratia scribatur nostro capitaneo generali, quod de sinistro occurso civitati nostre Negropontis turbationem recepimus etc.“ *(Ljubić* III. 201.).

[2] *Ljubić* III. 201. — Još se upućuje (9. prosinca 1350.) i zad. knez, da s morske strane dobro utvrdi Zadar, a u to ime može upotrebiti lijes, što je zaplijenjen na jednoj genovskoj lađi u Hvaru; sumnjive pak ljude da može otpremiti iz grada *(Ljubić* III. 202.).

[3] *Ljubić* III. 203. I za ovo brodovlje, kao i za dosadanja dva, morali su istarski i dalmatinski gradovi dati lađa i momaka, kako se vidi iz naloga vijeća od 1. siječnja 1351., gdje se naročito veli, da je to *treće* oružanje („quod cridentur tertii“), i to na tri mjeseca („armata pro tempore trium mensium“ *Ljubić* III. 204.), dok se 12. rujna kazalo: „cridetur, quod secundi solum debeant“ etc. *(Ljubić* III. 196.), dakle je to bilo drugo brodovlje, a prvo je bilo ono, koje se u srpnju spremilo bilo *(Ljubić* III. 192.). — Mlečani pošalju još (20. siječnja 1351.) u Zadar za njegovo utvrđenje raznih bojnih sprava, među njima i pušaka. *(Ljubić* III. 205.).

Digitized by Google

U to su Mlečani čuli, da Ludovik I. ugovara s njihovim neprijateljima Genovljanima o tome, da oni naoružaju nekoliko lađa i pošlju ih u Senj. On je valjada htio na njima prevesti svoje čete u Napuljsku. No Mlečanima to nije bilo milo, jer su željeli, da se Ludovikove osnove poradi Napulja izjalove. K tomu su se mogli bojati, da Ludovik možda ne udari na njih s tim četama. Zato mu oni otpremiše (31. prosinca 1350.) bilježnika Bernarda, koji mu je imao javiti, da su Genovljani njihovi neprijatelji, pa zato oni ne bi mogli trpjeti, da genovsko brodovlje dođe u Senj ili kamo drugamo (u jadranskom moru), nego bi ga napali. Da se to ne zbude, imao ga je bilježnik zamoliti, da ne sklapa takova ugovora s Genovljanima, koji bi bio protivan primirju, što je između njih i njega sklopljeno. Ako bi kralj izvršio tu želju, imao bi se bilježnik vratiti kući, inače imade pisati svojoj vladi odgovor kraljev i čekati njezine dalje naloge. Kralj je međutim opravdavao pred bilježnikom svoje ugovaranje s Genovljanima tako, da su i sami Mlečani češće prekršili primirje između njega i njih, no podjedno se izjavio pripravnim, da sklopi trajan mir s njima. Kad to bilježnik javi u Mletke, otpišu mu oni (8. veljače 1351.), neka izjavi kralju, da Mlečani nijesu nikad prekršili primirja, ili ako je što učinjeno protiv primirja, to je učinjeno bez njihova znanja i oni su voljni sve nepravde popraviti, a isto su tako pripravni uglaviti trajan mir, čim to kralj ushtije. Ako kralj bude zadovoljan ovom njihovom izjavom, onda neka piše svojoj vladi i čeka njezine dalje naloge[1]. Kako su dalje tekli pregovori, ne kazuje nam se, no kako nema kasnije vijesti, da bi genovske lađe došle bile u Senj i prevozile kraljeve čete u Napulj, moramo uzeti, da je kralj odustao od svoje namjere i prekinuo svoje dogovaranje s Genovljanima.

Međutim su u to doba nastale neke razmirice između *Jelene*, udovice kneza Mladena III. i gospodarice *Klisa*, *Skradina* i *Omiša*, i između *Ivana Cetinskoga*, sina kneza Nelipića. Obje stranke poslaše svoje poslanike u Mletke, da traže tamo pravdu. Jelena se

[1] *Ljubić* III. 203—6. — *Acta extera* II. 397—8. — I *Giovanni Lucio* „Memorie istoriche di Tragurio" Venezia 1673. str. 246. veli, da su se Mlečani bojali, da će možda Ludovik dati zaklon genovskomu brodovlju u Senju, pa zato su ga po poslanicima zamolili, neka to ne čini. Valjada od bojazni pred ovim genovskim brodovljem izabralo je (8. siječnja 1351.) trogirsko vijeće odbor od 5 lica, koji će se pobrinuti za utvrđenje grada i predgrađa (*Lucio* l. c.).

Digitized by Google

potužila na napadaje od strane Ivana i molila u Mlečana pomoći, da uzmogne uščuvati gradove svoga pokojnoga supruga. Ivan opet tužio se na Jelenu i njezine podanike, da su mu pakostili. Mletačko vijeće povjeri (8. veljače 1351.) osobitome odboru (Hermolaju Pisaniju, Petru Caravelu i Andriji Morosiniju), da presluša obje stranke i vijeću zgodne prijedloge učini. Odbor je kušao stranke izmiriti, ali poslanici izjaviše, da za to nemaju punomoći, a da ne mogu čekati, dok bi one došle; zato naloži vijeće (11. veljače) po odborovu prijedlogu knezovima spljetskomu i trogirskomu, da oni nastoje obje stranke izmiriti, a ako koja stranka ne bi htjela pristati na izmirenje, neka to jave njemu (vijeću), a isto tako i sadržaj razmirice, pa će ono odlučiti, što da se uradi[1].

Vjerojatno je, da su se Mlečani bojali, da knez cetinski po naputku kralja Ludovika radi o tom, da bilo milom (ugovorom) ili silom kralju pribavi ove gradove, jer su još naložili zadarskom, trogirskom i šibeničkom knezu, da u nuždi priskoče četama i hranom u pomoć Jeleni na njezin zahtjev, budući da bi po njih bilo pogibeljno, ako bi Jelenini gradovi došli u tuđe ruke; zatim ih uputiše, da u slučaju rata dozvole Jeleninim ljudima, da smiju zajedno sa stokom pribjeći na zemljište njihovih gradova; i napokon zapovjediše onim svojim knezovima, da namah dojave u Mletke, ako bi čuli, da Jelena ugovara s kime o predaji svojih gradova, što bi također bilo po njih (Mlečane) štetno[2].

Međutim je za sada minula svaka pogibao za Mlečane, jer je posredovanjem onih njihovih dalmatinskih knezova doista došlo do izmirenja između Jelene i cetinskoga kneza, te su Spljećani (10. ožujka 1351.) jamčili za Jelenu Ivanu Cetinskomu, da će ona držati uglavljeni mir[3].

Pošto su Mlečani već prije (8. veljače 1351.) izjavili kralju, da su oni voljni uglaviti s njime trajan mir, čim on samo ushtije, odgovori im sada on, neka pošlju u Senj svoje poslanike, da se tamo zajedno s njegovim poslanicima dogovaraju o stalnom miru. Mle-

[1] *Ljubić* III. 207—8. — Vijeće još nalaže prema Jeleninoj želji svim upraviteljima svojih gradova, da Jeleni predadu sve sluge i sluškinje, koje bi se nalazile na mlet. zemljištu, i moli nekoga provincijala Mihajla, da dozvoli nekomu fratru Franji Trogiraninu, da ga može Jelena u nekom časnom poslu upotrebiti (valjada poslati kuda kao poslanika). *Ljubić* l. c.

[2] *Ljubić* III. 208.

[3] *Lucio* „Memorie di Tragurio" str. 246.

Digitized by Google

tačko mu vijeće namah odgovori (4. travnja 1351.), da će ih ono rado poslati, čim on odredi dan sastanka. To pismo posla mlet. vlada bilježniku Bernardu, koji je još bio kod kralja, da ga njemu preda, pa čim on odredi dan, da joj to javi i ujedno se uputi u Senj, gdje ima čekati dalje naloge[1]. Kralj je morao doista odrediti dan, jer 5. svibnja 1351. zaključi vijeće, da se poslanstvo otpremi u Senj, koje će uglaviti trajan mir pod onim istim uvjetima, pod kojima su imali uglaviti i prvi poslanici (Ivan Gradonigo i drugovi, t. j. da se kralj odreče Dalmacije za 60.000 dukata). No pošto je poslije povratka prvoga mlet. poslanstva došao u Mletke kraljev poslanik s različnim tužbama, te je po tom bilo moguće, da te tužbe kraljevi punomoćnici opet iznesu, upozori vijeće poslanike na te tužbe i kaže im, da imadu na njih odgovoriti onako, kako se već prvi put odgovorilo kraljevu poslaniku, t. j. da Mlečani nijesu prekršili ustanova primirja, jer su se držali neutralno; ako li su kraljeve čete što stradale od drugih ljudi, s toga se ne mogu kriviti Mlečani, jer od njih nijesu stradale, bar njima to nije poznato, te se dogodilo bez njihova znanja; zato ako kralj može navesti pojedine takve slučaje, neka poslanici izjave, a Mlečani će ih dati istražiti, i ako su istiniti, oni će učiniti što bude pravo; no ako bi kralj tražio, da se te štete naknade, onda moraju i poslanici navesti sve štete, koje su kraljevi podanici učinili mlet. podanicima, te tražiti, da se one naknade; u to ime imadu poslanici pozvati knezove dalm. gradova, da im nabroje sve te štete[2]. Za poslanike biše izabrani (19. svibnja 1351.) Ivan Contareno, Marin Falieri i Marco Cornaro, te im je isti dan i izdana punomoć, da vode pregovore i sklope mir[3].

Poslanici odoše doista u Senj, gdje se sastadoše s kraljevim poslanicima (ne navode se njihova imena), i počeše s njima pregovarati o trajnome miru. Ne kaže nam se točno, kako su rasprave tekle, ali po kasnijim događajima i raspravama u mlet. vijeću dade se zaključiti, da se kraljevi poslanici nijesu htjeli za novce odreći Dalmacije, a uz to su postojano tvrdili, da su Mlečani prekršili ustanove primirja. Mletački su poslanici dakako branili svoju vladu te su podjedno tvrdili, da se sa kraljeve strane mir pre-

[1] *Ljubić* III. 210. — Acta extera II. 400—1.

[2] *Ljubić* III. 211—213. — Acta extera II. 402—403. imadu samo mali dio isprave.

[3] *Ljubić* III. 213—15. — Acta extera II. 403. Ovdje nije navedena punomoć.

Digitized by Google

kršio. Ne mogući se dakle pogoditi otidoše kraljevi poslanici iz Senja, a i jedan od mletačkih poslanika, naime Marin Falieri, ode u Mletke, da glavom izvijesti vijeću o tečaju i uspjehu pregovora. Vijeće na to zaključi (6. lipnja 1351.), da mlet. poslanici imadu, ako bi se kraljevi poslanici vratili u Senj, pred njima odlučno braniti svoju vladu, da ona nije prekršila primirja, nego prije kraljevi ljudi, a u skrajnjem slučaju mogu pristati na to, da se kojoj uglednoj ličnosti povjeri rasudba o tome, tko je prekršio primirje, dakako ako to bude po volji i kraljevim poslanicima. Te ugledne ličnosti mogu biti ove: papa ili koji od kardinala, car, kralj francuski, kralj aragonski, patrijarh akvilejski ili koji drugi takvi odličnik. Ako li kraljevi poslanici ne bi pristali na izbor ovakova mirovnoga suca ni na druge mlet. prijedloge o trajnome miru, nego bi kraljevi poslanici stavili svoje posebne prijedloge za izmirenje, neka to njihovi poslanici namah jave u Mletke i čekaju od ovud dalje naloge. Ne vrate li se kraljevi poslanici u Senj, ili ako ga iza povratka opet ostave ne pogodivši se o uvjetima mira, onda neka poslanici ostanu u Senju ili odu u Rab i pošlju kralju jednoga od svojih bilježnika, koji će mu razložiti, kakve su Mlečani stavljali prijedloge za izmirenje, koji mogu njega posve zadovoljiti. Ako bi to i kralj uvidio i izrazio želju, da mlet. poslanici dođu k njemu, da on sam s njima ugovara, onda neka mu bilježnik izjavi, da je mlet. vlada pripravna poslati svoje poslanstvo k njemu i neka to namah piše vladi, da ona može dati naloge poslanstvu; no i ako kralj ne bi htio primiti poslanstva, neka i to javi u Mletke i čeka dalje naloge[1].

Međutim kraljevi poslanici ili se nijesu vratili u Senj, ili ako su se vratili, nijesu se mogli pogoditi s mlet. poslanicima, pa su opet ostavili taj grad; zato poslaše mlet. poslanici prema onom naputku vijeća svoga bilježniku kralju, dok su se sami uputili u Rab, da čekaju dalje naloge svoje vlade; samo je jedan od njih, Marko Cornaro, zaputio glavom u Mletke, da i usmeno izvijesti vijeću o tečaju rasprava. Na to odredi vijeće (30. lipnja 1351.), da se Cornaro imade vratiti k svojim drugovima u Rab, pa da onda imadu sva trojica ili dogovorno ili ždrijebom odrediti jednoga, koji će ostati u Rabu i čekati vijesti od bilježnika, koji je otišao kralju, dok se druga dvojica imadu vratiti kući. Vijesti bilježnikove poslat će onaj poslanik namah u Mletke te će čekati dalje naloge[2]. Me-

[1] *Ljubić* III. 216—7. — Acta extera III. 403—4.
[2] *Ljubić* III. 217. — Acta extera II. 405—6.

Digitized by Google

đutim nije ni onaj bilježnik ništa opravio kod kralja, te se je sigurno i onaj poslanik, koji je posljednji ostao u Rabu, vratio kući, jer se neko vrijeme iza toga ne čuje više o daljim pregovorima i jer se znade, da nije došlo do uglavljenja mira.

Pošto su Mlečani iz dosadanjega tijeka rasprava uviđali, da pregovori s kraljem ne će dovesti do žuđenoga cilja, izvijeste oni o tom (još 30. lipnja 1351.) upraviteljima svojih istarskih i dalmatinskih gradova te ih pozovu, da paze na kretanje kraljevo i njegovih podanika, da bdiju nad sigurnošću svojih gradova, da ih što bolje utvrde i da ljude, stoku i robu iz gradskih kotara spreme u tvrđave. Kasnije opet zaključe (31. srpnja 1351.), da se nešto strijelaca pošlje u te gradove, a Jeleni Kliskoj, koja je za slučaj rata molila od njih pomoći, pišu oni (20. kolovoza), da su zadarski i šibenički knez dobili od njih nalog, da joj u tom slučaju pošlju svaki po jednu satniju pješaka, premda dodaju, da po vijestima, koje im stižu, nije vjerojatno, da bi moglo doći do kakvih borba u Dalmaciji[1].

I nije sad doista došlo ovdje do većih borba, ali je bilo manjih napastvovanja mlet. podanika. Tako je bosanski ban pakostio Šibeničanima, a na to ga Mlečani na molbu Sibeničana pozovu (20. kolovoza 1351.), da ovima naknadi štete i u miru da živi s mlet. podanicima, a za uzvrat će mu Šibeničani vratiti njegove sluge, koje su bili pohvatali. Isto su tako podanici kneginje Jelene porobili nekake Trogirane, pa zato mlet. vijeće i nju pozove (13. rujna) na pritužbu Trogirana, da naknadi štete i ne uznemiruje mletačkih podanika[2].

---

[1] *Ljubić* III. 218. — Pošto se još Jelena potužila na suprugu kneza Pavla, naloži vijeće knezovima trogirskomu i spljetskomu, da ih oni gledaju izmiriti *(Ljubić* III. 218—9.).

[2] *Ljubić* III. 219—220. — Moguće je, da su Mlečani radi ovih napastvovanja poslali u Dalmaciju svoje providure (bijahu to Franjo Bono i Petar Michieli kod *Ljubića* III. 219.), da se oni pobrinu za zaštitu njihovih podanika. To bi potvrđivala vijest mlet. kronista *Carolda*, koji veli, da su Mlečani poslali u Dalmaciju providure „che procurarono di ben intendersi col bano di Bosna". *(Lucio* „Memorie di Tragurio" str. 246.), pa premda nam se ne navodi godina, koje se to zbilo, vjerojatno je, da je to bilo g. 1351., dok iz Ljubićeve isprave vidimo, da je ove godine bilo razmirica među bosanskim banom i mlet. podanicima u Dalmaciji, i kad Caroldo veli, da su ti providuri imali o tom nastojati, da bi se mlet. podanici dobro slagali s bosanskim banom.

Digitized by Google

Međutim tek je proteklo nekoliko mjeseci, što se ugovaranje o trajnom miru moralo prekinuti, jer nije uspjelo, kad li opet kraljica-mati Ludovikova pozove Mlečane, da opet pošlju u Ugarsku svoje poslanike u to ime. No oni joj odgovore (5. studenoga 1351.), da ne misle u ovo ružno zimsko vrijeme tako daleko šiljati svoje poslanstvo, nego istom kad zima prođe, oni će odrediti, što treba[1]. Čini se međutim, da ovo ne će biti pravi razlog, radi kojega oni nijesu htjeli otpremiti svoje poslanstvo, nego je vjerojatnije, da su oni držali za beskorisno, da opet šalju poslanstvo kralju, tek što se prijašnje ugovaranje razvrglo, osobito, ako nijesu bili voljni, da kralju ponude povoljnijih uvjeta za uglavljenje mira, nego li su nuđali do sada.

Iduće godine (1352.) opet su Mlečani dobili (od rapskoga kneza) glasove (valjada o kretnjama kraljevskih četa), koji su ih uznemirili, pa za to su namah (22. svibnja) naložili zadarskomu knezu, da pomnjivo pazi na svoj grad i njegovu tvrđavu, da pregleda čete u gradu te nevaljale i sumnjive vojnike otpusti, a ako treba novih četa, da samo javi njima, pa će mu ih oni namah poslati, a pošalju mu i 2000 dukata za nužne troškove; dalje ga ovlaste, da može sumnjive građane otpremiti iz grada i da može zahtijevati, ako drži za potrebno, od knezova i ostalih dalmatinskih gradova, da i oni odstrane sumnjive Zadrane, koji se nalaze u njihovim gradovima; napokon nalože još svim dalmatinskim knezovima, da imadu u nuždi jedan drugomu priskočiti u pomoć[2]. I doista je zadarski knez izagnao iz grada na otoke do 100 sumnjivih građana „radi pogibli, koje su prijetile od ugarskoga kralja“[3].

[1] *Ljubić* III. 221. — Acta extera II. 411.

[2] *Ljubić* III. 233. — Radi ovoga neizvjesnog stanja i radi rata s Genovljanima izabra veliko mlet. vijeće (već 17. veljače 1352.) odbor od 30 lica, koji će zajedno s duždom, njegovim savjetnicima i predstojnicima (kriminalnoga) vijeća četrdesetorice (dakle ukupno njih 40), imati svu vlast, da upravlja poslovima, koji se tiču Genovljana i Ludovika I., kao i samo veliko vijeće, a vlast će mu trajati pô godine *(Ljubić* III. 223. — Acta extera II. 414.). Kasnije (9. listopada 1352.) opet je vijeće zaključilo, da se hrvatski i istarski poslovi rješavaju u onim vijećima, u kojima se rješavaju poslovi rata s Genovljanima. *(Ljubić* III. 249.).

[3] Kad je kasnije pogibao minula, dozvoli im knez, da se vrate kući u Zadar. Samo jedan, neki Mića de Rosa, bio je tada bolestan u Mlecima, kad je dozvola dana, zato mu mlet. vijeće naknadno (21. rujna 1353.) dozvoli, da se i on može povratiti u Zadar *(Ljubić* III. 259.). Tu se naročito veli, da su bili istjerani „pro quibusdam novibus, sonantibus de rege Hungarie“.

Digitized by Google

Te pogibli od kralja Ludovika sklonile su također Mlečane, da su otpremili u Dalmaciju tri providura (Jakova Delfina, Nikolu Nanija i Albana Morosinija), koji su se imali pobrinuti za sigurnost mlet. gradova i posjeda, a u to su ime poslali s njima tamo i 400 strijelaca i drugih četa, od kojih su im jedan dio poslali bili vladari od Padove (Carrara) i Verone (Della Scala)[1]. Skoro za tim stigoše Mlečanima glasovi, da se kralj Ludovik upeo, da dobije gradove kneginje Jelene (Klis, Skradin i Omiš) u svoje ruke. Budući da bi bilo od velike pogibli za njihov posjed u Dalmaciji, kad bi se to doista zbilo, zabrinu se oni jako, te napnu sve sile, da to osujete. Zato nalože (13. rujna 1352.) svojim providurima, da nagovore Jelenu, da te svoje gradove ugovorom preda njima u upravu, dok joj sin ponaraste do punoljetnosti, predočivši joj, da će to biti samo na korist njezinu i njezina sina, jer bi protiv nje i sina joj mogli ustati takvi ljudi (tu su osobito mislili na kralja Ludovika I.), koji se ne bi usudili navaliti na njih (Mlečane), kad bi znali, da oni čuvaju te gradove. Da bolje uspiju, imadu se providuri poslužiti i novcem, pa zato mlet. vlada pošalje (27. rujna) u Zadar 2000 dukata s nalogom na blagajnike, da od tih novaca dadu providurima, koliko im bude nužno[2].

Dok se to radilo u Dalmaciji, naprezali su se Genovljani (pošto su održali 13. veljače 1352. sjajnu pobjedu nad Mlečanima kod Pere), da nagovore Ludovika I., da stupi s njima u savez protiv Mlečana. Oni mu poslaše svoga poslanika kancelara *Nikolu Beltrama*, koji mu je valjada imao predočiti, da će u savezu s Genovljanima lakše postići svoju svrhu, t. j. oteti Mlečanima Dalmaciju, nego li ako bude morao sam s njima ratovati. Ludovik je bio doista voljan, da se odazove tomu pozivu i okoristi se tadašnjim nepovoljnim položajem Mlečana, te otpremi (20. rujna 1352.) Genovljanima svoga poslanika *Grgura*, kanonika rizničara velikovaradinskoga, da s njima uglavi uvjete saveza[3]. Ovaj doista sklopi s njima (22. listopada 1352.) savez na dvije godine počevši od božića te godine pod ovim uvjetima: 1. Kralj Ludovik proglasuje Mlečane za svoje neprijatelje, na koje će zavojštiti i kojima će u

[1] *Fr. Verdisotti* o. c. str. 258. — Ovi se providuri spominju i u ispravi od 24. lipnja 1352. *(Ljubić* III. 236.).

[2] *Ljubić* III. 242—243. — Acta extera II. 429—430. navode datum: 8. rujna, dok je kod Ljubića 13. rujna.

[3] Pismo Ludovikovo Genovljanima (od 20. rujna 1352.) u „Acta extera" II. 430—1.

Digitized by Google

te 2 godine nastojati što više nauditi, a ne će sklapati nikakva mira ili primirja. To isto obećavaju Genovljani kralju. 2. Ako bi Genovljani zauzeli svojim lađama i četama kakve mletačke gradove ili zemlje u Dalmaciji bez pomoći kraljeve vojske, onda će pripasti Genovljanima sva pokretna dobra tih gradova i zemalja kao plijen, a tako isto i svi pravi Mlečani i plaćenici kao sužnji, a žitelji grada i zemalja i gospodstvo nad njima pripast će kralju. Osvoje li pak oni sami mlet. gradove ili zemlje izvan Dalmacije, onda će njima osim plijena pripasti još i gradovi. No Genovljani mogu se nagoditi sa žiteljima gradova i zemalja ili s kraljem, da im se mjesto plijena dade dolična novčana odšteta; isto tako i za sužnje mogu primiti ucjenu. 3. Ako kralj osvoji mlet. gradova i zemalja sa svojom vojskom, onda će to pripasti njemu zajedno s plijenom. 4. Kad Genovljani pošlju svoje brodovlje u jadransko more na štetu Mlečana, morat će i kralj poslati u to ime svoje čete u Dalmaciju. Ako se tom prigodom koje mletačko mjesto predade kralju prije dolaska genovskoga brodovlja, imade ono pripadati kralju zajedno s plijenom; no ako se ono preda istom onda, kad već bude genovsko brodovlje u jadranskom moru te bude pomagalo podsjedati ga, onda će Genovljanima pripasti polovina plijena ili dolična novčana odšteta mjesto te polovine. 5. Osvoje li čete i genovske i kraljeve zajedno koje mletačko mjesto, onda će se plijen i sužnji podijeliti među Genovljane i kralja, a isto tako i gospodstvo nad tim mjestima, koja su izvan Dalmacije, a dalmatinski će gradovi pripasti samo kralju. 6. Ako bi ili kralj ili Genovljani sklopili primirje ili mir s Mlečanima prije božića ove godine, onda ovaj ugovor nema stati na snagu. Genovski dužd i kraljev poslanik potvrdiše ugovor svojom zakletvom[1].

Pojačivši se tako ovim savezom sa Genovljanima mogao je Ludovik odlučnije postupati s Mlečanima. Do božića imao je vremena, da mirnim načinom dokonča s njima spor oko Dalmacije. Posla dakle namah koncem godine 1352. svoga poslanika Mlečanima, te zatraži od njih, da mu ustupe Dalmaciju, jer će inače stupiti u

[1] Kad je Grgur na povratku iz Genove došao u Spljet, dočuli su valjada Spljećani nešto o ovom ugovoru, pa su zato zamolili Grgura, da ne bi kraljeve i genovske čete udarile na njih i uništile im njihov grad, jer su oni u duši uvijek odani kralju te će mu se namah predati, čim on to bude zahtijevao. Grgur pisa na to (27. listopada) duždu genovskomu, neka s tih razloga ne navaljuje na Spljet. (Acta extera II. 437.).

Digitized by Google

savez s Genovljanima. Oni međutim odbiše taj zahtjev, ali podjedno stadoše podvostručivati svoje posade u dalmatinskim gradovima[1].

Pošto se dakle kralj do božića god. 1352. nije s Mlečanima nagodio oko Dalmacije, a niti su se Genovljani izmirili s njima, imao je stati na snagu onaj savezni ugovor, sklopljen između obje strane. I doista genovsko brodovlje osvanu (1353.) u jadranskom moru izvjesivši uz svoju i kraljevu zastavu u znak saveza te očekujući, da će i kralj prema ugovoru poslati svoje čete u Dalmaciju. To brodovlje Mlečanima mnogo naudi i potopi im mnoge lađe, pače prodrije kroz „lido" u sam „canal grande". Mletačko pak brodovlje u jadranskom moru, premda je bilo jače od genovskoga, nije se usudilo udariti na genovsko, jer se bojalo, da ne bi kralj udario s leđa na dalmatinske gradove, pa je gledalo ove zaštititi. Međutim kraljeva vojska ne dođe u Dalmaciju, kako bi po onom ugovoru moralo biti. Moguće je, da kralj nije bio sporazuman s uvjetima saveza, koje je njegov poslanik uglavio, pa ih nije htio prihvatiti; ili je možda oklijevao, da prekrši osmogodišnje primirje sklopljeno s Mlečanima i da javno ustane na njih. Kad to opazi genovsko brodovlje, otplovi ono iz jadranskoga mora[2].

[1] *Mathei Villani* „Historia ab ann. 1348 ad ann. 1364." kod *Lod. Ant. Muratorija* „Scriptores rerum italicarum" T. XIV. Mediobani 1729. str. 192. Tu se veli, da se to zbilo zimi g. 1352., no kako se na drugom mjestu (o. c. str. 187.) veli, da su pod konac te godine bili kraljevi poslanici u Trevisu, da nešto raspravljaju s nekim napuljskim kraljevićima, vjerojatno je, da su ti isti poslanici bili u Mlecima (ili prije ili poslije toga). Moguće je, da se dogovaranje tih poslanika proteglo i u iduću godinu, jer *Lucio* „Memorie di Tragurio" str. 246. veli, da je kraljevo poslanstvo bilo u Mlecima početkom g. 1353., a i *S. Romanin* „Storia documentata di Venezia" T. III. Venezia 1855. str. 196. stavlja ga u g. 1353. *Antonius Bonfinius* „Rerum Hungaricarum decades" etc. Lipsiae 1771. str. 349. veli općenito, da je Ludovik najprije pismeno, a onda po poslanicima tražio od Mlečana, da mu vrate Dalmaciju. — *Daniello Chinazzo* „Cronaca del la guerra di Chioza" etc. kod *Muratorija* o. c. T. XV. str. 701. veli pogrješno, da se to zbilo g. 1357. (jer onda je već bjesnio rat među kraljem i Mlečanima).

[2] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* o. c. XIV. str. 200. — Negdje u ovo doba moralo se zbiti ono, što veli *Romanin* (o. c. II. str. 168.), da su Mlečani uzeli u najam Federica Gonzagu i Frignana de la Scalu, i da su poslali u Dalmaciju svoje providure, neka bi se pobrinuli za sigurnost tamošnjih gradova. Ovi se providuri spominju i u jednoj ispravi od 18. srpnja 1353. (kod Ljubića III. 258.), a ona dva kondotijera navodi i *Verdizotti* o. c. str. 258., samo veli, da su bili naj-

Digitized by Google

Mlečani su sad uviđali, da će doći u veliku nevolju, ako Ludovik I. doista stupi u svezu s Genovljanima te i on s njima zajedno udari na njih. Zato se upnu sada iz svih sila, da ga odvrate od saveza s Genovljanima. Toga radi odlučiše mu poslati poslanstvo, koje će opet pokušati, da ga navede, da se s njima trajno izmiri, makar i uz veće novčane žrtve, ali samo ne pod tim uvjetom, da mu ustupe Dalmaciju. A da bi to poslanstvo bolje uspjelo, naumiše oni zamoliti i cara Karla IV. (1347—1378.), da posreduje i Ludovika skloni na mir. U to ime otpremiše (u ožujku 1353.) svoje poslanike (Marina Faliera i Marka Cornara) najprije caru Karlu IV. u Prag, a poslije toga imali su otići Ludoviku I. Karlo IV. primi lijepo mlet. poslanike i obeća im, da će se zauzeti za Mlečane kod Ludovika I., pače on oba poslanika proglasi vitezovima[1]. Kako se još istoga mjeseca imao u Beču držati kongres njemačkih i talijanskih knezova ili njihovih poslanika, na kojem se imalo odlučiti o tom, kada da Karlo IV. dođe u Italiju, da se tamo kruni za rimskoga cara, odoše car i mlet. poslanici u Beč, gdje su se imali sastati s Ludovikom I., jer je i on imao doći tamo. Tu je sad Karlo IV. imao priliku, da Ludovika nagovori, da primi mlet. poslanike i da se s Mlečanima nagodi o trajnom miru. Ludovik se odazva njegovu pozivu i stade s poslanicima ugovarati o miru u prisutnosti carevoj[2].

Mletački poslanici ponude kralju 100.000 dukata na jednom ili 5000 dukata svake godine, ako se odrekne Dalmacije na korist

---

mljeni već g. 1352. Kasnije (25. srpnja 1353.) imenovali su Mlečani *Marina Grimanija* glavnim suhozemskim zapovjednikom u Dalmaciji. (Ljubić III. 148.).

[1] *Gulielmi et Albrigetti Cortusiorum* „Historia de novitatibus Paduae et Lombardiae“ etc. u *Muratorija* o. c. XII. Mediolani 1728. str. 936. Tu se doista veli, da je to bilo g. 1354., ali to mora biti pogrješka, jer se malo niže veli, da su *eodem anno* bili Genovljani potučeni od Mlečana kod Sardinije, a ta je bitka bila g. 1353., pa po tom ide i šiljanje mlet. poslanstva Karlu IV. u god. 1353., kako veli i *M. Villani* o. c. kod Muratorija o. c. XII. 201.

[2] *Anonymi* „Chronicon Estense“ etc. kod *Muratorija* o. c. T. XV. Mediolani 1729. str. 474. — *Cronica di Bologna* p. 430. (kod *Verci-a* o. c. XIII. str. 163. op. 2.). — *Cortusiorum* „Historia“ etc. kod Muratorija o. c. XII. 936. veli: „et coram imperatore fuit de juribus partium litigatum“. — Na tom je sastanku car Karlo IV. isprosio Ludovikovu rođakinju Anu sebi za ženu (*Fessler-Klein* „Geschichte von Ungarn“ II. B. Leipzig 1869. str. 130.).

Digitized by Google

Mlečana[1]. Kralj je nasuprot branio svoje pravo na Dalmaciju i grozio se, da će provaliti u Trevisanski kraj, ako mu Mlečani ne dadu Dalmacije[2], ali je napokon htio pristati, da će se odreći Dalmacije za godišnju odštetu od 5000 dukata, no tako, da mu Mlečani isplate tu odštetu za 20 godina unaprijed (t. j. 100.000 dukata na jednom)[3], a ovi su mu to i htjeli učiniti; no protiv toga ugovora ustade kraljev brat, herceg Stjepan (komu je kralj opet bio povjerio upravu u Hrvatskoj), jer je to bilo na uštrb prava njegove kraljevine, i tako ne dođe do mira. Kralj, koji se međutim bio povratio u Ugarsku, javi to namah mlet. poslanicima (27. travnja 1353. iz Ostrogona) ubavješćujući ih podjedno, da ne će s Mlečanima početi rata, a da im to tri nedjelje prije ne bi ili pismeno ili po glasnicima obznanio[4]. Sad su se Mlečani morali bojati, da će Ludovik I. svaki čas udariti na njih; zato počeše mlet. poslanici moliti cara Karla IV., neka se opet zauzme kod Ludovika za Mlečane i neka ga skloni, da ne sklapa saveza s Genovljanima i ne udari na njih dotle, dok primirje ne isteče. Karlo IV. odazva se i

---

[1] Naputak za ove poslanike nije nam sačuvan, no u naputku, koji je bio dat onim mletačkim poslanicima, što su god. 1356. s Ludovikom ugovarali o miru, spominje se, pod kojim su uvjetima imali ovi sadanji poslanici sklopiti mir *(Ljubić* III. 313—5). Još su ovi poslanici imali nastojati, da se izmire knez Pavao Bribirski i njegovi nećaci, i napokon su imali kralju obećati, da će Mlečani za ljubav rimskomu caru (Karlu IV.) podijeliti amnestiju svim Zadranima, koji su se ogriješili protiv njih *(Ljubić* III. 317. — Acta extera II. 469.).

[2] *Cortusii* o. c. kod *Muratorija* XII. 936. vele: „Asseruit rex Hungariae Jadram et Istriam (ovo je krivo mjesto: Dalmatiam) esse sui juris, et hac de causa Tarvisium invadere minabatur".

[3] Kad se u mlet. vijeću raspravljalo o naputku za poslanike, koji su (g. 1356.) imali otići Ludoviku I., rekao je savjetnik P. Zane, da poslanici mogu pristati na mir, kad bi se kralj (uz ostale uvjete) odrekao Klisa uz odštetu od 1000 dukata, „et petierit solucionem ante XX annorum per modum, quo petiit centum mille ducatos" *(Ljubić* III. 315.). Kako su Mlečani za odstup Dalmacije nudili kralju 5000 dukata na godinu (a to za 20 godina čini 100.000 dukata), to se ove riječi ne mogu tumačiti inače, nego da je kralj jednom htio pristati na odstup Dalmacije pod onim spomenutim uvjetom (t. j. da mu se godišnja odšteta plati najednom za 20 godina), koje je moglo biti samo g. 1353. jer te godine veli kralj (u svom pismu od 27. travnja kod *Ljubića* III. 257.), da je bio sklopio neku nagodbu s Mlečanima radi Dalmacije, ali da se ona nije mogla izvesti zbog prigovora njegova brata, hrv. hercega Stjepana.

[4] *Ljubić* III. 257.

Digitized by Google

toj molbi i posredova opet na korist Mlečana kod Ludovika, valjada opet lično, i to onom prigodom, kad je bio došao (u svibnju) k njemu u Budim, da se vjenča sa svojom zaručnicom. Ludovik obreče Mlečanima na carevu preporuku, da prije svršetka osmogodišnjega primirja ne će na njih zavojštiti[1].

3. Konac rata između Mlečana i Genovljana. — Ludovik I. sprema se, da udari na Dalmaciju. — Njegove čete opet uznemiruju tamošnje mletačke gradove. — Kralj, car Dušan i Mlečani otimlju se o gradove kneginje Jelene. — Najprije dobiva Ludovik I. Omiš, a Dušan Klis i Skradin. — Kasnije otima Ludovik Dušanu Klis, a Skradin se po smrti Dušanovoj predade Mlečanima. — Ovi opet šalju (g. 1356.) poslanike Ludoviku I. radi uglavljenja mira, ali ugovaranje i ovaj put ne uspijeva. — Sad se Mlečani spremaju na obranu.

Genovljani su morali prema tomu da i nadalje sami vode teški rat s Mlečanima. Kod Lojere na Sardiniji stiže ih (29. kolovoza 1353.) težak udarac; gotovo cijelo njihovo brodovlje bi uništeno od mletačkoga pod vodstvom Nikole Pisanija. U toj nevolji dadoše se oni pod okrilje moćnoga milanskoga vladara, nadbiskupa Ivana Viscontija priznavši njegovu vrhovnu vlast, samo da dobiju pomoći protiv Mlečana. Ovi opet sklopiše saveze s vladarima od Verone, Ferrare, Mantove, Faenze i Padove, kojima je sad prijetila velika pogibao od premoći milanskoga vladara, pače nagovoriše i cara Karla IV. da je stao na čelo toga saveza i obećao, da će s vojskom doći u Italiju, a Mlečani će mu dati u to ime novaca[2].

---

[1] *M. Villanus* o. c. kod *Muratorija* o. c. XIV. 201. — *Ant. Bonfinius* o. c. str. 350. *M. Ant. Coc. Sabellicus* „Rerum Venetarum decades" etc. u „Opera omnia". Basileae 1560. T. II. str. 1254. — *Laurentius de Monacis* „Chronicon de rebus Venetis" Venetiis 1758. str. 110. — *Fr. Verdizotti* o. c. str. 263., koji još dodaje, da je Karlo IV. obećao Mlečanima, da će javno ustati na Ludovika, ako bi ovaj prekršio primirje. — *Historia Cortusiorum* o. c. kod *Muratorija* o. c. XII. 936. veli, da je car Ludovika tim primirio, što su Mlečani ovomu dali novaca. No to ne će biti istina, nego je ta vijest možda nastala otud, što je kralj pristao bio, da se za novac odreče Dalmacije, premda do toga nije nikada došlo. — *Fessler-Klein* o. c. II. 130. kaže nam, da je vjenčanje carevo bilo u svibnju u Budimu.

[2] *Romanin* o. c. III. str. 169—70. — *Daru* o. c. II. str. 203—4. — *Lucius* o. c. str. 246.

Digitized by Google

Međutim opremiše Genovljani s milanskom pomoći novo brodovlje, koje osvanu (god. 1354.) u jadranskom moru, gdje pohara i popali Hvar i Korčulu. Mletačko brodovlje, vođeno opet Nikolom Pisanijem, izleti iz Mletaka u susret genovskomu, ali ovo umače pred njim iz jadranskoga mora prema Genovi. Pisani ode za njim prema Sardiniji, ne bi li ga tamo susreo, ali ovo mu opet umače i pojačano uniđe (pod vodstvom Paganina Dorije) opet u jadransko more, gdje spali Poreč. Sami Mleci bijahu sad u strahu, da neprijatelj ne bahne pred nezaštićenim gradom, jer je brodovlje bilo kod Sardinije. Mlečani zatvoriše lancem ulaz u grad na „lidu", a cijelo pučanstvo oboružaše; podjedno poslaše brzo naloge Pisaniju, da dođe u jadransko more na obranu glavnoga grada[1] Ovaj doplovi namah amo, ali se ne sukobi s Dorijom. Ovaj nije držao, da je dosta jak, da udari na Mletke, pa otplovi bez zapreke iz jadranskoga mora. Na to otplovi i Pisani prema istoku, ali kad se s brodovljem odmarao u luci Portolongu na Moreji, nasuprot otoku Sapienzi, navali na nj (4. studenoga 1354.) Dorija i uništi mu ili pohvata cijelo brodovlje zajedno sa 5870 vojnika, među kojima je bio i sam Pisani, a oko 4000 ih je poginulo. U toj stisci obratiše se sad Mlečani na cara Karla IV., koji je u to doba stigao bio u Italiju, da im prema ugovoru pomogne ili posreduje oko mira. On se doista zauzme za njih, kad je bio u Milanu krunjen (5. siječnja 1355.) za lombardskoga kralja. Tada su vladali milanskom vojvodinom Matija, Barnabo i Galeazzo Visconti, nećaci Ivana Viscontija, koji je umro 5. listopada 1354. Karlo IV. ih skloni, te pristanu na četvoromjesečno primirje, koje se napokon (1. lipnja 1355.) pretvorilo u trajan mir, dosta povoljan po Mlečane, jer nijesu izgubili ništa od svoga zemljišta, a svi su im sužnji pušteni na slobodu. Genovljani im se još obavežu, da ne će sa svojim ratnim brodovljem dolaziti u jadransko more, a oni zato ne će s takvim brodovljem ploviti u genovski zaliv i tri godine ne će doći trgovati u Tanu[2].

---

[1] I dalmatinski gradovi bili su u strahu od genovskoga brodovlja, jer spljetsko vijeće zaključi (10. kolovoza 1354.), da se imadu gradske zidine popraviti i straže na njima postaviti, a tako i trogirsko vijeće, da se ima kula sv. Petra u Podmorju učvrstiti utvrdama i jarugama i snabdjeti četama, a također i trogirsko predgrađe da se ima učvrstiti radi mogućih navala iz Bosne i Hrvatske (*Lucius* o. c. str. 246.).

[2] *Romanin* o. c. III. str. 172., 178—180. i 193—4. — *Daru* o. c. 203—209.

Digitized by Google

Kralju Ludoviku sigurno nije bilo milo čuti, da su se Mlečani izmirili s Genovljanima. Kad mu već primirje sklopljeno s Mlečanima nije dalo, da udari na njih, dok su još bili u ratu s Genovljanima, morao je bar željeti, da rat potraje i do svršetka primirja, pa da onda zajedno s Genovljanima skrši moć Mlečana i otme im već jednoć Dalmaciju. No sad mu se ta nada izjalovi, pa se je morao pripraviti, da sam počne s njima borbu radi Dalmacije. U to je ime sklopio mir sa srpskim carem Dušanom, s kojim je do sada živio u zavadi, samo da bude slobodnih ruku prema Mlečanima. Već u svibnju g. 1355. stao se on oružati, a Mlečani su bili u strahu, da već sada prije svršetka primirja ne udari na njih. Tako piše (24. svibnja 1355.) dubrovački knez Nikola Barbarigo svojoj vladi, da mu jedan glasnik iz Ugarske javlja (11. svibnja), da se Ludovik nagodio s Dušanom i da će se ovih dana odlučiti, kamo da s vojskom udari, dali prema moru (t. j. na Mlečane) ili drugamo, pa čim pukne kraljeva odluka, on će namah dobiti vijesti od svojih glasnika te će to bezodvlačno javiti u Mletke[1]. Iste te vijesti o kralju Ludoviku I. pisao je Barbarigo i zadarskom knezu Petru Badoeru, što ovoga vrlo zabrine za sigurnost Zadra, pa zato zamoli on (2. lipnja) svoju vladu, da naloži knezu paškomu, da mu u slučaju nužde imade na njegov zahtjev priskočiti u pomoć[2]. No skoro za tim doznade Badoer, da se je baš u to doba knez Grgur Kurjaković vratio od kralja, s kojim se je bio sastao, pa zato ga on namah zamoli, da mu javi, ako je što novo doznao. Grgur mu odgovori, da je kralj doista naumio, da lično (s vojskom) dođe na primorske strane, ali on (knez) drži, da će kralj promijeniti svoj naum, kad dozna, da su se Mlečani izmirili s Genovljanima[3].

I doista zbude se tako. Kralj nije krenuo k Primorju, jer sada, kad su se Genovljani izmirili s Mlečanima, nije on imao razloga, da prekrši primirje i da na njih udari prije svršetka primirja. Ali je zato dozvoljavao svojim zapovjednicima i kastelanima po Dalmaciji, da uznemiruju i napadaju tamošnje mletačke posjede, da ih onda tako oslabljene što lakše uzmogne osvojiti, kad primirje izmine. Tako je hrvatski podban iz Knina navaljivao na Spljet,

[1] *Ljubić* III. 269—270.

[2] *Ljubić* III. 273—4. — Acta extera II. 448—9. imadu samo dio isprave.

[3] Badoer javi ovo svojoj vladi 20. srpnja 1355. *(Ljubić* III. 275. — Acta extera II. 449.).

Digitized by Google

Trogir i Šibenik. Ovi su mu se gradovi radi toga pritužili, a on ih na to pozva, da pošlju k njemu svoje poslanike, da se nagode. Ovi ih zbilja poslaše u Cetinu, gdje su se oni s podbanom tako pogodili (25. svibnja 1355.), da će mu gradovi platiti neku svotu novaca, a on će prestati na njih navaljivati. No ovo je izmirenje imalo samo tu svrhu, da podban bude slobodnih ruku, pa da onda uzmogne udariti iz svih sila na *Zadar*. U to je ime još gledao podban, da izmiri zavađene knezove Ivana Cetinskoga i bosanskoga bana Stjepana Tvrtka I. pa da i oni s njime zajedno udare na Zadar. Oni su se valjada zavadili radi zemalja pokojnoga kneza Grgura Bribirca i pokojne kneginje Katarine (ne veli se, koja je to), koje su zemlje dospjele bile u ruke Novku Ciprijaniću, ali ih je ovaj ugovorom ustupio bosanskomu banu[1]. Ivan Cetinski htio mu ih je valjada oteti, i zato je došlo do svađe među njima. Podban je sad posredovao i valjada ih izmirio, jer se poslije ne spominju nikakve raspre među njima; no nije mu pošlo za rukom to, da ih nagovori, da s njime udare na Zadar, jer se kasnije ne spominje, da bi bili zajedno udarili na taj grad.

Međutim su kraljevske čete i bez bosanskoga bana i Ivana Cetinskoga stale navaljivati na Zadar, i to čete kastelana ostrovičkoga, koje su harale i robile po zadarskom kotaru. Na to dade zadarski knez Badoer proglasiti, da će on vratiti milo za drago i da će silu uzbijati silom. Knez i kastelan kninski (ovako se zove u ispravi, a to valjada nije bio podban) zapita ga tada, hoće li on napadati i na njegove čete, a on mu odgovori, da ne će, nego samo na čete ostrovičke, koje su prekršile primirje. Na to otiđoše iz Dalmacije dosadašnji kastelani iz Knina i Ostrovice, a dođe novi kastelan Nijemac (valjada vođa plaćenika), koji je zapovijedao i u Kninu i u Ostrovici i u drugim nekim kulama. On poruči odmah zadarskomu knezu po poslanicima, da želi s njim živjeti u miru i da ne će napadati na kotar zadarski, ali zahtijeva, da mu knez dade darova, kako su i kneževi predšasnici davali njegovim (kastelanovim) predšasnicima. Badoer ne htjede mu dati darova iz državne blagajne, jer da je loš običaj, što se kastelani često mijenjaju, pa svaki od njih traži darova, a opet ne drži riječi (t. j. da će živjeti u miru sa Zadranima); zato pozva zadarske građane, neka mu oni dadu što iz svoga džepa, ako misle, da je to nužno za sigurnost

[1] Sve ovo javlja trogirski knez (25. svibnja 1355.) svojoj vladi. (*Ljubić* III. 271. — Acta extera II. 447—8.).

Digitized by Google

njihovih posjeda u gradskom kotaru. No oni mu htjedoše dati novaca samo pod nekim uvjetima, koje bi kastelan morao ispuniti. Na to izjavi knez, da mora prije konačne odluke pitati svoju vladu za savjet, jer mu je poznato, da ona misli poslati četa u Zadar (od kuda bi slijedilo, da je ona voljna oružjem, a ne novcem osigurati kotar zadarski). Na to ga poslanici zamole, da do odgovora vladina i do konačnoga riješenja ovoga pitanja pismeno dozvoli kraljevim četama, da mogu slobodno dolaziti u Zadar, a tako isto da će i kastelan izdati pisma sigurnosti i za kneževe ljude. Knez im izdade ta pisma, a ujedno zamoli (17. srpnja 1355.) svoju vladu, da odluči, što da radi u ovom sporu; on misli, da bi bilo dobro, da se novcem osigura mir, ali ako vlada tako ne misli, onda će on silom osigurati mir, jer je dosta jak, da zastraši protivnike, te će im četvorostruko vratiti svaku štetu, što je oni nanesu Zadranima[1].

Međutim vlada valjada nije dozvolila, da se novcem kupi mir, nego da se on brani oružjem, kad je doskora došlo do borbe među zadarskim knezom i četama u Ostrovici. Ove su naime morale opet napadati na *zadarski* kotar, pa kad dogovor, koji je Badoer imao izvan grada (valjada s vođom kraljevskih četa) nije ništa koristio, digao se on (u rujnu) sa svojim četama, te je otišao na Ostrovicu; on pohara nemilice kotar ostrovički i spali tri sela, pa se onda sa plijenom vrati kući. Kad to mletačko vijeće dozna (iz kneževa pisma od 21. rujna 1355.), pohvali ono doista (16. listopada 1355.) kneževo revno nastojanje oko obrane mlet. časti, ali ga ujedno upozori, da je to pogibeljno, što on vodi iz grada plaćenike, koji su određeni samo za obranu grada, pa zato neka za obranu od napadaja ostrovičkih četa upotrebljava što manje plaćenika; ujedno mu zabranjuje, da ostavlja grad i ide izvan njega na dogovor, a napokon mu obećava, da će mu po njegovoj želji poslati novih četa[2].

Nijesu kraljevske čete iz Ostrovice udarale samo na Zadar, nego i na grad *Nin*, tako da su Ninjani morali sa svojom stokom tražiti utočište na otoku Pagu. No pri tom im je paški knez pravio neprilika tako, da su se Ninjani radi toga potužili mletačkomu vijeću. Ovo na to naloži (14. studenoga 1355.) knezu, da ih mora

[1] *Ljubić* III. 274—5. On doista meće na čelu isprave g. 1355—6., ali po svemu se vidi, da ona ide u godinu 1355.

[2] *Ljubić* III. 277—8.

Digitized by Google

lijepo primiti. Ali knez odgovori (5. prosinca 1355.) vijeću, da on rado šalje pomoći Ninjanima i u nuždi ih prima na svoj otok, ali da je radi silne suše na otoku velika nestašica krme i vode, pa zato da mora paziti, da Ninjani ne prave nikakvih šteta Pažanima, te im sam određuje Ninu bliže krajeve, gdje će se iskrcati, i traži od njih, da mu jave, kad će prevesti svoju stoku na otok[1].

Isto je tako trpio i *Trogir* od navale kraljevske vojske iz *Omiša*, koji je negdje u to doba dopao u ruke kraljeve. Mi smo već spomenuli, kako je Ludovik I. (još g. 1353.) radio o tom, da dobije u svoje ruke gradove kneginje Jelene (Klis, Skradin i Omiš), i kako su Mlečani po svojim providurima nastojali, da to osujete, i kneginju nagovorili, da preda te gradove njima na čuvanje. No tada nijesu uspjeli ni Mlečani ni Ludovik u svom nastojanju. Sada (g. 1355.) opet Ludovik I. stane o tom raditi, pošalje pače (u svibnju) Jeleninu šurjakinju (majku bosanskoga bana, a sestru Mladena III., muža Jelenina) k njoj, da je nagovori, da mu preda svoje gradove uz odštetu[2]. Posredovanje šurjakinjino mora da je bilo bar od česti uspješno, kad eto vidimo, da je Omiš dopao bio u ruke kraljeve, samo nam nije poznato, pod kojim uvjetima. Mlečani su imali pravo, kad su se bojali za sigurnost svojih gradova u Dalmaciji, ako Jelenini gradovi dođu u kraljeve ruke, jer tek je kralj dobio Omiš, i eto već njegove čete udaraju na Trogirane. Ovi se na to uteku svojoj vladi u Mletke za pomoć, a ova im na njihov trošak prepusti (13. listopada 1355.) jednu oružanu lađu, s kojom će se braniti od omiških navala[3].

U isto doba pregnu Mlečani iz svih sila, da zapriječe, da ne dođu u kraljeve ruke i druga dva Jelenina grada (Skradin i Klis), nego da ih oni dobiju u svoju vlast. U to ime otpreme oni k njoj svoga providura Mafeja Ema, koji je uspio u toliko, da je nagovorio kneginju, te se je izjavila pripravnom, da će Mlečanima ustupiti Skradin na deset godina i povjeriti im obranu Klisa. Uvjeti ove pogodbe bijahu:

---

[1] *Ljubić* III. 282. i 285—6.

[2] Trogirski knez javlja (25. svibnja 1355.) o ovom posjetu šurjakinje Jeleni, ali o povodu posjeta kaže samo općenito „aliqua eidem commissa per regem refferenda eidem comitisse“ *(Ljubić* III. 271. Acta extera II. 448.), no prema prijašnjem nastojanju kraljevu kod Jelene, da mu ustupi svoje gradove i prema posljedcima (ustup Omiša) može se zaključiti, da se i ovaj put radilo o istom poslu.

[3] *Ljubić* III. 279.

Digitized by Google

1. Jelena predaje grad Skradin sa kastelom i drugim utvrdama Mlečanima na deset godina, a ovi će joj za to platiti 30.000 malih libara, i to polovinu njoj na ruke, a druga će polovina ostati kod mlet. vlade na korist njezinu i njezina sina Mladena IV. onako, kako je pohranjen novac kneza Ivana (valjada Cetinskoga sina Nelipićeva). Poslije deset godina imadu Mlečani vratiti tvrđavu njezinu sinu, a on im ima vratiti onu svotu, koju su oni isplatili. Ako bi slučajno i ona i sin umrli prije ovih deset godina, onda će tvrđava pripasti onomu, komu je ona u oporuci ostavi, ali i taj će morati Mlečanima vratiti onu svotu (od 30.000 libara). Dohoci od grada pripadat će i dalje Jeleni, ali porezi i carine od grada i kotara dijelit će se među Mlečane i Jelenu, svakomu polovina. U gradu će smjeti Mlečani praviti po svojoj volji različne popravke i utvrde, ali na svoj trošak.

2. Mlečanima se dozvoljava, da mogu i u kliske utvrde metnuti svojih četa. Oni imadu u Klisu spremiti 1000 stárî (star = 2 mjerova) žita i 1000 galeta (bačava) vina i ne smiju u taj živež dirati, nego samo u nuždi, pa ako što od njega potroše, imadu to odmah naknaditi. Ovaj će živež biti spravljen pod dva ključa, od kojih će jedan imati Mlečani, a drugi Jelena.

3. Mlečani će najmiti na jednu godinu 12 njezinih ljudi iz Klisa za konjanike uz mjesečnu plaću od 10 malih libara.

4. Mlečani će držati trajno na svoj trošak 25 pješaka kao stražu u Klisu, a u slučaju nužde i više njih, koliko bude potrebno za sigurnost grada.

5. Ako bi neprijatelji silom, a bez krivnje Mlečana osvojili Klis, dužni su ovi dati njoj i sinu trajnu godišnju oskrbu od 600 dukata i vratiti im Skradin, pošto im oni isplate spomenutu svotu.

6. Mlečani ne će dirati u njezine posjede ili u one, koje je nekada njezin muž posjedovao, pa bi ih ona opet stekla.

7. Mlečani će na svim svojim zemljištima postupati s Jelenom, njezinim sinom i njezinim ljudima onako, kako postupaju i sa svojim vjernima, te će njima kao i ovima suditi po pravdi, ako bi u čem bili vrijeđani ili oštećeni.

8. Sin Jelenin Mladen (IV.) imenovat će se mlet. građaninom, kao i otac njegov Mladen (III.).

9. Mletački zapovjednik ili upravitelj u Skradinu sudit će u kaznenim i u građanskim stvarima, samo ne u stvarima posjeda i drugih prava, koja se tiču same kneginje.

Digitized by Google

10. Ako bi kada Jelena mogla s pomoću Mlečana opet steći koja dobra ili prava, koja joj oteše Hrvati, imadu je Mlečani u tom podupirati[1].

Valjada na osnovi ovih ugovora, a možda već i prije za samoga ugovaranja zahtijevao je Emo, da mu Jelena dozvoli, da odmah metne nešto četa u Skradin, da ga brani od neprijatelja, dok se prema ugovoru ne preda grad potpuno u ruke Mlečana. Da bi bolje uspio, obećavao joj je valjada novaca, jer joj je doista isplatio 2000 malih libara kao pripomoć za godinu dana[2], a ona dozvoli Mlečanima, da metnu svoju posadu u Skradin, jer se spominje, da je negdje u kolovozu ili rujnu 1355. bilo u Skradinu mlet. četa[3].

---

[1] *Ljubić* III. 302—4. — Acta extera II. 460—2. Poznata nam je samo godina ovih ugovora, naime 1355. kako se u tekstu isprave kod Ljubića kaže. Wenzel i Ljubić je meću na početak god. 1356. Kako se mlet. godina počinjala 1. ožujka, a u ispravi stoji godina 1355., to se mora metnuti u siječanj ili veljaču, ako se drži, da po našem računu ide u god. 1356. No ne navodi se nikakov razlog, radi kojega se listina ima metnuti u početak god. 1356. Nasuprot nutarnji razlozi dokazuju, da ona ide samo u god. 1355. U njoj se naime spominje Mafej Emo kano „provisor in partibus Sclavonie", a to on nije mogao biti početkom god. 1356. jer tada su bili proviđuri u Dalmaciji Dominik Michieli i Mafej Contareno *(Ljubić* III. 304. — Acta extera II. 462.), dok je treći njihov drug Jakov Delfino bio po poslu na srpskom dvoru *(Ljubić* III. 308.). Kako su pak ovi proviđuri izabrani bili u rujnu (17. rujna 1355. im se podjeljuje punomoć, *Ljubić* III. 276.), to je prirodno, da je Emo mogao biti providur prije rujna 1355., a po tom je i ovaj ugovor sklopljen prije rujna 1355. I *Lucius* „Memorie di Trag." str. 247. spominje providura Ema i svrhu, radi koje je poslan bio u Dalmaciju.

[2] 31. listopada zaključuje vijeće, da joj se ponudi nova potpora od 3000 malih libara, „et solvatur dicta provisio completo termino anni II mille librarum, quas recepit a ser Mapheo Emo". *Ljubić* III. 281.

[3] Šibenički knez piše svojoj vladi, da je jednoj satniji pješaka, koju je Mafej Emo u Skradinu otpustio, već davno isteklo vrijeme, za koje je bila najmljena, a ima joj se još isplatiti tromjesečni dužni najam, zato zaključi vijeće (6. listopada 1355.), da se pošalje taj novac za isplatu satnije. Prema tomu morala je ta satnija biti u Skradinu mjeseca rujna, a možda i kolovoza 1355. *(Ljubić* III. 278.). — 13. listopada nalazimo Ema već u Mlecima, gdje stavlja prijedloge u vijeću *(Ljubić* III. 279.). — I u *Klis* su Trogirani poslali 10 svojih momaka u pomoć Jeleni *(Lucius* „Memorie di Trag." str. 248.). Lucije doista veli, da je to bilo 3. ožujka 1356., ali je to bez sumnje bilo g. 1355., jer g. 1356. nije već bio Klis u rukama Jeleninim, nego u kraljevima, kako ćemo vidjeti.

Digitized by Google

Ugovor pak između Jelene i Ema bio je sigurno poslan u Mletke, valjada da ga vijeće ispita i odobri, ali kako je ono tada imalo velikih briga na drugoj strani (naime radi rata s Genovljanima), nije se žurilo, da to učini; istom kad je s Genovljanima učinilo mir, moglo se ono opet primiti dalmatinskih poslova, s tim više, što su i drugi vladari (Ludovik I., pače i Dušan, kako ćemo vidjeti), stali oko toga revno nastojati, da dobiju u svoje ruke Jelenine gradove[1]. Ono dakle odluči, da će poslati u Dalmaciju 3 providura (Jakova Delfina, Dominika Michiela i Mafeja Contarena), koji će ugovarati s Jelenom, da za novčanu odštetu preda Mlečanima oba svoja grada, naime Klis i Skradin, a ne samo ovaj, kako je u onom ugovoru stajalo, a ako to ne bi htjela, neka im preda bar Skradin pod onim uvjetima, koje im je prije sama označila[2].

Jelena se međutim nećkala, da preda oba grada Mlečanima, pače stala je oklijevati, da im preda bar Skradin, kako bi po onom ugovoru s njima morala bila učiniti. Razlog tomu bit će, što su je i mletački suparnici Ludovik I. i Dušan sve više i odlučnije salijetali i nagovarali, da njima preda svoje gradove, pa se ona nije mogla odlučiti ni na jednu ni na drugu stranu. Međutim čuju providuri, da bi sad Jelena, ako bi već imala Mlečanima ustupiti jedan svoj grad, radije ustupila Klis nego li Skradin. Kad to providuri

[1] Samo vijeće veli (31. listopada): „quomodo tempore elapso propter *magnas gravitates nostras*, quas tulimus, non potuimus sic plene intendere ad factum castrorum suorum (t. j. Jelene), sicut optabamus, sed nunc per dei gratiam, postquam status noster reformatus est, contenti sumus accipere castra et loca sua predicta in protectione nostra cum illis pactis et condicionibus, que per eam alias fuerunt quesite" *(Ljubić* III. 280. — Acta extera II. 453.).

[2] Prvobitni naputak providurima nije nam sačuvan, ali iz kasnijih zaključaka mlet. vijeća (od 13. listopada 1353.) doznajemo, kako je naputak glasio *(Ljubić* III. 279. — Acta extera II. 452—3.). Tu se naročito veli, da su providuri imali nastojati dobiti Skradin pod uvjetima, koje im je sama Jelena prije označila: „cum illis pactis et condicionibus, quas promittere poterant pro Scardona iuxta requisiciones *olim factas per dictam dominam*". — Budući da se Grgur Kurjaković pokazao prijaznim Mlečanima javljajući im razne novosti (valjada o namjerama kralja Ludovika I. i kretnjama njegove vojske) i pozivajući ih, da s njim stupe u dogovor radi osiguranja Dalmacije, naloži mlet. vijeće (6. listopada) svojim providurima, da se ili sva tri ili samo koji njih sastanu s Grgurom, ako ih on pozove, i da saslušaju njegove prijedloge, pa da to onda jave u Mletke *(Ljubić* III. 278.). — Punomoć providurima bila je izdana 17. rujna 1355. *(Ljubić* III. 276—7.).

Digitized by Google

jave svojoj vladi (pismom od 30. rujna), naloži ona (13. listopada 1355.) providurima, neka i dalje gledaju, da dobiju oba grada, a ako to ne ide, neka gledaju dobiti samo Klis, a mogu za nj kneginji ponuditi do 50.000 malih libara osim drugih uvjeta, pod kojima su oni imali preuzeti Skradin. Ako li ne bi mogli postići ni jedno ni drugo poradi toga, što bi kneginja ili više tražila ili bila u dogovoru sa srpskim kraljem o predaji svojih gradova, neka to odmah jave svojoj vladi i čekaju njezine dalje odredbe[1].

No prije nego li su providuri dobili ovaj nalog svoje vlade, krenule su okolnosti za Mlečane na gore, a povoljnije za srpskoga cara. Kako je Dušan bio brat Jelenin, prirodno je, da je ona bila pripravnija, da predade svoja dva grada bratu svome nego li Mlečanima. Kad to providuri jave vladi (pismima od 13. i 16. listopada), pokuša ona, ne bi li s još većim novčanim žrtvama postigla svoju svrhu, pa zato naloži (31. listopada) svojim providurima, da ponude Jeleni 120.000 malih libara za oba grada, ako još nijesu dospjela u ruke srpskoga cara, ili ako bi htjela samo jedan grad ustupiti, neka ponude za Klis 70.000 (mjesto 50.000) libara, a za Skradin 40.000 (mjesto 30.000, kako je u ugovoru glasilo) osim onih ostalih uvjeta, da je opomenu podjedno one ljubavi, koju su Mlečani uvijek gojili prema njezinu mužu, a po tom goje sad i prema njoj i njezinu sinu, da je upozore na pogibao, koja prijeti i njoj i sinu, ako njezini gradovi dođu u tuđe, a ne u mletačke ruke. No kako su tada oko Jelene bili moćni ljudi (valjada njezini srpski rođaci), koji su upravo imali upravu tih gradova u svojoj ruci i bez kojih nije mogla Jelena ništa učiniti, dozvoli se providurima, da obećaju tim ljudima do 2000 dukata nagrade (a ne samo 3000 malih libara, kako im je prije dozvoljeno bilo obećati), ako učine, da Mlečani dobiju te gradove. Ne bude li međutim Jelena htjela ostaviti svojih gradova, nego bi samo tražila neku godišnju potporu, neka providuri obećaju njoj i njezinu rodu potporu od 3000 malih libara, a počet će joj se plaćati, dok isteče ona godina dana, za koju joj je već Mafej Emo dao bio potporu od 2000 libara; za uzvrat pak podijelit će ona Mlečanima pravo, da mogu

[1] *Ljubić* III. 278—9. — Tu se ne kaže, s kojim je kraljem Jelena ugovarala, ali kako vlada 31. listopada veli: „quod in casu, quo nondum rex Raxie de facto habuisset vel haberet castra comitisse" *(Ljubić* III. 280. Acta extera II. 453.) i kako ćemo vidjeti, da su Jelenini gradovi doista došli u ruke Dušanove vojske, očito je, da se tu misli srpski kralj (car).

Digitized by Google

po volji metnuti svojih četa u kule obadvaju gradova (osobito četa konjaničkoga domobranstva, koje misle naskoro ustrojiti). Ako li je pak Jelena već predala svoje gradove srpskomu kralju, onda imade jedan od providura (određen bi Jakov Delfino) otići do srpskoga kralja (cara) i nastojati oko njega, da on Mlečanima ustupi te gradove za one novce, koji su se imali ponuditi Jeleni, a ako to ne postigne, neka bar gleda kralja nagovoriti na to, da on sam i nadalje zadrži te gradove u svojim rukama, samo da ne dođu u tuđe ruke (tu se misli na Ludovika I.)[1].

Međutim su sva nastojanja Mlečana bila uzaludna: Jelena predade oba grada u ruke svoga brata Dušana, koji je u njih smjestio svoje posade, i to u Klisu pod zapovijedi nekoga Palmana, vođe plaćenika[2], a u Skradinu pod zapovijedi Jurasa Iščete, sina Ilijina[3]. Na to se providur Jakov Delfino prema svomu naputku uputi (negdje početkom prosinca 1355.) na dvor srpskoga cara, da tamo pokuša sreću[4].

Za Mlečane je ovo bio velik udarac, da su ovi gradovi došli u ruke srpskoga cara, a još više su ih uznemirivale one navale kraljevih četa na njihove dalm. gradove (Zadar, Nin i Trogir)[5]. Kad su k tomu dobili vijesti, da velike nove kraljeve čete kreću u Dalmaciju[6], odluče oni, da će se bolje i obilnije pobrinuti za obranu

[1] *Ljubić* III. 280—2. — Acta extera II. 453—4.

[2] U pismu pape Inocenta VI. (od 25. prosinca 1354.) veli se: „Palmanno Theutonico capitaneo gentis armigere ad stipendia regis Rassie" *(Aug. Theiner* Vet. monumenta hist. Hungariam sacram illustrantia T. II. Romae 1860. str. 16.).

[3] *Ljubić* III. 289. i 305. — Acta extera II. 459. i 464.

[4] 3. prosinca 1355. dozvoljava mlet. vijeće Delfinu, „qui est iturus ad dominum regem Raxie", da može u ime mlet. države uzajmiti novaca, koje treba za put u Srbiju *(Ljubić* III. 285.). — 7. prosinca pak veli vijeće: „quod postquam negotium istorum castrorum Clissii et Scardone . . . . *finem* recepit" etc., a i providuri vele u svom pismu od 12. prosinca sasvim jasno, da su oba grada u srpskim rukama *(Ljubić* III. 288—9. — Acta extera II. 456. i 458—9.).

[5] 31. listopada vele oni sami, da se oni upravo nalaze u ratnom stanju prema Ludoviku I.: „quod simus in tali casu *guerre* cum rege Hungarie", pa zato zaključuju, da se upotrebe i novci zaklada *(Ljubić* III. 279—280. — Acta extera II. 453).

[6] Vijeće veli doista (23. studenoga 1355.) općenito „cum utile, imo neccessarium videatur, *per nova*, que habentur de Sclavonia, de facto providere ad subvencionem terrarum nostrarum" etc. *(Ljubić* III. 284.), ali kako providuri 12. prosinca javljaju, da „in Tininno sit maxima congregatio gencium" i da je ban Nikola (Banić) došao pod Klis i

Digitized by Google

svoga posjeda u Dalmaciji. Sporazumjevši se s poslanicima dalm. gradova (Spljeta, Šibenika i Trogira) zaključiše oni opet (23. studenoga 1355), da će ustrojiti u Dalmaciji domobranstvo od 100 konjanika, od kojih će 50 oboružati oni, a 50 gradovi (Šibenik 23, Trogir 16, a Spljet 11); na čelu domobranstva bit će (kroz 2 godine) glavni zapovjednik u Dalmaciji, kojemu će biti podvrženi i načelnici onih triju gradova, pače i knez zadarski bit će dužan, da mu na njegov zahtjev pošlje četa u pomoć, ako to bez pogibli za Zadar učiniti može. Glavnim zapovjednikom bi kasnije izabran Laurencije Celsi[1].

Međutim se Jakov Delfino spremio, da ide na srpski dvor. No još prije svoga odlaska doznade on, da i srpski car misli poslati u Mletke svoga poslanika, da tamo s vladom pregovara o onim Jeleninim gradovima. Kada to providuri jave svojoj vladi (pismom od 17. studenoga iz Spljeta), naloži ona odmah (17. prosinca 1355.) Delfinu, neka onda i ne ide na srpski dvor, ako još nije krenuo na put, nego neka čeka njezine dalje naloge, dok se dozna, što taj srpski poslanik ima njoj poručiti. Ako li je već otišao na put i stigao na carev dvor, ali mu još nije govorio o novčanoj odšteti za Skradin i Klis, neka mu onda i ne govori, nego neka ga samo nagovara, da te gradove ustupi Mlečanima, i neka sluša, što car za njihov ustup traži, pa neka to javi u Mletke; ako li mu je govorio o novčanoj odšteti, onda neka odmah javi, što je car na to odgovorio, i neka čeka dalje naloge. Delfino je međutim već bio otišao na dvor carev, prije nego li je stigao ovaj nalog u Dalmaciju, jer ćemo kasnije čuti, da je bio na srpskom dvoru[2].

---

tamo zauzeo klisko podgrađe s nekom utvrdom (*Ljubić* III. 289. — Acta extera II. 459.), sigurno je, da se pod „nova de Sclavonia“ imade razumijevati kretanje kraljevskih četa prema Dalmaciji.

[1] *Ljubić* III. 284—5. i 302. — 22. siječnja 1356. zaključi spljetsko vijeće, da se prema duždevu nalogu imade spremiti 11 konja za domobranstvo (*Lucius* „Memorie di Tragurio“ str. 254.).

[2] *Ljubić* o. c. III. 288. 297. i 308. — Pošto su Klis i Skradin došli bili u srpske ruke, mislilo je vijeće, da su sad suvišni providuri u Dalmaciji, pa zato je još zaključilo (7. prosinca), da se oni imadu vratiti kući (*Ljubić* III. 388. — Acta extera II. 486—7). No kako su naskoro nastale nove pogibli od kraljevskih četa, nije se taj zaključak izvršio, jer su providuri i dalje ostali u Dalmaciji, kako ćemo vidjeti, dok se nije svršila razmirica radi Klisa i Skradina.

Digitized by Google

U to su dolazili u Mletke sve gori glasovi o kretanju kraljeve vojske u Dalmaciju[1], pa se mlet. vlada vrlo zabrinula, da ne bi Klis i Skradin došli u ruke kralja Ludovika I. Zato stade ona sve revnije oko toga nastojati, da srpski car preda njoj te gradove, da ih ona brani od kraljeve vojske. U to ime posla ona (16. i 17. prosinca 1355.) nalog glavnom pomorskom zapovjedniku Bernardu Giustinianiju, da sa svojim galijama dođe odmah u Dalmaciju i posavjetovavši se s načelnicima mlet. dalm. gradova da pruži svaku moguću pomoć Klisu i Skradinu, samo da se održe i obrane od kraljeve vojske, a ako je moguće, da ih gleda ili novcem ili ugovorom dobiti u mletačku vlast. U to ime može obećati za oba grada 100.000 malih libara ili za pojedini grad 50.000, ako ne bi mogao oba dobiti. No ako kastelani tih gradova ne bi htjeli sasvim predati gradove u vlast Mlečana, nego bi ih samo predali na čuvanje u ime srpskoga cara, neka i na to pristane i neka im obeća i za to one navedene novce. Ako bi se slučilo, da glavni pomorski zapovjednik u to doba ne bi bio još prispio u Dalmaciju, onda se ovlašćuju načelnici gradova Spljeta, Trogira i Šibenika, da izvrše zajedno s providurima, ili ako su se ovi već možda vratili kući, da sami izvrše ono, što je naloženo glavnom pomorskom zapovjedniku[2]. Podjedno zaključi vlada (17. prosinca), da se imade najmiti 8 satnija pješaka, koji će se poslati u Dalmaciju na obranu mletačkih gradova, i još 2 lađe, koje će ići izmijeniti brodovlje Giustinianovo, jer je to s velikim troškovima skopčano, ako se cijelo brodovlje uzdržava u Dalmaciji. Dva dana zatim (19. prosinca 1355.) odredi opet, da se učini izbor glavnoga domobranskoga zapovjednika, pa da se ovaj odmah požuri u Dalmaciju te da sa sobom povede 3 satnije konjanika, a u Dalmaciji neka najmi još jednu,

[1] Vijeće spominje (16. prosinca) opet samo „*nova* predicta, que habentur", ali ne kaže, kakva su to „nova" *(Ljubić* III. 293.); no kako providuri 12. prosinca iz Spljeta javljaju, da su kraljeve vojske već pod Klisom i da su tamo osvojile predgrađe klisko *(Ljubić* III. 288—9. — Acta extera II. 458—9.), što se dakako još 16. prosinca nije znalo u Mlecima, to su sigurno nekoliko dana pred tim javljali, da se kraljeve vojske približuju Klisu, a moguće je, da su javljali, da su već i pred samim Klisom. Ovo drugo kao da potvrđuje zaključak trogirskoga vijeća od 3. prosinca 1355., da se „per le novità di Chlissa" izabere odbor od 6 vijećnika, koji će zajedno s knezom imati neograničenu vlast *(Lucius* „Mem. di Trag." str. 248.).

[2] *Ljubić* III. 293. i 295.

Digitized by Google

ili ako je ne bude htio tamo najmiti, onda će mu se poslati iz Mletaka[1].

Međutim je doista stigao poslanik srpskoga cara u Mletke i tamo poručio mlet. vijeću, da je car voljan predati Mlečanima ona dva grada (Klis i Skradin), da ih u ime njegovo brane[2]. Vijeće na to zaključi (19. prosinca 1355.), da se odmah jedan bilježnik pošlje zajedno sa srpskim poslanikom glavnome pomorskom zapovjedniku i njegovim savjetnicima ili ako ovih još nema u Dalmaciji, k načelnicima onih 3 dalm. gradova i providurima, da ih ubavijesti o poslanstvu srpskoga cara i da im preda nalog, da nastoje dobiti Klis i Skradin ili bar jedan od njih na obranu i čuvanje u ime srpskoga cara, a u tu svrhu da mogu potrošiti do 3000 libara za nagradu srpskomu poslaniku i drugim ljudima, koji bi pomogli, da oni dobiju te gradove. Kad se taj posao učini, imade bilježnik, ili gradove dobio ili ne dobio, otići zajedno sa srpskim poslanikom na carev dvor k providuru Delfinu te njemu javiti nalog vladin, da nastoji nagovoriti srpskoga cara, da Mlečanima potpuno preda te gradove uz odštetu od 100.000 malih libara za oba, ili 60.000 libara za Klis, a 40.000 libara za Skradin. No ako bi se slučilo, da su za to vrijeme ti gradovi oteti iz ruku srpskih (t. j. od vojske kralja Ludovika I.), da se imade odmah povratiti kući u Mletke[3].

Dok su tako Mlečani radili, da novcem dobiju ova dva grada u ruke, upne se kralj Ludovik, da ih vojnom silom osvoji. Ban Nikola Banić dopre s jednom četom sve do Klisa, gdje ote Srbima klisko podgrađe (suburgium) s gornjim vratima i brežuljkom (saxum) Oprakom, koji stade odmah utvrđivati. Druge opet kraljeve

---

[1] *Ljubić* III. 295. i 296. — *Caroldo* kod *Lucija* „Memorie di Trag." str. 248. No prije nego li se je mogla sva momčad za ove 3 satnije potpuno najmiti, zaključi vijeće (22. prosinca), da se onoliko, koliko je najmljeno, uputi odmah u Zadar, gdje će se još preostali najmiti, a zatim otpremiti u Spljet i druge gradove *(Ljubić* III. 298.).

[2] Ne kaže nam se izrično, da je srpski poslanik imao ovo poručiti Mlečanima, ali iz riječi mlet. vijeća se to razabira *(Ljubić* III. 297.), a vidi se to i od tuda, što se u ispravi, kojom je Juras kasnije (10. siječnja 1356.) predao Mlečanima kastel skradinski, naročito veli, da je on imao od svoga cara nalog, ako ne bi sam mogao obraniti kulu, da je ima predati na čuvanje Mlečanima „nomine dicti domini imperatoris" *(Ljubić* III. 305.).

[3] *Ljubić* III. str. 296—7. — I *Caroldo* (kod *Lucija* „De regno Dalm. et Croat." str. 221.) spominje svote, koje je Delfin imao srpskom caru ponuditi za Klis i Skradin.

Digitized by Google

čete stadoše se skupljati u Kninu, valjada da udare na Skradin. Skradinjani se negdje pobojaše, da srpske čete ne će biti dosta jake, da ih obrane od kraljevih četa, ili nijesu inače bili zadovoljni sa srpskim gospodstvom, dok su poručili Pavlu Bribirskomu, da on dođe k njima, pa će se oni predati njemu. No Pavao je uviđao, da se on ne može oprijeti kralj. četama bez mletačke pomoći, pa zato pišu i on i njegova žena Katarina Dandolo mlet. providurima Mafeju Contarenu i Dominiku Michielu, da pošlju Skradinu pomoći, da ne dođe u kraljeve ruke. Providuri zaključe, da se ima odmah jedan od njih, Mafej Contareno, otputiti u Šibenik i tamo zajedno s knezom toga grada, Markom Giustinianijem, nastojati oko obrane Skradina. U to su ime imali pojačati mlet. posadu, koja je već bila u skradinskom gradu, a osim toga nastojati, da se mletačke čete pripuste i u gradski kastel, gdje je bila srpska posada. Došavši u Šibenik poruči Contareno (mletačkomu) kastelanu u Skradin, o čemu se radi, a podjedno zatražiše (19. prosinca) on i Giustiniani od svoje vlade četa, novaca i ratnih strojeva, a i zadarskoga kneza Petra Badoera zamole, da im pošlje dvije satnije pješaka, koje će smjestiti u Skradin za obranu njegovu. Mletačka vlada zaključi namah (28. prosinca 1355.), da se pošlju Šibenićanima zamoljeni ratni strojevi i novci za čete i da se spreme što prije konjaničke i pješačke čete, koje su se imale prema prijašnjim već zaključcima otpremiti u Dalmaciju. Badoer nije im htio poslati od svojih plaćenika, da tim ne oslabi svoje posade, nego oboruža 20 Zadrana i posla ih u Šibenik; ali Giustiniani i Contareno poslaše ih natrag, jer nijesu dosta pouzdani. Badoer se radi toga potuži (16. prosinca 1355.) svojoj vladi veleći, da su to sasvim pouzdani ljudi, jer su već prije za njegovih predšasnika služili u Skradinu, a ujedno otpremi opet u Šibenik 40 Zadrana i otočana pod vodstvom od 4 pouzdana Mlečanina i 4 Lombarđanina na tri lađe, da brane Skradin, ako bi na nj navalila kraljeva vojska; ne dođe li pak vojska na grad, onda da se 2 lađe i čete na njima vrate u Zadar, a treća sa svojom četom da ostane u Skradinu zajedno s one 4 mlet. vođe, koji se mogu upotrebiti za čuvanje skradinske kule do dalje vladine odredbe. Badoer je još molio vladu, da što prije otpremi u Dalmaciju domobranskoga zapovjednika s četama, jer ako se on učvrsti u Skradinu sa 100 oklopnika, a dobije još pomoći od njega iz Zadra i od drugih mlet. gradova, on će moći mnogo naškoditi vojsci kraljevoj, jer ako ova bude između Zadra i Krke, moći će on navaljivati s one strane rijeke; bude li pak

Digitized by Google

ona s one strane Krke, moći će pakostiti s ove strane rijeke i tim prisiliti kralja, da s Mlečanima sklopi mir, koji će biti po njih povoljan[1]. Mlečani su napokon postigli u Skradinu svoju svrhu, jer su njihove čete puštene u kastel, da ga zajedno sa srpskim četama čuvaju[2].

Tako za sada nije Skradinu prijetila pogibao, ali s tim više Klisu, pošto su se sve ug.-hrv. čete zgrnule oko toga grada, kako javlja zadarski knez (15. i 16. prosinca) svojoj vladi. To uplaši zapovjednike srpskih četa u kliskoj kuli Palmana i Mrzotu, pa oni poruče mlet. providurima, da su voljni za novac predati kliski kastel Mlečanima i izvesti iz njega svoju vojsku. Isto tako zamole trogirskoga kneza, da im dade hrane i pomoći, veleći mu, da bi mogli neprijateljsku vojsku natjerati u bijeg, samo kad bi 300 dobrih vojnika moglo uljesti u kastel njima u pomoć; knez im posla hrane i podjari ih, da se hrabro brane, dok ne stigne odgovor od mlet. vlade[3]. Ali mlet. providuri dobiše i takvih vijesti (od Ciprijanića i nekih drugih Hrvata), da je ban Nikola voljan za novce vratiti Palmanu sve, što je osvojio, i otići kući, a oni ga dadoše pitati, koliko traži za to, a podjedno javiše to (12. prosinca 1355.) svojoj vladi[4]. Napokon je i Grgur Kurjaković stao raditi oko bana, da kraljevske čete prestanu navaljivati na Zadar i Nin, u opće da dođe do trajnoga mira između kralja i Mlečana. U to ime dođe (14. prosinca 1355.) pod Klis banu, da s njime ugovara, a obeća još zadarskomu knezu Badoeru, da će ići glavom do kralja, da posreduje poradi mira[5].

---

[1] Ovi se događaji doznaju iz pisama mlet. providura (od 12. prosinca 1355.), zadarskoga kneza (od 16. prosinca), šibeničkoga kneza i Contarena (od 17. prosinca), Katarine Dandolo (bez oznake dana) i zaključaka mlet. vijeća (od 28. prosinca). *Ljubić* III. 288—292., 294. i 298—300. — Acta extera II. 458—9.

[2] Mlet. vijeće nalaže (28. prosinca 1355.) svomu domobranskomu zapovjedniku ovo: „quod castrum Scardone libere remaneat in custodia et protectione nostra, et quod gentes regis Raxie, que sunt *simul cum nostris in castro predicto*, recedere contententur *(Ljubić* III. 299.).

[3] *Ljubić* III. 290—292.

[4] *Ljubić* III. 288—9. — Acta extera II. 458—9. Ovdje se ne spominje ime onih ljudi, koji su providurima donijeli vijesti, ali iz riječi mlet. vijeća (od 28. prosinca) vidi se, da su to „Ciprianici et alii Sclavi" *(Ljubić* III. 298.).

[5] Pisma zad. i trog. kneza od 15. prosinca 1355. *(Ljubić* III. 289—90. i 292.). Badoer pravo ne vjeruje Grguru, za kojega misli, da samo zato radi oko mira, da ne bi on (Badoer) navalio na nj u ovom času, kad je cijela kraljeva vojska pod Klisom.

Digitized by Google

Kad mletačko vijeće dobije ove vijesti iz Dalmacije, naloži ono namah (28. prosinca 1355.) novoizabranomu zapovjedniku dalmatinskoga domobranstva, da što prije zaputi u Dalmaciju i tamo počne ugovarati s banom Nikolom, knezom Ivanom Cetinskim i s drugim važnim ličnostima o tom, da se kraljevska vojska okani podsade kliske kule i da se vrati kući, pa da u to ime može spomenutim ličnostima obećati do 10.000 malih libara. Prije toga pak neka gleda Palmana navesti na to, da mu obeća, da će kliski kastel predati Mlečanima, ako oni novcem sklone kraljevsku vojsku, da ode od Klisa, i to pod uvjetom, da će oni kastel vratiti srpskomu caru, čim im on vrati onu svotu, koju će oni u to ime potrošiti[1]. Isto tako imade zapovjednik doznati od Ciprijanića i drugih nekih Hrvata, koji se žele predati pod zaštitu Mlečana, pod kojim uvjetima žele to učiniti, pa neka to onda odmah javi u Mletke. Zatim imade on još nastojati, da se Skradin preda sasvim u ruke Mlečana, a da odu kući čete srpskoga cara, koje su zajedno s mletačkim četama u kuli. Dalje ima on zabraniti Spljećanima, da ne pomažu kraljeve čete i Omišane, što se zaključivalo otud, jer su i ban i Ivan Cetinski izdali proglas svojim četama, da imadu pakostiti mlet. gradovima po Dalmaciji izuzevši Spljećane. I samo će vijeće to pisati Spljećanima, a ujedno će pozvati kneza Ivana, da prestane napadati na mlet. podanike, jer će ga inače ono smatrati svojim neprijateljem i prema tomu s njim postupati. Napokon imade zapovjednik uputiti providure, primivši od njih nužne ubavijesti, da se vrate kući, a zatim posavjetovati se s glavnim pomorskim zapovjednikom i njegovim savjetnicima, pa ako vide, da nije nuždan dalji boravak brodovlja u Dalmaciji, imadu ga poslati kući[2].

[1] *Ljubić* III. 298. Ova se ista ovlast daje pismeno i knezovima Spljeta, Trogira i Šibenika, pa i providurima, a ako je mlet. brodovlje u Dalmaciji, još i glavnom zapovjedniku brodovlja i njegovim savjetnicima, da mogu ove pregovore voditi još prije dolaska domobr. zapovjednika *(Ljubić* III. 299.). — K jednu će imati njihov poslanik na srpskom dvoru Jakov Delfino nastojati, da car za novčanu odštetu njima sasvim prepusti Klis i Skradin, ali sad (28. prosinca 1355.) umanjuju svotu, koju je Delfino mogao ponuditi caru, naime mjesto 100.000 malih libara za oba grada samo 65.000 libara, za sam Klis 40.000 libara mjesto 60.000 i za Skradin 25.000 libara mjesto 40.000 *(Ljubić* III. 299.). No kako je Dušan u to doba bio umro (20. prosinca), nije došlo ni do kakove pogodbe, pa zato naloži vijeće (23. siječnja 1356.) Delfinu, da se vrati kući. *(Ljubić* III. 308.).

[2] *Ljubić* III. 298—300. — Poslije (9. siječnja 1356.) opet nalaže vijeće, da se brodovlje vrati kući, ako nije prijeko potrebno, jer stoji

Digitized by Google

Međutim je bilo uzalud sve naprezanje Mlečana, da spasu Klis od pada; negdje koncem god. 1355., ili početkom g. 1356.[1] morade se kastel predati u ruke kraljevskih četa, koje uljezoše u nj[2]. Ali zato bijahu oni bolje sreće sa Skradinom. Pošto je zapovjednik kule Juras Iščeta imao od svoga cara nalog, da u slučaju nužde preda kulu Mlečanima, odluči se on doista na taj korak, kad je čuo, da se je Klis predao, pa da će se sad cijela kraljeva vojska oboriti na nj. K tomu je dobio vijesti, premda još ne sasvim zajamčene, da je car Dušan umro[3]. On predade kulu (10. siječnja 1356.) u ruke mlet. punomoćnika, naime Bernarda Giustinianija, glavnoga pomorskog zapovjednika, i njegovih savjetnika Fantina Morosina i Ivana Dandola, zatim Lovre Celsija, glavnog domobranskog zapovjednika, Marka Giustinianija, šibeničkoga kneza i providurâ Dominika Michiela i Mafeja Cornara, i to samo na čuvanje i obranu u ime srpskoga cara, pošto su se prije oni punomoćnici zakleli, da će Mlečani vratiti caru kastel u svako doba, kadgod on to od njih zatraži, i da će Jurasa, njegovu braću Nikolu i Vladina (Blandina) i njihove obitelji primiti na svoje lađe i dati im dostojnu odštetu, ako bi srpski car bio na njih ljut radi toga, što su ovaj kastel njima predali[4].

Tim se privremeno svršila ona pravda i jagma za Jelenine gradove. Mlečani dobiše Skradin, premda samo na čuvanje u ime srpskoga cara, a Ludovik I. Klis i Omiš. Ipak je kralj i dalje

---

državu mnogo novaca a i na štetu je ljudi, koji su na njemu *(Ljubić* III. 302.).

[1] 10. siječnja veli se za kraljevu vojsku „que est in castro Clisse“ *(Ljubić* III. 305. — Acta extera II. 464.).

[2] Mlečani su sad kušali nagovoriti kralja, da im prepusti Klis za godišnju nagradu od 1000 dukata, ali uzalud. To doznajemo iz naputka, koji su dobili mlet. poslanici, kad su nekoliko mjeseci za tim otišli k Ludoviku I., da s njim ugovaraju o trajnom miru. Veli se tu, da poslanici imadu kralju ponuditi 1000 dukata na godinu za Klis „sicut alias oblatum fuit“. To je moralo biti negdje u ovo doba, kad je Klis došao u kraljeve ruke *(Ljubić* III. 314. — Acta extera II. 468.).

[3] On je umro 20. prosinca 1355., ali u Skradinu nije se točno znalo, jer se u listini od 10. siječnja 1356., kad se je Skradin predao, veli ovako „quod idem dominus imperator, si vivus esset seu eius filius, si reperiretur mortuus“ *(Ljubić* III. 304. — Acta extera II. 463.).

[4] *Ljubić* III. 304—306. — Acta extera II. 462—5. — *Chronista Anonymus* kod *Lucija* „De regno Dalm. et Croat.“ str. 222.

Digitized by Google

slao čete u Dalmaciju[1], jer je naskoro imalo isteći osmogodišnje primirje, a on nije bio više voljan, da Dalmaciju prepusti Mlečanima. To je dakako sililo i Mlečane, da šalju neprestano vojske, novaca, strojeva i t. d. u Dalmaciju[2]. No ipak je bar za neko kratko vrijeme nastalo mirnije doba u Dalmaciji, jer se sad ozbiljno stalo raspravljati o miru. Već prošle godine (1355.) izjavio je bio Ludovik I. trogirskom biskupu, kad je bio kod njega, da bi se on rado izmirio s Mlečanima, pa ako bi oni u to ime poslali k njemu svoje poslanstvo, da bi ga on rado primio. Kad to mlet. vijeće dozna od svoga kneza u Trogiru, zaključi ono (21. studenoga 1355.), da se kralju pošlje glasnik, koji će ga poradi onih njegovih riječi, što ih je kazao trog. biskupu, zapitati, je li mu po volji, da mu Mlečani otpreme poslanstvo, koje bi s njim ugovaralo o trajnom miru; ako jest, neka izvoli poslati svoja popratna pisma za to poslanstvo[3]. I bi doista poslan kralju državni bilježnik Pavao de Bernardo, komu kralj izjavi, da je voljan primiti mlet. poslanstvo, te mu i preda (26. veljače 1356.) popratna pisma za poslanike, a nekoliko dana za tim (1. ožujka 1356.) pisa mlet. vladi, da će o polovini korizme biti u Zagrebu, pa za to neka tad tamo otpremi svoje poslanstvo .

Kad vlada dobije ove vijesti i pisma, zaključi ona odmah (26. ožujka 1356.), da se otpreme tri svečana poslanika Ludoviku I., da s njim ugovaraju o trajnom miru na onoj osnovi, na kojoj su imali ugovarati zadnji poslanici, koji su u tom poslu bili kod kralja, t. j. Marino Falieri i Marko Cornaro, ali s nekim preinakama, jer su sadanji poslanici imali raditi i o tom, da od kralja dobiju i gra-

[1] Milanski vojvoda Galeazzo Visconti molio je Mlečane za pomoć, ali oni ga odbiju (23. siječnja 1356.) veleći, da imaju i sami velikih briga „quia magnus exercitus Hungarorum et Sclavorum manu armata et hostiliter descenderunt et sunt ad damnum terrarum et locorum nostrorum parcium Sclavonie, et cotidie augetur exercitus supradictus“ etc. *Ljubić* III. 309. — Acta extera II. 465—6.

[2] Zaključci od 16. siječnja, 11. i 18. veljače kod *Ljubića* III. 308. i 310. i u Acta extera II. 466. — I trogirsko je vijeće zaključilo (16. veljače), da će dati Mlečanima 40 veslača *(Lucius* „Mem. di Trag.“ str. 248.).

[3] *Ljubić* III. 283. — Acta extera II. 455—6. Tu se još veli, da glasnik ima govoriti i s kraljevom majkom, ne bi li i ona sklonila sina, da primi poslanstvo. Ne samo trogirskom biskupu, nego i pattijskom biskupu, papinom legatu, izjavi Ludovik, da je voljan izmiriti se s Mlečanima *(Ljubić* III. 312. — Acta extera II. 467.).

[4] *Ljubić* III. 311. — Acta extera II. 466—7.

Digitized by Google

dove Klis i Omiš, o čem prijašnji nisu imali raditi, jer su tada ti gradovi bili u rukama kneginje Jelene. Poslanstvu je dakle povjereno, da ono ponudi kralju, ako preda Mlečanima Klis i Omiš, ili barem Klis, a ujedno se odreče svih svojih prava na Dalmaciju, godišnju odštetu od 6—7000 dukata i jednoga konja, pokrivena skerletom; no ako kralj ne bi na to pristao, onda neka mu ponude, kao što su mu nudili i prijašnji poslanici ili 100.000 dukata na jednom ili 5000 odštete svake godine, ako se odreče svojih prava na Dalmaciju, a za Klis napose neka mu ponude godišnju odštetu od 1000 dukata, kao što mu se to već prije nudilo. Ako li kralj ne bi htio pristati na odstup Klisa, onda neka to jave u Mletke i čekaju dalje naloge[1]. U kasnijim zaključcima (od 15. i 18. travnja) povjerava se poslanicima, da obećaju amnestiju svim Zadranima, koji su se ogriješili protiv Mlečana, i da nastoje, da budu pušteni na slobodu jedan nećak i jedna kćerka sada već pokojnoga kneza Pavla, koji se kao taoci nalaze u rukama kralja ili kojega njegova podanika[2]. Pošto su se nekoji plemići (Marko Giustiniani i Ivan Delfino), koji su bili izabrani za poslanike, poradi bolesti zahvalili na toj časti, zaključi vijeće (2. i 5. travnja) da se mogu samo dva poslanika dati na put preko Senja, i to najkasnije 18. travnja. Ta dvojica bijahu Marko Cornaro i Marin Grimani, kojima se izdade (15. travnja 1356.) u to ime punomoć, da mogu u ime mlet. države ugovarati o miru s kraljem Ludovikom I.[3].

U to je baš vrijeme bilo isteklo osmogodišnje primirje između Mlečana i kralja Ludovika I. No kako se je upravo radilo o miru, odlučiše Mlečani (26. travnja 1355.), da ne će započinjati borbe s kraljem, dok ne bi on na njih napao, s tim više, što su dobili od kraljeve okoline (od onoga Marina Gučića) vijesti, da je i kralj voljan jednako se vladati. Zato kad su nešto kasnije dobili i sumnjivih vijesti iz Ugarske (valjada da se kreću kralj. čete prema

[1] *Ljubić* III. 314—5. — Acta extera II. 468.

[2] *Ljubić* III. 317. i 319. — Acta extera II. 469. i 472. Još se poslanici upućuju, da se mogu posavjetovati i s nekim Marinom Gučićem (Dubrovčaninom), koji se tada nalazio na kraljevskom dvoru (*Ljubić* III. 320.).

[3] *Ljubić* III. 316., 318. i 319. — Acta extera II. 468—472. Dvije su punomoći načinjene; u prvoj se zove dužd „D. G. Venetiarum, Dalmacie atque Crohacie dux", a u drugoj samo „Venetiarum dux". Prvo se imalo uzeti, ako i Ludovik I. bude upotrebljavao naslov „Dalmacie et Croatie rex", a drugo, ako kralj ne bude upotrebljavao taj naslov.

Digitized by Google

Dalmaciji), nijesu oni htjeli, da oružaju nove čete, kako su nekoji predlagali u vijeću, nego su samo zaključili (5. svibnja 1356.), da se ove novosti priopće domobranskomu zapovjedniku i knezovima dalm. i istarskih gradova s pozivom, da pomno paze na sigurnost sebi povjerenih gradova, dok ne stignu sigurne vijesti od poslanika (t. j. dali će doći do mira ili do rata). Knezovi su vršili taj nalog te su i revno javljali u Mletke novosti o kretanju kralja Ludovika I. i njegove vojske (osobito knezovi iz Istre i Trevisanske marke); na tome im vlada lijepo zahvali (23. svibnja 1356.) nukajući ih, da i dalje tako rade, neka šalju glasnike na sve strane, koji će sakupljati novosti o kretnjama Ludovika I., neka dobro paze na svoje gradove, a ujedno neka i dobro prouče stanje tih gradova, zalihu hrane, oružja itd. u njima, pa ako u tome opaze kakove nedostatke, neka ih isprave, ili ako to sami ne mogu, neka jave u Mletke, pa će se od ovud učiniti nužne odredbe[1].

Međutim su se vodili u Zagrebu pregovori o miru između kralja i mletačkih poslanika. Ovi su prema svome naputku nudili kralju novaca, ako se odreče svojih prava na Dalmaciju, ali on ne htjede o tom ništa čuti, osobito, što mu je i Karlo IV. pisao (2. svibnja iz Praga), da ne popusti Mlečanima i ne sklopi s njima mira[2]. On im izjavi, da ima i sam dosta novaca, pa zato ako oni nemaju punomoći, da mu prepuste Dalmaciju, onda im se ne treba dalje truditi, nego se mogu vratiti kući. Poslanici mu odgovore, da oni te punomoći nemaju, jer Mlečani, koji su s velikim trudom i mukom osvojili tu zemlju, prije će dati razvaliti temelje svojih kuća i proliti zadnju kap krvi, nego li će se drage volje odreći te zemlje. Tada dakako nije više bilo govora o daljim pregovorima, i poslanici se vratiše (koncem svibnja) kući[3]. Sad je imao mač odlučiti, čija će biti Dalmacija.

---

[1] *Ljubić* III. 320—1. — Acta extera II. 472—73.

[2] *Ljubić* o. c. Knj. V. U Zagrebu 1875. Dodatak. Str. 277.

[3] *M. Villanus* o. c. kod *Muratorija* o. c. XIV. str. 375. — *Galeazzo e Andrea Gataro* „Istoria Padovana“ kod *Muratorija* o. c. XVII. str. 47. — 28. svibnja zaključilo je mlet. vijeće, da se konji poslanika, *koji su se vratili iz Ugarske*, mogu prodati *(Ljubić* III. 325. — Acta extera II. 473.). Neki mletački kronisti, kao: *Sabellicus* o. c. II. 1254., *Laur. de Monacis* o. c. str. 110., *Andrija Navagiero* „Storia della republica veneziana“ (kod *Muratorija* o. c. XXIII. Mediolani 1733. str. 1043.), *Marino Sanuto* „Vite de duchi di Venezia“ (kod *Muratorija* XXII. str. 640.), *Petar Justinianus* „Rerum Venetarum historia“ Venetiis 1576. str. 88. i *Giov. Nic. Doglioni*

Digitized by Google

II. Rat između Ludovika I. i Mlečana (1356—1358).

1. Ludovik I. skuplja vojsku u Zagrebu. — Oglasuje svijetu i obećava papi, da će povesti križarsku vojnu na raskolnike Srbe. — Najednom mijenja svoju odluku i udara na Mlečane. — Jedan dio vojske odlazi u Dalmaciju, gdje podsjeda tamošnje mletačke gradove. — Drugi, glavni dio vojske provaljuje u Trevisansku marku, gdje osvaja neke gradove, a podsjeda Treviso. — Ludovika I. potpomažu vojvoda austrijski, patrijarh akvilejski i vladari Padove, Verone i Milana. — Na poticaj padovanskoga gospodara i pape počinju se pregovaranja o miru, ali isprva bez uspjeha.

Za boravka kraljeva u Zagrebu sakupljala se oko njega silna vojska, i to poradi toga, što je kralj dao razglasivati po zemlji križarsku vojnu, koju će po želji papinoj povesti na srpskoga cara i njegov narod kao na raskolnike i otpadnike od katoličke vjere. Već papa Kliment VI. (1342—1352.) bio je poslao (g. 1351.) caru Dušanu svoje poslanike (nadbiskupe dračkoga i dubrovačkoga i Bartolomeja biskupa trogirskoga), koji su ga imali pozvati, da stupi u krilo katoličke vjere, ali nije uspio u svojem nastojanju[1]. Poslije (g. 1354.) posla opet Inocent VI. (1352—1362) istoga Bartolomeja, trogirskoga biskupa, Dušanu u istom poslu, i on je ovaj put bio sretniji. Dušan obeća, da će pristupiti u katoličku vjeru i priznati papu vrhovnom crkvenom glavom, da će povratiti katoličkim biskupima i svećenicima otete crkve i dozvoliti im, da u njima vrše službu božju, da ne će katolike siliti, da prijeđu na istočnu vjeru i t. d. Sve to izjavi on pismeno papi, pače mu to javi po poslanicima (bijahu to Božidar, vrhovni sudac, Nesteg Zefalja Serenjanin i Damjan Kotoranin), koji su zajedno s trogirskim biskupom došli k papi u Avignon te ga u ime carevo zamolili, neka bi poslao u Srbiju svoje poslanike, koji će ovu njegovu nakanu izvesti (t. j. privesti Srbe u krilo katoličke crkve). U pismu na papu veli Dušan, neka sasluša i ono, što će mu trogirski bi-

„Historia Veneziana“ in Venezia 1598. str. 230. vele, da je Ludovik htio Mlečanima prepustiti Dalmaciju pod uvjetom, da mu dadu svake godine jednoga bijeloga konja kao danak za posjed te zemlje. No to nije istina, jer iz zaključaka mlet. vijeća (kod *Ljubića* l. c. i Acta extera l. c.) znamo, da su mu sami Mlečani nudili za Dalmaciju bijeloga konja i 6—7000 dukata na godinu, a on to nije htio prihvatiti.

[1] *Lucius* „Mem. di Trag.“ str. 253.

Digitized by Google

skup u njegovo ime kazati, a to bijaše, neka bi papa imenovao Dušana glavnim kršćanskim vojskovođom protiv Turaka. Papa je bio razveseljen tim vijestima, pa mu namah javlja (29. kolovoza 1354.), da će mu što prije poslati svoje poslanike, a drugim pismom (od 24. prosinca 1354.) već ga ubavješćuje, da je za poslanike odredio biskupe trogirskoga i pattijskoga (Patti u Siciliji), pozivajući ga podjedno, da s njima zajedno dovrši započeto djelo (t. j. prijelaz na katoličku vjeru), a on će ga nagraditi čašću glavnoga vojskovođe i drugim milostima[1].

Papa naloži svojim poslanicima, da se putem u Srbiju svrate i kralju Ludoviku, pa da i njega u njegovo ime zamole, da ih podupre u njihovu poslu; podjedno su mu imali predati i njegovo (papino) pismo (od 22. studenoga), u kojem ga on moli, da izvoli saslušati njegove poslanike u onome, što mu oni kažu o svojem poslanstvu caru Dušanu, i da ih u tom njihovu poslu podupre[2]. Poslanici svršili su sigurno (negdje početkom g. 1355.) svoju zadaću kod Ludovika, a zatim stignu u Srbiju Dušanu. No ovome nije valjada bilo pravo, da ga papa nije odmah imenovao glavnim kršćanskim vojskovođom, nego je prije tražio od njega, da sjeruje, t. j. da prevede Srbe u katoličku vjeru, pa zato nije to sada htio učiniti. Na to se poslanici vrate Ludoviku I., da mu jave neuspjeh svoga poslanstva i da ga ujedno pozovu, da on kao neki vrhovni gospodar nad Srbijom prisili Dušana i njegov narod oružjem u ruci, da prijeđu na katoličku vjeru[3].

---

[1] Pisma su papina priopćena kod *Augustina Theinera* „Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia" T. II. Romae 1860. str. 8—9. i 11—13. i u Acta extera II. 441 2. i 445—6. (samo se krivo meće na čelo prve isprave g. 1355. mjesto 1354.). Istoga dana (24. prosinca) piše papa u istom smjeru i carici Jeleni, carevu sinu Urošu, patrijarhu Joanikiju i svim srpskim vladikama. a 25. prosinca srpskome sevastokratoru Deanu; pismo pak, kojim se ova zadaća povjerava onoj dvojici biskupa, izdano je 26. prosinca *(Theiner* o. c. str. 13—17.). — Odlomak o ovim događajima ima i *Fejer* o. c. IX. 2. str. 328—9., a spominje ih i *Lucius* o. c. str. 253.

[2] To papino pismo priopćuju *Aug. Theiner* o. c. II. 11. i Acta extera II. 445. — *Lucius* l. c. veli, da je papa svoje poslanike preporučio još i duždu mletačkomu.

[3] Tom prigodom izjavi Ludovik biskupu trogirskomu, da bi se rado izmirio s Mlečanima, kako smo već spomenuli. Biskup je to pisao trogirskom knezu, a ovaj mletačkom vijeću, kako se to spominje u sjednici od 21. studenoga 1355. *(Ljubić* III. 283.). Ovo nam dokazuje, da se nije sam biskup pattijski uputio Ludoviku I., kako veli *Lucius*

Digitized by Google

Ludovik se pokaže pripravan, da to učini, te u to ime otpremi k papi svoga poslanika, dvorskoga kapelana Ivana, zajedno s pattijskim biskupom, da ga o toj njegovoj nakani ubavijesti[1]. Papa pozva namah (1. svibnja 1356.) i trogirskog biskupa, koji se valjada sa kraljevskoga dvora vratio kući, da namah dođe k njemu, da mu i on izvijesti o svom djelovanju na srpskom dvoru[2], a Ludoviku piše, da mu je jako milo, što misli Srbe silom privesti u krilo katoličke vjere, te ga hrabri, da ustraje u toj nakani[3]. Ludovik mu na to posla Stjepana, dvorskoga kapelana i budimskoga preposita, kao svoga poslanika, koji mu je imao javiti i zakletvom u njegovo ime potvrditi, da će on za čast vjere i radi oživotvorenja svojih prava povesti križarsku vojnu na Srbiju, pa ako uspije, da je ne će nepravedno potlačiti, nego joj potvrditi stara njezina prava, narod privesti u krilo katoličke crkve, crkvama i manastirima vratiti staru slobodu i povlastice i napokon da je pri-

---

o. c. str. 253., nego oba poslanika. I dr. *Fr. Rački* („Rukopisi tičući se južno-slov. povjesti u arkivih srednje i dolnje Italije" u „Radu jugosl. akad." knj. 18. str. 248.) navodi nam jedan rukopis (cod. 3765.) vatikanske knjižnice sa žićima rim. papa, u kojem se spominje pap. poslanstvo u Srbiju g. 1355. *Fleury* „Historia ecclesiae" T. XXIV. p. 147. (kod *Fejera* o. c. IX. 2. 329.) veli, da je pattijskoga biskupa i to rasrdilo na Dušana, što je ovaj od njega tražio, da mu poljubi nogu; kad to ovaj ne htjede učiniti, zabrani on svojim podanicima, da ne slušaju misu, koju će biskup služiti, jer će inače biti oslijepljeni. Da je Ludovik I. sebi prisvajao vrhovnu vlast nad Srbijom, vidi se iz ovih riječi njegova proglasa od 4. lipnja 1356.: „regnum nuncupatum Rasciae, quod iuris predecessorum nostrorum ac nostri fuit et existet" *(Fejer* o. c. IX. 2. str. 471.).

[1] *Lucius* l. c. veli, da je zajedno s pattijskim biskupom poslao zagrebačkoga biskupa k papi, no to nije točno, jer Ludovik u spomenutom već proglasu (od 4. lipnja 1356.) veli, da je poslao svoga kapelana Ivana *(Fejer* l. c.). — 25. ožujka bio je pattijski biskup (valjada zajedno s Ivanom) u Mlecima, gdje je Mlečanima poručio, da je kralj, od koga se baš vratio, voljan izmiriti se s njima (valjada radi toga, da onda može udariti na Srbiju). *Ljubić* III. 312. Negdje u travnju stiže biskup papi, jer ovaj u svom pismu od 1. svibnja 1356. veli, da se biskup vratio sa svoje legacije apostolskoj stolici *(Aug. Theiner* „Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia". T. I. Romae 1863. str. 234.).

[2] *Aug. Theiner* l. c.

[3] Ovo spominje sam Ludovik u onom svom proglasu od 4. lipnja 1356. *(Fejer* l. c.).

Digitized by Google

pravan primiti papinskoga legata, koji će dizati križarsku vojnu protiv ovih raskolnika[1].

No do rata sa Srbijom nije ipak došlo. Mjesto na Srbe krene Ludovik I. na Mlečane. Njemu je svakako bilo više do toga, da dobije lijepu primorsku zemlju Dalmaciju, koja je njemu kao hrvatskomu kralju po pravu pripadala i koja je osiguravala gospodstvo na jadranskom moru onomu, koji je drži. On bi dakako bio valjada svjerovao papi te poveo križarsku vojnu, da je pregovaranje s Mlečanima bilo uspjelo, t. j. kad bi mu oni bili dobre volje ustupili Dalmaciju. Moguće je i to, da se nadao, da će se Mlečani prestrašiti njegovih velikih vojnih priprema, pa da će mu ustupiti tu zemlju; ali kad se to nije zbilo, sigurno nije on ni časak bio u dvojbi, na koga će sada krenuti, dali na Srbe ili na Mlečane. Na Mlečane ga je poticalo i to, što je čuo, da su Mlečani sklopili savez sa srpskim carem[2]. Moglo bi se doista pitati, kako to, da on nije odmah (u svibnju) navalio na Mlečane, čim se izjalovilo dogovaranje s njima o miru, ako mu je doista bila više na srcu Dalmacija nego li križarska vojna na Srbe, već je još 4. lipnja uvjeravao i papu i cio svijet, da će udariti na raskolnike. No to protivurječje moći ćemo najbolje protumačiti, ako rečemo, da je on valjada radi toga još i onda uvjeravao svijet, da će podići križarsku vojnu, kad je već odlučio bio udariti na Mlečane, jer se je nadao, da će tim načinom skupiti veću vojsku, nego li kad bi oglasio, da kupi vojsku radi rata na Mlečane. Na križarske vojne grnuli su i takovi ljudi, koji nijesu bili obavezani na vojnu dužnost, jer su se one vodile za vjerske svrhe, a učesnicima se davao oprost grijeha i druge duhovne milosti.

[1] Sve ovo objavi Ludovik cijelom svijetu osobitim proglasom izdanim u Zagrebu 4. lipnja 1356. *(Fejer* l. c.).

[2] Kad se papa potužio Ludoviku I., što je udario na Mlečane mjesto na Srbe, ispričavao se valjada Ludovik time, što su Mlečani stupili u savez s raskolnicima Srbima; za to i pozva papa (17. srpnja) dužda, da se odreče toga saveza. No čini se, da je to glas bez ikakve osnove. Mlečani su doista živjeli u to doba u dobrom prijateljstvu sa Srbima te su možda i naumili potajno potpomagati Srbe, ako bi Ludovik na njih navalio, jer im je bilo do toga, da slabe svoga protivnika, ali nema nikakvih dokaza za to, da bi bili sklopili formalan savez sa Srbima. Ugarski historici (n. pr. *Fessler-Klein* o. c. II. 135. op. 2.) vele doista, da su Mlečani poslali Srbima u pomoć sve svoje suvišne čete, pozivajući se na Hist. Cortusiorum (lib. XI, c. 8), ali je već *Alfons Huber* „Geschichte Österreichs“ II. B. Gotha 1885. str. 222. bilj. 2. rekao, da o tome u tom izvoru ni riječi nema.

Digitized by Google

Ludovik I. postigao je tim načinom doista svoju svrhu, jer se je oko njega u Zagrebu skupila tolika množina oružanih ljudi, da je jedan dio njih morao poslati kući. Glas o ovoj velikoj vojsci raširio se svakuda po svijetu, te se stalo svakojako nagađati, na koju li će stranu vojska krenuti; jedni su govorili, da će na Zadar, drugi, da će na Istru a treći, da će u Trevisansku marku. Mlečani su počeli grozničavo raditi, da svoje zemlje valjano spreme za obranu. Oni stadoše s velikim troškom utvrđivati svoje gradove po Dalmaciji, Istri i Trevisanskoj marki i oskrbljivati ih hranom, strojevima, strjelivom i vojnicima, koje su za skupe novce uzeli u najam. Osobito su Treviso utvrđivali zdravo, da im bude glavnim branikom njihova posjeda na „terra fermi", te su se brinuli, da spreme u nj što veći broj oklopnika i konjanika; po moru pak poslaše u Dalmaciju brodovlje (od 10 galija) pod zapovijedi Bernarda Giustinianija, kako smo već spomenuli, a Marku Giustinianiju, koji je sa svojim brodovljem otišao bio iz jadranskoga mora u Levant, naložiše odmah, da se vrati u jadransko more[1].

Ali nijesu se samo Mlečani uplašili velike sile Ludovikove, nego su se i druge talijanske države pobojale, da ne će on i na njih navaliti, s tim više, što su čule, da i sam car Karlo IV. i vojvoda austrijski Albert s njim drže, i što se pogovaralo, da ga car misli imenovati kraljem u Lombardiji i Toskani. Radi toga počeše se vladari talijanski, osobito u Lombardiji, međusobno dogovarati i sklapati saveze na međusobnu obranu; podjedno poslaše dogovorno svoje poslanike Ludoviku, da ga pitaju za njegove namjere, a on ih uvjeri, da ne misli na njih udariti. Ta izjava umiri te vladare, samo su Mlečani ostali u strahu, jer se na njih imala srušiti cijela oluja[2].

I doista krenu naskoro kraljeva vojka na Mlečane. Jedan dio njezin provali u Dalmaciju pod vodstvom hrvatskoga bana Ivana Čuza te stade napadati i podsjedati tamošnje mletačke gradove (Zadar, Nin, Trogir, Spljet i dr.), dok je drugi dio provalio preko Furlanske u Trevisansku marku. Da bolje uspije, stupio je u savez s goričkim grofovima *Albertom* i *Meinhardom*, akvilejskim patrijarhom *Nikolom*, nezakonitim bratom cara Karla IV., austrijskim vojvodom *Albertom*, koji mu je pače poslao četa u pomoć, a po-

[1] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. 375. — *And. Navagiero* o. c. kod *Muratorija* o. c. XXIII. str. 1043. — *Fr. Verdizotti* „De' fatti Veneti" str. 269.

[2] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. str. 375—6.

Digitized by Google

slije i sam došao k njemu na bojište, i napokon s carem *Karlom IV.*, koji je osobitim pismom (od 3. lipnja iz Praga) javio Mlečanima, da je već odavna u prijateljskom savezu s kraljem Ludovikom I., pa zato će ga potpomagati u ovom ratu, što ga sad s njima vodi; pače je kasnije Karlo IV. kao rimski car imenovao Ludovika vikarom svojim za sve zemlje, koje osvoji u trevisanskoj marki, te je na to Ludovik osim svoje zastave razvio i carski stijeg u svom taboru[1].

U Dalmaciji naišla je kraljeva vojska na jak otpor pred tamošnjim tvrdim gradovima te dugo nije mogla postići nikakova uspjeha. Brže je napredovala u Italiji, jer je amo bila provalila glavna sila kraljeva. Naprijed je bilo poslano 4000 oklopnika, ponajviše njemačkih plaćenika pod vodstvom *Konrada Lupa* (Wolfa) a za njima je išao kralj s glavnim dijelom vojske od 40—60.000, većinom konjanika. Putem su one prednje čete harale zemlju, kojom su prolazile, i tako dospješe sve do *Marghere,* tri milje daleko od Mletaka uz more, a na početku prijekopa, koji je vodio u Treviso. Tu zarobiše nekoliko lađa, koje su vozile hrane i oružja u Treviso, a ljude pogubiše. Iza toga uputiše se te čete pod Treviso, koji počeše (28. lipnja) podsjedati[2].

---

[1] *M. Sanuto* o. c. kod *Muratorija* o. c. XXII. 640. — *Adr. Navagiero* o. c. kod *Muratorija* XXIII. str. 1043. — *M. Ant. Coc. Sabellicus* „Rerum Venetarum decades" u „Opera omnia" Basileae 1560. T. II. 1254—5. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. — *Pet. Justinianus* „Rerum Venet." etc. str. 88. — *Galeazzo e Andrea Gataro* o. c. kod *Muratorija* XVII. str. 47—49. — *Dan. Chinazzo* „Cronaca della guerra di Chioza" kod *Muratorija* XV. 701. Ova dva zadnja izvora vele, da je kralj poslao u Dalmaciju *bosanskoga bana*, što nije vjerojatno, nego će biti prije, da je ta zadaća zapala *hrvatskoga bana*, kako se općeno uzimlje (n. pr. *Fessler-Klein* o. c. str. 136.). — Ludovik I. sklopio je već 9. siječnja 1356. u Beču savez s austrijskim vojvodom Albertom *(Fejer* „Codex diplom." IX. 2. str. 484—5.), a spominje ga i *Chronicon Zwetlense* kod *Hieron. Petza* „Scriptores rerum austriacarum" T. I. Lipsiae 1721. str. 543.). — Pismo cara Karla IV. priopćuje *Ljubić* V. 277—8. — I patrijarh Nikola ubavijestio je poslije (6. srpnja 1357. iz Sacila) Mlečane, da po osobitoj carevoj zapovijedi mora podupirati Ludovika I. protiv njih *(Ljubić* V. 279.). Da je Karlo IV. imenovao Ludovika I. svojim vikarom, kaže nam *Villani* kod *Muratorija* XIV. 390. — Većina ovih mlet. izvora veli, da je Ludovik I. i sa Franjom Carrarom sad već stupio u savez (bar potajni), ali to je bilo kasnije, kako ćemo vidjeti. Ispor.: *G. Verci* o. c. XIII. 218.

[2] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. 383—4. On veli, da su prednje kraljeve čete imale 4000 ljudi, a u kralja da je bilo 40.000

Digitized by Google

Mlečani su se žurili, kako već spomenusmo, da što prije dobro učvrste ovaj grad i da ga dovoljno oskrbe hranom, strjelivom i četama. Ali prije nego li su to mogli dovršiti, iznenadi ih dolazak kraljevih četa. Da se uzmogne brže i uspješnije rukovoditi obrana grada i cijele pokrajine, otpremi tamo mlet. vijeće (18. lipnja) tri svečana providura, *Marka Giustinianija* (koji se valjda u to doba vratio bio s brodovljem iz Levanta), *Pavla Loredana* i *Ivana Dolfina*, koji su imali zajedno s *Petrom Trevisanom* gradskim podestatom i *Fantinom Morosinijem*, zapovjednikom četa, onu istu vlast, koju i sam dužd sa svojim vijećima. Ovi namah odrediše (20. lipnja), da svi seljaci kotara trevisanskoga imadu namah požeti žito i uvesti ga u grad, samo da ne bude neprijatelj imao hrane, a dadoše i

---

ljudi; ovaj drugi broj navodi se i na str. 384., dok se na str. 394. veli: 50.000. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. i *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 948. vele, da su prednje čete imale 2000 ljudi, a kralj da je imao uza se 100.000. Ovaj drugi broj navode i *Ant. Bellonus* „Vitae patriarcharum aquilejensium“ kod *Muratorija* o. c. XVI. Mediolani 1730. str. 56., *Petrus Marcellus* „De vita etc. ducum Venetorum“ Francofurti 1574. str. 77. i *M. Ant. Coc. Sabellicus* „Rerum Venetarum decades“ Basileae 1560. II. str. 1255. — *Gataro* o. c. kod *Muratorija* XVII. str. 49. veli: 70.000, *D. Chinazzo* o. c. kod *Muratorija* XV. str. 701. navodi 60.000, *Annales Florentini* (1288—1431.) kod *I. Fr. Boehmera* „Fontes rerum Germ.“ T. IV. Stuttgart 1868. str. 680.) vele: preko 40.000, a jedini *Sanuto* o. c. kod *Muratorija* XXII. str. 640. veli 10.000. Ostali kronisti kao: *Navagiero* (o. c. kod *Muratorija* XXIII. 1043.) *Raph. Caresinus* (o. c. kod *Muratorija* XII. 426.), *Pet. Justinianus* (o. c. str. 88.), *G. N. Doglioni* (o. c. str. 230.). *Fr. Verdizotti* (o. c. str. 269.) i *Jul. Faroldo* „Annali Veneti“ In Venezia 1577. str. 231. vele općeno, da je kraljeva vojska bila *jako velika*. Ja sam se držao sredine. *Bellonus* (l. c.) zove vođu njemačkih plaćenika: Conradus *Lonfus*, no bit će pravilnije ime, što ga daje *Villani* (l. c.), naime Lupus (t. j. njem. Wolf). Ovaj navodi još dvije vođe prednje čete, nekoga nepoznatoga „conte di Aquilizia“ i *bana bosanskoga*, no čini se, da će ovo biti *slavonski ban Leustahij*, koji je doista sudjelovao u ovoj vojni (vidi dokumenat br. 1552. kod *Vercija* o. c. XIII. str. 54.). *Villani* veli nam još, da su kraljeve čete došle pod Treviso 28. lipnja, dok *Gataro* (l. c.) kaže, da su došle 24. lipnja, a s njima i sam Ludovik. No ovo nije istina, jer još 4. srpnja bio je kralj pod Coneglianom, kako dokazuje njegovo tamo izdano pismo, a njegove čete nisu mogle još biti pod Trevisom 24. lipnja, kad toga dana mlet. vijeće šalje u taj grad dva plemića, koji su imali poručiti upraviteljima grada, da sigurno kraljeva vojska *dolazi* na štetu toga grada *(Ljubić* V. 278—9.).

Digitized by Google

mnoge kuće i zaseoke u okolici spaliti. Više također srušena dva manastira izvan Trevisa kod Bottenice, naime *sv. Kate* i *Svih Svetih*, i trevisansko predgrađe *sv. Toma*, a kamen tih gradnja bi odnesen u grad za učvršćenje zidina. Mletačko pak vijeće naložilo je (15. lipnja), da se neka tvrđica *Pessana* poruši, da ne dođe neprijatelju u ruke, a isto tako biše porušena podgrađa tvrđave *Mestre*[1]. Da bi se ratni poslovi mogli brže i tajnije vršiti, izabra veliko mlet. vijeće (28. lipnja) osobiti odbor (ili ratno vijeće) od 25 lica, koji će zajedno s duždom, njegovim savjetnicima i predstojnicima vijeća četrdesetorice imati istu onu vlast, koju i samo veliko vijeće, i to na 6 mjeseci[2].

U to se primicao sve bliže i Ludovik I. sa svojom velikom vojskom. Uz put zauze *Sacile*, kojega mu je ključe poslao akvilejski patrijarh, i on metnu u grad svoju posadu[3], a zatim dođe pred *Conegliano*. Ovaj je grad bio od velike važnosti, jer je zatvorao put prema Trevisu; zato su ga Mlečani dobro učvrstili i oskrbili hranom i vojskom. Radi te njegove važnosti nije htio ni kralj da ide dalje, dok ga ne osvoji. Poduze na nj nekoliko juriša, ali bude svaki put uzbijen. Stade ga tad redovito podsjedati. Pošto mu je pošlo za rukom, da je zauzeo podgrađa, prestrašiše se i branitelji same tvrđave, a na čelu im njihov zapovjednik i gradski podestat Zaharija Contarini, te je predadoše kralju (12. srpnja 1356.). On metnu u grad posadu pod zapovijedi Henverarda (ili Beralda) de Aspermont, a upraviteljem grada i kotara imenova najprije *Pulcija da Colbrusado*, a zatim (13. kolovoza) *Tomasa*, kastelana od Lichana[4].

---

[1] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. str. 384. — *And. Navagiero* o. c. kod *Muratorija* XXIII. 1043. *Anonimo Foscariniano* i *Dokumenat* nr. 1549. kod *Vercija* o. c. XIII. 220. bilj. 3. i dodatak str. 52—4. Kao u Trevisansku marku poslaše Mlečani i u druge svoje zemlje osobite providure, tako u Istru: Ivana Moceniga, Nikolu Civrana i Kristofora Michiela, u Dalmaciju: Andriju Zena, Marka Pola i Marka Loredana, i u Hrvatsku: Jakova Delfina, Dominika Michiela i Mafeja Contarena *(Fr. Verdizotti* o. c. str. 269.).

[2] *Ljubić* III. 326. — Acta extera II. 473—4.

[3] *Lirutti* „Notizie del Friuli" T. V. str. 108. kod *Vercija* o. c. XIII. str. 221.

[4] *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. 384—5. — *Giudice* „Memorie di Conegliano" (rukopis) i *Dokumenti* nr. 1552. i 1553. kod *Vercija* o. c. XIII. 222. i dodatak str. 54—55. *Giudice* veli, da su se branitelji zato prestrašili kralja, jer je on svakomu braniteljn grada, koji je dopao u njegove ruke, dao odsjeći desnicu. Ali to će

Digitized by Google

Dolazak kralja Ludovika I. s velikom vojskom u gornju Italiju uzbunio je opet razne tamošnje vladare, te se oni stadoše dogovarati, što da učine. Tako su se Viscontijevci, milanski vladari, i Can grande de la Scala, gospodar veronski, sastali na gardskome jezeru, a njihovi protivnici sastadoše se u Bologni. I jedni i drugi zaključiše, da će poslati opet svoje poslanike kralju, da ga zapitaju, dali on možda namjerava udariti i na druge talijanske zemlje, a ne samo na Mlečane. I dođoše poslanici (početkom srpnja) pred kralja, koji ih međutim ponovno uvjeri, da on ne misli druge zemlje uznemirivati, nego želi samo od Mlečana dobiti one svoje pokrajine, koje se sad nalaze u vlasti mletačkoj[1].

Padovanski gospodar Franjo Carrara također se zabrinuo radi dolaska tolike vojske, jer je bio susjed ratnoga pozorišta, pa je stao utvrđivati svoj grad i prijelaze, koji su vodili u njegovu državu. Podjedno posla pred kralja odlično poslanstvo s darovima, koje je on ljubezno primio. No uza sve to nije mogao odvratiti štete od svoje zemlje, jer pošto su Mlečani poželi sve žito po trevisanskom kraju i spremili u gradove, nije tako velika kraljeva vojska mogla naći dosta hrane, pa je onda provaljivala u pado-

biti slabo vjerojatno, a ne spominje takove okrutnosti nijedan drugi izvor. On veli još, da se grad predao 20. lipnja. No to nije istina, jer se je kralj još 4. srpnja 1356. nalazio „sub castello Koneglanensi" (*Ljubić* V. 278—9.), gdje je izdao neko pismo. *Sanuto* (kod *Muratorija* XXII. 640.) veli, da je kraljeva vojska proboravila 22 dana pred Coneglianom, prije nego li se on predao. Kako je kralj još 4. lipnja bio u Zagrebu, gdje je izdao onaj spomenuti proglas, moramo uzeti, da je on istom oko polovice lipnja došao u Trevisansku pokrajinu; oko 20. lipnja mogao je biti pod Coneglianom. Priračunamo li tome 22 dana podsade, biva vjerojatno ono, što veli Villani, da se grad predao 12. srpnja. *Navagiero* (kod *Muratorija* XXIII. str. 1043.) veli, da se je predao 15. srpnja, a *Bellonus* (kod *Muratorija* XVI. 56.) veli čak 24. srpnja. *Historia Cortusiorum* (kod *Muratorija* XII. 948.) veli općeno: „mense julii". — *Caresinus* (kod *Muratorija* XII. 426.) veli, da je Conegliano pao radi izdaje nekih građana i seljaka, koji su radi obrane grada bili u nj primljeni. — Mlet. vijeće kaznilo je (23. srpnja) i Zah. Contarinija i coneglianskoga providura Fantina Dandula radi slabe pažnje i obrane grada. Prvi je morao platiti 200 dukata i bio je za 5 godina lišen svih državnih časti i beneficija (*Navagiero* l. c. i *S. Romanin* o. c. T. III. str. 198.). — Henverard de Aspermont spominje se i u jednoj ispravi od 30. prosinca 1356. (kod *Ljubića* V. 309.).

[1] *M. Villani* kod *Muratorija* XIV. 384.

Digitized by Google

vansko zemljište, da se tamo hranom oskrbi[1]. Da bi odvratio ovu ratnu nevolju od Italije, odluči on posredovati poradi mira između kralja i Mlečana i u to ime zamoli Mlečane, da mu dozvole, da se smije dati u dogovor s kraljevim velikašima. Mletačko ratno vijeće dozvoli mu to (25. lipnja) te mu to dojavi po Marku Cornaru[2]. Mlečani su međutim željeli, da Carrara stupi s njima u savez, pa da se zajedno brane, ako posredovanje ne bi dovelo do mira. U to ime otpremiše mu (1. srpnja) svoga poslanika Ludovika Vitala, kojemu on izjavi, da on želi biti i nadalje naklon prema Mlečanima, ali da ga strah od velike kraljeve vojske odvraća od saveza s njima. No kad ga je poslanik i dalje molio, da to učini, odgovori on, da će poslati u Mletke svoga poslanika, koji će vijeću razložiti uvjete, pod kojima bi on mogao stupiti u savez. I doista dođe (4. srpnja) u Mletke njegov poslanik Jakov de S. Croce, koji izjavi mlet. vijeću, da će njegov gospodar stupiti u savez s Mlečanima pod ovim uvjetima: 1. Mlečani imadu oboružati 1000 oklopnika i 2000 pješaka, većinom strijelaca, a u nuždi i više. 2. Oni imadu navesti gospodare od Verone i Ferrare, da stupe u ovaj savez ili bar da ostanu neutralni. 3. Oni imadu njemu za ratne troškove davati 8000 dukata na godinu. 4. Oni imadu zajamčiti cjelokupnost njegove države i štititi ga od šteta, dok traje rat; ako li bi susjedi njemu pakostili, neka mu bude slobodno, da im oduzme njihova dobra. — Vijeće je smatralo ove zahtjeve pretjeranima pa odgovori ovako: Mlečani će osim četa, što su ih poslali u Treviso, najmiti 1000 oklopnika i 1000 pješaka za zajedničku obranu te će nastojati, da pridobiju za sebe vladare od Verone i Ferrare; no one svote, koje Carrara traži za ratne potrebe, ne mogu mu davati kraj svojih sadanjih prilika, a isto tako nije pravo ni opravdano, da mu dozvole otimati dobra njegovih susjeda, koji bi ga napadali; no zato će se oni pobrinuti svim svojim silama, da njegovi posjedi što manje stradaju. Carrara nije bio zadovoljan ovim odgovorom, i tako ne dođe do saveza[3].

Negdje u to doba (početkom srpnja) dođoše i kraljevi poslanici, ban slavonski i Conrad Lupo u Padovu, koji Franju Carraru uvje-

[1] *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 941. Ovaj izvor spominje naročito nekoga Gualdamu (valjada vođu plaćenika), koji je činio mnogo šteta po padovanskom zemljištu. „Erat hoc omnibus timor magnus".

[2] *Ljubić* V. 278.

[3] *Ambasciatori a' Principi* Cod. CLXIX. cl. VII. i *Caroldo*, oboje kod *Romanina* o. c. III. 198. bilj. 1.

Digitized by Google

riše o prijateljskom osjećaju kralja Ludovika I. i zajamčiše mu sigurnost njegova zemljišta, ali ga ujedno zamoliše, da bi kraljevoj vojsci davao hrane za novce. Carrara bio je sad u velikoj neprilici, što da radi. On je želio, da bude neutralan, pa se zato ustručavao sklopiti savez s Mlečanima. S toga razloga morao bi sad i kraljev zahtjev odbiti, jer ako bude njegovoj vojsci davao hrane, stupit će na stranu njezinu, a protiv Mlečana. Ne znajući, što da radi, sazove vijeće građana, da se s njime posavjetuje. Tri su dana vijećali, a napokon zaključiše, da se ne smiju zamjeriti kralju, nego da se ima njegova želja ispuniti. I tako je sad kraljeva vojska dobivala hrane s padovanskoga zemljišta, i za to su Mlečani vrlo zamržili na Carraru. No uza sve to događalo se i kasnije, da su kraljeve čete znale pakostiti njegovu zemljištu, pa za to posla on (30. srpnja) kralju svoje poslanike s darovima moleći ga ujedno, da se ne krši ugovor, što ga je s njime sklopio. Kralju nije bilo po volji, da njegove čete nanose šteta Carrari, koji ga je sad potpomagao hranom, pa zato dade utvrditi Mirano i druge prijelaze u padovansku zemlju i podjedno zabrani svojim četama navaljivati na padovansko zemljište pod prijetnjom smrtne kazni, a Padovancima dozvoli, da se oružjem brane od napadača[1].

Pad Conegliana i haranje kraljeve vojske uplašiše razne plemićke porodice po Trevisanskoj marki, koji su pod mletačkom vlasti gospodovali nad nekim tvrđicama i posjedima, te se oni pridružiše kralju, tako grofovi od *Collalta, Onighi, della Parte*, biskup od *Cenede* i t. d. Radi toga proglasi ih kasnije (1. lipnja 1357.) mlet. vijeće buntovnicima, izuzevši biskupa, i dade im zaplijeniti sva dobra njihova[2]. Međutim je kralj krenuo od Conegliana prema Trevisu. Uz put dade načiniti na jednom brežuljku kod Narvese

[1] *M. Villani* kod *Muratorija* XIV. 384. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. str. 948. — *Dan. Chinazzo* o. c. kod *Muratorija* XV. 701. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. str. 1043—4. — *Gataro* o. c. kod *Muratorija* XVII. 51. — *Sabellicus* o. c. II. 1255. — *A. Bonfinius* o. c. str. 350. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. Samo *Sanuto* (kod Muratorija XXII. 640.) veli krivo: „Et tamen il Padovano non era daneggiato per la secreta intelligenza, che il detto re avea con quel Sig. die Carrara".

[2] *Verci* o. c. XIII. Dokumenat 1563. str. 63. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. str. 948. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. — *G. N. Doglioni* o. c. str. 230. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1043.

Digitized by Google

jaku tvrđicu i postavi u nju dovoljno vojske[1], a zatim prešavši preko rijeke Piave stiže pod Treviso (14. srpnja), gdje se sjedini s onim prednjim četama, što su već od prije bile ondje. Tu započe ozbiljno podsjedati grad opkolivši ga sa svih strana. Pojedine pak odjele šiljao je na obližnje tvrđave, ne bi li ih osvojio, no *Mestre. Noale* i *Oderzo* ne mogoše osvojiti, ali mu padoše u ruke *Asolo* (30. srpnja), *Chiusa Quero, Rocaverno, Cuspiniano, Motta, Gorgonia* i *Forgonia*[2].

Pošto je Treviso bio zaštićen visokim i jakim zidovima i dubokim jarugama oko zidova punima vode, uviđao je kralj, da grada ne će moći zauzeti na laku ruku, nego da se mora pripremiti na odlučnu i dugotrajnu podsadu. On dade toga radi sagraditi 18 raznih drvenih utvrda, s kojih će napadati grad, i kopati jame i podzemne hodnike, da ispod zidova dospije u grad. Ali kako je grad ležao u nizini, koja je bila puna žive vode, napunile su se brzo te jame i hodnici vodom, te je tako bio zaludan njihov trud. S druge strane su branitelji grada dizali nasipe i razna braništa, otkud su uzbijali napadaje kraljevih četa iz onih drvenih utvrda, i tako nije mogao kralj ništa nauditi gradu. S toga mu ne ostade drugo, nego da grad što tješnje opkoli i gladom prisili, da se preda[3].

[1] *Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* o. c. XIII. str. 224. bilj. 1.

[2] *Caresinus* o. c. kod *Muratorija* XII. 426. — *Historia Cortusiorum* l. c. — *Navagiero* l. c. — *Sanuto* l. c. *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. — *Doglioni* o. c. str. 231. — *Joannes de Kikullew* kod *Iv. Thurocza* „Chronica Hungarorum“ *(Schwandtner* „Scriptores rerum Hungaricarum“ Pars I. Tyrnaviae 1765. str. 305.). — *Ant. Bonfinius* o. c. str. 351. — Za Mottu veli jedno pismo papinskog legata (mjeseca kolovoza 1356.), da je ona bila u kraljevskim rukama *(Ljubić* V. 290.). — *Villani* kod *Muratorija* XIV. 385. veli, da je Asolo pao prije, nego li je kralj stigao pod Treviso (t. j. prije 14. srpnja), no drugi mlet. izvori vele, da se to zbilo poslije toga, a *Historia Cortusiorum* (l. c.) veli izrijekom: 30. srpnja. Mlet. vijeće kaznilo je (20. listopada) Ivana Foscarija, upravitelja toga grada, radi kukavštine na gubitak časti za tri godine *(Libro Novella* kod *Romanina* o. c. str. 200. bilj. 3. *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. str. 652. veli još, da je morao platiti i 100 dukata). — Već 5. srpnja bile su kraljeve čete blizu *Mestra*, kako javi upravitelj grada mlet. vijeću. No on je bio krivo upućen, da sam kralj ide na Mestre, jer je on još onda bio pod Coneglianom. Valjada je dolazio samo jedan dio onih prednjih kraljevih četa, što su 28. lipnja došle bile pod Treviso. Vijeće posla gradu u pomoć 2 satnije strijelaca uzevši ih od one četiri satnije, što ih je poslao bio ferrarski vladar *(Ljubić* V. 279).

[3] *M. Villani* kod *Muratorija* XIV. str. 387.

Digitized by Google

U to vrijeme dođe kralju u pohode susjedni veronski vladar *Can grande de la Scala*, a pratilo ga je 500 oklopnika. Kralj ga lijepo primi, i duže je vremena s njim potajno raspravljao. Vraćajući se kući ostavi on kralju svoje oklopnike, premda se ovaj nećkao, da ih primi, jer je i sam imao dosta vojske, ali ih napokon ipak zadrži, samo da ga ne uvrijedi. I milanski vladar *Barnabo Visconti* posla mu 500 strijelaca, koje je kralj rado primio, jer je takovih četa baš trebao[1].

Dok se ovako s jedne strane ratovalo sa svom žestinom, vodili su se s druge strane pregovori o miru. Već smo spomenuli, da se padovanski gospodar ponudio Mlečanima za posredovanje, a ovi to (25. lipnja) prihvate i pošlju mu u to ime poslanika Marka Cornara. On se sigurno prihvati toga posla i zamoli Ludovika I., (valjada onom prigodom, kad mu je poslao u susret poslanstvo, da ga pozdravi, kako smo već spomenuli), neka bi primio mlet. poslanike, da s njima ugovara o miru. I onaj Dubrovčanin *Marin Gučić*, koji je morao biti u osobitoj milosti kraljevoj, te je već prije slao Mlečanima vijesti sa kraljeva dvora, kako smo imali prilike spomenuti, zauzme se kod kralja za izmirenje te (valjada na molbu Mlečana) zamoli kralja, da mu dozvoli, da on i mlet. poslanici smiju doći k njemu radi ugovaranja o miru. Kralj ga usliši i pošlje (4. srpnja 1356. iz tabora pod Coneglianom) tu dozvolu za njega i jednoga mletačkoga poslanika[2].

Mletačko vijeće ne htjede odmah poslati kralju poslanstvo, nego zamoli Marina Gučića, da najprije on sam ode kralju, da se lično uvjeri, je li kralj sklon izmirenju i je li voljan primiti mlet. poslanike, pa ako jest, da će ih ono onda odmah poslati[3]. Marin je jamačno kralja našao sklona miru i pripravna, da primi mlet. poslanstvo, dok je ratno vijeće zaključilo (9. srpnja), da se imadu otpremiti kralju tri poslanika. Budući da se posljednje pregovaranje razbilo najviše radi toga, što je kralj zahtijevao, da mu se vrate

[1] *M. Villani* l. c.

[2] *Ljubić* V. 278—9.

[3] *Ljubić* V. 277. On stavlja ovu ispravu krivo u mjesec svibanj; ali ona ide u srpanj, kako se vidi iz sadržaja njezina i onoga kraljeva pisma (od 4. srpnja). U ovom se veli, da kralj dozvoljava Gučiću i još jednomu mlet. poslaniku, da smiju doći k njemu, a u onoj se prvoj ispravi veli, neka Gučić reče kralju, ako bi ga ovaj pitao, zašto nije došlo s njime mlet. poslanstvo, da je on dao dozvolu samo za jednoga mlet. poslanika, a Mlečani da mu žele poslati časti radi više njih.

Digitized by Google

dalmatinski gradovi osim Zadra, koji bi se imao povratiti u prijašnje stanje, dozvoli vijeće, da poslanstvo ponudi kralju mir pod ovim uvjetima: 1. *Zadar* s kotarom ostaje Mlečanima, koji će *Šibeniku*, *Trogiru* i *Spljetu* vratiti slobodu i odazvati svoje tamošnje upravitelje, pa neka onda gradovi sami odluče, komu će se predati. I *Skradin* će vratiti u ono stanje, u kojem je bio, kad se predao njima (t. j. vratit će ga valjada bribirskom rodu), dok *Nin* ima ostati njima radi blizine i saveza sa Zadrom. 2. Ako kralj ne bi bio s tim prijedlogom zadovoljan, nego bi volio, da se prognani Zadrani vrate u grad, a ne bi tražio ustup onih dalm. gradova, neka pristanu i na to i neka obećaju, da će im Mlečani vratiti sva oteta dobra i oprostiti sve uvrede i nepravde njihove. 3. Ako kralju ne bi ni to po volji bilo, onda neka mu ponude i jedno i drugo, a kad ga ne bi ni to zadovoljilo, onda neka odmah jave u Mletke, što kralj traži, i neka čekaju dalje naloge. Da bi bolje uspjeli, dozvoli se još poslanicima, da mogu porazdijeliti do 10.000 dukata među one, koji im pomognu, da dođe do mira[1].

Ali poslanstvo ovo nije ni otišlo kralju; zapriječili su to valjada ratni događaji. Kralj je naime u to doba osvojio Conegliano i druga mjesta i stigao pred Treviso, koji je počeo podsjedati. Sad istom moglo se opet misliti o ugovaranju, te mlet. ratno vijeće zaključi (20. srpnja), da se mjesto onoga poslanstva (od 3 lica) otpremi kralju samo državni kancelar *Benintendi de Ravignanis* zajedno s onim *Marinom Gučićem*, a imat će ovlast, da sklopi mir pod istim onim uvjetima, kako je to povjereno bilo onom poslanstvu, koje se je imalo otpremiti kralju; samo mu se dozvolilo, da može razdijeliti do 20.000 mjesto 10.000 dukata među kraljeve doglavnike[2]. Kancelar se doista sastane s kraljevim poslanicima i stane s njima dogovarati se, ali oni ne uspješe. Kancelar napokon ponudi poslanicima, da će se Mlečani već nekako nagoditi s kraljem poradi Šibenika, Trogira i Spljeta (t. j. da će mu ih eventualno ustupiti) i poradi povratka prognanih Zadrana, ali Zadar i Nin da imadu ostati Mlečanima, koji su u ostalom pripravni, da poradi Nina priznadu zgodnim načinom (valjada godišnjim darom), da ga posjeduju u ime kraljevo. Kraljevi poslanici ne htjedoše prihvatiti

[1] *Ljubić* V. 279—80.

[2] *Ljubić* V. 280—1. Istoga dana izda se kancelaru punomoć, a idućega dana (21. srpnja) izda se za njega i Gučića preporučno pismo kralju (*Ljubić* V. 281—2.).

Digitized by Google

tih ponuda, jer se nijesu htjeli odreći Zadra, i tako se dogovaranje razbije[1].

Sad pregne sam papa Inocent VI., da izmiri zavađene stranke. Njemu je bilo na srcu, da s jedne strane složi Mlečane s rodskim vitezovima i ciparskim kraljem protiv Turaka, koji su sve više prijetili Europi[2], a s druge strane da Ludovika skloni, da izvede svoju nakanu i udari na Srbe. U to ime otpremi obojici svoga poslanika *Bonjohana*, biskupa od Ferma, s nalogom, da ih međusobno izmiri, da mogu onda izvesti ono, što on od njih traži. U svom pismu (od 4. srpnja) na Ludovika I., što mu ga je imao poslanik predati, veli papa, kako se on bio vrlo razveselio, kad mu je kralj javio, da je pripravan Srbe privesti u krilo katoličke crkve, te je u to ime njega molio, da dade naviještati križarsku vojnu protiv raskolnika, jer se nadao, da će luč prave vjere u kraljevstvu srpskom sjajno zasjati i da će moćna njegova desnica opornu šiju nevjernika u Gospodinu prignuti, istaknute rogove raskolnika odbiti i skučenim pravovjernicima u Srbiji, koje progoni bijes tiranske sile, pomoći do slobode. No to se veselje, veli papa, pretvorilo u silnu žalost, kad je čuo, da je kralj krenuo na Mlečane, jer je to na štetu crkve i naroda kršćanskoga. Zato ga pozivlje, da posluša njegova poslanika i njegovim posredovanjem sklopi mir s Mlečanima, da se onda uzmogne staviti u službu božju, kako se zavjetovao[3]. Sličnim pismom izjavi papa i mlet. duždu, kako ga je ražalostila njegova razmirica s kraljem Ludovikom, jer je veoma štetna kršćanstvu, osobito u istočnim stranama (t. j. poradi pogibli od Turaka), pa ga pozove, da pristane na mir[4].

---

[1] O tečaju ovih pregovora ubavješćuje (29. srpnja) samo vijeće papinskoga poslanika te ga pozivlje, da nagovori kralja, da promijeni svoj nazor o Zadru *(Ljubić* V. 282—3.), a to nam dokazuje, da se kralj nije htio odreći Zadra.

[2] *Commemoriali* V. 105. kod *Romanina* II. 200. bilj. 6.

[3] *Aug. Theiner* „Vetera Monum. Hung." II. Romae 1860. str. 21—2. — Acta extera II. 475—6. — *Fejer* o. c. IX. 2. str. 502. — Papa preporuči svoga poslanika i njegovu zadaću, koju je imao izvršiti, i objema kraljicama (kraljici materi Jelisavi i kraljici supruzi), nadbiskupu ostrogonskomu i biskupima zagrebačkom, pečujskom i čanadskom *(Theiner* o. c. II. 23.). — *Fejer* o. c. IX. 2 str. 505—6. navodi samo pismo pečujskom biskupu.

[4] Pismo ovo duždu nije sačuvano, ali u drugom pismu (od 10. kolovoza 1356.) spominje papa, što mu je po Bonjohanu pisao i poručio. *Theiner* o. c. II. 23—4. — *Ljubić* III. 329—30. — *Fejer* o. c. IX.

Digitized by Google

Došavši Bonjohannes kralju Ludoviku, izjavi mu ovaj, da je on bio pripravan i danas je još pripravan udariti na raskolnike, ali da su to osujetili Mlečani, koji su učinili savez sa srpskim carem protiv njega, pa je zato morao najprije na njih udariti. Bonjohannes dojavi to papi, a ovaj posla odmah (17. srpnja) po svom poslaniku *Petru*, biskupu pattijskome, nalog duždu, da imade odustati od saveza s raskolnicima, jer je on razlog svadi između njega i kralja Ludovika, koji namjerava udariti na Srbe, da tamo iskorjeni krivu vjeru, pa ako je on možda taj savez potvrdio svojom zakletvom, da je on (papa) proglašuje ništetnom i dokinutom. Papa posla svoga poslanika Petra i k Ludoviku I., valjada zato, da mu javi, da je naložio duždu, da se odreče saveza sa Srbima i da ga nagovori, da izvede svoju nakanu, t. j. da udari na Srbe, čim se posredovanjem biskupa Bonjohanna izmiri s Mlečanima[1].

Što je biskup Petar svršio u Mlecima, ne kaže nam se, ali možemo nagađati, da su Mlečani uvjeravali papinskoga poslanika, da oni nisu, kako je i vjerojatno, sklopili saveza sa Srbima, nego da je to puka osvada. Ludovik pak izjavi biskupu, da je on pripravan udariti na Uroša (IV.), srpskoga vladara i tamo iskorijeniti krivu vjeru, čim dođe do mira s Mlečanima, te to i javi papi, i pismeno i po svom poslaniku *Stjepanu*, izabranom biskupu zagrebačkom, po kojem ga još zamoli, da dade naviještati križarsku vojnu, a njega imenuje glavnim zapovjednikom protiv nevjernika. Da se to uzmogne što prije izvesti, izjavi mu još kralj po poslaniku, da je on voljan prepustiti svoju razmiricu s Mlečanima rasudbi pape i povući svoje čete s mletačkoga zemljišta[2].

---

2. str. 504—5. — Acta extera II. 479—80. Ovdje je datum kriv, t. j. III. (mj. IV.) idus Augusti, a i na čelu isprave meće izdavač g. 1357. mj. 1356.

[1] *Aug. Theiner* o. c. II. 23. — Acta extera II. 478—9. (U naslovu je krivo navedena g. 1357.). — *Ljubić* III. 327—8. — Da je biskup Petar bio i kod Ludovika I., vidi se iz papina pisma Ludoviku I. (od 11. kolovoza 1356.), u kojem papa veli, da je doznao od pattijskoga biskupa, da on želi ići na Srbe i t. d. (*Theiner* o. c. II. 24—25.). Iz sadržaja toga pisma može se po prilici izvesti, što je biskup Petar imao kod kralja svršiti. Papa je naložio i patrijarsima akvilejskomu i gradskomu, i nadbiskupu solnogradskomu, da zabrane svojim vjernicima podupirati raskolnike podavanjem oružja, najmom u vojnike. i t. d., a koji bi to uradio, da ga izopće iz crkve (*Theiner* o. c. II. 22—23.).

[2] Ovo doznajemo iz spomenutoga papinog pisma kralju (od 11. kolovoza 1356.) i njegova pisma (od 10. kolovoza) duždu kod *Theinera* o. c. II. 23—25.

Digitized by Google

Međutim se Bonjohannes svim silama trudio, da izmiri kralja i Mlečane. Došavši u Mletke doznao je, da su se obje stranke već dogovarale o miru, ali da pregovor između kraljevih poslanika i mlet. kancelara nije uspio. Bonjohannes predloži na to mlet. ratnom vijeću, da pošlje svoje poslanike u Padovu, gdje će u prisuću njegovu i padovanskoga gospodara ugovarati s kraljevim poslanicima. Vijeće prihvati (29. srpnja) taj prijedlog, pače dozvoli, da se mogu poslanici uputiti i drugamo, bliže kraljevoj vojsci, ako bi to kralj želio, a i biskup držao za potrebno. Podjedno ga ubavješćuju, što je njihov kancelar ponudio bio kraljevim poslanicima kod nedavnoga dogovaranja, i kako se dogovaranje prekinulo, jer se kralj nije htio odreći Zadra. Zato ga nukaju, neka nagovori kralja, da promijeni svoj nazor o Zadru, pa će se onda lako doći do mira. Napokon mu obećavaju nagradu od 2000 dukata, ako s njegovim posredovanjem dođe do mira[1].

Sjutradan (30. srpnja) dade vijeće poslanicima, koji su se imali poslati na ugovaranje, ovaj naputak: Neka kušaju sklopiti mir pod onim uvjetima, pod kojima su ga imali uglaviti poslanici, koji su bili posljednji put kod kralja u Zagrebu (t. j. neka ponude za Dalmaciju 100.000 dukata na jednom ili 6—7000 dukata na godinu i konja pokrivena skerletom) ne spominjući međutim Klisa i Omiša. Ako li se ne bi tim načinom došlo do mira, mogu pristati na to, da se prepusti odluka papi o Šibeniku, Trogiru, Spljetu, Ninu i Skradinu, ako se kralj odreče Zadra. Ako i taj prijedlog propane, mogu ugovarati na onoj osnovi, kako je bilo povjereno kancelaru; no u svakom slučaju imadu nastojati, da kralj vrati Mlečanima sve ono, što je osvojio u trevisanskom i cenedskom kraju. Pronađe li se konačno koji drugi za Mlečane iole častan način, kojim bi se mogao sklopiti mir, neka odmah pišu u Mletke i čekaju dalje naloge[2].

Mlečani izabraše poslanicima *Simona Dandola*, *Nikolu Leona* i kancelara *Benintendija*, koji se sastadoše s kraljevim poslanicima

[1] *Ljubić* III. 282—3.

[2] *Ljubić* V. 283. — Vijeće je još istoga dana promijenilo bilo svoj nazor te je najprije zaključilo bilo, da se mjesto svečanoga poslanstva ima opet poslati kralju jedini drž. kancelar, ali s onom istom punomoći kao i svečano poslanstvo, a poslije opet zaključi, da se pošlje kancelar kralju u posjete, pa da ga valjada zapita, bi li radije s njim (kancelarom) ugovarao ili s osobitim svečanim poslanstvom. Kralj se valjada odlučio za ovo druge, jer je bilo poslano svečano poslanstvo.

Digitized by Google

u prisuću papinskoga legata[1], no ni ovo pregovaranje ne uspije, jer se kralj ni ovaj put nije htio odreći Zadra[2]. Bonjohannu dalo se na žao, da se ugovaranje razvrglo, pa zato zamoli opet mlet. ratno vijeće, neka ponovno pošlje svoje poslanstvo, da ugovara o miru. Podjedno se potužio vijeću, da su mlet. poslanici i pred njime izjavili, da su voljni ustupiti kralju neke zemlje (valjada u Dalmaciji), a poslije kod ugovaranja da to nisu htjeli učiniti. Ratno vijeće odgovori na to (2. kolovoza) biskupu, da su Mlečani uvijek pripravni na mir s Ludovikom I., kako se mogao uvjeriti u vrijeme pregovora s kraljevim poslanicima, koji su se vodili u njegovu prisuću, ali da su izmirenje osujetili pretjerani zahtjevi kraljevi o Zadru, na koji oni imadu očevidno pravo. Zato da na njih ne pada krivnja ni pred Bogom ni pred ljudima, ako nije došlo do mira, te s toga i mole legata, da ih ispriča i pred papom. U ostalom oni su i opet voljni otpremiti svoje poslanike kralju, ako legat misli, da će to dovesti do cilja. A što se tiče zemalja, za koje on veli, da su ih mlet. poslanici bili voljni ustupiti, veli vijeće, da to oni nisu nikad izjavili[3].

Vijeće izabra doista sjutradan (3. kolovoza) svečano poslanstvo, koje je imalo ići u Padovu ili drugamo po želji legatovoj, da tamo raspravlja s kraljevim poslanicima, a to bijahu opet *Simeon Dandolo*, *Nikola Leono* i kancelar *Benintendi*. U naputku im se veli, da imadu za ugovaranje onu istu punomoć, koju su imali posljednji mlet. poslanici u Zagrebu, i koju je imao državni kancelar, a moći će ugovarati i na onoj osnovi, koju im možda predloži papinski legat s privolom mlet. vijeća[4].

---

[1] Da su se mlet. poslanici dogovarali s kraljevim poslanicima u prisuću pap. poslanika, veli nam izrijekom mlet. vijeće (2. kolovoza kod *Ljubića* V. 284.), a da su ona gore spomenuta trojica bili ti poslanici, vidi se iz ovih riječi: „Die 3. augusti sindicatus *de novo* factus fuit .... in personas nob. et sap. vivorum dom. Simeonis Dandolo, Nicolai Leono .... et circumsp. viri dom. Benitendi de Ravignanis“ et c. (*Ljubić* l. c.). Kako im se *na novo* ima izdati punomoć, to je znak, da im je već jednom bila izdana, a to nije moglo biti drugda, nego ovom zgodom, jer do sada nisu još nikakvi mlet. poslanici ugovarali s kraljevim poslanicima u prisuću papina poslanika.

[2] To nam dokazuju riječi samoga vijeća (od 2. kolovoza): „perseverante rege in sua duricie et opinione de Jadra, et nolente consentire ad tractandum sine Jadra“ (*Ljubić* V. 284.).

[3] *Ljubić* V. 284.

[4] *Ljubić* V. 284—5. — Istoga dana izdane su poslanicima punomoći i preporučna pisma za Ludovika I. i padovanskoga gospodara (*Ljubić* l. c.).

Digitized by Google

Ovi se poslanici doista sastadoše (5. kolovoza) u Padovi s kraljevim poslanicima, od kojih se naročito spominju palatin i kraljev kancelar[1]. Padovanski vladar i papinski legat posredovali su, ne bi li došlo do mira. Poslije dužega pregovaranja složiše se napokon obje stranke u prijedlogu, što ga je stavio papinski legat, a to bijaše ovaj: 1. Mlečani odazvat će iz *Spljeta*, *Šibenika*, *Trogira* i *Skradina* svoje upravitelje i čete te ih povratiti u ono stanje, u kojem su bili prije, nego li su se njima predali. 2. *Zadar* će ostati Mlečanima, koji će dozvoliti zadarskim prognanicima, da se vrate u grad i povratit će im zaplijenjena dobra. 3. *Nin* će također ostati Mlečanima, ali će ovi za priznanje kraljevih prava, koja on imade na taj grad, davati kralju neku godišnju svotu ili nešto slično. 4. Kralj će vratiti Mlečanima sve, što je osvojio u trevisanskom i cenedskom kraju, a ovi će podijeliti oprost svima, koji su u tim krajevima pristali bili uz kralja[2].

Sad je trebalo, da kralj i mlet. vijeće pristanu na ove pogodbe. U to ime uputi se mlet. kancelar kući, da izvijesti vladu o uspjehu

[1] O tom nas ubavješćuje *Historia Cortusiorum* (kod *Muratorija* XII. 948.), samo je nejasna u imenima kraljevih poslanika, jer ih ovako navodi: „comes Palatinus, archiepiscopus Patrasii, et cancellarius Patrasii et cancellarius regis“. Prvo je i zadnje ime (palatin i kancelar kraljev) jasno, ali patraskoga nadbiskupa nema u Ugarskoj. Ja držim, da ove riječi „archiepiscopus Patrasii“ i „cancellarius regis“ označuju istu osobu, naime onoga nadbiskupa, koji je ujedno bio i kraljev kancelar, a to je bio obično nadbiskup *kaločki*. U to je doba bio kraljev vicekancelar zagrebački biskup Nikola, kako se vidi iz jedne isprave od 26. rujna 1356. *(Fejer* IX. 2. str. 481—3.). No on je u to doba morao biti uzvišen na drugu višu biskupsku stolicu, kad papa u svom pismu od 11. kolovoza 1356. (kod *Theinera* o. c. II. 24.) zove kraljeva poslanika Stjepana „electum zagrabiensem“. I doista bio je Nikola izabran za kaločkoga nadbiskupa, jer se u svojem pismu (od 8. rujna 1356. u Sacile-u) zove „archiepiscopus Colocensis electus“ *(Ljubić* V. 292.), a u ispravi od 4. studenoga (kod *Fejera* IX. 2. str. 493—7.) zove „archielectus et confirmatus Colocensis, aulae nostrae (i. e. regiae) cancellarius“. Kako se dakle Stjepan 11. kolovoza u Avignonu zove izabrani biskup zagrebački, to je sigurno već prije toga morao biti izabran, a po tom je i dosadanji zagr. biskup Nikola već 5. kolovoza, kad se ugovaralo u Padovi, morao biti izabran kaločkim nadbiskupom, a prema tomu je bio i kralj. kancelar, a ne samo vice-kancelar kao do sada. Drugi dakle poslanik morao je biti izabrani kaločki nadbiskup, koji je i kasnije, kako ćemo vidjeti, vodio pregovore s Mlečanima. One pak riječi „cancellarius Patrasii“ mogu možda naznačivati kakova tajnika nadbiskupova.

[2] *Ljubić* V. 288.

Digitized by Google

dogovora, a i papinski legat javi (6. kolovoza) mlet. vijeću ove uvjete moleći ga, da ih prihvati, a sam se uputi kralju, da ga lično skloni, da prihvati predložene uvjete. Mlet. ratno vijeće zaključi (7. kolovoza), da se kancelar imade vratiti k ostalim poslanicima u Padovu, pa da sva trojica imadu nastojati o tom, da se dozvoli Mlečanima zadržati Šibenik i Skradin, ako bi se oni sami dobre volje htjeli predati u njihovu vlast, a oni će zato iskazati kralju svake godine neku počast (novčani dar ili dr.), i da se kralj obaveže, da ne će trpjeti gusara u svojim primorskim zemljama i da ne će podupirati mlet. neprijatelja. No ako to poslanici ne bi mogli postići, onda im se dozvoljava, da sklope mir pod onim predloženim uvjetima. Budu li pri tom kraljevi poslanici stavljali još kakve neznatne zahtjeve, koje ne bi dirale u čast mletačku, mogu ih oni po svojoj uviđavnosti prihvatiti, samo da dođe do mira[1].

Mlečani su mogli lako prihvatiti ove uvjete, jer su oni odgovarali onim uvjetima, pod kojima su oni već prije bili pripravni sklopiti mir, kako se vidi iz naputaka danih samomu kancelaru i prijašnjem poslanstvu. Upravo su dakle popustili kraljevi poslanici, kad su bili voljni ostaviti Mlečanima Zadar i Nin. No oni su jamačno prekoračili svoje punomoći, jer se kralj nije htio ni ovaj put odreći tih gradova kao ni do sada te je to izjavio i papinskom legatu[2]. Tad ga ovaj stade nagovarati, neka bar pristane na to, da se prepusti papi rasudba o Zadru i Ninu. Kralj je valjada bio voljan pristati na to, jer je legat pozvao i mlet. vijeće, da i ono prihvati taj njegov prijedlog i ujedno pošlje kralju svoje poslanstvo, koje će se međutim poradi ostalih točaka s kraljem nago-

---

[1] *Ljubić* V. 286. — *M. Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. str. 392—3. govori također o uvjetima, pod kojima su htjeli Mlečani pristati na mir, ali ne sasvim točno. On veli, da su Mlečani ponudili kralju, da će Zadru vratiti slobodu, neke dalmatinske gradove da će predati njemu, a neke će zadržati za sebe i plaćati za njih kralju neku godišnju svotu; napokon da će mu dati neku novčanu svotu kao ratnu odštetu (o ratnoj odšteti nije međutim bilo ni govora, kako vidimo iz isprava kod Ljubića).

[2] I *Villani* (l. c.) veli, da se kralj nije htio odreći Zadra i da je smatrao sramotom po svoju krunu, da se za novac odreče svojih zemalja. Mnogi su, veli on, kudili kralja, što nije prihvatio ovaj po njega povoljni mir, osobito s obzirom na nepovoljnosti, koje su ga skoro za tim stigle. No oni, veli on, koji se osvrću na konac i na veliku kraljevu moć, ne će mu dati krivo.

Digitized by Google

diti. No vijeće mu odgovori (9. kolovoza), da je on već više puta čuo od njega u Mlecima i od njegovih poslanika u Padovi, da se Mlečani ni na kakav način ne misle odreći Zadra i Nina, i zato da ne mogu pristati na to, da se to preporno pitanje prepusti rasudbi papinoj, s tim više, što oni nemaju nikakova jamstva za to, da bi se kralj doista odrekao tih gradova, ako bi ih papa njima dosudio. Zato pozovu oni legata, da ode opet kralju i da ga nagovori, da se odreče tih gradova, kako su to bili voljni učiniti njegovi punomoćnici u Padovi. Ako kralj pristane na to, onda će oni poslati jednoga pouzdanika, koji će s kraljevim pouzdanicima uglaviti točke ugovora, koje će zadovoljiti obje stranke. Tad će istom oni otpremiti svoje svečano poslanstvo, da u prisuću kraljevu potvrdi uglavljene točke mira. Kasnije je legat još jednom pokušao nagovoriti mletačko vijeće, da popusti za Nin i Zadar, a on će tad odmah otići kralju, da uglavi mir, ali mu ono izjavi (16. kolovoza), da ostaje kod svoje prijašnje odluke[1].

2. Novi dužd Ivan Delfino zatvoren u Trevisu; silom se probija kroz kraljevu vojsku. — Kraljev juriš na Treviso odbijen. — Kralj ostavlja bojište. — Papinski legat biskup Bonjohannes nastoji o izmirenju. — Kraljevske čete sretno vojuju protiv Mlečana u Trevisanskoj marki. — Posredovanjem novoga papinskog legata biskupa Petra uglavljuje se petomjesečno primirje. — Sad idu najprije mletački poslanici kralju u Ugarsku, a onda kraljevi dvaput u Mletke, da se dogovore o uvjetima za trajno izmirenje, ali ugovaranje ne uspijeva.

Dok su se vodili ovi pregovori o miru, zbivali su se na ratištu važni događaji. Umrije naime (8. kolovoza 1356.) dužd *Ivan Gradonigo*, a na mjesto njegovo bi izabran (13. kolovoza) *Ivan Delfino*, providur u Trevisu, koji se bio odlikovao u obrani grada. Mlečani poslaše odmah kralju Ludoviku I. svoje poslanike, *Andriju Contarinija*, *Marina Faliera* i kancelara *Benintendija*, da ga zamole, neka dozvoli novom duždu slobodan izlaz iz grada, i ujedno da pokušaju s njime ugovarati o miru (t. j. da ga navedu da odustane od svojih zahtjeva poradi Zadra i Nina). No kralj je bio ljut na Mlečane, što mu ne će da predadu cijelu Dalmaciju, pa nije htio ni primiti poslanika niti pustiti dužda iz grada, jer

[1] *Ljubić* V. 286—7.

Digitized by Google

se nadao, da će to umekšati Mlečane i prisiliti ih, da mu popuste, ako bude držao kao u zalogu dužda, zatvorena u Trevisu[1].

Kralja je ljutilo i to, da se grad još uvijek drži pored svega, što ga je on sa svih strana tijesno opasao, tako da nije mogao dobivati ni pomoći ni hrane. Zato odluči, da će poduzeti opći juriš na grad. I doista negdje oko polovine kolovoza udari kraljeva vojska sa svim silama na grad. Jedni su strojevima udarali na gradske zidine, drugi su se po ljestvama penjali na zidine, a treći su iz onih drvenih utvrda [naročito iz jedne velike kornjače (gatto)] sipali strjelice na grad i njegove branitelje. Ali sve bijaše uzalud. Grad se hrabro branio, a tomu je mnogo pomogla prisutnost dužd eva i njegova lična hrabrost. On je na konju trkao amo tamo, da bodri branitelje, a gdje je bila najveća pogibao, i sam je mačem u ruci uzbijao napadače. I premda su ovi srušili bili dio gradskih zidina, ipak su ih branitelji opet popravili, premda s teškom mukom, te konačno uzbili neprijatelja i obranili grad. I jedni i drugi izgubiše mnogo ljudi, pače i jedan bliži kraljev rođak pogibe u borbi; i drveni strojevi i kule kraljeve, što ih je sagradio

[1] U ovom događaju nisu izvori suglasni. *Historia Cortusiorum* (kod *Muratorija* XII. 949.) i *Gataro* (kod *Muratorija* XVII. 55.) vele, da je kralj dužda drage volje pustio kući, dok ostali, kao *Caresini* (kod *Muratorija* XII. 427.). *Sanuto* (kod *Muratorija* XXII. 652.), *Sabellicus* (o. c. str. 1255.), *Verdizotti* (o. c. str. 270.), *Doglioni* (o. c. str. 231.), *Justinianus* (o. c. str. 88.), *Laur. de Monacis* (o. c. str. 111.), *Marcellus* (o. c. str. 78.), *Faroldo* (o. c. str. 231.) i *Bonfinius* (o. c. str. 350.) vele, da ga kralj nije pustio, nego se morao oružjem u ruci probiti kroz neprijateljsku vojsku. I *Navagiero* (kod *Muratorija* XXIII. 1044.) valjada to misli, kad veli, da je dužd preuzeo svoju čast istom po kraljevu odlasku. Za nas je odlučno prvo to, što suvremena (rukopisna) *Cronaca Trevisanova* (kod *Romanina* o. c. str. 199. bilj. 1.) izrijekom veli, da je mlet. poslanstvo bilo radi toga kod kralja, a on ga nije htio primiti, i da je dužd silom umakao iz Trevisa, a drugo to, što još 22. kolovoza nije bilo dužda u Mlecima, jer se u sjednici vijeća (od toga dana) ne spominje, da je dužd bio prisutan, dok se njegova nazočnost spominje u sjednici od 3. rujna (*Ljubić* V. 290—1.). Da ga je kralj dobre volje pustio kući, bio bi on 22. kolovoza sigurno u Mlecima, kad je već 13. kolovoza izabran bio (*Romanin* o. c. str. 198.). — *Sanuto* (l. c.) i *Verdizotti* (l. c.) napominju samo dva poslanika (Contarinija i Faliera), koji su išli pred dužda, dok *Romanin* (o. c. str. 199. valjada po Trevisanovoj kronici) još navodi i kancelara Benintendija.

Digitized by Google

radi podsjedanja, biše uništene, osobito propade vatrom ona velika kornjača[1].

Ovaj neuspjeh ozlovolji kralja, a tomu se pridružiše i druge neprilike. Iz padovanskoga kraja nije dosta dolazilo hrane, koliko je trebalo za veliku kraljevu vojsku, pa zato nastade u taboru oskudica hrane, tako da su mnogi vojnici opet stali harati po padovanskom zemljištu. S druge strane nastale su između kraljevih konjaničkih četa i njemačkih plaćenika svađe, koje se izvrgoše u međusobnu tučnjavu. Napokon nastade jednoga dana čitava buna u taboru; čete provališe u spremišta žita i hrane i raznesoše sve. To do kraja ozlovolji kralja, pa kako je bio brz u odlukama i nagle ćudi, odluči vratiti se kući. On ostavi dio vojske pod Trevisom i posade u osvojenim gradovima, a s ostalom vojskom krene (23. kolovoza) kući u Ugarsku[2].

---

[1] *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. str. 641. i 642.; na prvom mjestu veli, da je u bitki poginuo jedan kraljev bratić, a na drugom mjestu veli opet, da je više njegovih rođaka poginulo. — *Verdizotti* o. c. str. 270—1. veli pače, da je kralj sjutradan opet ponovio juriš, ali uzalud. — *Justinianus* o. c. str. 88. — *Marcellus* o. c. str. 78. — *Doglioni* o. c. str. 231. — *Bonfinius* o. c 350. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. — *Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* o. c. XIII. 233. bilj. 4. Ovaj veli, da je juriš poduzet 30. kolovoza, no kako je kralj otputovao od Trevisa 23. kolovoza (kako ćemo vidjeti) morao je biti prije, negdje oko polovice kolovoza, kako uzimlje *Verci*. — *Sabellicus* o. c. str. 1255. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. str. 1044. veli općenito: „Alla quale (t. j. Treviso) avendo il re con tutte le forze sue date *molte* battaglie" etc. — *Romanin* o. c. II. 199.

[2] *Villani* kod *Muratorija* XIV. 393—4. On veli, da je sad kralj požalio, da nije prihvatio ponude Mlečana o miru, no to ne će biti istinito, jer bi Mlečani i sada rado pristali na mir, kad bi im kralj bio prepustio Zadar i Nin, te ne bi trebalo da svoju svađu prepuste rasudbi papinoj, kako su se skoro za tim dogovorili bili s kraljem, da će to učiniti. *Villani* veli još, da je kralj digao podsadu Trevisa ostaviši samo kod Conegliana 2000 momaka, koji su imali uznemirivati Trevisansku marku. No to nije vjerojatno i protivi se vijestima ostalih izvora. Tako veli suvremena *Trevisanova Cronaca* „(Il re) torno in Ungaria non movendo però l'assedio d'attorno Treviso" *(Romanin* o. c. II. 199. bilj. 1.). I *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. 640. veli, da je kraljeva vojska 6 mjeseci podsjedala Treviso. Također *Verdizotti* (o. c. str. 271.), *Justinianus* (o. c. str. 88.), *Doglioni* (o. c. str. 231.), *Marcellus* (o. c. str. 78.) i *Sabellicus* (o. c. str. 1255.) vele, da se podsjedanje nastavilo. *Laur. de Monacis* (o. c. str. 111.) veli općenito: „Rex . . . , dimisso exercitu revertitur in Ungariam". *Caresinus* kod *Muratorija* XII. str. 427. veli također: „relicto exer-

Digitized by Google

Zapovjedništvo nad kraljevom vojskom preuze sad vitez *Toma Moslavački*, brat ostrogonskoga nadbiskupa[1]. No sad je bilo još manje reda i stege u vojsci, kad nije više bio kralj prisutan; zato je i odlahnulo podsjednutima u Trevisu, tako da je dužd pregnuo, da se kroz neprijateljsku vojsku probije i ode u Mletke, da zasjedne na svoju stolicu. Javivši to potajno u Mletke uze sa sobom 100 konjanika i 200 pješaka, s kojima sretno prođe kroz kraljeve čete do Mestre i Merghare, gdje ga dočeka 12 poslanika, koje mu je vijeće u susret poslalo, te ga oni svečano uvedoše (25. kolovoza) u Mletke[2]. Obranu pak Trevisa i sve vojne operacije u Trevisanskoj marki imao je od sada voditi dosadanji providur *Marko Giustiniani*, koji bi imenovan *glavnim kopnenim zapovjednikom;* mjesto njega i Delfina biše imenovana dva druga providura[3].

---

citu in partibus Tarvisinis", a tako i *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 950.: „relicta parte sui exercitus, qui Tarvisinum graviter infestabat". Ovaj zadnji izvor pripovijeda još u jednom dodatku, da se neki plemić *Julijan Baldichino* ponudio najprije upraviteljima Trevisa, a poslije mlet. vijeću, da će iz zasjede uhvatiti kralja na nekom skrovitom mjestu u rijeci Sile-u, gdje se on svaki dan na samu kupao, ako mu dadu za nagradu 12.000 dukata i gospodstvo nad gradom Castelfrancom. No vijeće ne htjede to obećati, dok on ne kaže, kako će to učiniti, i tako ne bi od toga ništa. Kad se rat svršio, došao je Baldichino po želji kraljevoj u Budim, te mu je pripovjedio, kojim ga je on načinom mislio uhvatiti, a kralj se divio toj osnovi i odvažnosti, te ga je obilno nadario.

[1] *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* o. c. I. 305. — *Bonfinius* o. c. 351. Ovi zovu zapovjednika samo vitez Toma, no *Fessler-Klein* o. c. II. 138. veli, da se zvao prezimenom *Monosslai* t. j. *Moslavački*.

[2] *Cronaca Trevisanova* kod *Romanina* o. c. II. 199. bilj. 1. Ova navodi broj konjanika i pješaka, dok *Sanuto* (kod *Muratorija* XXII. str. 652.) navodi samo 100 konjanika. On veli još, da je dužd preko Mestra došao u *San Secondo*, gdje ga je dočekalo onih 12 poslanika sa bucentorom. *Caresinus* (kod *Muratorija* XII. str. 427.) pak veli, da se to zbilo u *Merghari*, a *Verdizotti* (o. c. str. 271.) veli: u *Mestru*. *Romanin* (l. c.) veli (valjada po Trevisanovoj kronici), da je dužd uniišao u Mletke 25. kolovoza.

[3] *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. 642. — *Marcellus* o. c. 78. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. i *Sabellicus* o. c. 1255. — U jednoj ispravi od 8. prosinca 1356. navodi se „capitaneus noster generalis terre" (kod *Vercija* o. c. XIII. dokumenat br. 1568. str. 59—60.), ali se ne veli, koji je to. No prema vijestima gore spomenutih izvora nema sumnje, da se tu misli na Marka Giustinijanija, koji se i iduće god. 1357., kad već nije bio glavnim zapovjednikom vojske, zove zapovjednikom četa u Trevisu [kod *Vercija* XIII. dokumenat br. 1561.

Digitized by Google

Dok su se ovi ratni događaji zbivali kod Trevisa, radio je papinski legat i dalje marljivo o tom, da izmiri protivnike. Kad je vidio, da ni kralj ni Mlečani ne će da popuste u svojim zahtjevima poradi Zadra i Nina, kušao je on drugim načinom postići svoj cilj; on naime stade nagovarati i kralja i Mlečane, da cijelu svoju raspru prepuste papi, da on o njoj izreče svoj pravedan sud. Pošto je najprije kralja lično sklonio, da pristane na to, vrati se u Mletke, i zamoli mlet. ratno vijeće, da i ono prihvati njegov prijedlog. Vijeće se doista izjavi (22. kolovoza) pripravnim, da će poslati svoga poslanika k papi, ali je zahtijevalo, da papa do sv. Martina (11. studenoga) ili najkasnije do božića izreče svoju odluku, a za to vrijeme, dok budu poslanici kod pape, da ima biti primirje, i prestati ratovanje[1]. Na toj osnovi stade odmah legat ugovarati s kraljevim kancelarom, nadbiskupom Nikolom, i ovaj napokon prihvati te uvjete[2].

No pošto su Mlečani skoro za tim doznali, da je kralj otišao kući ostavivši malo vojske u Trevisanskoj marki, i pošto su se poradi toga nekoji gradovi opet htjeli vratiti pod mletačku vlast (n. pr. Motta) ako im Mlečani podijele oprost[3], smatrali su oni sad situaciju na ratištu po sebe povoljnom, za koje bi možda mogli opet natrag osvojiti, što su u Trevisanskoj marki izgubili, pa zato nisu više htjeli, da se sklopi primirje. To dakako nije bilo pravo papinskom legatu, da oni opet mijenjaju svoje odluke i tim osujećuju uglavljenje primirja, pa zato zamoli mlet. vijeće, neka ono odustane od te odluke. Ono doista popusti, i to za ljubav papi i crkvi, kako poruči legatu, premda je to tobože na štetu Mlečana i naloži (3. rujna) državnom kancelaru, neka ide zagrebačkom biskupu (i izabranomu nadbiskupu kaločkom) te neka potvrdi ugovor o primirju i uglavi dan, do kojega imadu poslanici stići

(od 3. ožujka 1357.) i br. 1563. (od 1. lipnja 1357.) str. 62—3.]. Od novih providura spominje nam se samo jedan, naime *Leonarda Contarini* (u ispravi od 24. studenoga 1356. kod *Vercija* XIII. docum. 1556. str. 58.). Pače više se ne spominje upraviteljem grada *Petar Trevisan*, nego je dosadanji zapovjednik četa u Trevisu *Fantin Morosini* preuzeo i upravu grada te se odsad piše „potestas et capitaneus Tervisii" (vidi isti dokumenat, br. 1556. kod *Vercija* l. c.).

[1] *Ljubić* V. 290.

[2] To izlazi iz zaključaka mlet. vijeća (od 3. rujna), o kojima ćemo namah govoriti *(Ljubić* V. 291.).

[3] To doznajemo iz jednoga listića, što ga je legat pisao kraljevim velikašima, ali je on dospio bio u ruke Mlečanima *(Ljubić* V. 290.).

Digitized by Google

papi, pa čim bude primirje potpisano, neka ga odmah proglasi, samo da prestane prolijevanje krvi[1].

Kancelar uputi se odmah zajedno s legatom kraljevu punomoćniku, nadbiskupu kaločkom, ali pošto ga nisu našli ondje, gdje su ga mislili naći, pisa mu legat u Sacile, gdje se tada nadbiskup nalazio, da su Mlečani pristali na uglavljenje primirja i da mu u to ime šalju svoga drž. kancelara, koji će potpisati primirje. No sad stade nadbiskup praviti neprilika, jer je zahtijevao u pismu (od 8. rujna iz Sacila), što ga je pisao legatu, da se primirje uglavi na duže vremena, naime do Uskrsa ili barem do polovice korizme (g. 1357.)[2]. Od ovud uviđamo, da kao što su Mlečani povoljnu po sebe ratnu situaciju htjeli iscrpsti na svoju korist te su se ustručavali sklopiti primirje, tako je sada i kraljev punomoćnik htio ovu po kralja nepovoljnu situaciju popraviti tako, da se sklopi primirje na što duže vremena, dok bi kralj mogao da se oporavi i novu vojsku spremi, pa da tim situaciju na svoju korist promijeni. Kad su legat i kancelar dobili ovu poruku nadbiskupovu, odoše odmah natrag u Mletke, da to jave vijeću, ali ujedno zamoli legat nadbiskupa, koji se spremao na odlazak u Ugarsku, da počeka još nekoliko dana (do subote), dok mu bude mogao javiti odgovor Mlečana. Kad mlet. vijeće dozna za ovaj zahtjev, popusti ono i opet i prihvati ga (9. rujna), jer je valjada uviđalo, da su i Mlečani dosta izmučeni i oslabljeni, te se ne mogu obilno koristovati časovito povoljnom situacijom na ratištu, pa da i oni trebaju vremena za oporavak i sabiranje sila. Uz to su se možda nadali, da će papa s obzirom na posljednje nedaće kraljeve na ratištu presuditi njima u prilog poradi Dalmacije (osobito poradi Zadra i Nina). Ipak vijeće stavi dva uvjeta, pod kojima će pristati na duže primirje: 1. da se u ispravi primirja ne govori na-

[1] *Ljubić* V. 291. Ovdje se napominje zagrebački biskup, a to je poznati nam Nikola, koji je u to doba bio i izabrani nadbiskup kaločki, kako smo već spomenuli. U ispravama toga doba (kod *Fejera* i *Ljubića*, kako već sprijeda navedosmo) zove se on jednom zagrebački biskup, a jednom kaločki izabrani nadbiskup. Budući da je papin legat poradi primirja ugovarao s kaločkim nadbiskupom, jasno je, da se pod zagreb. biskupom, s kojim je mlet. kancelar imao potpisati primirje, ima razumijevati Nikola, izabrani nadbiskup kaločki.

[2] *Ljubić* V. 291—2., a iz pisma nadbiskupova (od 9. rujna kod *Ljubića* V. 292—3.) vidi se, da su legat i kancelar bili na putu, ne bi li se sastali s kralj. punomoćnikom, jer se veli, da se sad namjeravaju vratiti u Mletke.

Digitized by Google

pose o sporu poradi Dalmacije, Zadra i t. d., nego da se spomene samo općenito, 2. da sela oko Trevisa, zemlje i gradovi, koji su ostali u rukama Mlečana, ostanu i za primirja njima, a zemlje i gradovi, koje su pritisnuli kralj i njegovi pristaše, da ostanu u rukama ovih[1]. Ovi se uvjeti nisu mogli odmah javiti kaločkomu nadbiskupu, jer ovaj nije mogao čekati u Sacilu, kako javlja pismom (od istoga dana t. j. 9. rujna), jer je dugim boravkom na ratištu potrošio sve novce, tako da je morao prodati svoje konje i dragocjenosti, da se može kući vratiti. Zato moli legata, neka mu poruku Mlečana pošlje za njim u Ugarsku po osobitom ulaku na njegov trošak, ili neka je javi akvilejskomu patrijarhu, koji će je onda javiti njemu, a on će onda kraljev odgovor odmah njemu (legatu) obznaniti[2]. Papinski je legat sigurno javio mletačke zahtjeve nadbiskupu, ali kako je sada trebalo mnogo vremena, dok je poruka stigla njemu, i dok je od njega stigao odgovor, zateglo se je na duže vremena ovo pregovaranje o miru.

Dok se s jedne strane radilo o izmirenju, borilo se na ratištu i dalje. Kako sad Treviso nije bio tako tijesno opasan, kao prije, dok je cijela kraljeva vojska bila pred njim, počeli su Trevisanci i žitelji u okolišu opet obrađivati svoja polja i dovoziti stoku u grad. No jednoga dana (28. kolovoza), kad su Trevisanci veći broj stoke tjerali u grad, napade ih 400 kraljevih konjanika pod vodstvom samoga *Tome Moslavačkoga*, koji mnoge njih zarobiše zajedno sa stokom. Kad to vide branitelji grada, izleti njih jedno 500 iz grada, da pomognu svojima. Kraljevska četa stane uzmicati onamo, gdje je znala, da ima sakrivenih drugih kraljevskih četa. I zbilja trevisanske čete dadoše se zavesti i dospješe u stupicu; 800 novih kraljevskih vojnika zahvati ih s leđa i ametice ih potuče; 200 ih pade, a 300 ih bude zarobljeno zajedno s obilatim plijenom[3].

---

[1] *Ljubić* V. 292.

[2] *Ljubić* V. 293.

[3] *Villani* kod *Muratorija* XIV. str. 397. — I *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* o. c. I. 305. kaže, da su kraljeve čete pod vodstvom Tome Moslavačkoga potukle mlet. čete na polju pred Trevisom i mnogo ljudi zarobili. Očevidno je to onaj isti događaj, koji pripovijeda i *Villani*. On samo griješi u tom, što taj događaj kao i pobjedu na Brenti, o kojoj ćemo još govoriti, meće poslije palatinove podsade Castelfranca, koja se zbila istom g. 1357. No iz *Villana* i drugih izvora, koje ćemo još spomenuti, vidi se, da su se ove bitke zbile u g.

Digitized by Google

Slični porazi stigoše Mlečane i na drugim stranama. Oni su htjeli, kako već spomenusmo, da odlazak većeg dijela kraljeve vojske upotrebe na svoju korist, t. j. da opet osvoje izgubljene gradove i zemlje. U to ime otpreme oni šest satnija vojnika pod vodstvom *Tolberta od Camina* na *Sacile,* da ga osvoje i zatim poharaju zemlje akvilejskoga patrijarha. No Henverard de Aspermont, zapovjednik coneglianske posade, doznavši za to ode im u susret sa svojim četama, te ih potuče kod *San Martina di Colle;* sam Tolberto jedva se bijegom spasao[1]. Isto tako nastrada i jedna četa plaćenika, koju su zapovjednici trevisanski poslali bili (u rujnu) tvrđici Valdimarenu u pomoć; putem napadoše na nju velikaši *gli Onighi,* pristaše kraljeve, sa svojim četama te ih zarobiše[2]. Napokon nastrada i *Alteniero degli Azzoni,* zapovjednik grada *Motte.* Za ovaj grad smo već spomenuli, da je po odlasku kraljeve glavne vojske bio voljan vratiti se pod vlast mletačku, a to je valjada i učinio, jer ga sada nalazimo u mlet. rukama. Taj dakle Alteniero pohrli jednoga dana s četom u susret kraljevim vojnicima, koji su po okolišu harali, ali bi uhvaćen s cijelom četom i otpremljen u Ugarsku u sužanjstvo[3]. Samo su Mlečani bili sretni kod *Seravalla,* gdje su hrabro uzbili napadaj kraljevih četa na taj grad[4].

U to stiže (15. listopada) kraljevskoj vojsci pojačenje od 4000 momaka pod vodstvom jednoga ugarskoga velikaša, tako da je ona sad mogla vrlo pakostiti Mlečanima, harati zemlju i podsjedati razne gradove[5]. To prisili Mlečane, da traže pomoći i da najme

1356., dakle prije podsade Castelfranca. — *Kikulew-Thurocz* (l. c.) veli još, da je Toma izvojevao i drugu neku pobjedu nad trevisanskom posadom pred *gradskim vratima,* i to prije ove sadanje pobjede.

[1] *Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* o. c. XIII. str. 237.

[2] *Verci* o. c. XIII. str. 239. i dokumenat 1554. str. 55. Tu nalaže dužd (30. rujna) zapovjednicima trevisanskim, da odmah pošlju opet 12 plaćenika u Valdimareno.

[3] To se spominje u jednom dokumentu, što je priopćen u raspravi kanonika *Avogara* o tom Altenieru na str. 63. i kod *Anonima Foscariniana,* oboje kod *Vercija* o. c. XIII. str. 240. bilj. 4.

[4] *Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* l. c. bilj. 3.

[5] *Villani* kod *Muratorija* XIV. str. 422. On veli, da je Ludovik I. izabrao 30 najodličnijih svojih velikaša te im naložio, da svaki od njih imade sa 5000 konjanika služiti u vojsci po tri mjeseca izmjenjujući se jedan za drugim. Ja shvaćam ovu vijest tako, da je kralj s obzirom na poteškoće kod oskrbljivanja vojske odredio, da ne ima biti u Italiji na okupu velika vojska, nego samo jedan dio, koji će se moći lako oskrbljivati hranom, a poslije svaka tri mjeseca doći će na bojište drugi dio vojske izmijenivši prijašnji.

Digitized by Google

novih četa za obranu svojih napadnutih zemalja. Oni pokušaše, ne bi li Carraru dobili na svoju stranu, da stupi s njima u savez, ali on ih je samo slatkim riječima zavaravao. Zatim ga zamole po poslaniku Simonu Dandolu, da barem prestane oskrbljivati kraljevu vojsku živežem, ali im on i to odbi, pače se sve tješnje vezao s kraljem, kojemu je i obećao, da će zabraniti prolaz preko svoga zemljišta onim četama, koje su Mlečani najmili u Romagni. Pa kad su ga Mlečani doista zamolili za dozvolu, da smiju njihovi plaćenici iz Romagne proći njegovom zemljom, on im to ne dozvoli[1].

Sada stanu Mlečani naimati čete po Njemačkoj. Oni uzeše pod konac listopada na plaću jednoga njemačkoga velikaša sa 600 konjanika plativši mu unaprijed najam za 4 mjeseca i poslaše mu jednoga svoga plemića za vodiča, koji će ga s četom dovesti u Treviso; taj plemić imao je također donijeti i novaca za plaću ostalih vojnika u Trevisu. Budući da plaćenici nisu smjeli prolaziti zemljištem padovanskim, išli su nezgodnim putem preko zemljišta grada Vicenze i dođoše najednom kod *Caldogne* do rijeke Brente, koja je bila jako nabujala, tako da nisu mogli ići prijeko. Kraljeve čete doznaše za to, pa se od njih 1000 momaka pod vodstvom samoga Tome Moslavačkoga uputi fontaninskim klancem njima u susret. Budući vješti jahači preplivaše momci rijeku na konjima i navališe na njemačke plaćenike, koji se nisu ni nadali neprijatelju. Koji se kušaše oprijeti, pogiboše od mača, a ostali biše zarobljeni; rijetki se spasoše bijegom. Zarobljenima oteše kraljevske čete oružje, novce, konje i odijelo, a njih otpremiše u košulji u Mletke; od kraljevske vojske potopiše se nekoji, među njima i jedan njemački vitez Pavao Heel[2].

---

[1] *Caroldo* i *Ambasciatori a' Principi* Cod. CLXIX. kod *Romanina* o. c. III. 199. bilj. 2. i 3. i str. 200. bilj. 1. — *Verdizotti* o. c. str. 271—2. On još veli, da je Carrara dao sasjeći ove najmljenike, kad su oni ipak pokušali proći njegovim zemljištem, no čini se, da on jedan drugi događaj prenosi na Carraru. Kako ćemo vidjeti, potukla je kraljeva vojska mlet. plaćenike iz Njemačke na rijeci Brenti, a on je to prenio na Carraru, t. j. da je on potukao mlet. plaćenike iz Romagne. O takvom činu Carrarinu ne govore nam ništa drugi izvori. *Verdizotti* veli još, da se Carrara po svom poslaniku Jakovu de S. Croce ponudio Mlečanima za posrednika mira, ali su ga valjada Mlečani odbili, kad se neprijateljski spram njih vladao.

[2] *Villani* kod *Muratorija* XIV. 422. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 950. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 111. —

Digitized by Google

Ovaj svoj poraz pripisivali su Mlečani najviše Carrari, jer da su njihove čete smjele prolaziti njegovim zgodnijim zemljištem, ne bi bile nastradale. Zato ga sad proglasiše javno svojim neprijateljem, zabraniše mu trgovinu sa svojim zemljama i dovoz soli iz njih i prognaše sve Padovance sa svoga zemljišta. Glavnom pak zapovjedniku vojske, Marku Giustinianiju naložiše, da s vojskom provali u padovansku zemlju, te je pohara i poplijeni, a podbadali su i veronskoga vladara Scalu, da na nj udari. Poslije pozvaše pače kući svoga sugrađanina Marina Morosinija, koji je tada bio upravitelj grada Padove[1].

Osim od vanjskih neprijatelja zaprijetiše Mlečanima pogibli i od vlastitih podanika. Zapovjednik naime kraljevskih četa nagovori nekoje žitelje trevisanske, koji su valjada kao pristaše kraljeve iz grada izagnani bili, da su stupili u dogovor s nekim žiteljima u Trevisu, te ove nagovorili, da će na određeni dan dignuti bunu u gradu i otvoriti gradska vrata, kroz koja će unići kraljevska vojska. Glavni pokretač te zavjere bijaše *Schenella*, grof od *Collalta*. Već je bio ustanovljen i dan, kad će buna buknuti, ali upravitelji Trevisa doznaše za vremena za urotu te je ugušiše (u listopadu ili studenom). Neke krivce svjetovnjake pohvataju i pogube, druge protjeraju iz grada, a svećenike i fratre, koji su bili upleteni u urotu predadu biskupu, da ih on kazni po crkvenim propisima; kuće pak glavnih krivaca, osobito grofova od Collalta, dadu poru-

---

Kikulew-Thurocz kod *Schwandtnera* I. 305—6. — *Doglioni* o. c. str. 231. — Prvi izvor veli samo, da je bitka bila u vicenzijskom kraju, ali ne kaže, da je bila kod koje rijeke, no drugi izvori vele izrijekom, da je to bilo kod *Brente*. *Sabellicus* (o. c. str. 1255.) i *Justinianus* (o. c. str. 88.) vele, da je to bilo kod obala rijeke *Medoaca*.

[1] *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. str. 642. — *Doglioni* l. c. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. str. 1044. — *Historia Cortusiorum* l. c. — *Laur. de Monacis* l. c. — *Sabellicus* l. c. — *Verdisotti* o. c. str. 272. — *Bonfinius* o. c. str. 351. Svi ovi izvori vele, da je Morosini bio odazvan iz Padove u isto ovo doba, kad su Mlečani stvorili ove neprijateljske odredbe protiv Carrare. No nije istina, jer još u jednoj ispravi od 30. prosinca 1356. spominje se Morosini kao podestat Padove. On je dakle odazvan istom početkom g. 1357. jer *Historia Cortusiorum* (l. c.) veli, da je novi upravitelj Padove (Ivan Manfredi) nastupio svoju službu 1. veljače 1357. — Mlečani su dobili pravo, da Padovi postavljaju upravitelja, onom prilikom, kad su Padovu oslobodili od gospodstva veronskoga vladara *Mastina della Scala* (*Sabellicus* l. c. — *Doglioni* l. c.).

Digitized by Google

šiti[1]. Slična se urota spremala i u gradu Castelfrancu, ali i ona bi otkrita i ugušena[2].

U to stiže u Mletke novi papinski legat, spomenuti već *Petar*, biskup od *Pattija*, da pospješi izmirenje između kralja i Mlečana. Spomenuli smo već, kako je kralj Ludovik I. poslao bio papi svoga poslanika Stjepana, izabranoga biskupa zagrebačkoga, da mu izjavi, da je voljan prepustiti njemu, neka izreče svoj pravorijek o njegovoj razmirici s Mlečanima, a zatim da je spreman ići na raskolnike; u to ime ga zamoli po poslaniku, neka bi ga imenovao glavnim zapovjednikom kršćanstva i neka bi dao naviještati križarsku vojnu protiv nevjernika. Kad papa ovo dozna od biskupa Stjepana i svoga legata Petra, vrlo se obraduje, pa odmah piše (11. kolovoza) Ludoviku I., da ga imenuje *glavnim kršćanskim zapovjednikom* i da će dati naviještati križarsku vojnu protiv raskolnika; podjedno mu javlja, da ga veseli, što je voljan njemu prepustiti rasudbu o razmirici s Mlečanima, pa zato da je pozvao dužda, da i on pristane na rasudbu papinu. Napokon ubavješćuje i njega i dužda, da im šalje kao svoga legata biskupa Petra, koji će ih u ime njegovo nastojati izmiriti[3].

---

[1] *Anonimo Foscariniano* i *Bonifasio* „Storia di Trivigi", oboje kod *Vercija* o. c. XIII. 243. bilj. 1. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 950. — *Verdizotti* o. c. str. 272. — *Doglioni* o. c. str. 231—2. Prva dva izvora vele, da je to bilo u studenom, a treći veli u listopadu. — U jednoj ispravi (od 8. prosinca 1356.) spominje se, da je neki trgovac trevisanski Pavao de Monte Belluna bio kao sumnjiv zbog urote bačen u zatvor, ali kasnije opet pušten na slobodu i protjeran iz grada (*Verci* XIII. docum. 1562. str. 62—3.).

[2] *Historia Cortusiorum* l. c.

[3] *Theiner* „Vet. Monumenta Hung." II. 24—26. — Pismo duždu datirano je 10. kolovoza (*Theiner* o. c. str. 23—4. *Ljubić* III. 329—30.) Papa je Ludovika I. imenovao glavnim zapovjednikom najprije protiv nekih buntovnika u papinskoj državi (protiv Franje Ordelaffa, Ivana i Vilhelma Manfreda) a zatim istom da ide na Srbe. Koliko je papa bio razveseljen tim, što je Ludovik I. odlučio ići na raskolnike, vidi se po tom, što je (pismom od 18. kolovoza) pozvao sve kršćane, da se mole za pobjedu, dug život i obilno potomstvo Ludovikovo, pa im zato obećao oprost od 40 dana (*Theiner* o. c. str. 27. — Acta extera II. 480—1.). — *Phil. Maszerus* „Acta Sanctorum Ungariae" I. str. 100. (kod *Fejera* o. c. IX. 2. str. 505.) veli, da je legat Petar donio Ludoviku krasan krst i stijeg sa znakom krsta (kao glavnom zapovjedniku crkve), a on da se je dapače zavjetovao, da će tečajem 10 godina povesti križarsku vojnu i za oslobođenje Jerusalima. Zadatak legata Petra razabira se iz pisma duždeva papi (od 16. studenoga 1356.) kod *Ljubića* V. 301., i iz njegova kasnijega djelovanja, kako ćemo vidjeti.

Digitized by Google

Došavši legat (20. rujna) u Mletke[1] stade odmah raditi o tom, da Mlečani pristanu, da on kod kralja posreduje, da se sklopi dugotrajnije primirje (na više godina) ili pače trajan mir, jer da ga je na to papa ovlastio, pa ne će trebati šiljati poslanika papi. No mlet. vijeće odgovori mu (23. rujna), da će biti za papu časnije, ako on na duže ili trajno izmiri protivnike, pošto su se ovi već i onako sporazumjeli, da će poslati papi svoje poslanike. Zato neka nastoji kod kralja, da se za sada sklopi primirje do uskrsa (8. travnja) iduće godine (1357.) pod uvjetima, koje mu oni priopćuju na osobitom listiću. Ako ih kralj prihvati, neka primi od njega potvrdno pismo, a ono (vijeće) će mu dati svoje. Ako li bi kralj poslao svoga poslanika u Conegliano, da tamo potvrdi primirje, poslat će i ono svoga u istu svrhu[2].

Legat požuri se na put i dođe već 28. rujna do kralja[3]. On predloži kralju mlet. uvjete za primirje, ali podjedno stade i oko njega raditi, kao i oko Mlečana, da njemu povjeri, da on posreduje između njega i Mlečana oko dužega ili trajnoga mira. Kralj pristade na to te mu na njegov zahtjev priopći uvjete, pod kojima bi on bio voljan sklopiti duži ili trajan mir, ako bi ih Mlečani prihvatili. Ti uvjeti bijahu ovi: 1. Mlečani mu imadu ustupiti *Spljet, Trogir, Šibenik* i *Skradin*, a on će njima vratiti *Conegliano* i druga osvojena mjesta. 2. *Zadar* i *Nin* ostavit će Mlečanima uz neko priznanje njegovih prava na te gradove, ali se prognanim Zadranima moraju vratiti oteta dobra i mora im se dozvoliti povratak u grad. 3. Mlečani će mu platiti 100.000 dukata ratne odštete. 4. Oni će ga potpomagati najmanje sa 2 galije, kad navali na nevjernike i raskolnike. 5. Dat će mu 300 oklopnika u pomoć, kad udari na papine buntovnike (to su oni Ordelaffo i Manfredi), ili novaca za njihov najam. 6. Otpremit će njemu svečano poslanstvo,

[1] *Ljubić* l. c.

[2] *Ljubić* V. 293. Vijeće još daruje legatu 100 dukata, a obeća mu i dar od 3000 dukata, ako uspije u svojem nastojanju. Mlet. uvjeti priopćeni su kod *Ljubića* V. 293—4., no pošto ih je kralj prihvatio, navode se oni u samom instrumentu primirja, pa ćemo ih poslije kazati, kad stanemo da navodimo uvjete primirja. — Uskrs je g. 1357. bio 8. travnja *(Lucius* „Mem. di Trag." str. 250.).

[3] To spominje sam kralj u spisu, kojim potvrđuje primirje *(Ljubić* V. 295.). Putem je legat imao mnogo neprilika, kako piše dužd papi („qui tandem post multos labores et pericula, que in itinere diversis ex causis multipliciter est perpessus" *Ljubić* V. 302.).

Digitized by Google

koje će na ovoj osnovi sklopiti s njim mir[1]. Kako od ovud vidimo, kralj je bio voljan popustiti i sklopiti mir pod onim uvjetima, pod kojima su mu već Mlečani nudili mir, t. j. da im prepusti Zadar i Nin, a on ih nije htio do sad prihvatiti. Od kud ta promjena? Od utjecaja papina. Ono imenovanje za glavnog zapovjednika crkve i postojano poticanje papino, da ide na raskolnike, sklonilo je sigurno kralja, da popusti i tim se s Mlečanima izmiri, da onda uzmogne izvesti ono, što papa od njega traži.

Ove uvjete imao je legat predložiti mlet. vijeću, pa ako ono bude s njima zadovoljno, sklopit će se duži ili trajan mir; ako li ih vijeće ne primi, sklopit će se primirje do uskrsa po želji Mlečana, a u to će se vrijeme raspravljati o trajnom miru. U to ime prihvati kralj mletačke uvjete primirja te ih i potvrdi svojim pismom (od 28. listopada u Zagrebu), koje je valjada legat imao odnijeti u Mletke i predati ga Mlečanima, ako ovi ne bi prihvatili kraljeve uvjete za izmirenje, nego bi pristali samo na primirje do uskrsa. Došavši legat u Mletke (10. studenoga)[2] predloži odmah kraljeve uvjete mlet. vijeću. Budući da se radilo o važnom predmetu, zaključi (12. studenoga) veliko vijeće, da se izabere osobiti odbor od 25 ljudi, koji će zajedno sa dosadanjim odborom (od 25 lica) za ratne poslove pretresti kraljeve zahtjeve i o njima stvoriti odluku[3].

Ova dva odbora učiniše to (14. studenoga) i odgovoriše legatu, da će mu kazati svoje konačne namjere o zahtjevima kraljevim, jer je obećao, da će o njima šutjeti, premda to nije u njihovu interesu, jer u pregovorima s kraljem misle što više koristi za sebe izvaditi. Te njihove odluke bijahu ove: 1. Mlečani su voljni predati ona 4 grada kralju, ali im on ne smije činiti nikakovih nepravda radi toga, što su se bili njima predali u vlast, i štovat će njihova prava i sloboštine. 2. Prognanim Zadranima vratit će zaplijenjena dobra i dozvolit će im povratak u grad. 3. Dat će kralju neku svotu, ali koliko bude njih volja. 4. Onih 300 oklopnika ne će dati. 5. Dvije lađe ili novce za njih dat će mu u pomoć na određeno vrijeme samo onda, ako pođe na križarsku vojnu u svetu zemlju ili protiv Turaka i Saracena (dakle ne protiv raskolnika, t. j. Srba). Priopćivši mu ove odluke pozvaše Mlečani legata,

[1] *Ljubić* V. 304.
[2] *Ljubić* V. 302.
[3] *Ljubić* V. 297.

Digitized by Google

da požuri kod kralja uglavljenje mira, ako misli, da će ovaj biti zadovoljan s ovim njihovim odgovorom[1].

Legat je međutim uvidio, da su Mlečani u mnogome čemu odbili kraljeve zahtjeve, i da po tom nema nade, da bi se mogao tako brzo sklopiti trajan mir, pa se s toga odluči za to, da se za sada sklopi primirje do uskrsa, kako su prvobitno Mlečani predlagali. On s toga izjavi (15. studenoga) Mlečanima, da imade kraljevo pismo, kojim on potvrđuje primirje, pa ih pozva, da i oni to učine, a onda da pošlju kralju poslanstvo, da ono na osnovi njegovih zahtjeva raspravlja s njime o trajnom miru. Mlečani se odazvaše tomu pozivu i potpisaše (16. studenoga 1356.) primirje s kraljem Ludovikom pod ovim uvjetima: 1. Primirje traje do uskrsa god. 1357. Za to vrijeme nastojat će obje stranke, da se izmire. Ako im to do rečenoga roka ne pođe za rukom, onda će svaka stranka moći raditi, što je bude volja. 2. Za primirja ne će biti neprijateljstva ni ratovanja. 3. Primirje se imade proglasiti u Trevisanskoj marki za 4 dana poslije potpisa primirja, u Istri za 10 dana, a u Dalmaciji za 22 dana. 4. Za primirja ne dozvoljava se, da bi se koji grad ili mjesto makar dobre volje predalo protivniku. 5. Tko počini za to vrijeme štetu protivniku, imade oštećenomu platiti dvostruko 8 dana iza prijave. 6. Stranke mogu za primirja utvrđivati mjesta i oskrbljivati ih živežom i drugim potrepštinama. 7. U primirje se uključuju saveznici jedne i druge stranke sa svojim podanicima. Među kraljeve saveznike ubrajaju se ovi: *akvilejski patrijarh*, knezovi gorički *Albert* i *Meinard*, *Biachino de Porzia*, carski gradovi *Feltre* i *Belluno*, koji su pod upravom patrijarha, *Guezelonus* od *Camina*, grofovi od *Collalta*, biskup od *Cenede*, *Onighi* i *Franjo de la Parte*[2].

Sad je trebalo raditi o tom, da se stvori trajan mir. U to ime izabra mlet. ratno vijeće (24. studenoga) tri poslanika, naime *Andriju Contarena*, *Mihajla Faliera* i kancelara *Benintendija*, koji

[1] *Ljubić* V. 297—8. Tu se također zaključuje, da se legatu dade dar od 100 dukata radi troškova. — Sjutradan (15. studenoga) zaključuje se, da se može potrošiti do 5000 dukata u to ime, da se postigne što povoljniji mir (*Ljubić* V. 298.).

[2] *Ljubić* V. 299—300. — *Verci* o. c. XIII. docum. 1555. str. 56—58. — Dužd izdade (15. studenoga) legatu Petru dozvolu, da može odmah proglasiti primirje, čim bude potpisano, i podjedno naloži svim svojim podložnicima, da imadu odmah proglasiti primirje i točno ga obdržavati, čim im to dojavi legat (*Ljubić* V. 298—9. — *Verci* o. c. XIII. docum. 1559. str. 60—61.).

Digitized by Google

će otići kralju, da s njim ugovaraju o miru. Legat *Petar* pratit će ih, da posreduje oko izmirenja[1]. A o uvjetima, pod kojima će poslanici moći sklopiti s kraljem mir, odredi vijeće (2. prosinca 1356.), da poslanici imadu najprije nastojati, da im kralj prepusti Dalmaciju uz novčanu odštetu (bilo najednom ili u godišnjim obrocima), kako su to već prijašnja mlet. poslanstva tražila; ako to ne bi išlo, onda neka nastoje, da kralj ona četiri dalm. grada (Spljet, Trogir, Šibenik i Skradin), koje su mu Mlečani voljni prepustiti, njima opet vrati poslije nekoga vremena, pošto se tim učini zadovoljština kraljevoj časti, i to uz novčanu odštetu, kako je gore rečeno; ako bi kralj i to odbio, onda neka gledaju, da im se bar Šibenik vrati, no ako ne bi ni s tim zahtjevom uspjeli, onda neka pristanu na mir pod onim uvjetima, koje je vijeće priopćilo papinskom legatu na prijedloge kraljeve. Samo neka kažu, da bi Mlečanima bilo milije, kad se ugledniji prognani Zadrani ne bi vratili u grad, ali bi im oni vratili njihove posjede i još bi im davali neku godišnju oskrbninu. Pa ako i to ne bi bilo milo kralju, onda neka odustanu od toga zahtjeva. Vijeće međutim nije ostalo kod onih svojih prijedloga za mir, nego je dozvolilo poslanicima, ako bi kralj svakako htio imati one dvije galije i protiv raskolnika, da mu ih obećaju za slučaj, ako bi se podigla križarska vojna na Srbe, ali na što kraće vrijeme. Ako bi još kralj htio radi svoje časti, da se Zadar i Nin prepusti Mlečanima na osnovi papina ili legatova pravorijeka, neka na to pristanu, ali neka gledaju, da se kralju prije ne preda ono, što on ima dobiti, dok i Mlečani ne budu imali ono, što im se obećava, nego oboje da se u isto doba učini. Konačno upozoruje vijeće poslanike, da će možda kralj tražiti, da se njegovu savezniku, akvilejskomu patrijarhu, isplate one plaće, koje su mu Mlečani obustavili, jer im je

[1] *Ljubić* V. 302—3. — 29. studenoga naloži vijeće poslanicima, da imadu otputovati do idućega četvrtka, a poslije (1. prosinca 1356.) produži im taj rok do prve nedjelje. — Legat Petar bio bi morao (valjada čim izmiri kralja i Mlečane) otići u vizantinsku državu po crkvenom poslu zajedno sa sisopolitanskim biskupom (vidi preporučno pismo papino kralju Ludoviku od 21. kolovoza 1356. kod *Theinera* o. c. II. 27—8.). No kako nije bio sklopljen trajan mir, nego samo primirje, željeli su i Mlečani i kralj, da on još ne ode na svoju novu legaciju, dok sretno ne svrši svoj prvi posao, naime izmirenje između njih, te su ga doista nagovorili, da je još dalje radio o tom izmirenju. Ali da se ne bi papa radi toga na nj ljutio, pisao je dužd (16. studenoga) papi, da ga ispriča *(Ljubić* V. 301—302.).

Digitized by Google

on oteo tjelesa nekih svetaca; tad neka poslanici izjave, da će mu to platiti, ali raspru o tim tjelesima da imade riješiti papa ili njegov legat svojim pravorijekom. Vijeće dodaje, da poslanici mogu još po svojoj uviđavnosti pristati i na drugi po koji zahtjev kraljev, ako on ne bi bio znatan i protivan časti mletačkoj, samo da dođe do mira; no ako bi koji zahtjev bio velik, onda neka pišu kući i čekaju od onud dalje naloge. Napokon im se dozvoljava, da mogu obećati kralju i velikašima dar od 20.000 do 25.000 dukata, ako uspije izmirenje[1].

Međutim i ovo je poslanstvo išlo uzalud kralju kao i mnoga dosadanja. Ovaj put nisu se mogli sporazumjeti poradi Zadra. Kralj je bio voljan, da se odreče njega (i Nina), ali je zahtijevao, da Mlečani dadu gradu ona prava i povlastice, koja su mu dali onom prigodom, kad im se on predao za bana Mladena (g. 1313.). No mletački poslanici izjaviše, da oni nemaju vlasti, da na to pristanu. Tad im kralj predloži, da se pregovori prenesu u Mletke, gdje će poslanici moći dobiti punomoći od svoje vlade za dalje pregovore, s tim više, što je on izmislio novi način, kako bi se mogli sporazumjeti poradi Zadra[2]. Poslanici prihvatiše taj prijedlog i vratiše se (početkom veljače 1357.) kući[3].

Skoro za tim (početkom ožujka) stigoše u Mletke kraljevi poslanici, naime *Stjepan*, biskup nitranski i *Ladislav*, preposit đurski, a

[1] *Ljubić* V. 303—6. — Punomoć poslanicima bi izdana 3. prosinca *(Ljubić* V. 307—8.). — Akvilejski patrijarh bio je provalio u Grado i od tud odnio tjelesa sv. Fortunata i sv. Hermagore *(Verdizotti* o. c. str. 271.).

[2] O ovim dogovaranjima u Ugarskoj nemamo izravnih vijesti, nego ih crpamo iz vijesti, koje imademo o idućem iza toga pregovaranju u Mlecima. Tu se veli: „qui (i. e. ambaxatores veneti) supra certis remanserunt differentiis, supra quibus ipsorum dominorum Venetorum ambaxatores dixerant se nolle neque potestatem habere firmare seu concedere, que per dominum regem in Hungaria petebant et maxime supra *libertate Jadrensium*, supra quo dominus rex pacem optans ne videretur per ipsum remanere, proposuerat, (ut) Venetias, ubi erat totaliter potestas voluntatis domini ducis transmittatur" etc. *(Ljubić* III. 361.). Na drugom se opet mjestu veli: „ambaxatores nostri (i. e. Venetorum) recesserunt a domino rege .... solum super differentiis Jadrensium, in quibus dominus rex dixit *excogitasse aliquas vias racionabiles*, quas volebat aperiri dominio" etc. *(Ljubić* V. 312.).

[3] 11. veljače bilo je već poslanstvo u Mlecima, jer se toga dana stvaraju neki zaključci „post reditum ambaxatorum nostrorum de partibus Hungariae" *(Ljubić* V. 311.).

Digitized by Google

njima je bio pridijeljen kao savjetnik *Grgur*, kanonik čuvar velikovaradinski[1]. Mletačko vijeće izabralo je (11. veljače) još prije, nego li su ovi poslanici došli u Mletke, tri punomoćnika, *Marka Giustinianija*, *Pavla Loredana* i *Nikolu Leona*, koji su zajedno s ona dva poslanika, naime s Andrijom Contarenom i Mihajlom Falierom, što su bili poslani kralju, imali ugovarati s kraljevim poslanicima o miru. U to im se ime povećaju povlasti (7. i 18. ožujka) u toliko, da se u manje važnim pitanjima i prijeporima mogu udaljiti od naputaka, koji su im dani, te ne trebaju istom tražiti dozvolu vijeća za to, no ne smiju konačno zaključiti i potvrditi ugovora bez njegove privole[2]. U isto doba dođoše u Mletke i poslanici padovanskoga gospodara Carrare, da posreduju oko izmirenja[3], a bijahu prisutni i papinski legati, naime biskup pattijski i prijašnji već legat, biskup Bonjohannes od Ferma[4].

Kad su se dogovaranja započela[5], zatraže kraljevi poslanici mlet. punomoćnike, neka sad dadu odgovor na kraljeve zahtjeve, koje je on njima stavio, dok su bili kod njega u Ugarskoj, jer su do sad mogli dobiti naputaka od svoje vlade. No mlet. punomoćnici ne htjedoše se odazvati tomu pozivu, nego zahtijevahu, neka kraljevi poslanici navedu, pod kojim su uvjetima oni voljni sklopiti s njima mir, a oni će im onda na to odgovoriti. Na to izjaviše

[1] Prva dva poslanika spominju se kod *Ljubića* V. 329., samo se tu ne kaže ime nitranskoga biskupa. No iz isprava *Fejerovih* (o. c. IX. 2. str. 574., 576., 578 i t. d.) vidi se, da se on zvao Stjepan, a bio je monah, jer se kaže: „Fratre Stephano Nitriense". Savjetnik pak poslanika, *Grgur*, spominje se kod *Ljubića* III. 367. — 7. ožujka već se u vijeću spominje, da su kraljevi poslanici u Mlecima *(Ljubić* V. 311.).

[2] *Ljubić* V. 311. i 313.

[3] *Ljubić* V. 312.

[4] *Ljubić* III. 365. i 366. Tu se doista prvi zove episcopus Paretensis, ali to je sigurno pogrješka mjesto Pactensis, jer je ovaj bio papin legat, kako nam je poznato.

[5] O ovim pregovorima imademo opširno izvješće (kod *Ljubića* III. 361—8. — i Acta extera II. 490—501.), na kojem je gornje naše pripovijedanje osnovano. Kako je ono na početku krnje, ne navodi mu se godina postanka. Ljubić razlaže u bilješki, da mora ići u g. 1356—7., a na čelu isprave navodi g. 1357., premda ne obrazlaže, zašto uzimlje tu godinu. Međutim je ta godina doista opravdana t. j. u toj ispravi navode se događaji, koji su se zbivali u g. 1357. To se vidi otud, što se u njoj na jednom mjestu *(Ljubić* III. 367.) veli, da su Mlečani bili u velikoj stisci, „quia finis treuguarum instabat", a primirje je istjecalo 8. travnja 1357., kako smo već spomenuli.

Digitized by Google

kraljevi poslanici, da oni traže, da Mlečani predadu kralju čitavu Dalmaciju, koju oni nepravedno posjeduju. Mlečani odbiše naprosto taj zahtjev, ali izjaviše pripravnost, da s njima ugovaraju, ako su voljni predložiti one uvjete, o kojima se raspravljalo u Ugarskoj, i da će nastojati, da po mogućnosti zadovolje kraljeve želje[1]. Kraljevi su poslanici isprva oklijevali da na to pristanu, jer su po svemu morali suditi, da Mlečani nijesu voljni kralju više pružiti, nego li su mu pružali u Ugarskoj, pa zato su rekli, da bi kralj bio već u Ugarskoj sklopio mir, kad bi bio zadovoljan s onim, što su mu oni u Ugarskoj pružali, te mu ne bi trebalo šiljati poslanika u Mletke, ali da on traži više; no napokon ipak popuste, te izjave, da kralj traži, da mu Mlečani ustupe ovih šest dalmatinskih gradova: *Zadar*, *Nin*, *Skradin*, *Šibenik*, *Trogir* i *Spljet* i osim toga da ispune i sve ono drugo, što su još kralju u Ugarskoj nudali. No Mlečani im odgovore, da *Zadra* i *Nina* ne će nikako ustupiti kralju, nego su mu voljni za njihov odstup plaćati neku godišnju odštetu, kako su mu to već i u Ugarskoj nudili, a druge one gradove da će mu predati, ako pristane na mir. Kraljevi poslanici nijesu bili zadovoljni s tom ponudom pa su tražili od Mlečana, da stave kralju povoljnije ponude. Ovi opet pozivahu kraljeve poslanike, da oni nešto popuste i da formuliraju svoje konačne zahtjeve. Pošto su se tako nekoliko dana bezuspješno prepirali, popuste opet kraljevi poslanici te izjave Mlečanima, da su voljni s njima sklopiti mir pod ovih 7 uvjeta: 1. Mlečani će ustupiti kralju ove dalm. gradove: *Spljet, Trogir*, *Šibenik*, *Skradin* i *Nin*. 2. Za *Zadar* i ostali dio kraljevine Dalmacije, koji će ostati u posjedu Mlečana, izjavit će ovi, da ih oni drže u ime ugarsko-hrvatskoga kralja, kojemu će u znak te ovisnosti davati neku godišnju počast ili novčanu odštetu; Zadar imade dobiti sve svoje

[1] Ovako su izjavili poslanici na osnovi zaključka mlet. vijeća od 13. ožujka *(Ljubić* V. 312—3.). Budući da su kraljevi poslanici naumili po svom glasniku zapitati Carraru za mnijenje o uvjetima pregovora, naloži vijeće (istoga dana) svomu bilježniku u Padovi, da zamoli Carraru, neka bi on poradio u prilog Mlečanima, ako bi ga kralj. poslanici upitali za savjet. Podjedno mlet. vijeće zamoli za savjet o kraljevim tražbinama i biskupa Petra i poslanike padovanske. Napokon ono dozvoli svojim punomoćnicima, da mogu (mjesto Dalmacije) ponuditi kralj. poslanicima druga mlet. zemljišta, naročito u Trevisanskoj marki *(Ljubić* l. c.). — 17. ožujka bila su bačena u tamnicu dva člana ratnoga vijeća (Angelo Bragadino i Luka Justo), jer su odali tajne vijeća na štetu države *(Ljubić* V. 313.).

Digitized by Google

prijašnje posjede i imade se u opće povratiti u ono stanje, u kojem je bio prije rata; naročito kula, koja je u njemu sagrađena, imade se porušiti. 3. Oni Zadrani, koji su za ovoga rata pristali uz kralja, moći će se slobodno vratiti u grad, te će im se oprostiti sve krivice i vratiti njihova dobra, a građani će zadarski u opće dobiti opet sva ona prava i slobode, koje su uglavljene bile među njima i Mlečanima za bana Mladena. 4. Mlečani će dati kralju na svoj trošak dvije galije bez momčadi na godinu dana, kad povede rat na Srbe. 5. Oni će kralju platiti 100.000 dukata kao ratnu odštetu. 6. Oni će mu na svoj trošak dati 10 galija na godinu dana, kad kralj povede križarsku vojnu u svetu zemlju. Napokon 7. imadu se svi pristaše i saveznici kraljevi uključiti u mir. Ako oni prihvate ove uvjete, onda će kralj vratiti Mlečanima sve ono, što im je oteo u *Trevisanskom* i *Cenedskom* kraju te će sve njihove prijatelje smatrati prijateljima, a sve neprijatelje neprijateljima izuzevši jedino papu i svetu crkvu.

Mlečani odgovoriše na ove zahtjeve ovako: O 1. i 2. točki izjaviše oni opet, da Nina ne će kralju predati, nego će mu samo platiti radi njega neku godišnju odštetu, kao što i radi Zadra i ostale Dalmacije za prava, koja tobože kralj imade na te prijedjele, ali koja dužd ne priznaje, ne vrijeđajući pri tom prava, koja dužd imade na njih. A o Zadru reku oni, da nije moguće, da se on postavi opet u prijašnje stanje, jer n. pr. ono, što je rat uništio, to da samo Bog može opet obnoviti, a i kulu da nijesu voljni porušiti, jer bi to tobože bilo samo na uštrb grada. O 3. točki odgovore oni, da će dozvoliti svim Zadranima, da se vrate u grad i tamo borave, da će im oprostiti sve krivice njihove i vratiti im njihova dobra, ako polože zakletvu vjernosti duždu i ustraju u toj vjernosti, a podijelit će im se različna prava i povlastice, koje se nabrajaju u posebnom spisu. Na 4. zahtjev izjave Mlečani, da će mu oni dati jednu lađu s veslima i drugim spravama, a i novaca za oboružanje njezino, ali samo ako kralj povede *križarsku* vojnu na srpskoga kralja, i to na šest mjeseci, a ne na godinu dana. Što se tiče 5. točke, bili su mu voljni platiti samo 40.000 dukata ratne odštete u stanovitom roku, a o 6. izjave, da će kralju dati 10 galija za put u svetu zemlju, ali samo ako odredi *opću križarsku* vojnu, ako kralj Ludovik lično pođe na vojnu i ako papa pronađe način, da se njima odštete troškovi za te galije i njihovo oboružanje. Konačno prihvate 7. točku, naime da će uključiti u mir sve pristaše i saveznike kraljeve.

Digitized by Google

Kraljevi poslanici ne bijahu zadovoljni s tim odgovorom Mlečana, pa su za to zahtijevali od njih, da kralju više ponude. A oni opet reku kraljevim poslanicima, da oni umanje svoje zahtjeve, po prilici na onu mjeru, kakova je bila istaknuta za rasprava u Ugarskoj, jer oni ovako teške uvjete nikako ne će prihvatiti. Kraljevi im poslanici odgovore, da se kralj ne može zadovoljiti s onim uvjetima, koje su mu Mlečani nuđali u Ugarskoj, nego traži povoljnije uvjete; konačno umanjiše oni ipak svoje zahtjeve u toliko, da su bili voljni ostaviti Mlečanima i *Nin* za neku godišnju odštetu, ali ostale uvjete da moraju po kraljevoj želji prihvatiti.

Sad se stalo raspravljati o tim pravima Zadrana. Njihovi su poslanici također bili prisutni kod tih ugovaranja o miru, pa su donijeli sa sobom i prijepis onih svojih prava, koja su za Mladena uglavljena bila među Zadranima i Mlečanima. Pošto ih zad. poslanici pročitaju, izjave Mlečani, da ih oni ne mogu prihvatiti. Sad nastane natezanje među zadarskim poslanicima i Mlečanima, te su i jedni i drugi stali popuštati, dok se nisu složili u svim točkama osim ove četiri, koje su Zadrani zahtijevali, i to 1. da se gradski kastel poruši, 2. da se čuvanje grada prepusti njima samima, t. j. da u gradu ne bude mlet. posade, 3. da im se vrati otok Pag i 4. da im ne nameću nikakove troškove poradi čuvanja grada, kako je to bilo prije ovoga rata. Mlečani međutim ne htjedoše pristati na te zahtjeve Zadrana i tražiše od njih, da promijene svoje zahtjeve. Zadrani ponude na to Mlečanima, da će im dati za njihovu sigurnost 15 svojih plemića, koji će kao taoci boraviti u Mlecima poradi toga, što će se porušiti kastel i što će čuvanje grada biti prepušteno Zadranima. No Mlečanima nije ni to bilo dovoljno, a na to Zadrani na posljetku popustiše u svojim zahtjevima u toliko, da su privoljeli, da se kastel ne poruši, ali zahtijevahu, da Mlečani prihvate ostale njihove zahtjeve; no ovi ne htjedoše se nikako odreći prava, da drže u Zadru posadu, i ne htjedoše dati Zadranima Paga, pa tako se ti pregovori razbiju. Sad su kraljevi poslanici zahtijevali, da se za sada ne dira u prijeporne točke poradi Zadra, pa da se oni i Mlečani pogode oko onih glavnih kraljevih uvjeta; pa ako to uspije, lako će se moći sporazumjeti o zadarskim zahtjevima. Ali se Mlečani ne htjedoše upuštati u raspravu o kraljevim zahtjevima, dok se s njima i Zadranima ne pogode o ovim prijepornim točkama poradi Zadra, pa tako se prekine dalje ugovaranje.

Digitized by Google

Kraljevi poslanici odu na to iz Mletaka u Padovu, gdje su bili ostavili svoje konje, otkud su se imali vratiti kući u Ugarsku. S njima dođe u Padovu i pattijski biskup. Kad dozna padovanski gospodar Carrara, da su se kraljevi poslanici vratili iz Mletaka ne svršivši svoje zadaće, bude mu žao, što nije došlo do mira, pa zato ih nagovori, da su ostali nekoliko dana u Padovi, a on međutim s njihovom privolom posla svoga vikara i još nekoliko lica u Mletke, da zamole vijeće, da ono njemu priopći one točke, poradi kojih se nije moglo složiti s kralj. poslanicima, pa će onda pokušati on zajedno s papinskim poslanicima kod kraljevih poslanika, da se razmirice izravnaju te dođe do žuđenoga mira. Padovanske poslanike pratio je i pattijski biskup. Kad ovi izjave mlet. vijeću želju padovanskoga gospodara, ne htjedne im ovo ni usmeno ni pismeno navesti one točke, u kojima se nije mogao postići sporazumak, nego im izjavi (28. ožujka 1357.), da će ono samo poslati njihovu gospodaru svoje poslanike, koji će mu dati nužne ubavijesti[1]. I doista dođu u Padovu mlet. državni kancelar i dva državna bilježnika te ovi gospodaru ispripovijedaju cio tečaj pregovora i ujedno mu izjave, da nemaju ovlasti, da ugovaraju bilo s kime o prijepornim točkama. To nije bilo milo padov. gospodaru, jer je opazio, da su kraljevi poslanici jako skloni miru i da im je žao, da se radi zadarskih prijepora nije moglo doći do sporazumka o glavnim kraljevim zahtjevima. Oni izjave, da bi lako moglo doći do mira, kad bi se sporazumjeli u glavnim točkama, osobito poradi Dalmacije, t. j. koji dio da dobije kralj, a koji dio i pod kojim uvjetima da ostane Mlečanima; u tom bi slučaju oni produljili primirje na mjesec dana, te dok bi jedan od njih ostao u Padovi, uputio bi se drugi kralju, da zatraži naputak i dozvolu, da se oni mogu sporazumjeti i o uzgrednim uvjetima. I zad. poslanicima, koji su također došli u Padovu, bilo je sad žao, da radi njihovih zahtjeva nije došlo do sporazumka u glavnim pitanjima pa zato su predlagali, neka se pokuša raspravljati o tim glavnim uvjetima bez obzira na njihove zahtjeve. I doista dozva Carrara i kraljeve poslanike i oba papinska legata (koji su valjada također došli iz Mletaka) te poče u prisuću mlet. kancelara pretresati pojedine točke, o kojima se raspravljalo u Mlecima. No ne dospješe dalje

[1] Osim onoga glavnoga izvora, po kojem ovo pripovijedamo, spominje nam se posredovanje Carrare i u zaključku vijeća od 28. ožujka 1357. *(Ljubić* V. 313—4.).

Digitized by Google

od prve točke, jer je kancelar ostao na tom, da on nema ovlasti, da vodi kakve pregovore. Tako se morade prekinuti svako dogovaranje. Kralj. poslanici otputiše se (31. ožujka)[1] u tabor kraljev pred Treviso, a s njima je išao i fermanski biskup, dok su se mlet. kancelar i biskup pattijski povratili u Mletke; ovaj drugi najmi namah lađu, kojom će se uputiti u Carigrad, da tamo izvrši poslove svoje legacije.

Putem nagovori fermanski biskup kraljeve poslanike, te su mu napisali (na komad papira) zadnje svoje zahtjeve, koje traže od Mlečana, jer da on želi još jednom pokušati, da posreduje oko izmirenja. To do sada kralj. poslanici nisu htjeli nikada ni u Ugarskoj ni u Mlecima učiniti, a radi većega jamstva potpisa taj spis glavniji od oba poslanika (to bijaše nitranski biskup). Oni dakle izjaviše biskupu, da su voljni s Mlečanima sklopiti mir, ako oni prihvate ove njihove zadnje uvjete; ako li pak prihvate samo glavne uvjete, onda da će produljiti primirje na mjesec, a dotle da će jedan od njih otići kralju, da ga skloni, da se i u sporednim pitanjima nagodi s Mlečanima te po tom sklopi trajan mir.

S tom ispravom uputi se fermanski biskup najprije u Padovu. No skoro dođe za njim Grgur, kanonik-čuvar velikovaradinski i doktor prava, koji je kraljevim poslanicima bio pridijeljen kao savjetnik, te mu izjavi, da je poslan od poslanika, da pregleda i ispravi onaj spis, jer je on na putu i u brzini sastavljen bio. On to učini i predade ga biskupu s porukom, da će kralj. poslanici dva dana čekati u kralj. taboru na odgovor Mlečana. U ovom su se spisu ponavljali oni glavni zahtjevi kralj. poslanika, samo se odustalo od zahtjeva, da Mlečani dadu kralju 10 galija za križarsku vojnu u svetu zemlju, i još se naročito navodilo, što imadu kralju svake godine davati za priznanje prava njegovih na Zadar, Nin i drugu Dalmaciju, koju Mlečani posjeduju, t. j. 2 konja pokrivena skerletom, dva sokola i igračke vrijedne 1000 dukata. Što se tiče Zadra, zahtijevalo se i u ovom spisu, da se prognanici vrate, da se kastel poruši i grad da čuvaju sami Zadrani, a oni će Mlečanima dati 15 talaca. Osim toga se potanje navode prava gradskoga kneza, koga će imenovati mlet. vijeće na dvije godine, prava zadarskih sudaca i vijeća, vojna i druge dužnosti i prava Zadrana[2].

---

[1] Ovako veli *Caroldo* kod Lucija „Mem. di Trag.“ str. 254.

[2] Ovaj spis, ispravljen Grgurom, priopćen je kod *Ljubića* V. 329 do 333. Ovaj ga doista meće u siječanj—veljaču 1358., ali se sravnji-

Digitized by Google

Biskup uputi se na to iz Padove u Mletke zajedno s vikarom padovanskoga gospodara, a u Mlecima pridruži im se i pattijski biskup, koji još nije bio otplovio u Carigrad, te ova trojica odu k duždu, koji je baš tada predsjedao vijeću pedesetorice, što je imalo odlučivati o ratnim poslovima[1]. Dužd dade pročitati onaj spis kralj. poslanika, da vijeće sazna zadnje zahtjeve njihove, a za tim stade vijećati s vijećem o tom, što da se na to odgovori. Iza kratkoga dogovaranja izjavi dužd biskupima i padovanskom vikaru, da su Mlečani uvijek željeli, pa i sad još žele mir, pa zato ako kralj. poslanici hoće s njima raspravljati o onim uvjetima, o kojima se raspravljalo ovdje u Mlecima, da će on i njegovo vijeće to rado učiniti.

Kako vidimo, odgovor je bio općenit, koji je upravo osujećivao svako dalje pregovaranje. Naš izvor veli nam, da su Mlečani to baš i htjeli. Oni su naime bili uvjereni, da kraljevi poslanici nisu došli u Mletke s ozbiljnom nakanom, da doista dođe do mira, nego im je bilo samo do toga, da doznadu namjere mletačke. Tako su oni sudili po načinu, kojim su kralj. poslanici vodili pregovore. Koliko su se god puta oni sastali s Mlečanima, uvijek su od njih tražili ono, za što su znali, da im oni ne će dozvoliti, i što su im oni uvijek odbili (t. j. cijelu Dalmaciju), pa i ako su kasnije prešli na raspravu pojedinih članaka i uvjeta, kod kojih je obično nastalo nesuglasje i dogovaranje se razbilo, nisu onda oni, kad je došlo do novih pregovaranja, nastavili pregovaranje o onim točkama, u kojima su se razišli, nego su opet počeli isticati od početka one svoje glavne zahtjeve (t. j. odstup cijele Dalmacije), kao da se nikad nisu vidjeli. Tako su mislili Mlečani i sada, te su govorili: Ako mi i odgovorimo točku po točku na ove zahtjeve kralj. poslanika, što su istaknuti u ovom spisu, oni ipak ne će s nama sklopiti mir, pa zato su dali onaj samo općeniti odgovor, iza kojega je moralo prestati svako pregovaranje. Naš izvor dodaje na to, da su Mlečani poslije požalili, što se nisu upustili u potanju raspravu pojedinih točaka mira, jer da su se tada sporazumjeli s kraljem

---

vanjem njegova sadržaja sa sadržajem onoga spisa od g. 1357., na kojem je osnovano naše gornje pripovijedanje, odmah razabira, da ide u početak travnja g. 1357.

[1] Naš izvor *(Ljubić* III. 367.) veli doduše, da je dužd bio u vijeću „forte numero quadraginta deputatorum ad providendum supra guerra", no već ova riječ *forte* dokazuje nam, da nije točno ubavješten, jer se vijeće sastojalo od 50 članova, kako smo prije spomenuli.

Digitized by Google

samo u glavnim zahtjevima, sigurno bi mogli postići trajan mir. Mi ćemo dodati još i to, da uvjeti mira i nisu bili tako nepovoljni za Mlečane, jer bi im bili ostali Zadar i Nin i svi dalmatinski otoci što su sve kasnije (mirom zadarskim) morali predati kralju.

Kad je ovaj mlet. odgovor javljen kralj. poslanicima, koji su se nalazili u Coneglianu, pišu oni (5. travnja) fermanskom biskupu, da po svom iskustvu, što su ga stekli u Mlecima, nisu ni očekivali drugačijeg odgovora od Mlečana, jer da cijelo njihovo vladanje za ovih pregovora nije bilo drugo do zavlačenje i zavaravanje njih obojice (poslanika), te se iza toga žurno povratiše kući.

Nije dugo potrajalo, i pregovori se opet ponove. Već u lipnju 1357. nalazimo opet kraljeve poslanike u Mlecima, da ugovaraju o miru. Mletačko veliko vijeće zaključi (13. lipnja), da se imade izabrati odbor od 50 lica, koja ne smiju pripadati senatu i koji će imati pravo, da zajedno sa senatom i članovima odbora za trevisanske, istarske i hrvatske poslove (njih desetorica) vijećaju o odgovoru, koji se ima dati kraljevim poslanicima na njihove zahtjeve. Odbor ima potrajati osam dana, a po potrebi i duže, t. j. dok se ne stvori zaključak o odgovoru, koji će se dati kraljevim poslanicima[1]. Kakvi su to bili zahtjevi i jesu li bili manji nego li prije, ne kažu nam izvori. Vjerojatno je, da je kralj još nešto popustio od svojih zahtjeva, samo da dođe do mira, jer ne bi imalo smisla obnavljati pregovore, ako bi ostao kod svojih prijašnjih zahtjeva. Ali sigurno nije ni sad toliko popustio, koliko su Mlečani željeli, jer se rat i opet nastavio, te po tom moramo suditi, da je i ovo ugovaranje bilo bezuspješno.

3. Rat se nastavlja. — Kraljeve čete ponovno ratuju sretno i u Trevisanskoj marki i u Dalmaciji. — Spljet i Trogir predaju se u kraljevu vlast. — U Padovi vode se bezuspješno pregovori o miru. — Zavjera u Mlecima, potaknuta palatinom, otkrivena i ugušena. — Šibenik se predaje kralju, a i Zadar dolazi u njegove ruke s pomoću opata sv. Krševana. — Neredi u Trogiru. — Nin i Brač predaju se u kraljevu vlast. — Poraz Mlečana kod Nervese. — Novo uspješno ugovaranje mira u Zadru. — Mlečani predaju Ludoviku I. Dalmaciju, a on njima Trevisansku marku.

Čim je isteklo primirje, otvori se opet rat na svim bojištima[2]. Do sada je kralj najveću vojsku poslao bio u Trevisansku marku,

[1] *Ljubić* III. 344—5.

[2] I za primirja događala su se neprijateljstva i povrede primirja. Tako je Carrara dva puta kao obranički sudac rješavao te povrede,

Digitized by Google

da tamo satre glavnu moć Mlečana i uništi njihovu kopnenu trgovinu. Pošto mu je to dosadanjim ratovanjem prilično za rukom pošlo, odluči sada poslije primirja s većom silom udariti na Dalmaciju, da i ovdje satre mlet. moć i tim postigne svoju svrhu, t. j. da osvoji Dalmaciju ili prisili Mlečane, da mu je ustupe. Dosadanje njegovo vojevanje u Dalmaciji nije mu bilo uspjelo, jer su Mlečani ovu zemlju dobro oskrbili bili četama i hranom poradi toga, što su očekivali, da će kraljeva glavna sila amo provaliti, pošto je kralj baš išao za osvojenjem te zemlje; uz to su Mlečani mogli svoje dalm. gradove zaštićivati svojim jakim brodovljem i slati im neprestano pomoći. Zato im kraljeva vojska nije do sada mogla ništa nauditi, osobito što joj je nedostajalo i hrane, tako da se morala vratiti kući ne postignuvši nikakva uspjeha[1]. No sada su bile za kralja povoljnije okolnosti poradi toga, što su Mlečani za primirja poslali mnogo četa iz Dalmacije u Trevisansku marku, da je bolje zaštite i osiguraju, jer su opet očekivali, da će glavna sila amo navaliti. Tim su pak oslabili Dalmaciju te olakšali posao kralju Ludoviku, koji se naumio okoristiti ovom situacijom u Dalmaciji[2]. On otpremi dakle hrv. bana *Ivana Ćuza* s jakom vojskom u *Dalmaciju*, koja stade opet jurišati i podsjedati tamošnje mlet. gradove, a naročito Zadar; drugu posla u *Istru*, a s trećom provali sam palatin Nikola Kont u *Trevisansku marku*. Na obranu svojih zemalja otpremiše Mlečani *Lorenza Celsija* u Istru sa znatnim brojem pješaka i konjanika, a *Nikolu Giustinianija* u Dalmaciju s nešto malo vojske. Glavna je pak njihova sila pod zapovijedi *Marka Giustinianija* bila u Trevisanskoj marki[3].

---

jednom 30. prosinca 1356. *(Ljubić* V. 309—310.), a drugi put 16. ožujka 1357. *(Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* XIII. 246.). Također su Mlečani kaznili nekoje svoje podanike, koji su im se bili iznevjerili i pakostili im *(Verci* XIII. docum. 1564. str. 64—68.). — Napokon su kraljevi ljudi stupili u dogovor s nekim mlet. plaćenicima u Trevisu, ali se to doznalo, pa je zato dužd strogo naložio upraviteljima grada, da pomnjivo paze na plaćenike i brinu se za sigurnost grada *(Verci* XIII docum. 1561. str. 62.).

[1] *Navagiero* o. c. kod *Muratorija* XXIII. str. 1043.

[2] *Verdizotti* o. c. str. 272—3. — *Bonfinius* o. c. str. 351. — *Justinianus* o. c. str. 88 — *Doglioni* o. c. str. 232.

[3] *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1044. On veli, da je prvu vojsku (u Dalmaciji) vodio lično kralj, no nije tako, jer ćemo vidjeti, da je kralj istom kasnije došao u Dalmaciju, dok je vojsku vodio hrv. ban. I *Caroldo* (kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 264.) veli, da je Celsi bio imenovan glavnim zapovjednikom u Istri. — *Verdizotti* l. c.

Digitized by Google

Kraljeve čete nisu ni sad bile u početku sretne u Dalmaciji; više su uspjeha imale čete poslane u Trevisansku marku. Palatin stiže amo pod Conegliano u lipnju 1357., i stade odovud udarati na Treviso tako, da se biskup i njegov kaptol nisu smatrali sigurni u gradu, nego oni pobjegoše u Mletke, gdje je i umro (u srpnju) sam biskup Azzo de' Maggi. A i većina građana ostavi grad, dok su plemstvo istjerali Mlečani, jer je ono prianjalo uz kralja[1]. Čim je Carrara doznao, da je palatin stigao na bojište, posla mu odmah u susret svečano poslanstvo, da ga pozdravi, a on ga primi lijepo i poruči po njemu Carrari, da mu u ime kraljevo nuđa pomoći protiv svakoga neprijatelja. Carrara pak posla na to njemu u pomoć četa i hrane[2]. Od Trevisa zaputi palatin pod grad *Seravallo*, da ga osvoji. On opasa grad tako tijesno, da je vojsci u kastelu skoro nestalo hrane, i ona ga predade (17. srpnja) ugovorom neprijatelju. No grad se ne htjede predati, dok nije građanima stigla iz Mletaka dozvola, da se s obzirom na njihovu skrajnju nuždu smiju predati[3]. Isto tako osvoji palatin i grad *Musestre*[4].

Dobivši ove gradove ode palatin (20. srpnja) na *Castelfranco*, koji stade udarati strojevima i poduzimati na nj mnogo juriša. Ali grad je imao jake zidine, duboke jame i znatnu hrabru posadu, pa zato izjaloviše se svi pokusi kraljeve vojske, da zauzme grad, premda ga je ona podsjedala dva mjeseca (sve do 21. rujna)[5]. I

[1] *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 951. — *Memorie di beato Enrico* P. I. p. 70 kod *Vercija* XIII. 247. bilj. 2.

[2] *Historia Cortusiorum* l. c. I *Doglioni* l. c. i *Laur. de Monacis* o. c. str. 112. vele, da je Carrara dao palatinu pomoći za podsadu Conegliana.

[3] *Caresinus* kod *Muratorija* XII. 426. — *Historia Cortusiorum* l. c. veli, da se Seravallo predao u lipnju, ali u bilješki 18. veli sam Muratori, da svi ostali rukopisi vele: u srpnju, a to će biti istinitije, jer *Navagiero* (kod *Muratorija* XXIII. 1044.) veli, da se to sbilo 17. srpnja. Predaju Seravalla spominju još *Sanuto* (kod *Muratorija* XXII. 642.), *Justinianus* (c. c. str. 88.), *Doglioni* (l. c.), *Sabellicus* (o. c. str. 1256.), *Marcellus* (o. c. str. 78.), *Verdizotti* (o. c. str. 273.), *Anonimo Foscariniano* kod *Vercija* (o. c. XIII. str. 249. bilj. 2.) i *Laur. de Monacis* (o. c. str. 111.).

[4] *Laur. de Monacis* l. c.

[5] *Historia Cortusiorum* l. c. I ovdje se u tekstu veli, da je palatin došao pod Castelfranco 20. lipnja, dok se u bilješci 19. veli, da svi ostali rukopisi vele 20. srpnja. — *Kikulew-Thurocz* „Chronica Hung." etc. I. str. 205. — *Bonfinius* o. c. str. 351. — *Doglioni* l. c. —

Digitized by Google

na gradove *Oderzo*, *Noale* i *Mestre* navaljivale su kraljeve čete, ali ih ne mogoše zauzeti[1]. Gradovi su se ovi zato tako hrabro branili, jer je mlet. vlada poručila bila (13. srpnja 1357.) zapovjednicima i braniteljima njihovim, da ne smiju s neprijateljima ugovarati o predaji ili primati njihove poslanike, nego se moraju braniti do zadnje kapi krvi, ako ne će da izgube glave[2]. Uza sve to su se ipak neki gradovi predali kralju. Tako je grof *Girardo di Camino*, zapovjednik grada *Motte* i tamošnjih mletačkih četa, otpremio iz grada te čete i predao grad u kraljevu vlast, a to isto učini i grad *Valdemarino*[3]. Uz to su se kraljeve čete zalijetale sve do mletačkih laguna i tu hvatale lađe i ljude na njima, koji su se vozili u Mletke ili iz Mletaka, tako da su Mlečani morali zatvoriti pristup gradu opasavši ga stupovima (palisadama)[4].

Zapovjedništvo nad kraljevom vojskom preuzeo je sad opet onaj *Toma Moslavački*, pošto se je palatin iza podsade Castelfranca vratio kući. Poslije ga zamijeni neki vitez *Benedikt Hem*, koji je u mnogim okršajima svladao Mlečane. Konačno je opet došao za zapovjednika četa *Toma Moslavački*, koji je hrabro branio gradove i zemljišta, što su ih kraljeve čete ovdje osvojile bile, dok nije najposlije sklopljen bio mir[5].

Dok su tako kraljeve čete dosta sretno ratovale u Trevisanskoj marki, nastupi skoro i u Dalmaciji povoljan preokret za kraljevu vojsku. Tamo je ban Ćuz sve više pritiskivao tamošnje mletačke gradove, pače se stao dogovarati s nekim zadarskim žiteljima, da se podignu na korist kralja Ludovika, ali su Mlečani ušli (17. lipnja) u trag tomu dogovaranju. Skoro za tim (26. lipnja) stigoše im vijesti, da su velike kraljeve čete došle u Istru i Hrvatsku, pa zato naložiše zapovjedniku brodovlja u jadranskom moru, da imade odmah poslati za pojačanje dvije kandijske galije Bertuzziju Civranu, glavnom zapovjedniku brodovlja u istarskim stranama. Podjedno dadoše dozvolu zapovjedniku dalm. domobranstva, da može na svoju ruku sklopiti primirje s neprijateljem, koje bi vrijedilo za

Laur. de Monacis o. c. str. 112. — Palatin se je također dogovarao s nekim *Guerom* iz Castelfranca i njegovim sinom poradi izdaje grada, ali zavjera nije uspjela (*Ljubić* o. c. IV. 24.).

[1] *Cronica Dolfina* (rukopisna) str. 184. kod *Vercija* XIII. 250. bilj. 2.

[2] *Verci* o. c. XIII. docum. 1565. str. 69.

[3] *Navagiero* l. c.

[4] *Historia Cortusiorum* l. c.

[5] *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* I. 306.

Digitized by Google

čitavu Dalmaciju[1]. Zašto su Mlečani podijelili ovu dozvolu domobr. zapovjedniku, da sklopi primirje, koje bi vrijedilo samo za Dalmaciju, tumači nam *Lucius* (l. c.) ovako. Za petomjesečnoga primirja odlahnulo je ponešto mlet. gradovima u Dalmaciji, jer su prestale navale kralj. vojske na njihove kotare, građani su se mogli opet baviti trgovinom i obrađivati svoja polja, koja su ležala izvan zidina njihovih gradova. Kako se u to doba ozbiljno ugovaralo o miru, mogli su se građani tih gradova nadati, da će doći do mira, pa da će oni moći pobrati plodove svojih obrađenih polja. No kad su se dogovaranja razbila i neprijateljstva i navale na gradove opet započele, vidjeli su građani, da su uzalud uložili svoj trud i muku, te ne će uživati ploda svoga rada[2]. Zato nije čudo, da je bilo u gradovima nezadovoljstva, pače da se u Zadru stala snovati urota protiv mlet. vladanja. To je onda sklonilo mlet. vladu, da je dozvolila domobranskom zapovjedniku, da pokuša sklopiti novo primirje, koje bi vrijedilo bar za Dalmaciju, pa da se tim umire njihovi dalm. gradovi.

Međutim badava je bila ta dozvola, jer do primirja nije došlo u Dalmaciji. Nasuprot su kraljeve čete sve žešće i žešće udarale na mlet. dalm. gradove i sve im više pakostile[3]. To dovede gradove do zdvojnosti, i zato oni odlučiše dokrajčiti te svoje nevolje time, da se otmu nemoćnoj vlasti mletačkoj, koja ih ne može zaštititi od kraljeve vojske, i da se predadu kralju Ludoviku I. K tomu su ovi gradovi doznali, da su Mlečani i onako za onih pregovora mira bili pripravni, da većinu njih žrtvuju i predadu kralju, ako on pristane na mir, pa su mislili, da će se radije sami predati kralju u ruke, jer će im on u tom slučaju potvrditi sva njihova prava i slobode, nego li ako ih Mlečani izruče kralju na milost i

[1] *Caroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 250.

[2] I neki spljetski izvor veli: „Spalatenses videntes se omni die aggressos et damnificatos per dominium suum naturale, et dominio, quo se submiserant, videlicet dominio Venetorum pactis et conventionibus semper honorem regni Hungarie coronae salvo, non posse se prevalere damnificationi quotidiane in campo, non posse habere aliquid securum laborerium, nec laborerii fruges recipere; a Venetis nulla erat deffensio ac concessio pecuniarum, nullumque iuvamen cogitaverunt de suo statu bono et posse reverti ad dominium suum naturale modo, quo possent condecentius et sine aliquo discrimine et damno" etc. (*Lucius* „Memor. di Trag." str. 251. — Acta extera II. 487—8.).

[3] *Caroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 250. veli: „continuando li Ongari far quelli maggiori damni alle terre di Schiavonia stringendoli con ogni possibil diligenza" itd.

Digitized by Google

nemilost[1]. U Zadru doista nije uspio takav pokušaj, da se predadu kralju, jer je urota bila otkrivena, kako smo već spomenuli, te su od tada Mlečani još bolje pazili na grad, u kojem je i onako bila jaka posada. Nin je opet bio odveć blizu Zadru, te se i on za sad još nije usudio pobuniti. Skradin i Šibenik pak bili su središta mlet. sile, jer je u Skradinu bilo sijelo dalm. domobranstva i njegova zapovjednika, a zaliv na ušću Krke (od Šibenika do Skradina) bio je zgodno pristanište za brodovlje, pa se je i mlet. brodovlje tu najviše zadržavalo. Radi toga nisu se ni ovi gradovi još sada usudili da se pobune[2]. No zato učiniše to gradovi *Spljet* i *Trogir*, koji su bili dalje od glavne sile mletačke, pa su mogli laglje dići bunu. A oni su k tomu više trpjeli od kraljevih četa od onda, otkad je Klis došao bio u kraljeve ruke. Spljećani i Trogirani dakle zasnovaše prvi potajno zavjeru, da će se u isti dan pobuniti protiv Mlečana, i odstranivši mlet. činovnike i vojnike iz svojih gradova predati se u vlast ugarsko-hrvatskoga kralja.

Taj se prevrat dogodio u Spljetu u subotu dne 8. srpnja 1357. Još prije nego li je svanulo, sakupiše se potajno oružani građani u crkvi sv. Dujma i postaviše straže po ulicama, da pohvataju svakoga mlet. plaćenika, koji bi možda onuda prošao, pa da tako ne uzmogne prije vremena doznati za pobunu tadanji spljetski knez Ivan Quirino. Iza toga uputiše se oni na trg sv. Lovre, od kuda otpremiše jednu četu pekarskim vratima (ad portam Pistore), da pohvata onu satniju mlet. plaćenika, koja je tamo kraj tih vrata stanovala, a drugu četu u gradski predio Ruga, da tamo zarobi drugu satniju, koja je ondje bila smještena. Ove čete izvršiše dobro svoje naloge, jer obadvije pohvataše one mlet. plaćenike bez ikakvoga krvoprolića, te ih pozatvaraše u crkvama sv. Matije i sv. Tome. Sad se uputi građanstvo pod vodstvom Mihe Madija pred gradsku vjećnicu, gdje je knez stanovao, da tamo zaište gradske ključe. Kad je knez čuo žamor na trgu pred stanom, dođe k prozoru i prepoznavši glas Madijev zapita, što se to zbiva, i kakva se to čeljad sakupila. Madij mu odgovori, da je to spljetsko građanstvo, koje je došlo k njemu po gradske ključe, jer će se predati kralju Ludoviku. Knez doznavši, da su svi njegovi plaćenici pohvatani, uvidi, da je svaki otpor uzaludan, pa zato se namah obuče u svoje ratno odijelo i došavši pred Madija, baci preda nj svoj goli mač i predade mu gradske ključe moleći podjedno za

[1] *Villani* o. c. kod *Muratorija* XIV. 453—4.

[2] *Lucius* „Memor. di Trag." str. 249. i 254—255.

Digitized by Google

milost. No Madij mu odgovori, da se ne treba bojati ni za život ni za imutak ni svoj ni svoje obitelji, nego će ga časno i nepovriježena otpremiti kući, a to potvrdi i ostalo sakupljeno građanstvo. I tako prijeđe grad iz mletačkih ruku u vlast ug.-hrv. kralja.

Budući da je bilo dogovoreno, da će se oba grada, Spljet i Trogir, u isto doba pobuniti, držahu Spljećani, da se je i u Trogiru dogodila buna, pa zato poslaše odmah u Trogir jednoga čovjeka, da Trogiranima javi, kako su Spljećani sretno izveli svoj naum i da se podjedno uvjeri, kako je buna u Trogiru uspjela. Taj čovjek dođe još prije dana u Trogir i doznade ovdje, da se Trogirani iz kojekakvih razloga još nisu pobunili, nego čekaju idući dan (9. srpnja t. j. nedjelju), kad je njihov knez običavao otići iz grada na veliku misu u crkvu fratara malobraćana. I zbilja knez Marko Bembo iziđe toga dana oko 9 sati prije podne iz grada, a Trogirani odmah za njim zatvoriše vrata u namjeri, da ga više ne puste unutra. Kad je to Bembo čuo, uputi se sa svojom pratnjom prama Spljetu, jer nije znao, da se i on pobunio. No putem stigoše mu vijesti, da se i taj grad odmetnuo od Mlečana. On izjavi na to, da makar se i taj grad pobunio, ipak on ide radije u nj, gdje je prijašnjih godina bio knezom, te voli biti tamo mrtav nego li u Trogiru živ. Spljećani primiše ga doista lijepo, postupahu dobro s oba kneza, koji su tu proboravili nekoliko dana, dok nisu Spljećani spremili lađe, koje su njih i njihove stvari zajedno s mlet. plaćenicima odvezle u Mletke[1].

Spljetski gradski suci, rečeni Miha Madij i Franjo Kamurij, sazvaše odmah istoga dana glavnu skupštinu, da se posavjetuju, tko da sada preuzme gradsku upravu. Na prijedlog Sirikije Lukarića bi zaključeno, da se izaberu četiri konzula, koji će zajedno s ona

[1] Ovu pobunu opisuju *A. Cutheis* „Summa historiarum tabula de gestis civium Spalatinorum" kod *Schwandtnera* o. c. III. Vindobonae 1748. str. 658. i spomenuti neimenovani spljet. pisac (kojega nam se riječi navode) kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 251—2. i Acta extera II. 487—490. Oni se u svemu slažu, samo se razilaze u tom, što A. Cutheis veli, da su Spljećani na svojim lađama odvezli mlet. knezove kući, dok drugi spljet. izvor veli, da su po njih došle mlet. galije i kući ih odvele. No mi držimo, da je istini priličnije, što prvi izvor pripovijeda, jer nije vjerojatno, da bi Spljećani, koji su se od Mlečana odmetnuli, pustili bili u svoju luku mlet. galije. — *Villani* kod *Muratorija* XIV. 453—4. spominje u kratko ovu bunu, a tako i drugi mlet. kronisti. Još kaže *Lucius* o. c. str. 256., da je po nekim mlet. kronistima najviše radio o pobuni u Trogiru neki Josip Stjepanov Ciga (ili Cega).

Digitized by Google

dva gradska suca imati svu onu vlast u gradu, koju je imao grad. knez, i to tako dugo, dok skupština inače ne odredi. Po prijedlogu istoga Lukarića biše izabrani konzulima *Dujam Brisani*, *Grgur Petrov*, *Nikola Lukarić* i *Teodosije Leoni*. Još zaključi skupština, da imadu svi prisutni članovi skupštine, a isto tako i ostali građani položiti zakletvu, da će jedan drugoga pomagati (ako bi Mlečani na njih udarili radi njihove pobune); napokon zaključi skupština, da ne smije nitko tražiti ni primiti ni od jednoga kralja kakvih darova ili prava za sebe, nego samo za čitav grad[1]. Iza toga podigoše Spljećani kraljev barjak i odmah poslaše glasnike k banu Ivanu Ćuzu, da mu jave, da su se oni otresli mlet. gospodstva te se predaju u vlast kralja Ludovika. Ban dođe odmah s vojskom u Spljet, gdje mu građani predadoše vlast nad gradom u ime kraljevo. Kako je ban imao neograničenu punomoć, da može podijeliti u ime kraljevo posjeda, zemalja i povlastica komu god hoće, htio je on Spljećane nagraditi radi toga, što su se vratili u vlast kraljevu, te im pokloniti nekoje otoke. Ali Spljećani ne htjedoše to od njega primiti držeći, da to ne bi bilo stalno, nego su htjeli, da im to sam kralj podijeli. Iza toga ode ban i u Trogir, gdje također primi vlast nad gradom u ime kraljevo[2].

Skoro za tim (početkom kolovoza) otpremiše i Spljećani i Trogirani svoje poslanike kralju Ludoviku I. da mu se kao svome novome gospodaru poklone. Poslanici spljetski bijahu: nadbiskup Hugolin, arciđakon Dominik, Dujam Bertani (ili bolje Brisani), Franjo Kamurij, Grgur Petracca (ili bolje Petrov) i Teodosije Leoni, a trogirski: Nikola Donati, primicerij stolne crkve, Josip Stefanov Ciga, Andrija Grgurov i Nikola Marini. Kralj ih lijepo primi i potvrdi (30. kolovoza) prava i povlastice njihovih gradova,

[1] Ove zaključke vijeća navodi nam *Lucius* „Memor. di Trag." str. 259—260. — Poslije (20. srpnja 1357.) zaključi spljet. vijeće, da se ima poslati gradski bilježnik magister Ivan od Ancone u jakinsku marku, da tamo (izuzevši Jakin) izabere kakva sposobna čovjeka za spljet. kneza s plaćom od 500 dukata na godinu. Ovaj izabra nekoga Gentila iz grada Callija, koji nastupi svoju službu oko polovine studenoga iste god. 1357., a dovrši je 31. kolovoza 1358. *(Bullettino di archeologia e storia Dalmata*, Anno XIV. 121. XV. 122—3. i XVI. 187.). — U sjednici spljet. vijeća (oko polovice srpnja 1357.) bi zaključeno, da se podijeli oprost (amnestija) svima, koji su bili za mletačke vlade osuđeni ili na smrt ili na globu, a isto su tako zaključili i Trogirani *(Bullettino* Ann. XIV. 185.).

[2] *A. Cutheis* o. c. kod *Schwandtnera* III. str. 658—9.

Digitized by Google

tako da su mogli slobodno po kopnu i po moru po cijelom kraljevstvu njegovu trgovati, pače nisu morali plaćati carine, što se plaćala na robu, koja je kraj Klisa prolazila, ali samo za onu robu, koja se onuda vozila na ime njihovo, a ne na ime drugih[1].

Kad su Mlečanima stigle prve vijesti o ovim događajima u Dalmaciji, preplaše se vrlo, te odmah naložiše Bertuzziju Civranu, zapovjedniku brodovlja u Istri, da pošlje jednu svoju lađu u Zadar, pa ako se on tamo uvjeri, da je ono istina, što se čuje o pobuni Spljećana i Trogirana, onda odmah neka ide k zapovjedniku brodovlja u jadranskom moru, te mu preda duždev nalog, da se imade odmah uputiti pod Zadar, da tamo učini sve, što treba na korist mletačku. Podjedno neka otpremi jednu galiju u otrantsku uzinu, da se sam popita za kretanje genovskoga brodovlja (t. j. da ono ne bi provalilo u jadransko more). Pošto se kasnije potvrde vijesti o pobuni onih dvaju gradova, posla mlet. vlada ponovno nalog zapovjedniku brodovlja u jadr. moru, da ima otići pod Zadar i zatim pod Šibenik, da se tamo dogovori s knezovima i s providurima, što bi bilo nužno učiniti, da se opet natrag pridobiju ona dva otpala grada i da se osiguraju Zadar, Šibenik i drugi gradovi, da se ne bi i oni pobunili. Podjedno piše vlada i načelnicima Zadra i Šibenika, da imadu poticati građane sebi povjerenih gradova na vjernost prema mlet. državi, a isto tako da imadu pisati općini spljetskoj i trogirskoj svjetujući ih, neka se vrate pod vlast mletačku. Ako to sve ne bi koristilo, nego bi ova dva grada ostala i dalje nevjerna, onda će se protiv njih strože postupati. U to se ime ovlašćuju dužd, njegovi savjetnici i predstojnici vijeća četrdesetorice, da mogu dati pohvatati sve Spljećane i Trogirane i njihova dobra ne samo u Mlecima, već i po ostalim krajevima mlet. države. Za providure pak u Dalmaciju biše poslani Franjo

[1] *Lucius* „Memor. di Trag." str. 260., i onaj neimenovani spljet. izvor kod *Lucija* o. c. str. 252. i Acta extera II. 489—490. Među njima imade razlika u toliko, što drugi ne navodi među spljet. poslanicima arcidakona i Franju Kamurija, dok ih prvi navodi, a Lucijev će navod biti točniji, jer spljet. vijeće zaključuje (30. srpnja), da se kralju imade poslati poslanstvo od 4—5 lica, a na čelu mu arcidakon Dominik mjesto podestata; poslanstvo pak da imade otići na put iduće srijede, dakle početkom kolovoza (*Bullettino di arch. e storia dalm.*" Ann. XVII. 23—24.). — I Lucij i neimenovani spljet. izvor zovu dva poslanika Dujam Bertani i Grgur Petracca, a to će biti oni gore spomenuti konzuli Dujam Brisani i Grgur Petrov (Gregorius Petri), kako se pišu u službenom zapisniku spljet. vijeća.

Digitized by Google

Bembo, Nikola Nani i Ivan Foscarini, da se pobrinu za spas te pokrajine[1].

Kasnije (29. srpnja) naloži vlada i zapovjedniku brodovlja, koje je imalo otići u vizantinske krajeve (galee Romanie), da se i on sa svojim lađama imade uputiti u Dalmaciju, pa ako brodovlje jadranskoga mora još nije tamo prispjelo, da imade tamo ostati i zadržavati se između Zadra i Šibenika. Kad pak stigne brodovlje jadr. mora, onda se istom može dati na put k istoku, ali ako bi more bilo nesigurno od neprijatelja (misli se na Genovljane) ili bi se činilo njemu i zapovjedniku jadranskoga brodovlja i providurima u Dalmaciji, da je nužno, da i njegove galije ostanu još nekoliko dana u Dalmaciji, neka slobodno ostanu, pa kad pogibao mine, tek onda neka zaputi dalje na put[2]. Nekoliko dana za tim (2. kolovoza) ponovno upućuje vlada zapovjednika jadranskoga brodovlja, da ostane sa svojim brodovljem u Dalmaciji, samo neka pošlje 3 lađe u Istru, romanijskom se pak brodovlju naloži, da otplovi put istoka[3].

No ne samo da je mlet. vlada naložila knezovima Zadra i Spljeta, da imadu Spljećanima i Trogiranima pismeno svjetovati, da se vrate pod vlast mletačku, nego i sam dužd piše (15. srpnja) u ime mlet. vlade tim dvjema gradovima pisma istoga smjera. On im piše ovako: „Čuli smo s velikim negodovanjem, da su se kod vas dogodile neke novotarije, te ste odstranili našega kneza i naše plaćenike; tome se jako čudimo, jer nam nije poznato, da bi mi tome dali kakvi povod, nego baš obratno, jer smo mi s vama uvijek postupali kao sa sinovima ili s braćom i želimo to i unaprijed činiti; sjetite se samo, u kakvom ste žalosnom sužanjstvu i tiranskom jarmu prije bili, a kakvu smo vam mi slobodu dali i kako smo rado i drage volje nastojali o vašem spasu i blagostanju i vas i vaše isto tako branili kao i nas same Mlečane! Zato ne možemo nikako vjerovati, da su te novosti nastale radi vaše nevjere, nego iz kakvog slučajnoga razloga, kakvi se svaki dan zbivaju. Dolazi nam na um, kolikim smo naporima, pogiblima i troškovima izvrgli sebe i u opće cijelu državu boreći se s ug. kraljem samo radi toga, da branimo vašu slobodu i da vas možemo sačuvati u

[1] Ove nam vijesti daje *Caroldo* kod *Lucija* „Memor. di Trag." str. 258. — On veli još, da je Lovro Celsi bio izabran u odbor za hrvatske poslove; valjada još tada nije bio otputovao u Istru.

[2] *Ljubić* III. 346—7.

[3] *Ljubić* V. 316.

Digitized by Google

vjernosti i milosti našoj, zatim koliko smo izgubili ljudi i blaga, kad smo se njemu (ug. kralju) oprli radi vas, od čega, kako i sami znate, mi nismo imali nikakova dobra ili druge kakove koristi. Radi vas i s privolom vaših poslanika, koji su u to ime bili u Mlecima, odredili smo, da ćemo s velikim troškom i teretom svojim uzdržavati na vašim stranama trajno 200 konjanika i mnogo pješaka, da bi s njima i s ligom dalm. gradova mogli vas i vaše zaštititi od vlasti ugarske. Kako je dakle u vaše srce mogla zaći misao, te ste se vi, tako ljubljeni vjernici i sinovi s tolikim naporom branjeni, s tolikim pogiblima zaštićeni, htjeli donekle nama iznevjeriti? svaki čovjek zdrave pameti može lako prosuditi, da to nije pravo od vas. Opominjemo s toga vašu mudrost, da sve to, što smo naveli, revno u svojoj luši promozgate, predočujući vam podjedno blagost našega vladanja, a divljaštvo i strogost ugarskoga gospodstva, koje je njima samima (t. j. Ugrima) nesnosno, pak da onda izvolite ustrajati u običajnoj vašoj poslušnosti i vjernosti prema nama, a ako je što tome protivno učinjeno, popraviti i našu milost tražiti, koju vam pripravno i spremno udjeljujemo opraštajući vam svaku nepravdu, jer je naša tvrda nakana imati vas za predrage i preporučene, kako smo vas vazda imali, i brinuti se od svega srca i svima silama za vaše uzdržanje i vaš boljak, osobe i imutak naš za vas radosno žrtvovati, kako to samo dobar otac za svoju djecu čini. O tom svemu očekujemo vaš ljubezni odgovor“[1].

Međutim ni ovo laskavo pismo duždevo, a ni pisma zadarskoga i šibeničkoga kneza, ako su ih prema nalogu svoje vlade pisali Spljećanima i Trogiranima, nisu ovih sklonila, da promijene svoju volju, pa da se opet vrate pod mlet. vlast, koja im je već bila doteščala. Tad odlučiše Mlečani, da upotrebe silu, kad s lijepim načinom nisu mogli uspjeti. Oni naložiše zapovjedniku brodovlja u jadranskom moru i svojim providurima u Dalmaciji, da imadu hvatati Spljećane i Trogirane, gdjegod ih nađu, a njihova dobra plijeniti. I doista mlet. brodovlje uputi se zajedno sa Šibenčanima pred Spljet, te oni udare na otok Šoltu, koja je pripadala Spljećanima, gdje popale i poharaju polja, a mnoge ljude poubijaju[2]. To prisili Spljećane, da se pobrinu za svoju obranu i da vrate Mlečanima milo za drago. Oni dadoše ponajprije (22. srpnja 1357.) konzulima i sucima svu vlast, da mogu oboružati lađe, načiniti ratnih strojeva i sve drugo, što je nužno za obranu grada, a zatim ovlastiše (30.

[1] *Lucius* „De regno Dalm. et Croat.“ str. 224—5.
[2] *A. Cutheis* o. c. kod *Schwandtnera* III. str. 658.

Digitized by Google

kolovoza) konzule, da smiju zaplijeniti, iznajmiti, prodati ili darovati dobra svih mlet. podanika i kraljevih nevjernika, koja se nalaze u Spljetu ili njegovu kotaru. Na osnovi te ovlasti izdadoše konzuli još istoga dana (30. kolovoza 1357.) proglas, kojim nalažu svakomu, koji imade dobara Mlečana ili njihovih podanika (Zadrana, Ninjana, Skradinjana, Šibeničana, Hvarana, Bračana i t. d.), da ih pod prijetnjom globe od 100 libara imadu njima (konzulima) prijaviti. I bude doista prijavljeno takovih dobara, koja više (8. rujna) zaplijenjena, a zatim (po zaključku vijeća od 1. listopada) većinom prodana[1].

Budući da je Mlečane sve gora sudbina stizala na ratištu, nije čudo, da su oni opet bili voljni zapodjeti pregovaranja o izmirenju. Neki njihov zemljak *Ivan od sv. Đurđa*, za koga se ne veli potanje, tko je bio, ponudi se Mlečanima, đa će posredovati kod kralja, da dođe do mira. Oni mu zahvale (4. srpnja 1357.) na njegovoj ponudi i prihvate njegovo posredovanje[2], ali do posredovanja valjada nije ni došlo, ili ako je došlo, nije imalo uspjeha, jer se o njemu više ništa ne spominje. No skoro za tim počeše opet raditi o miru neki papinski legat (komu se ne spominje ime) i jedan prior Ivanovaca. Mlet. vijeće odazva se njihovu pozivu, da pristane na pregovore i zamoli priora (24. srpnja), da zapita palatina, je li i on sklon izmirenju. Prior to učini pismeno, a od palatina stiže povoljan odgovor. Na to pozva vijeće (30. srpnja) priora, da sad ode lično palatinu, i da ga (valjada) zamoli, da primi mlet. poslanike, koji će s njim ugovarati o miru[3]. Palatin

[1] *Bullettino* etc. Ann. XVII. 27., 30., 31., 60. i 61. — *Lucius* „Memor. di Trag." str. 260—261. — Osobito je dubrovačke i šibeničke robe zaplijenjeno bilo. To se vidi od tuda, što su se kasnije (17. lipnja 1359.), kad je već prestao rat i cijela Dalmacija došla bila u vlast kraljevu, sastali punomoćnici spljetski (dominikanac Lazar Olgunski i Sirikija Lukarić), dubrovački (Ivan Bona) i šibenički (Ilija Radovanov) u Stonu, da sklope nagodbu poradi šteta, koje su Spljećani nanijeli Dubrovčanima i Šibeničanima. Oni se slože u tome, da će povjeriti svojim duhovnim glavarima, naime Hugolinu nadbiskupu spljetskomu, Iliji, nadbiskupu dubrovačkomu i Matiji Crnoti, biskupu šibeničkomu, neka oni izreku svoj pravorijek. (*Lucius* o. c. str. 261 — *Bullettino* Ann. XVI. 63—4. i 158.). I zadarskih je dobara bilo zaplijenjeno, jer kasnije, kad je Zadar došao također u ruke kraljeve, zamolio je on Spljećane, da vrate njegovim građanima zaplijenjena dobra, što su oni i učinili (8. travnja 1358.) *Alačević* „Il regimento di Ser Gentile" *Bullettino* An. XIV. 187.

[2] *Ljubić* V. 314—5.

[3] *Ljubić* V. 315.

Digitized by Google

pristade na to, a tad izabra veliko vijeće (6. kolovoza 1357.) osobiti odbor od 25 lica, koji će zajedno s duždem, njegovim savjetnicima (njih 6) i predstojnicima vijeća četrdesetorice (njih 3) sačinjavati osobiti (ratni) kolegij, koji će imati pravo voditi pregovore s kraljem i sklopiti mir[1]. Taj kolegij zaključi odmah (10. kolovoza), da se palatinu otpreme poslanici, koji će se s njim dogovarati o miru. Biše izabrani *Marko Giustiniani*, *Andrija Contarini* i kancelar *Benitendi*. U naputku im se veli, da mogu voditi pregovore o miru na osnovi onih ovlasti, koje su bile dane poslanicima, koji su ugovarali s kraljem u Ugarskoj, i onima, koji su ugovarali u Mlecima s kraljevskim poslanicima, po kojim su ovlastima mogli i više ponuditi palatinu, nego li im je u prvobitnim napucima označeno bilo, ako to budu smatrali za zgodno i nužno za postignuće mira[2].

Ovi poslanici odoše zajedno s onim priorom u Padovu, kamo stiže i palatin, jer je Carrara htio, da posreduje između suparnika, ne bi li prije došlo do mira[3]. No rasprave nisu opet uspjele. Mletački su poslanici prema svojim napucima imali nastojati, da Zadar i Nin sačuvaju za Mlečane, a zato sad nije bilo nikakve nade, kad je kralj sve više napredovao bio u Dalmaciji i neke tamošnje gradove (naime Spljet i Trogir) pače u svoje ruke dobio bio; na toj osnovi nije moglo doći do mira. Zato odabra sad mlet. vijeće (18. kolovoza) drugi način, za koji je mislilo, da bi mogao biti uspješniji. Ono naime uputi svoje poslanike, neka kralju ponude Trevisansku marku (osim Mestra i uz osiguranje vlasničtva mlet. plemića, koji su u toj marki imali posjeda), a on neka za to Mlečanima prepusti dalm. gradove Zadar, Nin, Šibenik, Skradin, Trogir i Spljet, ili bar ona prva četiri grada (t. j. bez Trogira i Spljeta) uz neko godišnje priznanje za njegova prava na te gradove. U mir neka se još uključe *Tolberto de Camino* i trevisanska plemićka obitelj *Avogadi* sa svojim gradovima Mottom (koja se valjada još tada nije bila odmetnula od Mlečana) i Noalom[4].

[1] *Ljubić* III. 349.

[2] *Ljubić* V. 316—7. Punomoć i preporučno pismo palatinu izdade se poslanicima 12. kolovoza *(Ljubić* V. 317—8.). — I *Caroldo* (kod *Lucija* „Memor. di Trag." str. 261.) spominje ovo poslanstvo, samo griješi, što trećim poslanikom imenuje *Pavla Loredana* mjesto kancelara, i što veli, da je palatin poručio Mlečanima, da pošlju poslanike kralju u Ugarsku, jer ćemo vidjeti, da su se ovi poslanici dogovarali s palatinom u Padovi.

[3] *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952.

[4] *Ljubić* V. 318—9. Tu se spominju „Tolbertus de Camino et

Digitized by Google

Palatin ne prihvati ni ovog prijedloga. On je znao, da je kralju najviše do toga, da dobije Dalmaciju, koja se držala njegovih zemalja, budući čest kraljevine Hrvatske, i koja mu je imala podati jaku vlast na jadranskom moru, a da ne mari za udaljenu Trevisansku marku, koja je k tomu nastanjena tuđim življem (talijanskim), kakvoga nije bilo u njegovim državama, te bi po tom posjed njezin samo slabio njegovu moć, a ne jačio. Poradi toga odbi on sigurno tu ponudu[1] te je po svoj prilici zahtijevao, da se kralju ustupi čitava mlet. Dalmacija[2]. Mletački poslanici nisu mogli na to pristati, jer još nisu smatrali svu snagu svoje države tako iscrpenom i uništenom, da bi morali pristati na tako velike zahtjeve; i tako se svrši pregovaranje bez svakoga uspjeha, te se rat i nadalje nastavi.

U to doba zaprijeti Mlečanima pogibao u njihovoj vlastitoj kući. Neki krojač ***Marko Donato*** stade potajno ugovarati s palatinom Kontom o tome, kako će podići u Mlecima bunu (valjada naroda, kojemu je već dodijao bio ovaj dugotrajni rat, koji ga je sasvim isisao). Za jamstvo, da će izvesti svoju nakanu, preda on palatinu svoga sina Petra za taoca. Posrednikom između palatina i Marka Donata bio je neki dvoranin palatinov po imenu ***Jakov*** (ili Jacobinus) od Pavije. Marko je dakako gledao, da pribavi što više pristaša za svoju namisao; ali se najednom nađe među njima jedan izdajica, koji odluči odati cijelu zavjeru. Bio je to neki užar ***Kristofor***. On dođe zajedno sa dva druga suurotnika, s krojačem ***Jakovom*** iz gradskoga predjela sv. Pavla i krojačem ***Nigrom*** iz gradskoga predjela sv. Apolinara, pred vijeće desetorice i otkrije mu urotu.

advocati Tarvisii" no ovo drugo će biti štamparska pogrješka mjesto *Advocati*, a značit će trevisansku obitelj Avogadi. — Trevisansku marku već je u svibnju 1357. htjelo mlet. vijeće prodati komu stranom vladaru (osim Carrari, ***Ljubić*** V. 314.), a sad je eto nudi kralju, da spase Dalmaciju.

[1] Da je palatin zabacio taj prijedlog Mlečana, vidi se po tom, što su oni sad (koncem kolovoza) počeli ugovarati s veronskim vladarom o prodaji Trevisanske marke *(Ljubić* V. 319.).

[2] Uz palatina spominje se kod ovih pregovora opet onaj ***Grgur***, kanonik-čuvar velikovaradinski, kojega su Mlečani (18. kolovoza) nagradili s 200 dukata, jer je valjada radio njima u prilog *(Ljubić* V. 319.). On je pismeno pozvao bio mlet. kancelara, neka nagovori vijeće, da ono prihvati njegove prijedloge u četiri točke, u kojima se do sada nisu mogli složiti (ali nam se ne kaže, koje su to točke), pa će se onda moći doći do mira *(Ljubić* V. 319.). No vijeće ih valjada nije prihvatilo, ili bar ne potpuno, jer do mira nije došlo.

Digitized by Google

Marko Donato mora da je nanjušio, da je izdan, dok je utekao iz Mletaka. Vijeće desetorice zaključi sad (28. kolovoza), da se užaru Kristoforu imade dati nagrada od 500 dukata, ako mu pođe za rukom, da dovabi Marka Donata u Mletke, tako da bi se moglo ispitati, dali je ono istina, što je Kristofor iskazao, ujedno mu ono dozvoli, da smije za svoju obranu nositi oružje, a kasnije (25. listopada) dozvoli to i njegovim drugovima, krojačima Jakovu i Nigru. Isto je tako vijeće zaključilo, da se imade uhititi onaj palatinov dvoranin Jakov od Pavije, ako se gdje nađe na mlet. zemljištu[1]. Međutim skoro pobježe i užar Kristofor iz Mletaka u Chioggiju, a vijeće desetorice zaključi na to (7. rujna 1357.), da imade Nikola Orio otići u Chioggiju i tamo nastojati zajedno s upraviteljem (vicepodestatom) toga grada, da uhite Kristofora i jednoga njegova druga (ali mu se ne spominje ime), a također i onoga Jakova od Pavije (palatinova dvoranina), ako dođe tamo[2]. Po ovom zaključku možemo suditi, da je možda Kristofor požalio, što je odao svoje drugove, pa je pobjegao u Chioggiju, gdje je valjada bilo i drugih urotnika i kamo je imao doći i onaj Jakov iz Pavije. No moguće je i to, da je možda Kristofor opazio, da vijeće kani i njega kao suurotnika baciti u tamnicu, pa je zato pobjegao iz Mletaka. Poslije ne doznajemo ništa više o tom Kristoforu, pa po tom možemo nagađati, da ga Mlečani nisu dobili u ruke. I Jakov od Pavije nije bio uhićen u Chioggiji, jer je kasnije (11. listopada 1357.) vijeće desetorice zaključilo izdati javni proglas, da Jakov od Pavije imade najkasnije za 8 dana doći pred dužda i njegove savjetnike i opravdati se od tužbe, koje su protiv njega podignute, inače će se dalje protiv njega postupati[3]. Jakov se nije odazvao tomu pozivu, na što ga vijeće kazni (13. ožujka 1359.) trajnim progonom iz mlet. države, a ako bi se u njoj pokazao, da se uhiti i objesi[4]. Glavni pak krivci, naime Marko Donato i njegov sin Petar, dođoše u ruke Mlečana. Prvoga osudi (15. rujna 1357.) vijeće desetorice na smrt; on bi obješen na vješalima, koja su podigli na Markovu trgu između oba tamošnja stupa, a jedan je glasnik imao proglasiti njegovu krivnju ovim riječima: „Ovo je izdajica, koji se s nekim osobama izvan Mletaka dogovarao o tom, da poruši vlast i državu mletačku, pa je s toga zavrijedio smrt“;

[1] *Ljubić* III. 351. i 359.
[2] *Ljubić* III. 353.
[3] *Ljubić* III. 359.
[4] *Ljubić* IV. 8.

Digitized by Google

tijelo njegovo ostalo je na vješalima sve do iduće nedjelje, sigurno za to, da zastraši druge od slična zločina. Sina pak njegova Petra, koji je bio talac kod palatina, osudi vijeće desetorice na doživotni progon iz cijeloga mlet. zemljišta[1].

Mlečani su dakle utekli pogibli, koja im je kod kuće prijetila, ali su zato događaji u Dalmaciji tekli sve gore po njih. Pošto su se Spljet i Trogir vratili pod vlast kraljevu i bansku, nape ban Ćuz sve svoje sile, da osvoji Zadar, koji je već otprije podsjedao. U to mu ime dobro dođu 4 satnije njemačkih plaćenika, koje mu je poslao u pomoć padovanski gospodar Carrara pod zapovijedi *Burcharda von Ellerbacha*. Među ovim plaćenicima bilo je mnogo takvih, koji su nekad bili najmljeni od Mlečana, te su služili u posadi zadarskoj. Zato ih je sad mogao ban zgodno upotrebiti kod podsade, jer su dobro poznavali sve prilike toga grada i njegove utvrde, gdje su slabije, gdje li jače i t. d.[2] No nije se ban zadovoljio samo s podsadom Zadra, nego se on s jednim dijelom vojske uputi pod *Nin*, te ga stade podsjedati. Međutim pođe Mlečanima za rukom, te su ipak mogli poslati Ninu u pomoć 1000 pješaka. Kad ban to vidi, pojači i on svoje čete i opaše grad tako tijesno, da mu više ni od kuda nije mogla stići pomoć. Ipak se grad hrabro branio; njegov branitelj, knez Ivan Giustiniani odbio je junački sve navale, koje je ban nekoliko puta poduzeo bio[3].

---

[1] *Ljubić* III. 353—354. i 358. — Narod je međutim morao biti i dalje nezadovoljan i sklon bunama radi velikih tereta, koje im je nametao ovaj dugotrajni rat, dok je vijeće desetorice i kasnije (28. prosinca 1357.) moralo izdavati odredbe o strogom paženju svakoga pokreta u gradu (*Misti* Cons. X. kod *Romaninija* o. c. str. 202. bilj. 4.).

[2] *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. str. 1044. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. str. 952. zove ove plaćenike „milites socii domini Paduae". — *Kikulew-Thurocz* o. c. kod *Schwandtnera* o. c. I. 306. zove vođu plaćenika, kojima se ima najviše pripisati osvojenje Zadra, imenom Elderboh (ili Elderbach). *Lucius* „De regno Dalm. et Croat." str. 225. veli, da se on po vijestima mlet. kronista zvao *Conrad Elderbord*, ali ja ne nalazim toga imena u mlet. kronikama. On se upravo zove *Burchard v. Ellerbach* (*A. Huber* „Gesch. Österreichs" I. 225.).

[3] *Caroldo* kod *Lucija* „Memor. di Trag." str. 261. — *Caresinus* kod *Muratorija* XXII. 642. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1042. — *Fr. Verdizotti* o. c. str. 273. — *Doglioni* o. c. str. 232. — *Sabellicus* o. c. str. 1256. — *Justinianus* o. c. str. 88. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 112.

Digitized by Google

Nalazeći se u ovom teškom položaju postaraju se Mlečani na sve moguće načine, da se obrane od propasti. Oni pišu na različne strane, da se dižu čete, nalože Kandiji, da pošlje što prije hiljadu oklopnika, sklope najamne ugovore s mnogim glasovitim vojskovođama, koji su imali dovesti svoje plaćenike u njihovu službu[1], zamole i dobiju neko primirje od akvilejskoga patrijarha i kneza pisinskoga, stanu nagovarati veronskoga gospodara, da se jednom digne na Carraru, u opće učine sve, što su mislili, da bi im moglo pomoći u ovoj nevolji[2].

U to doba stanu prodirati kraljeve vojske i po kopnu i po moru (brodovlju je zapovijedao kraljev admiral Jakov de Cesano) u humsku zemlju, koju je nedavno bosanski ban Tvrtko I. ugovorom ustupio bio kralju Ludoviku I.; one su namjeravale, da osvoje tom prilikom i Stonski rat, koji je tada pripadao Dubrovčanima, jer da je dio humske zemlje, a isto tako mislili su oni i neke tvrđave oko Dubrovnika osvojiti. To uplaši Dubrovčane, da će izgubiti taj poluotok i one tvrđave, jer su uviđali, da ih oslabljena mlet. država ne može obraniti. Zato nije čudo, da je među dubrov. građanima nastao pokret, da se predadu kralju Ludoviku, i tako da sačuvaju taj poluotok; jer kad bi mu se oni predali, sigurni su bili, da bi im kralj potvrdio njihov posjed, a ne bi ga krnjio. No jedan Mlečanin, koji je bio trgovac u Dubrovniku, javi svojoj vladi u Mletke, što se to snuje u Dubrovniku. Ova se namah požuri, da uguši pokret i Dubrovnik sačuva za sebe. Otpremi dakle dva providura u Dubrovnik, t. j. Andriju Contarinija i Pavla Loredana s nalogom, da ohrabre Dubrovčane, da ostanu vjerni Mlečanima, obećavajući im svaku pomoć protiv kralja; u to ime imadu istražiti, što je sve nužno učiniti za obranu grada. Podjedno im dozvoli vlada, da mogu po svojoj uviđavnosti maknuti iz grada sumnjive ljude, koji su pogibeljni za sigurnost grada. Providuri izvrše te naloge, no za sumnjivce držali su, da je zgodnije, da ih ne gone iz grada, jer bi se inače Dubrovčani još više uzrujali te s tim čvršće pristajali

[1] Tako imademo ulomak jedne isprave iz g. 1357., u kojoj se navode uvjeti, pod kojima je Rajmund Musto upravitelj mlet. grada Montona, uzeo u najam nekoga Colencija, da sa 30 četica (postis) služi Mlečanima protiv njihovih neprijatelja *(Ljubić* III. 360—1.).

[2] *Verdizotti* o. c. str. 273. — 16. studenoga 1357. zaključi veliko vijeće, da se uzme zajam (1 na 100), koji će se upotrebiti samo za najam četa, što će se poslati u Dalmaciju, Istru i Trevisansku marku, i za naknadu onih državnih novaca, koji su se već potrošili ili će se još potrošiti u tu svrhu *(Ljubić* III. 360.).

Digitized by Google

uz kralja, a smetalo bi to i izmirenju s kraljem, o kojem se baš tada opet počelo raditi[1].

Kralj naime Ludovik I. poslao je bio u to doba svoga glasnika Petra de Modio Mlečanima, da ih pozove, neka mu pošlju svoje poslanstvo, da se nagode o uvjetima mira. Kralj je to valjada učinio na poticaj papin, jer već onda, kad su se imali voditi pregovori s palatinom (u kolovozu), zamolili su Mlečani po svom bilježniku (Desideratu) papu, da bi pozvao Ludovika, da se s njima izmiri, pa pošto ih je kod pape zagovarao njihov zaštitnik kardinal Tutela, uspješe oni doista, i papa pozva svojim pismima kralja, neka sklopi mir s Mlečanima[2].

Mlečani su radosno dočekali ovaj poziv, jer je dugotrajnim ratom bila država već gotovo iscrpena i iznemogla. Trgovina s kopnom bila je već sasvim uništena, a rat je progutao silne novce, pa zato je nastala tolika nestašica novca, da su morali dirati u crkvene zaklade; tako su jednom morali izvaditi iz prokuracija sv. Marka 2000 dukata, da njima plate kamate državnih dugova. Da namire te novce i druge državne i ratne potrebe, morali su neprestano uzimati zajmove, koji su vrlo tištali narod[3]. Zato zaključi odmah vijeće (22. studenoga 1357.) da se pošlju kralju poslanici, koji će s njim ugovarati o miru. Oni će otići u *Rab* ili *Senj*, gdje će čekati, dok im stignu provodni listovi, za koje će onaj Petar de Modio zamoliti kralja, a onda će ići na kraljev dvor. Za poslanike biše izabrani *Petar Trevisano*, *Ivan Gradonigo* i kancelar *Benitendi,* koga je kralj naročito htio imati (valjada zato, jer je bio najbolje upućen u dosadašnje pregovore). U napucima (od 29. studenoga) veli im se, da imadu ugovarati o miru na onoj osnovi, na kojoj su smjela

[1] *Caroldo* ap. *Lucium* „Mem. di Trag." str. 262—3. — Ugovor o ustupu Huma priopćuje *Iv. Kukuljević* u „Arkivu za jugosl. povj." sv. II. 1, str. 35., samo ga pogrješno stavlja u godinu 1360., dok ide u god. 1357. (pod konac lipnja ili početkom srpnja), kako je dokazao *Ilar. Ruvarac* „Banovanje Tvrtka bana (1353—1377.)" u „Glasniku muzeja za Bosnu i Hercegovinu" Sv. VI. (1894.) str. 229—230.

[2] *Caroldo* kod *Lucija* „Memor. di Trag." str. 261.

[3] Tako su 14. svibnja 1357. uzeli zajam (jedan na sto, *Leggi Maj. Cons.* T. XIII. kod *Romanina* o. c. str. 202. bilj. 1.) i opet 16. studenoga 1357., kako smo već spomenuli. — Budući da se ovo posezanje za crkvenim novcima neugodno dojmilo javnosti i bilo na štetu javnom kreditu, zaključi kasnije senat, da se to više ne smije činiti (*Morosini* str. 271. kod *Romanina* l. c. bilj. 2.).

Digitized by Google

ugovarati dosadašnja poslanstva. Dodaje im se ipak, da mogu popustiti kralju, ako bi kralj tražio što manje važno, što bi nadilazilo njihove punomoći; ali ako bi kralj što znatnije zahtijevao, onda neka pišu u Mletke i čekaju dalje naloge; napokon kad bi zahtjevi bili pretjerani, onda se mogu i kući vratiti. Da bi kralja umekšali, donijet će mu osobiti neki dar, naime jednog sokola-lovca, što ga je tatarski kan poslao bio na dar duždu, i dva obična sokola, kupljena u Mlecima[1].

O ovom poslanstvu ubavijestili su Mlečani *papu*, *Carraru* i austrijskoga vojvodu *Alberta* moleći ih podjedno, da bi ga i oni preporučili kralju i poduprli njegovu zadaću, samo da jednom dođe do mira. Svi se odazvaše toj molbi, te prvi pismeno zamoli kralja, da pristane na mir, a druga dvojica poslaše svoja osobita poslanstva kralju, da podupru nastojanje Mlečana. Carrarini poslanici bijahu *Bonifacij de Luppis* i *Bartolomej de Placentinis*, koji zajedno s mlet. poslanicima zaputiše (1. prosinca)[2].

I ako se sad ozbiljno radilo o miru, nije zato ipak ratovanje jenjalo, nego še sa strane kraljeve sve žešće nastavljalo, samo da se Mlečani prisile, da pristanu na mir za kralja što povoljniji. I doista je kralj sve više napredovao u ratu. Najprije mu se pokloni grad *Šibenik* držeći se primjera Spljeta i Trogira. Šibeničane je razljutio postupak mlet. vlade prema njima. Ona je naime posumnjala na neke građane šibeničke, pa ih je dala pohvatati i odvesti u Mletke, gdje su bačeni u zatvor. Šibeničani su namah poslali svoje poslanike u Mletke, valjada za to, da oslobode svoje sugrađane i ujedno da traže natrag otok sv. Damjana, koji su im valjada Mlečani oduzeli bili[3]. No u to učine Mlečani novo nasilje Šibeni-

[1] *Ljubić* V. 321—3. Punomoć poslanicima izdana je 28. studenoga 1357. *(Ljubić* V. 308—9.). *Caroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 262. veli, da je opet palatin potakao Mlečane, da pošlju svoje poslanike kralju i da je za ove zamolio provodne listove od kralja, koji je pače naumio poslati nadbiskupa ostrogonskoga u Mletke, da tim pokaže, kako je sklon miru. No po službenim spisima, koje priopćuje *Ljubić*, vidi se, da nije tako bilo, a i palatina nije tada više bilo u Trevisanskoj marki.

[2] *Caroldo* kod *Lucija* l. c. — *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952. Ova navodi samo jednoga poslanika po imenu (naime Bartolomeja), no u jednoj ispravi (od 9. veljače 1358.) spominju nam se obojica *(Ljubić* V. 336.). Albert ubavijesti Mlečane svojim pismom od 12. prosinca iz Beča *(Ljubić* V. 323.), da je otpremio svoje poslanstvo.

[3] O tom se otoku spominje i u jednom pismu šibeničkoga kneza

Digitized by Google

čanima. Momčad naime s njihovih galija, koje su čuvale grad, učini neka bezakonja u gradu, što je građane tako uzrujalo, da su se pobunili protiv svojih dosadašnjih gospodara i otjerali iz grada mlet. kneza Andriju Giustinianija zajedno s nekim plemićem, imenom Grgurom Dragojem, valjada glavnim mlet. pristašom. Kad je mlet. vijeće doznalo za te događaje od Giustinianija i Dragoja, koji su došli u Mletke, pokuša ono odmah, da blagošću umiri Šibeničane, kao što je to kušalo učiniti kod Spljećana i Trogirana iza njihove pobune, ne bi li se možda vratili natrag pod vlast mletačku; u to ime pisa im ono, da je s velikim negodovanjem dočulo, da su nastale neke novotarije kod njih, koje se međutim po svjedočanstvu Giustinianija, njihova kneza i Grgura Dragoja, njihova građanina, nije zbilo od nevjere, nego radi nekih bezakonja razuzdane pomorske momčadi, koju će ono strogo kazniti žaleći što se dogodilo. Poradi toga i poradi toliko puta dokazane njihove vjernosti vijeće im oprašta sve nepravde, koje su učinili prigodom tih novotarija, samo će knezu naknaditi nanesene štete, ono im pušta na slobodu sve zatvorene građane, kojih ono tobože nije pozvalo u Mletke u drugu svrhu, nego da dokažu svoju nedužnost, i koji će se zajedno s knezom vratiti u grad; još im vijeće javlja, da je naložilo knezu, svojim providurima u Dalmaciji i zapovjedniku brodovlja, da se pobrinu za sigurnost njihova grada, te ih napokon poziva, da lijepo prime svoga kneza i svoje sugrađane i ostanu vjerni Mlečanima, sjećajući ih blagoga gospodstva njihova i velikih žrtava njihovih, što su ih doprinijeli za njihovu obranu, a imajući pred očima žalosno stanje, u koje će dospjeti, ako se odreku vlasti mletačke[1].

No sva blagost i laskanje Mlečana bilo je uzaludno. Šibeničani se

(od 27. listopada) i govori o nezadovoljstvu Šibeničana s tadašnjim njihovim stanjem (*Ljubić* V. 320.).

[1] *Caroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 261. — Zaključak mlet. vijeća daje nam *Ljubić* III. 449. Listina ne ima godine, a ni Ljubić ne zna, u koju godinu ide. No budući da Caroldo veli, da su se Šibeničani pobunili radi bezakonja momčadi s galija i da su otjerali iz grada kneza And. Giustinianija i Grgura Dragoja i budući da se i u toj ispravi veli, da su nastale u Šibeniku neke novotarije radi tih izgreda i da su ta dva čovjeka otjerana iz grada, jasno je, da se tu radi o istoj stvari i da po tome ta isprava ide u g. 1357. I druga isprava, koju *Ljubić* (III. 450.) odmah iza ove priopćuje, ide u god. 1357., jer je u njoj sadržan zaključak mlet. vijeća, da i knez Giustiniani, kad stigne u Šibenik, imade usmeno ovako opravdati Mlečane, kako se u ovom pismu veli i Šibeničane potaći na vjernost.

Digitized by Google

više ne vratiše pod mlet. vlast, nego otpremiše svoga poslanika Radoslava Krasuvenačića k banu u tabor pred Nin, da mu javi, da su se oni ocijepili od mlet. vlasti, pa se sad opet vraćaju pod vlast ug.-hrv. kralja. Ban se tomu vrlo obraduje te odmah u taboru pred gradom izda (14. prosinca 1357.) Šibeničanima znatnu povelju, kojom im u ime kraljevo podjeljuje različne milosti i prava, i to: 1. oprašta im sve nepravde, uvrede i bezakonja, što su počinili protiv kraljeva veličanstva ili njegovih podanika do ovoga časa; 2. odobrava sve odluke i osude, koje su izdali knez, vijeće i skupština gradska u prošastom vremenu; 3. potvrđuje im sva prava, povlastice, darovnice i slobode, koja su gradu nekad podijelili ug.-hr. kraljevi; 4. potvrđuje im otoke Srimac i Žirje (Zuri), koje su im nekada Zadrani oteli bili, ali su im Mlečani opet povratili, te ih Zadrani ne smiju više smetati u njihovu posjedu; 5. podjeljuje im za uvijek mlinove na slapu rijeke Krke; 6. obećava im, da ne će na štetu grada podizati nikakvih utvrda u njemu, njegovu kotaru ili izvan kotara u blizini grada; 7. određuje, da se sve odredbe i odluke, koje u buduće izda gradska oblast, imadu obdržavati i vršiti u gradu i njegovu kotaru, a građani se ne smiju pozivati pred kakvoga suca izvan grada; 8. potvrđuje sadašnjim posjednicima sva ona dobra, koja su nekada banovi ili drugi silnici pootimali biti u gradu ili njegovu kotaru, ali su ih poslije opet izgubili, pa bi ih sada možda opet htjeli imati; 9. zabranjuje Vlasima, da ne pasu svoju marvu po grad. kotaru bez privole građana; 10. određuje, da banovi ili drugi kraljevi službenici ne smiju pobirati nikakva danka od grada osim mitnice na grad. vratima po starom običaju, i da ne smiju unići u grad s vojskom bez dozvole građana, i to samo s onim brojem vojnika, koji oni dozvole; napokon će građani biti dužni, da njega (bana) samo jedan dan u godini pogoste objedom, inače morat će boraviti na svoj trošak u gradu; 11. obećava im, da će kralj i on u njegovo ime braniti grad i njegov kotar sa svim silama protiv sviju protivnika i dušmana; 12. zajamčuje im, da će kralj to proglasiti ništetnim, ako je kad koji kralj što od njihove vlasti oduzeo ili njihove slobode okrnjio; 13. zajamčuje im i to, da kralj, ban ili koji drugi kraljev službenik ne smije od njih tražiti ni primiti talaca; 14. potvrđuje im, da će njihov grad uživati sve one milosti, prava općena i posebna, koja i svi drugi gradovi dalmatinski, napokon 15. pridjeljuje kotaru njihova grada za sva vremena ova mjesta: Rakitnicu, Dazlinu i Grabrovce preko Krke na zapadnoj strani, Nevest, Ko-

Digitized by Google

parno, Peremić i Sitnicu s druge strane tê rijeke. Idućega mjeseca (17. siječnja 1358.) potvrdi kralj tu banovu privilegiju[1].

Iza Šibenika dođe skoro na red i *Zadar*, koji je izdajom dospio u ruke kraljeve. Opat naime benediktinskog manastira sv. Krševana u Zadru dao se u dogovor s onim Ellerbachom, zapovjednikom njemačkih plaćenika pod Zadrom, da će mu potajno pustiti čete u grad, gdje će moći iznenaditi mlet. plaćenike i svladati ih. I zbilja u ugovoreno vrijeme (18. prosinca 1357.) prisloni on ljestve na gradske zidine, kraj kojih je stajao manastir i dade vatrom znak kraljevoj vojsci, na što Ellerbach sa svojim plaćenicima priskoči i spustivši se u manastirsko dvorište iziđe kroz crkvu na ulicu i dođe do gradskih vrata, gdje poubija pospane mletačke stražare i otvori širom gradska vrata. Sad provali u grad ostala kraljeva vojska, koja je čekala pred vratima. Međutim se dozna u gradu, da je neprijatelj provalio, i mlet. čete pograbe oružje i pohrle prema gradskim vratima. No kraljeve im čete dođu u susret, i tako se razvije živahna borba po ulicama i na trgu. U borbi pogibe i sam vođa Ellerbach, ali na koncu prevladaju kraljeve čete potisnuvši ostatke mlet. plaćenika zajedno s grad. knezom Mihajlom Falierom u gradski kastel kraj mora. Sad uniđe i ban Ćuz u grad i dade kastel sa svih strana podsjesti, a na sve tornjeve i zidove dade objesiti kraljeve zastave. Podjedno javi odmah ovu veselu vijest kralju i svim kraljevim dalmatinskim gradovima. Čim je u Šibenik stiglo takvo pismo banovo, javi odmah gradska občina tu vijest spljetskoj, koja zaključi (20. prosinca 1357.), da se glasnik u znak veselja i počasti prema kralju imade obdariti novim odijelom. No skoro za tim stiže u Spljet i naročiti glasnik banov, naime

[1] Privilegiju priopćuje *Lucius* „De regno Dalm. et Croat." str. 225., a na koncu dodaje, da ju je kralj potvrdio 17. kal. Januarii 1358. Regni 16. (Tako stoji i kod *Fejera* IX. 2. 685—8.). No ovdje će biti neka pogrješka. 17. kal. Januarii 1358. bilo bi 16. prosinca 1357., a to ne bi bilo: regni 16 (annus), nego 15. godina kraljeva vladanja, jer je on počeo vladati g. 1342.; k tomu nije ni moguće, da kralj, koji nije bio tada u Dalmaciji, već 16. prosinca potvrdi privilegiju izdanu dva dana pred tim (14. prosinca). No budući da se u ispravi navodi 16 godina kraljeva vladanja, jasno je, da ona ide u g. 1358.; a i u drugom svom djelu („Mem. di Trag." str. 261.) veli *Lucius* izrijekom, da je kralj potvrdio ovu privilegiju „l'anno seguente" t. j. 1358. Po tom je pogrješka u prvom dijelu datuma, te je moguće, da datum mjesto 17. kal. Januarii 1358. ima glasiti samo 17. Januarii 1358.

Digitized by Google

vitez i magister Konja, da donese ovu radosnu vijest spljet. općini, a ova ga nagradi (24. prosinca) darom od 40 dukata[1].

Povoljne vijesti, koje su redom dolazile kralju Ludoviku I., otkad su se Spljet i Trogir vratili pod njegovu vlast, sklonile su ga, da je odlučio poći sam glavom u Dalmaciju, da bude nazočan pri slavi i sve većem napredovanju svoje hrabre vojske. Već 21. rujna znalo je spljetsko vijeće, da će kralj doći skoro u Spljet, te stane činiti različne pripreme za njegov doček. Ono odabra 4 plemića, koji će prirediti stanove i sve drugo, što je nužno za njegov doček, i

[1] *Gataro* kod *Muratorija* o. c. T. XVII. str. 53. — On veli, da su se s nekim *priorom od sv. Križa* dogovorila dva Nijemca, naime *Friderik od Montelara* i *Anselmo* (drugi tekst te kronike veli: Friderik i Anselmo od Montelara), o osvojenju grada. No u Zadru nije bilo manastira sv. Križa, pa zato je vjerojatnije, što veli *Sanuto* (kod *Muratorija* XXII. str. 643.), da je to bio opat *sv. Krševana*, kojega je manastir bio u Zadru. Još veli *Gataro*, da je Ludovik, sklopivši kasnije mir s Mlečanima, ovima naložio, da onim dvjema Nijemcima (Fridriku i Anselmu) dadu nagradu od 10.000 dukata svakomu „perchè eglino avevano tolto Zara", a Mlečani da su to i učinili. — *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* I. 306. i po njemu *Bonfinius* o. c. str. 351—2. pripisuju Ellerbachu osvojenje Zadra te vele, da je i poginuo kod toga osvojenja, a tako je doista i bilo, kako razlaže *Huber* „Gesch. Österr." II. 225—6. I *Chinazzo* (kod *Muratorija* XV. 701.) veli: „priore Tedesco da S. Croce". U ovoj vijesti moglo bi biti to istina, da je dotični opat, koji je ugovarao s Ellerbachom, bio Nijemac, pa ga je plemensko srodstvo navelo, da je s Ellerbachom stupio u dogovor. *Laur. de Monacis* o. c. str. 112., *Historia Cortusiorum* (kod *Muratorija* XII. 952.) i *Caroldo* (kod *Lucija* „De regno Dalm. et Croat." str. 224—5.) vele, da je kralj. čete pustio u grad opat *sv. Mihajla*, ali ni toga manastira nije bilo u Zadru. Općeno spominju osvojenje Zadra: *Villani* (kod *Muratorija* XIV. 477—8), koji veli, da su kraljeve čete provalile u grad, pošto su lagumom srušile dio grada, *Caresinus* (kod *Muratorija* XII. 427.), *Navagiero* (kod *Muratorija* XXIII. 1044—5.), *Johannes de Bazano* „Chronicon Mutinense" (kod *Muratorija* XV. 627.), *Verdizotti* (o. c. str. 273.), *Sabellicus* (o. c. str. 1256.), *Justinianus* (o. c. str. 88.), *Marcellus* (o. c. str. 78.), *Doglioni* (o. c. str. 233.) i *Faroldo* (o. c. str. 232.). Većina izvora, koji spominju dan, kad je Zadar osvojen, navode krivi datum. Tako vele *Historia Cortusiorum* i *Caroldo:* 17. rujna, *Sanuto:* 2. prosinca i *Chronicon Mutinense:* 23. prosinca, *Villani* veli općeno: u prosincu, jedini *Navagiero* veli pravo: 18. prosinca. Da je ovaj datum valjan, vidimo otud, što se 20. prosinca čitala u spljetskom vijeću vijest Šibenićana, da je Zadar pao, a 24. prosinca određena je u tom vijeću nagrada od 40 dukata banovu glasniku Konji (*G. Alačević* „Il regimento di Ser Gentile" u *Bullettino* An. XIV. str. 151.).

Digitized by Google

još druga 3 plemića, koji će ga pozdraviti u ime cijeloga građanstva; 28. studenoga zaključi ono opet, da gradski knez (Gentile) i osobiti odbor imadu u to ime učiniti sve nužne pripreme i odredbe i potrošiti u tu svrhu općinskog novca, koliko bude potrebno[1]. Međutim je kralj stigao (negdje u drugoj polovici prosinca) u Dalmaciju, te se uputio u netom osvojeni grad Zadar[2]. Od ovud pisa on Spljećanima, da pošlju k njemu u Zadar svoje poslanike, da s njima raspravlja o njihovim gradskim poslovima; valjada im je javio, da za sada ne može doći u Spljet, kako je bio naumio, zbog važnih državnih posala (baš su se tada vodili pregovori o miru s mlet. poslanicima). Spljetsko vijeće odazva se tomu pozivu te izabra (26. ili 27. prosinca 1357.) dva poslanika (Franju Damjanova i Teodosija Leona), koji će ići kralju u Zadar; a ako bi on međutim otputovao, ići će za njim sve do Zagreba[3].

Gubitak Zadra porazio je vrlo Mlečane. Oni su ga bili jako utvrdili i snabdjeli znatnom vojskom, pa je evo ovako na laku ruku došao u kraljevu vlast jedino radi nemarnosti četa i njihova zapovjednika Mihajla Faliera. Poradi toga poslaše oni odmah u kastel, koji se je još držao, novih četa, da ga obrane, a poslaše mu i novoga zapovjednika *Petra Badoera*, dok su kukavičnoga

[1] *G. Alačević* „Estratto dal libro Consiliorum" etc. u *Bullettino* XIV. str. 140. Poslije opet zaključi vijeće (8. prosinca 1357.), da se za te troškove ima ubrati osobiti namet do iznosa od 500 dukata (*Alačević* o. c. u *Bullettino* XIV. 141.).

[2] *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952. veli: „Rex vero cum gaudio de Buda descendit in Zaram". — Tu potvrdi Zadranima (10. veljače 1358.) njihova prava i posjede (*Lucius* „De regno Dalm." etc. str. 265—6.).

[3] *Bullettino* XIV. p. 152. Tu se ne navodi dan sjednice, nego se samo veli: Nella *penultima* sessione di decembre 1357. No kako je sjednica pred tom držana 24. prosinca, a iduća 29. prosinca, to je ova sjednica morala biti od 25—28. prosinca ili najvjerojatnije 26. ili 27. prosinca. — Međutim se čini, da ovi poslanici nisu otišli na taj put, jer 8. siječnja zaključi opet vijeće, da se mjesto ovih već imenovanih poslanika imadu uputiti kralju dva druga, naime Giancio di Leone i Nikola di Pietro di Nicola. Dali su i ova dvojica bila kod kralja, ne znamo, ali nije vjerojatno, jer 5. veljače 1358. zaključi spljet. vijeće, da se poradi neizvjesnosti, dali će kralj doći u Spljet, izaberu dva poslanika, koja će otići kralju, da traže ustanovljenje međa gradskih i drugih prava. Izabrani bijahu Dujam Bertano i Teodosije Leono. Ali valjada ni ovi nisu otišli kralju, jer je vijeće 27. veljače ovu dvojicu izabralo za poslanike, koji će ići banu, pošto je valjada kralj otišao iz Zadra (*Bullettino* XIV. 153—5.).

Digitized by Google

Mihajla Faliera dali dovesti kući i bacili u tamnicu. Otpremiše u Dalmaciju i novo brodovlje pod zapovijedi glavnoga pomorskog zapovjednika *Giustiniana Giustiniani*. Protiv Faliera bude povedena istraga, i on bude kasnije (8. ožujka 1358.) kažnjen zatvorom od godinu dana i doživotnim gubitkom svih časti, službi i prava sudjelovanja u vijećima[1].

Da zaustave napredovanje kraljevo u Dalmaciji, gledali su Mlečani, da mu tamo što više neprilika priprave. Tako su u to doba navrkali u Trogiru pučane protiv grad. plemstva, tako da su u gradu nastali veliki neredi. Na čelo pokreta stavio se *Jakov, arciđakon trogirski,* a uz njega pristadoše njegov bratić Stjepan Brasica, nezakoniti sin pokojnoga trogirskog biskupa i njegovi sinovci Petar i Nikola, Donat i Augustin Kažotići. Ovi pograbivši u noći na sv. Nikolu (5. prosinca 1357.) oružje dolete na trg, gdje navrkaju pučane, da navale na gradske plemiće, osobito na Josipa Cegu i njegov rod, koji je bio glavni pristaša kraljev, te je bio, kako spomenusmo, glavni uzročnik, da se Trogir pobunio protiv Mlečana. Pučani se odazovu tomu pozivu, na čelu im Matužina i Matija Krežić, provale u kuće Cegâ i drugih plemića te ih oplijene (njih 14) i mnoge plemiće rane, tako da su morali pobjeći iz grada u Spljet. U jednoj kući nađu rođaka porodice Cega, biskupa hvarskoga Stjepana, koga je arciđakonov bratić Stjepan do mrtva izmrcvario zadavši mu 24 rane, tako da je jedva živ ostao. Protjeravši plemiće preuzmu pučani upravu grada u svoje ruke. Izaberu podestatom nekoga Rudolfa de la Piro, a grad. kapetanom nekoga Dragolina Hrvatinu, koji izrekoše mnoge osude protiv Josipa Cege i njegova roda (valjada, da im se zapljenjuju dobra i t. d.). Protjerani plemići obrate se na kralja za pomoć, no kako je on bio zabavljen ratom i zatim ugovaranjem mira s Mlečanima, nije mogao odmah urediti poremećene odnošaje trogirske. Istom u kolovozu g. 1358. vratiše kraljevi punomoćnici ban Ivan Ćuz i vrhovni

[1] *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. str. 1045., samo griješi, što veli, da je kažnjen 8. svibnja, jer je to bilo 8. ožujka, kako se vidi kod *Ljubića* III. 381—2. *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. 643. i 652. veli također krivo, da je to bilo 9. ožujka i da je još morao platiti 1000 dukata. — Osim Faliera bio je kažnjen njegov pomoćnik u knezovanju *Simon od Ferare*, komu je onu noć, kad je pao grad, bila povjerena briga nad njim. Kazniše ga zatvorom od po godine, gubitkom svih službi i da se više nikada ne smije uzeti na mlet. plaću. (*Ljubić* l. c.).

Digitized by Google

sudac Nikola Seč vlast u gradu plemićima, dokinuše osude protiv obitelji Cega, naknadiše štete, koje su plemićima bile nanesene, a krivce strogo kazniše[1].

U to vrijeme stignu u Zadar mlet. poslanici, koji su imali s kraljem ugovarati o miru. Najnoviji uspjesi kraljevske vojske oteščali su dakako položaj poslanika; oni su morali uvidjeti, da će sad teško sklopiti mir pod onim uvjetima, pod kojima im je vijeće dozvolilo ugovarati s kraljem. I doista, čim su počeli ugovarati o miru, pokazalo se odmah, da se kralj ne misli više zadovoljiti s onim, s čime se do sada htio zadovoljiti, t. j. samo s nekim dalmatinskim gradovima (Zadrom, Ninom, Skradinom, Šibenikom, Trogirom i Spljetom), nego je zahtijevao *čitavu Dalmaciju* (sve gradove i otoke)[2]. Budući da je to bio zahtjev jako velik, nisu

[1] *Lucius* „Mem. di Trag." str. 265—271. i *A. Cutheis* o. c. kod *Schwandtnera* III. 659. I Lucije misli, da su tu imali Mlečani svoje prste. — Odluka kraljevih povjerenika izdana je 14. kolovoza 1358., a bi potvrđena od kralja iduće godine 1359. Stjepanu Brasici, koji je ranio hvarskoga biskupa, biše odrezane obje ruke i bi prognan iz Trogira; arciđakon bi kažnjen doživotnim zatvorom, a dobra njegova zaplijenjena. I ostali krivci dobiše različne kazni. Arciđakon Jakov bio je neko vrijeme u zatvoru u Šibeniku, otkud je imao biti otpremljen u Trogir u biskupski zatvor. No i tamo je on znao doći u dodir s narodom i nagovoriti ga, te se digao protiv plemića (u lipnju 1358.); ovi biše istjerani, a narod preuze vladu; tom prigodom dokopa se i arciđakon slobode. Ban Ćuz i Nikola Seč poslije su (u kolovozu 1359.) opet plemstvu povratili vlast u gradu, a oduzeli je pučanima (*Lucius* o. c. I. str. 271.), arciđakon pak bi od trog. biskupa Bartolomeja lišen (30. kolovoza 1358.) svih časti i imanja te prognan za uvijek iz Trogira, a svećenicima i vjernicima zabranjeno je, da s njime ne opće, dok ne izmoli oproštenje svojih grijeha. Kralj potvrdi tu osudu biskupovu (2. veljače 1359., *Lucius* o. c. str. 269—70.).

[2] *Caroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 262. veli, da je kralj tražio ne samo Dalmaciju, nego i osvojena mjesta u Trevisanskoj marki. Moguće je, da je u početku to tražio, ali je poslije za cijelo odustao od zahtjeva poradi Trevisanskih mjesta, jer kad se o kraljevim zahtjevima raspravljalo u mlet. vijeću, bilo je govora samo o Dalmaciji, kako ćemo vidjeti. *Gattaro* (kod *Muratorija* XVII. str. 55.) veli, da je kralj tražio, da mu Mlečani dadu ono, što je već po svojim poslanicima tražio (tu se misli Dalmacija), i što je po svojoj snazi moguć postići; pa zato ako mu to dobre volje ne dadu, da će nastaviti započeto djelo (t. j. ratovati, dok ne osvoji cijelu Dalmaciju). — *Villani* (kod *Muratorija* XIV. 478.) kaže, da Ludovik nije ni htio saslušati mlet. poslanike, nego da bi Mlečane zastrašio i prisilio, da pristanu na sve njegove zahtjeve, da je zatražio od cara lađa, a od svojih sa-

Digitized by Google

oni po svojim napucima smjeli o tom raspravljati s kraljem, nego javiše to odmah u Mletke po bilježniku Pavlu de Bernardo. Kad ta vijest stigne u Mletke, svi se preneraze. Kako se sad imala stvoriti odluka o veoma važnim državnim poslovima, zaključi ratno vijeće (9. siječnja 1358.), da se ima u senatu izabrati 50 lica od onih plemića, koji nisu članovi senata, pa će ti zajedno sa senatom i odbornicima za trevisanske, istarske i hrvatske poslove (njih 10) imati vijećati o ovom kraljevu zahtjevu[1].

U tom pojačenom vijeću vodila se (12. siječnja 1358.) živahna i dugotrajna rasprava o ovom predmetu. Nije ni čudo, jer se radilo o životnom pitanju za Mlečane. Sva moć i snaga njihova osnivala se na posjedu Dalmacije, za koju su se oni stoljeća i stoljeća borili s hrvatskim vladarima i u doba domaće dinastije i u doba Arpadovića i Anžuvinaca, dok je nisu sasvim dobili u svoje ruke. Pa taj dragocjeni plijen da sad oni puste iz ruku! Zato jedni držeći taj zahtjev kraljev „rastrojstvom svoje države" (desolationem nostri status) i „jarmom ropstva", u koji ih kralj želi skučiti (nos in servitutem redigere), predlagali su, da se taj zahtjev odbije i dogovaranje prekine. Drugi opet, videći iznemoglost države i nemogućnost, da se pobjedonosnom kralju dalje opiru, predlagali su, neka se ponudi kralju, da se prepusti rasudbi pape, neka on odluči, komu ima pripasti Dalmacija, a ako kralj to ne bi prihvatio, neka mu se Dalmacija prepusti. No većina ne primi ni jedan ni drugi prijedlog, nego pokuša, da sačuva bar dio Dalmacije. Ona zaključi, da poslanici ponude kralju osim onih gradova i otoka, koje je u Dalmaciji osvojio, još *Zadar* s *Pagom* i drugim njegovim otocima (koji će zajedno sačinjavati jednu upravnu oblast, te će dobiti ona prava, koja je grad imao za bana Mladena), *Nin* i *Skradin*. Za ostale pak gradove i otoke dalmatinske, koji bi ostali Mlečanima, voljni su oni kralju plaćati neki danak. No ako kralj ne bi to prihvatio, onda su voljni pristati na to, da se prepusti papi, da on rasudi o onim gradovima i otocima dalmatinskim, koje sad posjeduju. U svakom slučaju zahtijevaju, da im se vrate sve otete zemlje u Trevisanskoj i Cenedskoj marki i da se privrženici

veznika u Lombardiji novih četa, s kojima će opet doći pod Treviso; i to da je djelovalo, jer su sad Mlečani bili voljni pristati na mir pod svaku cijenu. Međutim iz isprava doznajemo, da prva vijest ne stoji, jer je kralj doista ugovarao s poslanicima, ali druga vijest može biti istinita u toliko, da je kralj grožnjama htio Mlečane umekšati.

[1] *Ljubić* V. 324.

Digitized by Google

jedne i druge stranke uključe u mir. Ako li kralj[1] ne prihvati ni jednoga od ovih njihovih prijedloga, onda oni prepuštaju njihovoj uviđavnosti, da se vrate kući ili da pišu u Mletke i čekaju dalje naloge[1].

Kad je dakle bilo moguće, da će kralj odbiti njihove prijedloge i da će se po tome morati i dalje ratovati, zaključiše Mlečani i to, da se imade poslati četa u Dalmaciju i Istru, a također dva providura (Nikola Alberti i Filip Leone), koji će obaći te zemlje (osim Dubrovnika, gdje su već bila ona dva providura P. Loredan i And. Contarini) i tamo odrediti što je nužno za sigurnost i spas tih zemalja. Dubrovčanima su bili obećali već prije toga (2. siječnja 1358.), da će svima podijeliti mletačko građansko pravo, ako ostanu vjerni[2], a nešto kasnije (9. siječnja 1358.) podijeliše im slobodu trgovine[3].

Dok se to zbivalo u Mlecima, događali su se na ratištu događaji za Mlečane sve nepovoljniji. Kralj je sve žešće stao udarati na zadarski kastel, te su mu u to ime Spljećani poslali (10. siječnja 1358.) na njegovu molbu i na njegov trošak tesara, zidara i stolara, a kasnije (9. veljače) i jednu oružanu lađu[4]. U to su se (u siječnju 1358.) pobunili i *Bračani* te se predali kralju u vlast. A kako *Hvarani* to nisu htjeli učiniti, skupiše Spljećani, Trogirani i Omišani svoje lađe i udariše na otok Hvar, te ga poharaše; knez Nikola Corner spasao se samo tako, što je pobjegao u kastel na vrh brda[5]. Konačno došao je zadnji čas i *Ninu*. Pošto je već u

[1] *Ljubić* V. str. 324 – 6.

[2] *Caroldo* kod *Lucija* o. c. str. 262. — Pismo duždevo dubrovačkomu knezu Marku Soranzu (od 2 siječnja 1358.), kojim se Dubrovčanima ovo obećanje daje, priopćuje *Lucius* o. c str. 264.

[3] *Dr. Rački* „Rukopisi tičući se južno-slov. povjesti" itd. u „Radu" br. 18. str. 246. navodi cod. 6923. vatikanske knjižnice, u kojem se spominje taj zaključak mlet. vijeća (izvod „ex libro gratiarum" nr. XI. cart. 30.).

[4] *G. Alačević* „Il regimento di Ser Gentile" u *Bullettino* An. XIV. str. 153. (tu se veli izrično „ad bolando castrum Jadere") i 154—5., a već su oni i prije šiljali banu pomoći na njegovu molbu, tako 22. prosinca 1357. jednu barku, a 2. listopada 20 strijelaca (*Bullettino* XIV. 151. i XVII. 31.). I *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952. veli: „qui (i. e. rex) castrum (i. e. Jadere) jussit multoties impugnari".

[5] *Anonymus chronista* kod *Lucija* „Memor. di Trag." str. 261. *Navagiero* (kod *Muratorija* XXIII. 1045.) nasuprot veli, da je hvarski

Digitized by Google

njemu nastala tolika oskudica živeža, da su se branitelji morali hraniti konjima, psima i svakakvom drugom gadnom hranom, ne preostade im napokon drugo, nego da se predadu; i tako dođe i Nin (27. siječnja 1358.) u kraljeve ruke[1].

I na ratištu u Trevisanskoj marki stigoše Mlečane razne nezgode. Njihova vojska pod vodstvom *Tolberta da Camino* pokuša, ne bi li osvojila *Conegliano* iz ruku kraljevih. Ona dođe pod grad i stade ga podsjedati. No kad ga tim načinom nije mogla prisiliti na predaju, poduze jednoga dana na nj juriš, ali bi krvavo uzbijena i morade se kaniti dalje podsade[2]. Skoro za tim (14. siječnja 1358.) izidoše iz Trevisa mletačke čete (600 konjanika i oko 1000 pješaka) i uputiše se prema *Nervesi*, da nalove plijena. I doista zarobiše oni putem mnogo ljudi, stoke i svakojake hrane. Ali kad su stigli do Nervese, gdje je kralj već na početku rata načinio bio utvrdu, kako smo već spomenuli, iziđoše im u susret kraljeve čete i stadoše se s njima boriti. Mlečani su se neko vrijeme branili, ali na koncu počeše uzmicati. Na tom povratku stiže ih još veća nesreća. Kraljeve čete iz Conegliana doznaše za provalu Mlečana iz Trevisa te pođoše u potjeru za njima, pa ih sad zahvatiše s leđa, kad su uzmicali kući. Tko se kušao oprijeti, pogibe od neprijateljskoga oružja ili pade u sužanjstvo, ostali pobjegoše glavom bez obzira; do 600 njih pogibe ili bi zarobljeno, a kraljeve im čete uzeše oružje i na 500 kola odvezoše u Padovu, gdje ga prodadoše[3].

---

knez bio Andrija Giustiniani, i da se on dobre volje predao izvjesivši kraljevu zastavu. No to ne će biti istina, jer sam *Navagiero* veli nešto niže, da je hrvatskim knezom bio Nikola Corner, kako veli i Anonymus.

[1] *Sanuto* kod *Muratorija* XXII. 642. — *Laur. de Monacis* o. c. str. 112. — *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1045. — *Sabellicus* o. c. str. 1256. — *Justinianus* o. c. str. 88. — *Verdisotti* o. c. str. 273. — *Doglioni* o. c. str. 232. Ovi izvori ne navode dana, kad se grad predao, nego ga navodi *Lucius* „Mem. di Trag." str. 264. (valjada po Caroldu).

[2] *Memorie di Conegliano* (rukopis) kod *Vercija* XIII. 254. bilj. 1.

[3] *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952. veli, da je Mlečana bilo 600 konjanika i oko 1000 pješaka, a palih i zarobljenih da je bilo 200. I *Laur. de Monacis* o. c. str. 112. veli tako, samo ne spominje zarobljenih, nego kaže, da su većinom bili poubijani. *Villani* (kod *Muratorija* XIV. 480.) kaže, da je bilo 500 konjanika i mnogo pješaka, a palih i zarobljenih da je bilo 600. Napokon *Gataro* (kod *Muratorija* XVII. 53.) navodi 500 konjanika i 500 pješaka, koje je vodio neki Nijemac *Gian-Polo* i koji da su svi dopali sužanjstva (osim ono nešto, što je palo u boju); kraljeve čete da su vo-

Digitized by Google

Iza ovih poraza na bojnom polju morali su Mlečani uviđati, da se situacija za njih sve više pogoršava i da po tom nema nade, da bi oni mogli doći do mira s kraljem na onoj osnovi, kako su zaključili 12. siječnja, t. j. da za sebe sačuvaju dio Dalmacije, koji su još imali u rukama, nego će trebati i većih žrtava doprinijeti, da se spasu od propasti, koja im je sve više prijetila. Zato se sad opet obrate na Carraru, da on kao prijatelj i saveznik kraljev djeluje na njega, da im dade mir o što manje njihove žrtve. S toga poslaše (18. siječnja) onoga već spomenutoga priora Ivanovaca Carrari, da ispita njegovo mišljenje, je li je on doista sklon Mlečanima, kako je izjavio raznim mletačkim građanima i bi li se htio zauzeti za njih kod kralja. Carrara izjavi, da je on to voljan učiniti, a na to poslaše oni (22. siječnja) ponovno priora k njemu, da mu priopći kraljeve zahtjeve o miru i da ga zamoli, da im on svjetuje, što da ponude kralju, da ga uzmognu skloniti na mir. Carrara dade im doista takav savjet i ujedno im poruči, da je voljan poslati novo poslanstvo kralju, ako oni poslušaju njegov savjet, koje će imati posredovati oko mira na onoj osnovi, kako im on svjetuje. Ne kaže nam se, što je Carrara svjetovao Mlečanima, ali možemo nagađati po onom, što se kasnije zbilo, da im je on preporučio, da se konačno odreku cijele Dalmacije, ako žele doći do mira s kraljem, jer će se inače izvrći možda pogibli, da izgube i više (t. j. i Trevisansku marku), ako ih ratna nesreća bude i dalje tako progonila kao do sada. Mlečani uvide, da se nema kud i kamo, nego pokoriti se nuždi, te prihvate savjet Carrarin i zamole ga (26. siječnja), neka samo pošlje svoje poslanstvo kralju, da posreduje oko mira na predloženoj osnovi, a oni nalože svojim poslanicima kod kralja, da dadu Carrarininu poslanstvu sve nužne upute o tijeku pregovora, i da u daljem ugovaranju rade po savjetu njegovu[1]. Carrara otpremi doista (2. veljače) *Franju de Leona* kralju te ubavijesti o tom i Mlečane i svoje prijašnje poslanike kod kralja (pismom od 7. veljače) nalažući podjedno ovima,

dili neki ugarski velikaši *Stjepan* i *Petar*. U broju četa nije dakle među ovim izvorima velike razlike; veća je razlika u broju palih i zarobljenih. No ako su od ovih kraljeve čete nabrale 500 kola oružja, onda se mora uzeti, da je njih moralo biti više od 200, dakle barem 600, kako veli *Villani*.

[1] *Ljubić* V. 327—8. — 29. siječnja opet ga nukaše Mlečani, da pošlje to poslanstvo, i to Grgura i Checha de Leona, kako i sam predlagaše *(Ljubić* V. 329.).

Digitized by Google

da se i oni zauzmu svim silama za mir, ako bi dobili ovo pismo prije, nego li bi stigao Leono k njima[1].

Međutim još prije, nego li je Leono ili ovo pismo Carrarino stiglo u Zadar, popustiše i sami mlet. poslanici u Zadru, te izjaviše kralju, da su mu voljni prepustiti Dalmaciju, samo da dođe do mira. Moguće je, da su oni sami uvidjeli, da poradi nepovoljne za Mlečane situacije treba kralju više ponuditi, ako žele dobiti od njega mir. No vjerojatnije će biti to, da su Mlečani, kad su ubavijestili bili svoje poslanike, da će doći novo poslanstvo Carrarino, da ugovara o miru na novoj osnovi, njima također priopćili tu osnovu, na kojoj će se ugovarati. Ovi pak nisu sad čekali, dok dođe Carrarino poslanstvo, nego su odmah sami ponudili kralju cijelu Dalmaciju, samo da dođe što prije do mira. No sad je još nastala prepirka o tom, što sve pripada Dalmaciji, na koju kralj ima prava i koju želi opet dobiti u svoju vlast. Mlečani su naime tvrdili, da *Dubrovnik* i otoci *Korčula* i *Mljet*, kojima je nasljedno upravljala obitelj Đorđića (Georgii, Zorzi), nisu nikada priznavali vrhovništvo ug.-hrv. kraljeva, pa su ih pod tom izlikom htjeli zadržati za sebe nadajući se, da će s tim lakše moći uzdržati svoje gospodstvo nad jadranskim morem, nego li ako i te krajeve izgube. No kralj nije bio voljan, da s mletačkim poslanicima vodi juridičke rasprave o granicama Dalmacije kao pred kakvim sudom, nego je držao za Dalmaciju sve ono zemljište, koje su Mlečani posjedovali i na kopnu i na moru od Istrije do Drača, kao što se to shvaćalo u staro doba za vladanja rimskog[2].

Mletački poslanici jave sad ovo vijeću, da ono odluči, što da urade. No vijeće uvidi, da ne može biti govora o cjenjkanju i natezanju s kraljem, nego da se mora pokoriti svim njegovim zahtjevima. I zato zaključi ono (5. veljače), neka poslanici izjave kralju, da riješi ovaj prijepor po *svojoj volji*, a Mlečani su voljni sve odobriti, što on dosudi. U to ime pošalju poslanicima različne pravne isprave, neka ih predoče kralju, da on iz njih uvidi, kakva oni imadu prava na neke dijelove Dalmacije i da prema tomu izreče svoju odluku[3]. No kralj se ne htjede obazreti ni na kakva prava

[1] *Ljubić* V. 335. Prijepis ovoga pisma, što ga je Carrara poslao svojim poslanicima, priopćio je Carrara i Mlečanima, kako rekosmo, a ovi opet priopćiše (9. veljače) taj prijepis i svojim poslanicima kod kralja ravnanja radi *(Ljubić* V. 336.).

[2] *Lucius* „Mem. di Trag." str. 264.

[3] *Ljubić* V. 333—4. — Dužd izdade podjedno (6. veljače 1358.)

Digitized by Google

Mlečana na Dalmaciju, nego odluči, da njemu ima pripasti sva Dalmacija od Kvarnera do Drača, a mlet. poslanici moradoše to prihvatiti[1].

I tako bi konačno uglavljen i potpisan mir (18. veljače 1358. na prvu nedjelju korizmenu) u crkvi sv. Franje, a uvjeti su njegovi bili ovi: 1. Mlečani odriču se gospodstva nad *cijelom Dalmacijom* počevši od polovice kvarnerskog zaliva pa sve do međa Drača sa svim zemljištima i gradovima njezinima, naročito se odriču gradova *Nina*, *Zadra*, *Skradina*, *Šibenika*, *Trogira*, *Spljeta* i *Dubrovnika* na kopnu, gradova i zemljišta na otocima *Osoru* ili *Cresu*, *Krku*, *Rabu*, *Pagu*, *Braču*, *Hvaru*, *Korčuli* i drugim ostalim otocima, a također se odriču porabe imena „*Dalmacije i Hrvatske*“, koje su duždi do sada običavali upotrebljavati u svojim naslovima, u opće se odriču na korist ug.-hrvatskoga kralja svih prava, koja su imali na Dalmaciju, i obriču, da neće nikada posezati za Dalmacijom. Oni se podjedno obavezuju, da će one gradove i zemlje dalmatinske, koje su u njihovoj neposrednoj vlasti, predati kralju ili njegovu punomoćniku najkasnije za 22 dana iza potpisa mira (t. j. iza 18. veljače); iz onih pak zemalja i gradova, koji nisu u njihovoj neposrednoj vlasti, nego ih oni samo upravljaju po svojim knezovima (rektorima), da će pozvati kući svoje knezove, činovnike i čete, te im ne će unaprijed više davati nikakve pomoći protiv kralja, moleći ga ipak, da bi blago s njima postupao (t. j. da im se ne bi osvećivao, što su bili dosad mlet. podanici). Za uzvrat obećava kralj, da će sva mlet. zemljišta u marki *Trevisan-*

---

nalog svim upraviteljima po Dalmaciji, da u onom, što bude uglavljeno među kraljem i mlet. poslanicima, imadu poslušati naloge tih poslanika. Još pošalje vijeće (9. veljače) u Zadar bilježnika Bartolomeja Ursija, da napiše poslanicima nove punomoći za uglavljenje mira, ako bi bilo nužno *(Ljubić* V. 334—6.).

[1] Pošto su se Mlečani gotovo na milost i nemilost predali kralju Ludoviku I., za čudo je, da on sad nije i više tražio od njih, n. pr. i Trevisansku marku, jer Mlečani, kako su bili oslabljeni, ne bi mu se mogli dalje opirati. No to će biti valjda zasluga Carrare i njegova poslanstva, da se kralj zadovoljio s Dalmacijom i njima dozvolio napokon mir, koji su kao ozebao sunca iščekivali, jer *Historia Cortusiorum* (kod *Muratorija* XII. 952.) veli: „Rex ad preces Francisci de Carrara obtulit pacem“. A i car *Karlo IV.* mora da je djelovao na Ludovika I., jer mlet. kronist *Pavao Morosini* (kod *Daru*-a „Storia della republ. di Venezia“ II. 368.) veli, da su Mlečani poslije mira s Ludovikom poslali Karlu IV. poslanike „per ringraziarlo dell' operato a favor della pace fatta col re di Ungheria“.

Digitized by Google

skoj i *Cenedskoj* i u *Istriji*, koja je njegova vojska posjela, vratiti Mlečanima, također za 22 dana poslije mira odričući se svih prava na njih u korist njihovu i da ne će više za njima posezati, ali će zato i Mlečani blago postupati s tim gradovima i njihovim žiteljima te im oprostiti sve nepravde, kao da nisu nikada pristajali uz kralja; to isto će i ovaj učiniti onima, koji su pristajali uz Mlečane, a sad su došli u njegovu vlast[1]. 2. Zarobljenike će obje stranke pustiti na slobodu. 3. Obje stranke praštaju jedna drugoj sve uvrede i štete izuzevši dugove, koje pojedine osobe jedna drugoj duguju i o kojima će sudovi pravdu krojiti. 4. Ni jedna ni druga stranka ne će podržavati ni podupirati gusara u svojim lukama. 5. Podanici jedne stranke mogu slobodno dolaziti u zemlje druge stranke, te im se zajamčuje sigurnost osobe i imetka. 6. Ako bi jedna stranka prekršila ove uvjete mira te zaposjela zemljišta, kojih se je odrekla, ili inače čim drugim, onda imade oštećena stranka prijaviti to papi, a ovaj će najkasnije za mjesec dana krivca udariti crkvenim interdiktom i izopćiti iz crkve, dok ne dade oštećenom zadovoljštinu. 7. Ako li bi podanici obiju stranaka jedan drugomu činili štete ili nepravde, onda imadu kralj ili njegovi službenici za mjesec dana iza predane tužbe namiriti oštećene mlet. podanike, a isto tako dužd i mlet. službenici oštećene kraljeve podanike.

Na ove uvjete zakleo se istoga dana kralj Ludovik I. zajedno sa svojih 15 dostojanstvenika (među njima bijahu ban *Ivan Ćus*, zagr. biskup *Stjepan*, bosanski biskup *Petar*, prior vranski *Baudonus Cornuto*, požeški i zaladski župan *Stjepan* i dr.) u prisutnosti mletačkih poslanika, a na to su se i ovi zakleli u ime mlet. države. O tom činu sastavljena su bila dva spisa (instrumenta), u kojima se potvrđuje, da su kralj s velikašima i mlet. poslanici zakletvom potvrdili ovaj mir, ali se ujedno u njima ustanovljuje, da imadu

[1] Ugarski izvori (kao *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* I. 306. i *Bonfinius* o. c. str. 352.) prigovaraju Mlečanima, da su se oni poslije ljuto osvećivali onim svojim podanicima u marki Trevisanskoj, koji su za rata prešli bili na stranu kraljevu (naročito u Coneglianu Cador(in)u i dr.), pogubivši mnoge, druge prognavši, a zemlje im zaplijenivši. Pače te okrutnosti da su bile uzrokom, te se grad Treviso predao bio Leopoldu austr. vojvodi, a ovaj ga je poslije predao Franji Carrari. No s druge strane okrivljuju i mlet. izvori kralja, da je kršio ustanove mira. Tako veli *Sabellicus* (o. c. str. 1256.), da kralj nije dozvolio mlet. knezovima, koji su morali otići iz dalm. gradova, da sa sobom ponesu svoje stvari i blago.

Digitized by Google

i dužd i njegovi savjetnici zakleti se na ovaj mir u prisutnosti kraljevih poslanika, koji će doći u Mletke i njima predati dotični spis o položenoj zakletvi. Jedan od tih spisa napisao je kraljev bilježnik, zagrebački kanonik Ivan Radoslavov u ime kraljevo, te je bio predan mletačkim poslanicima, dok je drugi napisao mlet. bilježnik Pavao de Bernardo u ime mlet. države i predao ga kralju.

Osim ovih glavnih uvjeta mira bile su uglavljene još ove ustanove: 1. U mir se uključuju saveznici jedne i druge stranke, te se oni i poimence nabrajaju, i to kraljevi saveznici: *Nikola*, akvilejski patrijarh, *Franjo Carrara*, gospodar padovanski, *Albert* i *Meinard*, knezovi gorički, *Gaspert*, biskup cenedski, *Biachino de Porzia* i *Franjo de Parte*, plemići *Onighi*, *Guesselone*, gospodar *Canima*, knezovi od *Collalta* i carski gradovi *Feltre* i *Belluno*, kojima je u ime carevo upravljao akvilejski patrijarh, a od mletačkih saveznika spominju se izrijekom *Ulrik od Reifenberga* i *Colentio;* svima tim kao i njihovim podanicima opraštaju se sve uvrede i nepravde, koje su možda počinili jednoj ili drugoj zaraćenoj stranci, izuzevši privatne dugove pojedinih osoba, o kojima će sudovi krojiti pravdu, i svima se njima imadu njihovi posjedi povratiti u ono stanje, kakvo je bilo prije rata. 2. Svaki podanik mletački može imati posjeda u kraljevim zemljama, i obratno kraljev u mletačkima; izuzimlju se samo gradovi Zadar i Nin, „samo da ne bude smutnja". Tu ne će smjeti mletački podanici imati svojih kuća ili posjeda. Dosadašnja njihova vlasništva imat će se najkasnije za 6 mjeseci iza mira što pravednije procijeniti od 4 procjenitelja, od kojih će dvojicu izabrati kralj, a dvojicu vlasnici, a kralj će platiti procjenbenu vrijednost najkasnije za dva mjeseca iza procjene. Napokon se 3. dvojici Zadrana (Marinu Ca(r)narutiću i Zovi Pizolu), koji žive u Mlecima, dozvoljava, da mogu zadržati sva svoja dobra, koja imadu u Zadru ili u drugim kraljevim krajevima, samo ne smiju doći stanovati u Zadar ili njegov kotar. I na ove su se uvjete zakleli s jedne strane mlet. poslanici, a s druge strane kralj s onih 15 svojih doglavnika. Isto su tako o ovom činu sastavljena bila dva spisa, u kojima se potvrđuje, da su kralj s velikašima i mlet. poslanici zakletvom potvrdili ove ustanove, ali se još odredi, da imadu dužd i njegovi savjetnici zakleti se na ove ustanove u prisutnosti kraljevih poslanika, koji će doći u Mletke, i njima predati dotični spis o položenoj zakletvi, na što će kraljevi poslanici predati duždu kraljev spis o zakletvi. Jedan od tih spisa napisao je kraljev bilježnik Ivan Radoslavov u ime kraljevo i

Digitized by Google

predao ga mlet. poslanicima, a drugi mlet. bilježnik Pavao de Bernardo u ime mlet. države, koji je predao kralju[1].

Istoga dana bude mir u Zadru javno proglašen, a dva dana zatim (20. veljače 1358.) imenova kralj *Stjepana*, zagr. biskupa i *Nikolu* vrhovnog suca (judexa curiae) svojim poslanicima i punomoćnicima, koji će ići u Mletke, da tamo prime prisegu dužda i njegovih savjetnika na ustanove mira i ispravu o zakletvi, i napokon da predadu Mlečanima sve one osvojene gradove, koje je kralj po ustanovama ovoga mira imao njima vratiti. I doista položi dužd (25. veljače 1358.) zajedno sa 22 najodličnija mlet. plemića (6 savjetnika, 3 predstojnika vijeća četrdesetorice i 13 drugih od vijeća izabranih plemića) zakletvu u ruke kralj. punomoćnika i za glavne i za uzgredne ustanove mira, i dade o tom sastaviti dva spisa, koja predade kralj. punomoćnicima. Samo u drugom spisu, u kojem se spominju saveznici obiju stranaka, imade na kraju dodatak, u kojem se veli, da su kralj. poslanici zahtijevali, da se kao saveznik kraljev uvrsti u mir i veronski vladar *Can grande de la Scala* sa svojom braćom, a dužd i njegovi savjetnici da su na to pristali i njih uvrstili u mir, te im poslali o tom potvrdu i ubavijest kao i ostalim kraljevim saveznicima, koji su bili uvršteni u mir[2].

---

[1] Svi su ovi spisi o glavnim i uzgrednim uvjetima mira priopćeni kod *Ljubića* III. str. 368—375., u Acta extera II. str. 501—512., i kod *Sanuta* (*Muratori* XXII. 646—651.). Drugi kronisti samo u *kratko* spominju mir, kao *Historia Cortusiorum* kod *Muratorija* XII. 952., *Caresinus* kod *Muratorija* XII. 427., *Gataro* kod *Muratorija* XVII. 57., *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1045., *Justinianus* (o. c. str. 89.), *Marcellus* (o. c. str. 78.), *Verdisotti* (o. c. str. 276—7.), *Bonfinius* (o. c. str. 352.), *Faroldo* (o. c. str. 232.), *Sabellicus* (o. c. str. 1256.), *Kikulew-Thurocz* kod *Schwandtnera* I. 306., *Anonymus chronista* kod *Lucija* „De regno Dalm. et Croat." str. 226., *Čaroldo* kod *Lucija* „Mem. di Trag." str. 264., *Laur. de Monacis* o. c. str. 112. i *Doglioni* o. c. str. 233.

[2] Ove spise navode također *Ljubić* III. 375—381. i *Acta extera* II. 512—521. *Lucius* („De regno Dalm. et Croat." str. 226.) navodi ispravu o potvrdi glavnih ustanova mira. — *Chronista anonymus venetus* (kod *Lucija* l. c.) veli, da je mir bio proglašen u Zadru istoga dana (18. veljače), kad je bio i zakletvom potvrđen, dok je u Mlecima bio proglašen 23. veljače. Dužd je valjada još istoga dana javio uglavljenje mira i u Treviso, jer je već 24. veljače u tom gradu proglašen bio mir (*Verci* XIII. docum. 1568. str. 70.). Mletačko je vijeće naknadno (13. ožujka) odobrilo, što su dužd i njegovi savjetnici po želji

Digitized by Google

Na osnovi ovih ugovora predadoše ovi kraljevi punomoćnici Mlečanima sve nekadanje njihove gradove, što su ih kralj ili njegovi saveznici zaposjeli bili po marki Trevisanskoj ili Istri[1], a Mlečani opet predadoše kralju zad. kastel, gdje se držao Petar Badoer i Skradin, te pozvaše kući svoje knezove i rektore iz onih dalmatinskih gradova i mjesta, koja su još bila pod njihovim vrhovništvom, tako *Jakova Cornera* iz *Raba*, *Jakova Civrana* iz *Paga*, *Nikolu Cornera* iz *Cresa* i *Osora*, drugog *Nikolu Cornera* iz *Hvara*, *Ivana Đorđića* (iz *Korčule*) i *Marka Soranza* (iz *Dubrovnika*)[2].

Tim je načinom došla konačno u ruke kralja Ludovika I. *Dalmacija*, za kojom je on toliko težio, kraljevina pak Hrvatska raširila je svoj opseg, pošto joj se opet pridružila ova krasna zemlja, koja je bila nekad kolijevka njezina. Ludovik I. je stao sad kušati, da se okoristi pomorskim položajem ove zemlje i stvori jaku pomorsku silu, koja bi mu onda omogućila, da Mlečanima preotme gospodstvo i prvenstvo na jadranskom moru. Koliko mu je to pošlo za rukom, o tome ću možda drugi put govoriti.

---

kraljevoj uvrstili u mir i veronskog vladara (*Ljubić* III. 383.). Kao Mlečani tako su i kraljevi poslanici ubavijestili kraljeve saveznike, koji su bili uvršteni u mir, da je on sklopljen, te ih pozvali, da pošlju svoje poslanike u Mletke, koji će tamo potvrditi mir. Ovi su to sigurno učinili, jer se naročito spominje *Albert*, gorički i tirolski knez, da je poslao (18. ožujka 1358.) u to ime svoje poslanike (Valkona od Muša i Pertheolda od Antignane, (*Ljubić* III. 383—4.).

[1] Samo se akvilejski patrijarh ustručavao ustupiti grad Camatu, pa zato su se Mlečani potužili (13. ožujka) radi toga kraljevim poslanicima zahtijevajući, da im se prema ugovoru predade (*Ljubić* III. 382—3.). Sigurno se to kasnije i zbilo.

[2] *Anonymus chronista* kod *Lucija* „De regno Dalm. et Croat.“ str. 226. i „Mem. di Trag.“ str. 264., *Navagiero* kod *Muratorija* XXIII. 1045. Onaj prvi zove krivo dubrovačkoga kneza „Marko Sanuto“, jer se on zvao „Marko Soranzo“, kako se vidi iz spomenutoga duždeva pisma od 2. siječnja 1358. (*Lucius* „Mem. di Trag.“ str. 264.), a tako ga zove i Navagiero.

Bilješka. Na str. 114. (83.) je rečeno, da je uskrs g. 1357., do kojega je bilo uglavljeno primirje između Mlečana i Ludovika I., bio 8. travnja, kako veli *Lucius* („Mem. di Trag.“ str. 250.), ali nije tako, jer je uskrs tê godine bio 9. travnja (Sr. *Mas Latrie* „Tresor de Chronologie“, Paris 1889. str. 251.).

Digitized by Google

Osobine današnjega lokvarskoga narječja.

Primljeno u sjednici historičko-filologičkoga razreda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 19. lipnja 1902.

Napisao član-dopisnik R. Strohal.

U gorskom kotaru, t. j. u današnjem delničkom i čabarskom kotaru, govori se osim rijetkih izuzetaka kajkavski. Ali dialektične razlike u pojedinim mjestima (u glasovima, oblicima i naglasu) ipak su tolike, da moram posebice govoriti barem o glavnim narječjima u gorskom kotaru. U ovoj radnji govorim o današnjem lokvarskom narječju.

Držim, da se je prije navala turskih (u 16. i 17. vijeku) na današnju modruško-riječku županiju govorilo u gorskom kotaru čakavski. To moje mnijenje potvrđuju neka stara pisma, što sam ih našao u nekim mjestima gorskoga kotara. Za navala turskih (osobito početkom 16. vijeka) selio se je naš narod poglavito iz kotara delničkoga, čabarskoga i vrbovskoga u velikim množinama u susjednu Kranjsku, tako da su neki krajevi posve opustjeli. Zapovjednik hrvatske krajiške vojske obrstar *Juraj Lenković* naselio je ove krajeve početkom 17. vijeka pravoslavnim žiteljstvom, koje je doveo iz Bosne i koje je govorilo štokavski.

U spomenici župnoga ureda u Vrbovskom našao sam zabilježeno od prvoga katoličkoga župnika u Vrbovskom, *Antonija Pet. de Wagathey auf Ehrenbüchel,* da je godine 1764. tršćanska intendancija počela opet tjerati pravoslavne žitelje iz mjesta, što su bila uz cestu Karolinsku, poimence iz *Vrbovskoga, Poljane, Sušice, Ravne gore* i *Mrkoplja* u zabitnija mjesta te ih naseljivati radi procvata trgovine katolicima. Tako je iz tih krajeva nestalo pravoslavnoga življa, a s njime i štokavskoga narječja. U te su se krajeve vratila većinom djeca i unuci onoga čakavskoga življa, koji se je iselio u Kranjsku u 16. i 17. vijeku, ali ti katolički doseljenici iz Kranjske donijeli su sada amo kajkavsko narječje. U

Digitized by Google

Mrkoplju pokatoličili su se pravoslavni doseljenici, pa su sve do danas sačuvali prilično čisto štokavsko narječje. U Vrbovskom nastanilo se pored Čeha mnogo Primoraca, čakavaca, pa se je ondje do danas sačuvalo čakavsko narječje.

O selu Lokvama nema pozitivnih vijesti sve do početka 19. vijeka. Na početku 19. vijeka Lokve su još neznatno mjesto, koje nije imalo mnogo više od 500 duša, te je potpadalo sve do godine 1807. pod župu i općinu delničku. Lokvarci bili su onda još posve odijeljeni od ostaloga svijeta, jer nijesu imali još nikakove ceste, već samo svoje seoske putove, a bavili su se ratarstvom i stočarstvom.

Istom kad je general *Filip Vukasović* (koji je poginuo u nesretnoj bitki kod Wagrama 1809.) sagradio u godinama 1804—9. glasovitu Lujzinsku cestu, koja prolazi selom Lokvama, podiglo se je brzo ovo selo, tako da danas ima do 3000 duša. Među god. 1804—1820. doseli se u Lokve mnogo žitelja iz susjednih sela, poimence iz Delnica, Fužina i Mrkoplja. Nema dvojbe, da su ovi novi življi opet mijenjali narječje lokvarsko.

Ja poznajem ovo narječje od poroda svoga, pa sam opazio, da se je i u tih 40 godina, što ga ja poznajem, mijenjalo, pače opazio sam, da mlađi naraštaj poradi utjecaja škole i knjige nije više ni posve vješt staromu lokvarskom narječju.

I. Dio.

Glasovi.

1. Samoglasi.

A) Samoglas *a* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) mjesto staroslovenskih poluglasa ъ i ь, i to:

α) ondje, gdje se u štokavskom narječju poluglasi ъ i ь sasma gube, tako:

αα) u imenicama: *pàs* (canis) i *pàsič* (catulus) u svim padežima jednine i množine.

ββ) u zamjenici: *mànô* (instr. sg. od *jèst*, štok. *ja*, ego).

γγ) u prilogu: *kàdi* (ubi). Pored oblika *kàdi* čuje se u Lokvama češće oblik *kè*.

β) iza glasa *v* u riječima, u kojima se u današnjem štok. govoru stari slovenski poluglas sasma gubi, a glas se *v* vokalizuje u samo-

Digitized by Google

glas *u*, tako u primjerima: *va* katkad i *v*, *vàveik* (semper), *vàzân* (part. perf. akt. I., znači u tom obliku „*uskrs*“, pascha).

b) pred suglasnicima *r*[1] i *l*, gdje ne dolazi ni u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, tako u primjerima: *Àrtič* (nomen proprium loci), štok. *rtić* (dim. od *rt*), *Àrtičari* (qui incolunt locum *Artič*), *potàrên* (contero, deleo), *màlen* (mola, rota molae aquariae), *màleneca* (mola aquaria, Wassermühle).

c) mjesto štokavskoga i staroslovenskoga glasa *e* u riječima: *pŕstan* (annulus), *kamànje* (lapides), *verjàmat* (st. slov. **вѣра имати** i **мѣти**, credere).

d) mjesto glasa *e* u tuđim riječima, kao u: *kàmara* (conclave), tal. *camera*, *kamarijèra* (cubicularia), tal. *cameriera*, *frtâlj* (quadrans), njem. *Viertel*.

e) mjesto glasa *ä* u njemačkim riječima: *lârma* (strepitus), njem. *Lärm*, *lármat* (strepitum edere), njem. *lärmen*.

f) mjesto štokavskoga glasa *e*, a staroslovenskoga glasa *a* u primjerima: *nàdra* ili *nádrija* (sinus), *čàkat* (exspectare), tako i u svim složenicima ovoga glagola.

g) mjesto staroslovenskoga glasa **ѧ**, tako u primjerima: *sàjac* pored *sàjec* (lepus), *jàčmik* (hordeum), *jàdro* (velum).

h) mjesto latinskoga glasa *i*, a njemačkoga glasa *e* u riječima: *màša*, lat. *missa*, njem. *Messe*, *màšet* (sacra procurare).

i) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, tako u primjerima: *tàbô* (instr. sg. od zamjenice *tèi*, tu), *sàbô* (instr. sing. od povratne zamjenice *sèbe*, sui), *dàmuh* (domum), *nàco* ili *nàcu* (hac nocte).

j) mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *oja* u riječi: *bât se* (timere).

k) mjesto staroslovenskih glasova **ож,а** i štokavskih *ođa* u riječi: *gòspâ* (domina).

l) Glas *a* dolazi u tuđim riječima među dva suglasnika, kojima se riječ u tuđem jeziku svršava, tako u riječi: *gànak*, njem. *Gang*.

m) Glas *a* ne dolazi mjesto štokavskoga ili mjesto tuđega glasa *a* (u tuđim riječima), već mjesto njega dolazi:

α) glas *e*, i to:

αα) mjesto onoga štokavskoga glasa *a*, koji je nastao od staroslovenskih poluglasa **ъ** ili **ь**, kao u primjerima: *ponîzen* (humilis), *puorèden* (malus), *seromàšen* (pauper), *trôden* (fatigatus, lassus).

[1] Na tom mjestu dolazi katkad i glas *e*, kao u: *èrdêč* (ruber).

Digitized by Google

žalòsten (tristis), *pòleg* (juxta, apud, praeter), *vèn* ili *vèni* (foras, — foris), *dèž* (pluvia), *dèžjet* (pluere), *sèstat* (obvium se dare) itd.

Bilješka. Prema ovim primjerima nastali su i ovi: *vèiter* (ventus), *klôšter* (lat. *claustrum*, njem. *Kloster*), *krâjcer* (nummus a cruce nominatus), — *dòber* (bonus), *móder* (sapiens) itd.

ββ) mjesto onoga štokavskoga glasa *a*, koji i u starom slovenskom jeziku glasi *a*, kao u primjerima: *jêz* (agger, moles), *Zâjêz* (nomen proprium loci), *dèleč* (longe), *dèlj* (ultra, longius), *reskálat* (scindere) i u svim složenicima s riječju *rez (res)*.

γγ) mjesto onoga glasa *a*, koji glasi i u današnjem čakavskom narječju *a*, tako u glagolu: *vèžgat* (accendere).

β) glas *o* u tuđim riječima, tako u: *frbòljter*, njem. *Verwalter*, *kòmorâd*, franc. *camerade*.

n) Glas *a* ne dolazi mjesto staroslovenskih poluglasa ъ ili ь u genitivu plurala na kraju riječi, gdje se u današnjem štok. govoru nalazi glas *a*, već dolazi mjesto ovih poluglasa u kraćim oblicima kod imenica muškoga i srednjega roda, koje se svršavaju na *stvo*, glas *i*, a u duljim se oblicima kod imenica muškoga i svih imenica srednjega roda osim onih, koje se svršavaju na *stvo*, kao i u svim oblicima genitiva plurala kod imenica ženskoga roda (a-osnova) posve gubi. (Primjere ću navesti kod samoglasa *i* i u II. dijelu kod genitiva plurala.)

o) Glas se *a* gubi, i to:

α) u hrvatskim riječima, kao u primjerima: *vèd-ret* pored *vùd-ret* (percutere, ferire), štokavski *udariti; žŕ-t* (vorare, devorare), štok. *žderati*; *sabàdav* (gratis, frustra), štok. *sabadava*, *skìp* pored *skòp* (una), štok. *skupa*.

β) u tuđim riječima, kao u riječi: *rèšt*, lat. *arrestum*.

B) Samoglas *e* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) mjesto staroslovenskoga glasa ѣ, i to:

α) katkad u komparativu i superlativu (pored glasa *i*), tako u primjerima: *veselèjê*, *nâjveselèjê*, *starèjê*, *nâjstarèjê* (pored *sterìjê*, *nâjsterìjê*).

β) katkad i (na kraju riječi) u nekim prilozima (pored glasa *i*), tako u primjerima: *gúre* ili *gúri* (supra), *dúle* ili *dúli* (infra), *tè* ili *léte* (hoc loco), *vène* ili *vèni* (foris), *sèn* (huc), *blíze* ili *blízi* (prope) itd.

Digitized by Google

b) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *i*[1], i to:

α) katkad u genitivu i lokalu sing., u lokalu plur. *i*-sklonidbe, kao u primjerima: *nòče*, *nòčeh* od *nôč* (nox), *pùnoče* od *pùnôč* (media nox), *pòmoče* od *pòmoč* (auxilium) itd.

β) u infinitivu glagola I. vrste 7. razdjela, kojima se svršuje osnova u štokavskom narječju glasom *i*, kao u primjerima: *lèt* (fundere), *šèt* (suere), *sàvet* (obligare, obvolvere), *sàbet* (immittere), *pèt* (bibere) itd.

γ) u prezensu, imperativu, participu perfekta aktiva (osim nominativa sing. muškoga roda) i u infinitivu glagola IV. vrste, kao u prezensu: *mìslîn*, *mìslîš*, *mìslî*, *mìslîmo*, *mìslîte*, *mìslejô*; u imperativu: *mìslî*, *mìslîmo*, *mìslîte*; u part. perf. akt.: *mìslov*, *mìslìla*, *mìslìlo*; u infinitivu: *mìslet*.

δ) u prezensu i imperativu glagola III. vrste, 2. razdjela, kao u prezensu: *vìdîn*, *vìdîš*, *vìdî*, *vìdîmo*, *vìdîte*, *vìdejô*; u imperativu: *vìdî*, *vìdîmo*, *vìdîte*.

ε) katkad u nominativu i vokativu sing. muškoga roda (i u akuzativu sing. mušk. roda, ako je jednak nominativu sing. mušk. roda) određenoga pridjeva i broja, kao u primjerima: *pokònjê* (mortuus), *vèlekê* (magnus) itd.; *prvê*, *drùgê* itd.

Bilješka. U novijem se lokvarskom narječju ipak čuje dosta često na tim mjestima glas *i* kao i u Štokavaca.

c) mjesto staroslovenskoga glasa ы, a štokavskoga *i* u infinitivu i u participu perfekta aktivnoga (osim nominativa sing. muškoga roda) glagola I. vrste 7. razdjela, kao u primjerima: *bèt* (esse), *bîv*, *béla*, *bélo*; *vmèt* (lavare), *vmìv*, *vmèla*, *vmèlo*; *sòkret* (detegere, retegere), *sòkriv*, *sokrèla*, *sokrèlo* itd.

d) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, i to:

α) u genitivu, dativu i lokalu singulara muškoga i srednjega roda i u akuzativu singulara muškoga roda (ako je jednak genitivu sing. mušk. roda), tako:

αα) kod zamjenica: *tèga*, *tìstega*, *òvega*, *ùnega*, *ìstega*, *sàmega*, *kèga* itd.; *tèmi*, *tìstemi*, *òvemi*, *ùnemi*, *ìstemi*, *sàmemi*, *kèmi* itd.; *tên*, *tìsten*, *òven*, *ùnen*, *ìsten*, *sámen*, *kên* itd.

ββ) kod pridjeva i brojeva: *lèipêga*, *lèipêmi*, *lèipên*; *jènega*, *jènemi*, *jénen*; *prvêga*, *prvêmi*, *prvên*.

---

[1] Osim primjera kao *màlen*, *màleneca* spomenutih kod samoglasa *a*, pa primjera kao *predekàlneca*, *kropèlneca*, *kadèlneca* spomenutih kod samoglasa *o* i u dočecima *eca*, *ena*, *eja* (štok. *ica*, *ina*, *ija*).

Digitized by Google

ȝ) u prijedlozima *pro* i *po*, kad se slažu s drugim riječima, kao u primjerima: *premìslet* (considerare), *pregljèjat* (circumspicere), *prebàvet* (transigere), *prebédet se* (somno excitari); *péjt* (proficisci) mjesto *pójt* itd.

e) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u*, kao u primjerima: *pèstet* i *spèstet* pored *pìstet* i *spìstet* (dimittere), *vèdret* pored *vùdret* (ferire).

f) mjesto glasova *o*+*i*+*e* u prezensu: *pên* (abeo), *pêš*, *pê*, *pémo*, *péšte (pèjô)*. Prema ovomu prezensu glasi imperativ: *pêj*, *pêjmo*, *pêjte*.

g) mjesto staroslovenskoga glasa ь dolazi glas *e* osim primjera spomenutih kod samoglasa *a* u točki m) α) α) još u oblicima prezenta i imperativa glagola *zêt* (sumere), *zèmên*, *zèmi*, *zèmite* itd. pored *zàmên*, *zàmi*, *zàmite* i od glagola *iznêt* (eximere), *iznèmên*, *iznèmi*, *iznèmite* pored *iznàmên*, *iznàmi*, *iznàmite*.

h) Katkad se umeće glas *e* među dva suglasnika na kraju riječi, gdje se u štokavskom narječju umeće glas *a*, kao u primjerima: *sen* (sum), *nísên* (non sum), *séden* (septem), *ósen* (octo).

i) Glas *e* dolazi dosta često u lokvarskom narječju u 3. licu plurala prezensa, gdje nije etimologički opravdan i gdje ga ne nalazimo ni u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, kao u primjerima: *plètejô*, *trésejô*, *grèbejô*, *mòrejô*, *pèčejô*, *vleìčejô*, *koùnejô*, *zèmejô*, *hmrèjô*, *dìgnejô*, *sòvejô* itd.

j) Glas *e* ne dolazi naprotiv uvijek u fleksiji riječi iza suglasnika *c*, gdje dolazi u starom slovenskom jeziku i štokavskom narječju; tako ne dolazi:

α) kod imenica, i to:

αα) u instrumentalu sing. i u dativu plur., kao u: *sàjcon*, *pràscon*, *rópcon*, *pálcon* itd.

ββ) u genitivu plur. i u dočetku posvojnoga pridjeva na *ov*, kao u: *zàjcôv*, *prìncôv*, dotično za posvojni pridjev: *sàjcov*, *prìncov* itd.

k) Glas se *e* katkad u lokvarskom narječju gubi, i to:

α) onaj, koji i u starom slovenskom jeziku glasi *e*, tako:

αα) u domaćim riječima, kao u: *mòr-bet* (fortasse, forsitan) pored *mòrebet*, *nè š-te* (non vultis) pored *nè čêšte*, *ž-rt* (vorare, devorare), štokavski *žderati*; *bùolj'* (melius), štok. *bolje*.

ββ) u tuđim riječima, kao u: *g-màjna* (ager publicus), njem. *Gemeinde* ili *Gemeine*, *bìškup*, grč. ἐπίσκοπος.

Digitized by Google

β) onaj, koji u starom slovenskom jeziku glasi ѧ, tako osobito u složenicima osnove чьн, чѧ u participu perfekta aktivnom, kao u: *pòč-la*, *pòč-lo*, *pòč-li*, *pòč-le*; *prìč-la*, *prìč-lo*, *prìč-li*, *prìč-le* itd.

C) Samoglas *i* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

α) katkad u fleksiji riječi u akuzativu plurala imenica muškoga roda mjesto staroslovenskih glasova ѫ ili ѧ, gdje današnji Štokavci imaju glas *e*, tako u: *pìnezi* (pecunias), *mèseci* (menses), *vlâsi* (capillos) itd.

b) mjesto staroslovenskoga glasa *e*, tako u prilozima: *kùdi* (ubi), *nìgdir* pored *nìgde* ili *nìgder* (nusquam), *òvdi* (hoc loco), *ùndi* (eo loco).

c) mjesto njemačkoga glasa *e* u riječi: *tànjîr*, njem. *Teller*.

d) katkad mjesto staroslovenskoga glasa ѣ, kako je to razloženo kod samoglasa *e* u točki a).

e) mjesto staroslovenskoga glasa *a* i štokavskoga glasa *e* u riječima: *jìst* (edere), *nàjist* (satiare), *nàjist se* (satiari), *pòjist* i *zàjist* (comedere), *jîlo* (cibus) itd. Katkad dolazi osobito u složenim ovim glagolima i glas *e*.

f) mjesto staroslovenskih poluglasa ъ i ь, i to:

α) na kraju riječi u genitivu plurala imenica muškoga i srednjega roda, kao u primjerima: *brâtî*, *vòsî*, *dârî*, *králjî*, *forintî*, *krâljèstvî* itd.

β) u sredini riječi, kao u: *crîkva* (templum), *crîkvenê* (ecclesiasticus) pored *crèikva*, *crèikvene*.

g) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u*, i to:

α) u dočetku dativa i lokala singulara imenica muškoga i srednjega roda, dalje dativa singulara muškoga i srednjega roda svih zamjenica osim ličnih imeničnih i konačno dativa singulara muškoga i srednjega roda pridjeva i brojeva, tako u primjerima: *bràti*, *králji*, *pèri*, *korìti*, *jočéti* (patri), *dèiteti*, *njèmi* ili *mi*, *mòjemi*, *tèmi*, *sàmemi*, *kèmi*, *žòutêmi*, *jènemi*, *prvêmi* itd.

β) u osnovi riječi, tako u primjerima: *ljîdi* (homines), *bìrja* (procella, boreas), *skìp* (una), *kípet* (emere), *bídet* (excitare), *čìdet se* (mirari), *gìbet* (perdere), *pìstet* (dimittere) i u složenicima ovih glagola. O glagolu *pìstet* vidi kod samoglasa *e* točku *e)*.

h) mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, a štokavskoga glasa *u*, tako u primjerima: *pogìbet* (concidere, exstinguere), *píhat* (flare), *slîšat* (audire) i u složenicima ovih glagola.

Digitized by Google

i) mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, a štokavskoga glasa *u* u oblicima izvedenim iz infinitivne osnove, glagola II. glavne vrste, kao u: *dìgnit*, *dìgnîv*, *dìgnîla*, *dìgnîlo*; *dìgnît*, *dìgnîta*, *dìgnîto*. U starijem lokvarskom narječju čuo sam dosta često i mjesto takovoga glasa *i* glas *e*.

j) mjesto staroslovenskih glasova ъ + *u*, a štokavski *a* + *j* u zamjenici: *tîstê*, *â*, *ô* (ille ipse).

k) mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *ije* (dotično i staroslov. ѣ) u prezentu glagola *pèt* (bibere): *pîn*, *pîš*, *pî*, *pímo*, *píšte* pored kojih oblika dolaze i oblici: *pìjên*, *pìjêš*, *pìjê*, *pìjémo*, *pìjêšte*

l) mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *e*+*i*, dotično *e*+*je*, kao u: *nímôn* (non habeo), *nísen* (non sum).

m) mjesto njemačkih glasova *ei*, kao u primjerima: *glìh* (potissimum, praesertim), njem. *gleich* i *sèglih* (aequaliter, similiter).

n) mjesto staroslovenskih glasova ѣ u riječi: *lše* (staroslov. ѣщѣ, adhuc, etiam).

o) Glas *i* dolazi u riječi *cìmiter* (grčki κοιμητήριον, locus publicus funeribus destinatus) u prvom slogu mjesto grčkoga οι, a u drugom slogu mjesto grčkoga η.

p) Glas se *i* katkad u lokvarskom narječju gubi, i to:

α) na početku riječi, kao u: *'zmìslet* (excogitare), *'zgìbet* (perdere), *'zgòreit* (comburere), *'znìknit* (evanescere), *'zrèč* (dicere, edicere), *'zvùčet se* (discere, perdiscere), *'zróčet* (tradere, dedere), *'zvòleit* (velle), *'zvàdet* (eximere, excipere), *'z* (e, ex) itd.

β) u prijedlogu *pri*, kad sam dolazi i kad se slaže s drugim riječima, tako u primjerima: *pr* (apud, juxta), *prčàkat* (exspectare), *prdìč se* (surgere, exsurgere), *prlèteit* (advolare), *prnest* (apportare), *prpàret* (animum advertere), *prpèljat* (adducere), *prpètet se* (fieri, accidere), *prslònet se* (applicare se ad alqd), *prspêt* (advenire), *pršôv*, *pršla*, *pršlo*, *pršli*, *pršle*, *pršla* (part. perf. akt. od *prít*, advenire), *pršúljat* (arrepere, arreptare) itd.

γ) u imperativu, osobito u 2. licu plurala, kao u primjerima: *donès-te*, *touč-te*, *rèč-te*, *stàn-te*, *zòv-te* itd.

δ) na kraju riječi kod veznika: *àl'* (aut, — sed, verum) i u infinitivu svih glagola.

D) Samoglas *o* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) glas *o* dolazi katkad mjesto glasa *a*, kako je to kod samoglasa *a* u točki m) β) razloženo.

b) glas *o* dolazi redovito mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, i to:

Digitized by Google

α) u akuzativu singulara *a*-deklinacije (I.), pa u akuzativu singulara ženskoga roda zamjenica, pridjeva i brojeva, kao u primjerima: *žèno, njô* ili *jo, mòjo, nàšo, njegòvo, njézino, òvo, ùno, tô, sámo, tìsto, kòjô* ili *kô, sô, lèipo, jéno, prvô* itd.

β) u instrumentalu singulara istih riječi (u točki α) spomenutih), kao u primjerima: *žènô, mànô, tàbô, sàbô, njô, mòjô, nàšô, njegòvô, njézino, òvô, ùnô, tô, sámô, tìstô, kòjô* ili *kô, sô, lèipô, jénô, prvô* itd., pa u instrumentalu singulara *i*-deklinacije (III.) i konzonantske (IV.), kao u: *smrčô, ščèrjô.*

γ) u osnovi riječi, kao u primjerima: *môš* (vir, maritus), *pôt* (via), *sôd* (judicium), *sòseid* (vicinus), *tóga* (afflictio, anxietas), *róka* (manus), *mòka* (labor, cruciatus), *móka* (farina), *klòbôk*[1] (pileus), *gôst* (densus), *kôd* (qua via), *nôter* (intus), *bôn* (fuero), *kópat* (lavare) itd.

c) glas *o* dolazi katkad mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u*, kao u primjerima: *kljôč* (clavis), *vósta* (os), *kròmpîr* (solanum tuberosum) itd.

d) glas *o* dolazi mjesto njemačkoga glasa *u*, tako u primjerima: *šòštar* (sutor, caligarius), *šòštareca* (uxor sutoris, njem. *Schuster*, *Schusterin.*

e) glas *o* dolazi mjesto njemačkoga glasa *ö* u riječi: *tróštat* (consolari alqm), njem. *trösten*, ispor. još složeni glagol *potróštat.*

f) glas *o* dolazi mjesto glasova *au* u riječi: *jókat* (flere), štokavski *jaukati.*

g) glas *o* dolazi mjesto njemačkoga glasa *e*, tako u primjerima: *màjstor* (artifex), njem. *Meister*, *pùcmajstor* (qui arma ad pristinum cultum reficit), njem. *Putzmeister.*

h) glas *o* dolazi mjesto njemačkoga glasa *ü*, tako u primjerima: *frùštok* (jentaculum), njem. *Frühstück*, *fruštòkat* (jentare), njem. *frühstücken.*

i) glas *o* dolazi mjesto staroslovenskoga poluglasa ъ, a štokavskoga glasa *a* u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga od osnove ѣлъ, kao u primjerima: *šôv (šlà, šlò), pròšôv, prìšôv, nàšôv, obàšôv, zàšôv, izàšôv* itd. Tako isto dolazi u tom obliku glas *o* mjesto glasa ѣ (štok. *je)* u glagola III. vrste, kao u: *tòv (tèila, tèilo), vìdov, žívov* itd. i mjesto staroslov. i štokav. glasa *i* u glagola IV. vrste, kao u: *mìslov, ròdov, sramòtov* itd.

[1] Staroslov. клобѫкъ i клобоукъ.

Digitized by Google

j) glas *o* ne dolazi uvijek na onim mjestima, na kojima dolazi u štokavskom narječju, tako ne dolazi:

α) uvijek mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, jer gdjekoje staroslovensko i štokavsko *o* glasi u lokvarskom narječju:

αα) kao *e*, kako je to razloženo kod samoglasa *e* u točki *d)*.

ββ) kao dvoglas *uo*, kako je to niže kod dvoglasa *uo* u točki *b)* razloženo.

γγ) kao *u*, i to: 1. na kraju riječi, kao u primjerima: *jâkû* (valde), *pû* (dimidium), *pu* (praep. c. accus. et loc.), pa osobito u starijem lokvarskom narječju u nominativu, akuzativu i vokativu sing imenica srednjega roda (ispor. osobito *jùku*, oculus i *vìhu*, auris), zamjenica, pridjeva i brojeva, konačno i u prilozima. U novijem se narječju lokvarskom čuje već često na tom mjestu glas *o*. — 2. u sredini riječi, kao u primjerima: *gúri (e)* (supra), *dúli (e)* infra, *ûn* (is), *ùnda* (tum, eo tempore), *pùdân* (meridies), *pùdên* (eo), *pùjist* (comedere), *pùstat* (fieri), *pùslat* (mittere) itd. Tako i u kosim padežima nekih *i*-osnova, kao od *kùost* (os), *sùolj* (sal) glasi genitiv sing. *kùsti*, *sùlji*, rječe *kùosti*, *sùolji*.

β) mjesto staroslovenskoga glasa ѧ, i to:

αα) ne dolazi na kraju riječi kod imenica, pridjeva i participa perfekta aktivnoga, već mjesto njega dolazi glas *v*, tako u primjerima: *pàkav* (gen. sg. *pàkla*, infernus), *jòrav* (gen. sg. *jórla*, aquila), *kòtav* (gen. sg. *kòtla*, cacabus), *pòsav* (gen. sg. *pòsla*, labor, negotium), *sòkov* (gen. sg. *sòkola*, falco), *fàžôv* (gen. sg. *fažóla*, faseolus vulgaris), *vèsev* (hilaris), *dèbev* (crassus), *tòpav* (tepidus), *šôv* (ž. r. *šlà)*, *rèkav*, *lègav*, *dìgav* itd.

ββ) ne dolazi na kraju sloga u sredini riječi, već ostaje glas *l*, tako u primjerima: *sélce* (pagus), *predekàlneca* (cathedra, suggestus), *kropèlneca* (cortina), *kadèlneca* (turibulum) itd.; štokavski *seoce*, *prodikaonica*, *kropionica*, *kadionica* itd.

γ) gdjekoje štokavsko *o* u lokvarskom narječju se gubi, tako:

αα) na početku riječi, i to: 1. kod zamjenica, osobito iza prijedloga, koji se svršavaju sa samoglasom, kao u primjerima: *và 'nen*, štok. *u onom*, *và 'no (u)*, štok. *u ono*; *nà 'vo (u)*, štok. *na ovo*; *và 'nî*, štok. *u onoj*; *sà 'vo (u)*, štok. *sa ovo* itd. 2. gotovo uvijek u štokavskom glagolu *hotjeti* (velle), osobito u participu perf. akt. i u infinitivu.

ββ) na kraju riječi, kao u primjerima: *tàk* (sic, ita), *kàk* (quo modo, ut), *kà* (ut), *nèkak* (nullo modo), *kàn* (quo), *tàn* (eo), *nèkan*

Digitized by Google

(aliquo), *sùkan* (quocunque), *sèn tàn* (huc et illuc), *àk* (si), *ònak* (tali modo), *na ònak* (perverse) itd.

k) katkad dolazi u lokvarskom narječju mjesto glasa *o* glas *v*, kao u primjeru: *vpŕt* ili *vprèit* (aperire).

E) Samoglas *u* dolazi drukčije nego u štokavskom narječju u ovim slučajevima:

a) glas *u* dolazi katkad mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, kako je to razloženo kod samoglasa *o* u točki j) α) γγ).

b) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u* dolazi u lokvarskom narječju:

α) glas *i*, kako je to razloženo kod samoglasa *i* u točki *g)*.

β) glas *o*, kako je to razloženo kod samoglasa *o* u točki *c)*.

c) mjesto štokavskoga glasa *u*, a staroslovenskoga glasa ы dolazi u lokvarskom narječju katkad glas *i*, kako je to razloženo kod samoglasa *i* u točki *h)*.

d) glas *u* ne dolazi mjesto staroslovenskoga glasa ѫ, već dolazi mjesto njega:

α) redovito glas *o*, kako je to razloženo kod samoglasa *o* u točki *b)*.

β) katkad glas *i*, kako je to razloženo kod samoglasa *i* u točki *i)*.

e) glas *u* ne dolazi redovito mjesto staroslovenskih glasova ль (лъ) kao u štokavskom narječju, kad se ti glasovi nalaze među dva suglasa, već dolazi mjesto njih dvoglas *ou*, kako se o tom razlaže kod dvoglasa u točki *c)*.

f) mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u* dolazi u lokvarskom narječju:

α) grleni suglas *h* u primjerima: *hmrèit* (mori), štok. *umrijeti*, *hmòret* (interficere), štok. *umoriti*.

β) usneni suglas *v* u primjerima: *vbèt* (interficere), *vbèjat* (interficere), štok. *ubiti* i *ubijati*; *vmèt* (lavare), štok. *umiti*; *vlòvet* (capere, prehendere), štok. *uloviti*.

g) Glas *u* ne dolazi mjesto staroslovenskih glasova въ i вь, tako ne dolazi:

α) u primjerima navedenim kod samoglasa *a* u točki a) β).

β) u primjerima, u kojima se glasovi въ ili вь posve gube, tako u: *zêt* (sumere), *zèmên*; *zímat* (sumere), *zîmljêm*, *zdihèvat* (gemere, suspirare), *zdihèvân* itd.

γ) u primjerima, u kojima se poluglas ъ ili ь gubi, a glas *v* ostaje nepromijenjen, kao u: *včêra* pored *ščêra* (heri), *vkràst* (furari), *vjêt* (capere, prehendere), *vtèč* (effugere), *vprášat* (rogare,

Digitized by Google

interrogare), *vrìtnit* (calce alqm percutere), *vplàšet se* (terreri, exterreri), *vpítat* (rogare, interrogare), *vpàdat* (incidere), *vgájat* (obsequium praestare) itd.

δ) u oblicima pridjeva вьсь (omnis) i pridjeva вьсакъ (quisque) i priloga izvedenih iz tih pridjeva, kao i složenika ovih pridjeva i priloga, gdje se вь posve gubi osim u obliku *vàs* (nom. i akuz. sg.); ispor. primjere kod usnenih suglasa točku j) δ) ββ).

2. Dvoglasi.

U dvoglasima izgovaraju se uvijek oba glasa zajedno, ne valja nipošto jedan glas odijeljeno od drugoga izgovarati.

Lokvarsko narječje ima ove dvoglase:

a) dvoglas *ei*, koji dolazi:

α) mjesto staroslovenskoga glasa ѣ, na pr. u: *svèit* (mundus), *lèito* (annus), *dèikla* (famula), *deìte* (infans), *lèip* (pulcher), *meìret* (metiri) itd.

Ipak ne dolazi, i to:

1. u lokalu sing. i plur. *o*-deklinacije muške i srednje, gdje dolazi uvijek mjesto glasa ѣ glas *i;* 2. u dativu i lokalu sing. *a*-deklinacije, gdje dolazi uvijek mjesto glasa ѣ glas *i;* 3. u dativu i lokalu sing. ličnih zamjenica i povratne zamjenice, gdje dolazi uvijek mjesto glasa ѣ glas *i;* 4. u oblicima pokaznih i nekih odnosnih zamjenica i pridjeva *vàs* (u instr. sg., gen. pl., dat. pl., lok. pl. i instr. pl.), gdje dolazi mjesto glasa ѣ glas *e* ili glas *i;* 5. u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga glagola III. glavne vrste, gdje dolazi mjesto glasa ѣ glas *o*, ispor. kod samoglasa *o* točku *i);* i 6. u primjerima spomenutim kod samoglasa *e* u točki *a).*

β) mjesto staroslovenskoga glasa ѧ, a štokavskoga glasa *e* u primjerima: *srèiča* (fortuna), *srèičen* (felix), *nesrèiča* (malum, fortuna adversa), *nèsreičen* (infelix), *svèit* (sanctus).

γ) mjesto staroslov. poluglasa ъ (ь) u imenici: *crèikva* (ecclesia), *crèikvene* (ecclesiasticus).

b) dvoglas *uo*, koji dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *o*, tako u primjerima: *kùonj* (equus), *brùos* (cos), *gùost* (hospes), *svùonce* (campanula), *škùoda* (damnum), *sèruota* (orbatus parente, pauper), *sùolj* (sol), *suoljenèca* (salinum), *kùost* (os), *puorèden* (malus), *bùogat* (dives), *buogàctvo* (divitiae), *bùos* (nudipes), *òkuole* (circum, circa), *kùolek* (quantus), *tùolek* (tantus), *bùome* (me

Digitized by Google

dius fidius!), *kuorìstet* (prodesse), *naškuòdet* (nocere), *stvòret* (creare), *oslobuòdet* (liberare alqm alqua re) itd.

c) dvoglas *ou*, koji dolazi mjesto staroslovenskih glasova ѧ ili ль, kad se ti glasovi nalaze među dva suglasnika, a štokavskoga glasa *u*, tako u primjerima: *stòup* (columna), *vòuk* (lupus), *vòuna* (lana), *sòunce* (sol), *sòuza* (lacrima), *dòug* (debitum), *dòug* (longus), *jàbouka* (malum), *pòun* (plenus), *napoùnet* (implere), *tòuč*, *tòučên* (staroslov. тлѣшти, тлъкж pulsare), *mòučat* (tacere) itd.

Prema staroslovenskim oblicima влѣшти, влѣкж (trahere) dolaze u lokvarskom narječju oblici *vlèič*, *vlèičên*; tako i kod složenika ovoga glagola: *dòvleič*, *òbleič*, *òdvleič*, *pòvleič*, *svlèič* itd., ali i prema štokavskim oblicima: *vući*, *vučem* čuju se u lokvarskom narječju i oblici *vòuč*, *voùčên* (koji oblici pretpostavljaju staroslovenske oblike влъшти, влъкж).

Bilješka. 1. U novijem lokvarskom narječju dosta često mjesto dvoglasa *ou* čuje se u tim riječima čisti glas *u*.

2. U glagolu: *restolnáčet* (interpretari) dolaze mjesto staroslovenskih glasova ль glasovi *ol*, ispor. štokavski oblik te riječi *rastumačiti*.

3. Suglasi.

A) Grleni, sični i nepčani.

a) U lokvarskom se narječju zamjenjuju staroslovenski ili štokavski grleni suglasi, i to:

α) staroslovenski grlenik г, a štokavski grlenik *k* zamjenjuje se grlenikom *h* u: *nòhat* (unguis), *nòhta*.

β) staroslovenski i štokavski grlenik *k* grlenikom *h* u: *hràsta* (crusta), *hrùška* (pirum).

γ) staroslovenski i štokavski grlenik *g* grlenikom *k* u: *kàvran* (corvus), *kràkanje* (crocitatio), štokavski *gavran*, *graktanje*.

δ) staroslovenski i štokavski grlenik *h* grlenikom *k* u: *seròmak* (pauper, miser).

ε) etimologički i staroslovenski grlenik *g* grlenikom *h* u: *làhak* (levis, facilis).

ζ) staroslovenski i štokavski grlenik *k* grlenikom *g* u: *nègdo* ili *nègdor* (aliquis), *nìgdo* ili *nìgdor* (nemo).

b) U lokvarskom se narječju zamjenjuju katkad grleni suglasi u tuđim riječima, i to:

α) madžarski grlenik *h* grlenikom *g* u: *gùsâr* (eques expeditus).

β) latinski ili talijanski grlenik *k (c)* grlenikom *g*, kao u: *bìsage*, latinski *bisaccium*, talijanski *bisaccia*.

Digitized by Google

c) Grleni suglasi dolaze mjesto drugih suglasa i samoglasa, tako:

α) grlenik *k* mjesto zubnika *t*, i to u domaćim riječima: *kljàčet* i *pokljàčet* (premere) i u stranoj riječi: *kìklja* (amiculum linteum), njemački *Kittel*.

β) grlenik *h* mjesto samoglasa *u* (dotično lokvarskoga usnenika *v*), kao u domaćim riječima: *hmrèit* (mori), *hmòret* (interficere), štokavski *umrijeti*, *umoriti*, ispor. o tom kod samoglasa *u* točku f) α).

d) Staroslovenski i štokavski glasovi *kt (tk)* prelaze u lokvarskom narječju u glasove *šč*, tako u: *nìšče* (nemo).

e) Staroslovenski glasovi ,ШТ, a štokavski glasovi *kć* prelaze u lokvarskom narječju u glasove *šč*, tako u: *ščêr* ili *ščî* (filia).

f) Staroslovenski glasovi вьч prelaze u lokvarskom narječju u *šč*, tako u: *ščêra* pored *včêra* (heri), štokavski *jučer*.

g) Grleni se suglasi katkad gube, i to:

α) staroslovenski i štokavski grlenik *g*, kao u primjerima: *bùo-me* (me dius fidius), štok. *bog-me; lêj* (imperativ 2. lice sg., štok. *gledaj)*, *lêjte* (imperativ 2. lice plur., štokav. *gledajte)*.

β) staroslovenski i štokavski grlenik *k* u riječima: *dô* (quis), *dôgod* (aliquis), štokavski *tko*, *tkogod*.

γ) staroslovenski i štokavski grlenik *h*, i to:

αα) na početku riječi, kao u primjerima: *òde* (i), *òte* (mjesto *od-te*, štok. *hodite*, ite), *àjde* (age, tamen), *àjte* (ite, agite, tamen). Pored ovih oblika mogu u tim riječima biti i oblici sa *h*.

ββ) u sredini riječi, kao u primjerima: *od-ránet* (educare), *u-vàtet* (prehendere, apprehendere), štokavski *othraniti*, *uhvatiti*.

h) Grleni suglasnici ne prelaze u lokvarskom narječju u fleksiji riječi pred mekim samoglasnicima u sičnike na onim mjestima, na kojima prelaze u štokavskom narječju, tako:

α) ne prelaze u dativu i lokalu singulara nominalne deklinacije kod imenica ženskoga roda i kod nekih muškoga roda, kao u: *nògi*, *róki*, *màčehi*, *brìgi*, *deivòjki*, *sljúgi*, *jàbouki*, *snàhi* itd.

β) ne prelaze u nominativu i vokativu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga roda, kao u: *vrâgi*, *dvòrniki*, *hajdúki*, *jànjčaki*, *vrìhi*, *grelhi* itd.

γ) ne prelaze u lokalu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga i srednjega roda, kao u: *vrâgih*, *rògih*, *hajdúkih*, *jànjčakih*, *vrìhih*, *grelhih*, *klùpkih* itd.

δ) ne prelaze u instrumentalu plurala nominalne deklinacije kod imenica muškoga i srednjega roda, kao u: *vrâgi*, *ròga*, *vòuki*, *hajdúki*, *vrìhi*, *dùhi*, *klùpki* itd.

Digitized by Google

i) Grleni suglasi prelaze u lokvarskom narječju kao i u starom slovenskom jeziku i u štokavskom narječju pred samoglasnikom *e* u nepčane suglasnike; nepčani suglasnik *ž*, koji je nastao mekšanjem od grlenika *g*, zamjenjuje se katkad u lokvarskom narječju glasom *r*, tako:

α) u enklitici *r* (nastaloj od *re*, koja je opet nastala od *že*, ispor. staroslovensku enklitiku же, koja je opet nastala od enklitike *ge*, ispor. grčku enklitiku γε), kao u nominativu sing. neodređene zamjenice: *nìgdor* (nemo), *nègdor* (aliquis); u neodređenim prilozima: *nìgder* (nusquam), *nìgdar* (nunquam) i u prilogu *sámor* (solum).

β) u glagolima, i to:

αα) pred tematskim glasom *e*, tako u prezensu glagola *mòč* (posse): *mòrên*, *mòrêš*, *mòrê*, *mòrêmo*, *mòrêšte*, *mòrejô*.

ββ) pred korjenitim glasom *c*, tako u glagolima: *odrènên* (abigo), *porènên* (ago), *dorènên* (adigo); infinitivi tih glagola glase: *odègnat*, *pògnat*, *dògnat*.

j) Sični suglasi prelaze u lokvarskom narječju u nepčane suglasnike i ondje, gdje ne prelaze u štokavskom narječju, tako:

α) u domaćim riječima, i to:

αα) na kraju nekih prijedloga, iza kojih se nalazi riječ, koja se počinje s mekim suglasnikom, tako u: *š* ili *ž* (cum), *iš* ili *ž* (ex), *prež* (sine).

ββ) u sredini riječi, kao u imenici: *škŕb* (cura) i u glagolima: *škŕbeit* (consulere, prospicere alcui rei), *pukažévat* (monstrare, demonstrare) itd.

γγ) u imperativu, kao u primjerima: *sapréži* (od *zàprêč*, jungere, einspannen), *rèčite*, *odselčite* itd.

δδ) u participu perfekta pasiva glagola I. vrste, 2. razdjela, kao u primjerima: *donèšen*, *vgrìžen*, *pòtrêšen* itd.

β) u tuđim riječima, kao u: *ìnterêš*, talijanski *interesse*; *kòštat*, talijanski *costare*; *študírat*, latinski *studere*; *bìškup*, grčki ἐπίσκοπος itd.

k) Nepčanik *č* dolazi u lokvarskom narječju mjesto slaroslovenskoga nepčanika ч, gdje današnji Štokavci imaju sičnik *c*, tako u primjerima: *čŕv* (vermis), štokavski *crv*; *čŕn* (niger), štokavski *crn*; *čŕljen* pored *èrdêč* (ruber), štok. *crljen*.

l) Nepčani se suglasnik *š* redovno umeće u 2. licu plur. prezensa pred ličnim nastavkom *te*, tako u primjerima: *mòrêšte*, *bášte*, *dášte*, *znášte*, *vìdêšte*, *pîtâšte*, *gljèjâšte*, *zòvêšte* itd.

Digitized by Google

m) Mjesto štokavskoga nepčanika *ć* dolazi u lokvarskom narječju sičnik *c*, tako u prilogu: *nàco* ili *nàcu* (hac nocte), štokavski *noćas*.

n) Sični se suglasi katkad zamjenjuju u lokvarskom narječju, tako u primjerima: *s* (cum) mjesto *s*, *zèstat se*, štokavski *sastati se*, *zràvnet*, štokavski *sravniti* itd.

o) Mjesto staroslovenskih glasova шт, а štokavskoga glasa *ć* dolazi u lokvarskom narječju uvijek glas *č*.

p) Mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *št* dolaze u lokvarskom narječju glasovi *šč*, tako u primjerima: *sàmoščena* (solitudo), *òprâščân* (condono), *stìščên* pored *stìskân* (comprimo) itd. Ovamo se može metnuti i *páščet se* (accelerare).

r) Mjesto staroslovenskih i štokavskih glasova *šl* dolazi u lokvarskom narječju glas *š* u riječi: *ìše* (adhuc), staroslov. ѥщѥ, štokavski *jošte*.

s) Mjesto staroslovenskoga nepčanika ч, а štokavskoga *š* dolazi u lokvarskom narječju nepčanik *č* u riječi *nìč* (staroslov. ничьто štok. *ništa*, nihil).

t) Staroslovenski i štokavski nepčanik *č* zamjenjuje se u lokvarskom narječju nepčanikom *š* u primjerima: *štíri* (quatuor), *štìrnâjst* (quatuordecim), *štìrdesêt* (quadraginta) itd.

u) Staroslovenski nepčanik ч ne zamjenjuje se u lokvarskom narječju kao u štokavskom zubnikom *t* u imenici: *črèšnja* (cerasum), nego ostaje *č*.

v) Kad se sastane glas *d* ili *t* sa glasom *s*, prelaze ti glasovi u lokvarskom narječju u sičnik *c*, na pr.: *buogàctvo* (divitiae), *gospòctvo* (dominatus), *hrvàckê* (croaticus), *ljìckê* (humanus, alienus) itd.

B) Usneni.

a) Usneni se suglasi zamjenjuju u lokvarskom narječju, i to:

α) usnenik *b* usnenikom *p*, tako:

αα) u domaćoj riječi: *prez* (sine).

ββ) u njemačkim riječima, kao u: *pètljar*, njem. *Bettler*, *pètljat*, njem. *betteln*; *pedìnter*, njem. *Bedienter*.

β) usnenik *b* usnenikom *v*, i to u domaćoj riječi: *zìkva* (cunae), koja je riječ nastala metatezom od *zivka*, štokavski *zipka* (t. j. *zibka*).

γ) usnenik *v* usnenikom *b*, kao u: *kûrba* (meretrix), *kúrbeš* (scortator), *kùrbat se* (scortari), štokavski *kurva*, *kurvar*, *kurvati se*.

Digitized by Google

δ) usnenik *w* usnenikom *b* u njemačkim riječima, kao u: *frbòljter* njem. *Verwalter; bèrtija* njem. *Wirthshaus; bèrtâš* njem. *Wirth.*

ε) usnenik *f* usnenikom *p* u talijanskoj riječi: *ponèštra* (fenestra), talijanski *finestra.*

ζ) usnenik *v* usnenikom *f*, pošto se je prije izgubio grlenik *h*, koji se je pred tim glasom *v* nalazio, tako u riječima: *fála* (laus, gratia), štokavski *hvala; fálet* (laudare), štokavski *hvaliti; zafálan* (gratus), štokavski *zahvalan; safálnost* (gratus animus), štokavski *zahvalnost; safálet se* (gratias agere, gratias reddere), štokavski *zahvaliti se; pofálet se* (alqua re gloriari), štokavski *pohvaliti se* itd.

b) Usneni suglas *v* dolazi u lokvarskom narječju mjesto staroslovenskoga glasa ѧ, a štokavskoga glasa *o*, kako je to razloženo kod samoglasa *o* u točki j) ζ) αα).

c) Mjesto staroslovenskih usnenih suglasnika ив (upravo иъв) dolazi u lokvarskom kao i u štokavskom narječju usneni suglas *f*, tako u riječima: *vùfat se* (sperare, audere, conari), staroslov. оупъвати сѧ, *podvùfat se* (audere).

d) Usneni suglasnik *b* zamjenjuje se grlenim suglasnikom *k* u stranoj riječi: *klàjbas* (plumbum), njemački *Bleistift* (upravo: *Bleiweiss).*

e) U lokvarskom se narječju zamjenjuje staroslovenski i štokavski usneni suglas *m* zubnim suglasom *n*, i to:

α) na kraju riječi gotovo uvijek, napose:

αα) u lokalu singulara zamjenica (osim ličnih i povratne zamjenice *sèbe),* pridjeva i brojeva u muškom i srednjem rodu, tako u: *njên, mòjen, nàšen, njegòven, njézinen, ùnen, tîsten, sámen, kòjen* ili *kên, sên, lèipên, jénen, prvên* itd.

ββ) u instrumentalu singulara imenica, zamjenica (osim ličnih i povratne zamjenice *sèbe),* pridjeva i brojeva muškoga i srednjega roda, tako u: *bògon, buogàctvon, jočéton, njîn, mòjin, nàšin, njegòvin, njézinin, ùnin, tîstin, sámin, kòjin* ili *kîn, sîn* ili *sên, lèipîn, jénin, prvîn* itd.

γγ) u dativu plurala svih deklinacija, tako u: *rîban, bràton, pèron, kòkošin, màteran, nân, vân, njîn, mòjin, nàšin, njegòvin, njézinin, ùnin, tîstin, sámin, kòjin* ili *kîn, sîn* ili *sên, lèipîn, jénin, prvîn* itd.

δδ) u prvom licu singulara prezenta svih glagola, kao u: *mòrên, rèčên, znân, bôn, dîgnên, vîdên, mòlên, prâšan, spitèvân, jèsen, grên* itd.

εε) u glavnim brojevima, kao u: *séden, ósen* (septem, octo).

Digitized by Google

ζζ) u prilozima, kad se na kraju gubi glas *o*, kao u: *tàn* (ibi, eo), *kàn* (quo), *sèn* (huc), *nìkan* (nusquam, nullo loco), *nèkan* (aliquo), *sàkan* (quocunque) itd. O gubitku glasa *o* ispor. kod samoglasnika *o* točku j) γ) ββ).

Bilješka. U imenica, kao: *járam* (jugum), *sàjam* (nundinae), u zamjenice *sâm* (ipse) i u pridjeva: *pìtom* (cicur, domesticus), *làkom* (avarus) obično ostaje glas *m*.

ε) u sredini riječi pred suglasima, kao u primjerima: *sédndesêt* (septuaginta), *ósndesêt* (octoginta) itd.; pred samoglasom u glagolu: *tolnáčet* (staroslov. тлъмачити, štokavski *tumačiti*, interpretari, — ispor. o tom glagolu kod dvoglasa bilješku 1. točku *c)*.

f) Obratno dolazi katkad u lokvarskom narječju glas *m* mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *n*, kao u: *pòčmên* (incipio), *prìčmên* (incipio), štokavski *počnem*, *pričnem*.

g) Usneni se suglasi katkad gube u lokvarskom narječju, i to:

α) staroslovenski *б*, a štokavski *p*, u riječima: *čèla* (apis), *čèleca* (dim. od *čèla*, apis), *čèlac* (tectum apium), štokavski *pčela*, *pčelica*, *pčelac*.

β) štokavski usneni suglasnik *m*, tako:

αα) na kraju riječi u instrumentalu singulara imenica, zamjenica (i ličnih zamjenica i povratne zamjenice *sèbe)*, pridjeva i brojeva ženskoga roda (i onih imenica muškoga roda, koje se sklanjaju po *a*-sklonidbi), kao u: *rìbô*, *màterô*, *mànô* (štok. *mnom)*, *tàbô* (štok. *tobom)*, *sàbô* (štok. *sobom)*, *njô*, *mòjô*, *nàšô*, *njegòvô*, *njézinô*, *ùnô*, *tìstô*, *sámô*, *kòjô* ili *kô*, *lèipô*, *jénô*, *prvô* itd.

Katkad se gubi i u prvom licu singulara prezenta glagola *jèsen* (sum), pa onda glasi taj oblik *jês*.

ββ) u sredini riječi, tako u brojevima: *sèdenâjst*, *òsenâjst*, *sèdenâjstê*, *òsenâjstê*, štokavski *sedamnaest*, *osamnaest*, *sedamnaesti*, *osamnaesti*.

γ) staroslovenski i štokavski *p* u riječima: *tìca*, *tìčeca*, *šèneca* (triticum), štokavski *ptica*, *ptičica*, *pšenica*.

δ) staroslovenski i štokavski usnenik *v*, tako:

αα) na početku riječi, kao u: *lâs*, štokavski *vlas*.

ββ) u sredini riječi, kao u: *s-ràka*, štokavski *svraka*; *t-rd*, štokavski *tvrd*; *krāljè-stvo*, štokavski *kraljevstvo*; *králje-skê* (regius, regalis); *št-rtê*, štokavski *četvrti*; tako u svim oblicima pridjeva *vàs* (omnis), *s-à*, *s-è*; *s-èga*, *s-ê*, *s-èga*; *s-èmi*, *s-î*, *s-èmi*; *s-èga* ili *vàs*, *s-ô*, *s-è*; *s-ên*, *s-î*, *s-ên*; *s-îm* ili *s-ên*, *s-ô*, *s-în* ili *s-ên*; *s-ì*, *s-è*,

Digitized by Google

s-à; s-ìh ili *s-èh*, *s-în* ili *s-ên; s-è, s-ìh* ili *s-èh*, *s-à; s-ìh* ili *s-èh*, *s-ìmi* ili *s-èmi;* u pridjevu *s-àkê*, štokavski *svaki;* u prilozima: *s-àkojake*, štokavski *svakojako; pòs-ôd*, štokavski *posvuda; s-àkako (u)*, štokavski *svakako; s-èjeno(u)* (aeque) i u glagolu *st-uòret* (facere, creare) itd.

h) *v* naprotiv dolazi u lokvarskom narječju i ondje, gdje ga u štokavskom narječju ni u starom slovenskom jeziku nema, tako:

α) na početku riječi, kao u primjerima: *vùra*, *vósta* (os), *vùjac*, *vìhu* (auris), *vùzda*, *vùčet*, *vèdret* ili *vùdret* (ferire) itd., štokavski *ura*, *usta*, *ujak*, *uho*, *uzda*, *učiti*, *udariti* itd.

β) u sredini riječi, kao u: *návok* (doctrina), *navùčet*, *izvùčet* ili *'zvučet*, *prvùčet se*, štokavski *nauk*, *naučiti*, *izučiti*, *priučiti se* itd.

i) Mjesto staroslovenskoga i štokavskoga glasa *u* dolazi katkad u lokvarskom narječju *v;* vidi o tom kod samoglasa *u* točku f) β).

C) Zubni.

a) *t* se zamjenjuje u lokvarskom narječju glasom *d* u riječi: *dŕčat*, štokavski *trčati*.

b) Zubni se suglasi u lokvarskom narječju gube, i to:

α) *d*, kao u primjerima: *žèp*, štokavski *džep; ž-ŕt* (vorare, devorare, vidi o toj riječi kod samoglasa *a* točku *o)* α) i kod samoglasa *e* točku *k)*, α), αα), štokavski *žderati; dèž* pluvia), štokavski *dažd; jè-n, jé-na, jé-no(u), jè-npôt* (semel), štokavski *jedan, jedna, jedno, jedanput; dvá-jsêt, trè-jsêt*, štokavski *dvadeset, trideset, ò-te* ili *hò-te* (mjesto *hod-te, hodite)* itd.

β) *n*, kao u primjerima: *zlât-ê* (aureus), *zlât-â, zlât-ô(û)*, štok. *zlatni, zlatna, zlatno*.

γ) *t*, kao u primjeru: *pô-le* (mjesto *pôtle*, postea).

c) Zubni suglasi dolaze obratno u lokvarskom narječju ondje, gdje ih ne ima u starom slovenskom jeziku ni u štokavskom narječju, i to:

α) zubnik *t* u zamjenici *jèst* (ego), staroslov. азъ, štokavski *ja*.

β) zubnik *n*, tako:

αα) u instrumentalu plurala nekih zamjenica, kao u primjerima: *njìmin, tìmin, ùnimin* itd.

ββ) u participu perfekta aktivnom glagola I. vrste, 5. razdjela, kao u primjerima: *prìčnêv* ili *pŕčnêv, pòčnêv* itd., štokavski *pričeo, počeo* itd.

d) Zubni se suglas *n* zamjenjuje katkad u lokvarskom narječju

Digitized by Google

glasom *l*, tako u primjerima: *zlamènje* (signum), štokavski *znamenje; lùmer* (numerus), talijanski *numero*.

e) *d* se zamjenjuje katkad u lokvarskom narječju glasom *j*, tako u primjerima: *nàsâj*, štokavski *nazad; òsâj*, štokavski *odzada; gljèjat*, štokavski *gledati; spovéjat se*, štokavski *ispovijedati se* itd.

f) *t* se umekšava u lokvarskom narječju redovito u glas *č*, gdje se u štokavskom narječju umekšava u glas *ć*, osim ovih slučajeva:

α) gdje se mijenja u *jt*, kao u primjerima: *trèjtê*, štokavski *treći; tájta*, štokavski *tata* (čakavski *ćaća*).

β) gdje ostaje *t*, kao u 3. licu plurala prezenta glagola *tèit* (velle), i to samo u enklitičnom obliku *te*, osobito iza negacije, ispor. *nè tê* pored *nè čê*.

g) *d* kad se sastane sa glasom *j*, ne steže se u lokvarskom narječju s njim kao u današnjih Štokavaca u *đ*, već:

α) u sam glas *j*, tako:

αα) u imenica ženskoga roda na *ja*, kao u: *prèja*, *šèja*, *mèja* itd., štokavski *pređa*, *šeđa*, *međa* itd.

ββ) u imenica srednjega roda na *je*, kao u: *grôžje*, štokavski *grožđe*.

γγ) u pridjeva, kao u: *tûjê*, štokavski *tuđi*.

δδ) u komparativu i superlativu, kao u: *mlàjê*, *nājmlàjê*, štokavski *mlađi*, *najmlađi; slàjê*, *nājslàjê*, štokavski *slađi*, *najslađi; glàjê*, *nājglàjê*, štokavski *glađi*, *najglađi; gŕjê*, *nājgŕjê* (teterrimus), štokavski *grđi*, *najgrđi; tŕjê*, *nājtŕjê*, štokavski *tvrđi*, *najtvrđi; hùjê*, *nājhùjê*, štokavski *huđi*, *najhuđi* itd.

Bilješka. Pored komparativa i superlativa: *gŕjê*, *nājgŕjê* dolazi i komparativ i superlativ: *grdìjê*, *nājgrdìjê*.

εε) u participu perfekta pasiva glagola III. glavne vrste, 2. razdjela i IV. glavne vrste, kao na pr.: *vìjen*, *ròjen*, *sôjen*, *ògrâjen*, *vsâjen* itd., štokavski *viđen*, *rođen*, *suđen*, *ograđen*, *usađen* itd.

ζζ) u glagolu V. glavne vrste, 1. razdjela, koji nastaju nastavkom *ja*, kao na pr. *dohájat*, *ishájat*, *othájat*, *pohajat*, *prohájat*, *shájat*, *shájat se* (congredi cum alquo), *zahájat* itd., štokavski *dohađati*, *ishađati*, *othađati*, *prihađati*, *prohađati*, *shađati*, *zahađati* itd.

ηη) u prezentu i imperativu glagola V. glavne vrste, 2. razdjela, kao u: *glòjên* (rodo), *glôj* ili *glòji*, štokavski *glođem*, *glođi*.

β) u sam glas *d*, tako:

αα) u prilozima: *prêdi* (prius), *nājprêdi* (primum).

ββ) u prijedlogu: *med* ili *meda* ili *medu* (inter).

Digitized by Google

h) Kad se sastane *d* sa glasom *nj*, prelaze ti glasovi katkad u lokvarskom narječju u *jdn*, kao u: *zàjdnê* (posterior, ultimus), *zàjdnâ*, *zàjdnê*, štokavski *zadnji*, *zadnja*, *zadnje*.

i) Kad se sastane *n* sa glasom *j*, steže se pravilno u lokvarskom narječju u glas *nj*, osim primjera: *nàdra* ili *nádrija* (staroslov. ндро, štokavski *njedra*, sinus).

j) Kad se sastane glas *j*, koji je nastao od glasa *i*, sa *t* ili *d*, ne prelazi u lokvarskom narječju *j*+*t* u *č* (= štok. *ć*) ni *j*+*d* u *đ*, već ostaje nepromijenjeno, tako:

α) *jt* u primjerima: *prójt*, *nájt*, *obájt*, *pójt* ili *péjt*, *dójt*, *préjt*, *izájt*, *popójt*, *sájt*, *zájt* itd., štokavski *proći*, *naći*, *obići*, *poći*, *doći*, *prijeći*, *izaći*, *popoći*, *sići*, *saći* itd.

β) *jd* u primjerima: *prôjdên*, *nâjdên*, *obâjdên*, *pôjdên* ili *pên* ili *pùdên*, *dôjdên*, *prêjdên*, *izâjdên*, *pòpôjdên*, *rèzâjdên se*, *sâjdên*, *zâjdên* itd., štokavski *proćem*, *nađem*, *obiđem*, *pođem*, *dođem*, *prijeđem*, *izađem*, *popođem*, *rasiđem se*, *sađem*, *zađem* itd.

D) Tekući.

a) U lokvarskom narječju dolazi katkad *l* mjesto *b*, tako u tuđoj riječi: *lumbàrda* (bellicum tormentum), talijanski *bombarda*.

b) *l* dolazi u lokvarskom narječju i ondje, gdje ga u današnjem štokavskom narječju nema, tako u riječima: *člòvek*, *človečjê*, štokavski *čovjek*, *čovječji*.

c) Obratno se katkad *l* u lokvarskom narječju gubi, tako u riječi: *pû* (dimidium), štokavski *pol*.

d) *r* dolazi mjesto staroslovenskoga i štokavskoga *l* (štok. *o*) u imenici: *svèdar* (staroslov. свръдлъ, štok. *svrdao*, — *svrdla*, terebra).

e) *l* ili *lj* zamjenjuje se katkad u lokvarskom narječju glasom *n* ili *nj*, i to:

α) u domaćoj riječi: *pèdanj*, štokavski *pedalj*.

β) u njemačkoj riječi: *tànjîr*, njemački *Teller* (ispor. o toj riječi kod samoglasnika *i* točku *c*).

f) *l* kad se sastane sa glasom *j*, ne steže se uvijek u lokvarskom narječju u *lj* kao u Štokavaca, već katkad i u sam glas *l*, tako u imenicama muškoga roda, koje se u štokavskom narječju svršuju na *lj*, kao u: *prijàtel*, *neprijàtel*, *ùčitel* ili *vùčitel* itd., štokavski *prijatelj*, *neprijatelj*, *učitelj* itd.

g) Naprotiv se u lokvarskom narječju umekšavaju tekući suglasnici i ondje, gdje se u štokavskom narječju ne umekšavaju, tako:

Digitized by Google

α) *l* prelazi u *lj*, na pr.: *sljúga*, *sljùžba*, *sljúžet* pored *sljíšet*, *gljèjat*, *pogljèjat*, *ogljèjat se*, *pregljèjat*, *posuòljet*, *rezdeìljet*, *zagrljet*, *zapáljet* itd., štokavski *sluga*, *služba*, *služiti*, *gledati*, *pogledati*, *ogledati se*, *pregledati*, *posoliti*, *razdijeliti*, *zagrliti*, *zapaliti* itd.; zatim u tuđim riječima, kao u: *frtâlj*, njemački *Viertel*; *pètljar*, njemački *Bettler*; *pètljat*, njemački *betteln*; *tìšljar*, njemački *Tischler*; *štrìgelj*, njemački *Striegel*; *štrìgljat*, njemački *striegeln*; *klìklja*, njemački *Kittel*; *namáljat*, njemački *aufmalen* itd.

O prijelazu njemačkoga glasa *b* u *p* u riječima *pètljar* i *pètljat* ispor. kod usnenih suglasa točku a) α), a o prijelazu njemačkoga glasa *t* u *k* u riječi *klìklja* ispor. kod grlenih suglasa točku c) α).

β) *r* se umekšava na pr.: *bìrja*, *pèrjên*, *bèrjên*, *zamerjávat*, *nagovárjat*, *prevàrjen* itd., štokavski *bura*, *perem*, *berem*, *zamjeravati*, *nagovarati*, *prevaren* itd.

h) Kad se sastane njemački glas *i* sa *l*, prelaze ti glasovi u lokvarskom narječju u *lj* u riječi: *tâlj*, njemački *Theil*.

i) Katkad u lokvarskom narječju mjesto *lj* dolazi *jl*, tako u domaćoj riječi: *vàjle* pored *vàlje* (statim, subito) i u talijanskoj riječi *bâjla* (nutrix), talijanski *balia*.

j) *l* ne prelazi ni na kraju riječi ni na kraju sloga u sredini riječi u lokvarskom narječju u *o* kao u Štokavaca, već prelazi na kraju riječi u *v*, a na kraju sloga u sredini riječi ostaje *l*, kako je to razloženo kod samoglasnika *o* u točki j) β).

4. Još neki dodaci glasovima.

a) U lokvarskom se narječju nalazi na početku riječi glas *j*, i to:

α) pred *i* na pr. u: *jìme*, štokavski *ime*; *jìgla*, štokavski *igla*; *Jìsus*, štokavski *Isus*; *jìmeit* ili *jìmat*, štokavski *imati*; *jìgrat se*, *jìskat*, štokavski *igrati se*, *iskati* itd.

β) pred *a* na pr. u: *jangèlac*, štokavski *anđelak*, *jàngel*, štokavski *anđeo*.

γ) pred *o* na pr. u: *jóvca*, štokavski *ovca*; *jòvčâr*, štokavski *ovčar*; *jòrav*, štokavski *orao*; *jòkno (u)*, štokavski *okno*, *jòči*, štokavski *oči*; *jòhov*, štokavski *ohol* itd.

δ) pred *u* na pr. u: *jùku (o)*, štokavski *oko*.

b) U lokvarskom se narječju katkad gube (slijevanjem) pojedini slogovi u sredini riječi, kao u primjerima: *gòspâ*, štokavski *gospođa*; *jèn* i *nijen*, štokavski *jedan*, *nijedan*; *bât se*, štokavski *bojati se*; *pên*, štokavski *pođem*.

Digitized by Google

c) Pojedini se glasovi metatezom premještaju, kao u: *zìkva*, štokavski *zipka* (ispor. o toj riječi kod usnenih suglasa točku a). 3). *zα*), *sklêda* (scutella), talijanski *scodella*.

5. Naglas i količina.

a) U lokvarskom narječju razlikujem kao i u riječkom, karlovačkom i delničkom narječju tri naglasa, i to jedan za kratke slogove, a dva za duge. Na kratkim slogovim upotrebljavam za naglas znak `, koji se izgovara kao štokavski naglas ", tako u riječima: *bìrja* (procella, boreas), *stòv* (mensa), *bòro* (scrinium) itd.

Na dugim slogovima upotrebljavam za naglas dva znaka ^ i ´, od kojih se prvi izgovara kao i u štokavskom govoru, jače, isprva silnije, a po tom pada, kao u riječima: *hlôja* (abies), *sòuza* (= *sôuza*, lacrima), *trâm* (tignum, trabs), *brèig* (= *brêig*, collis, ripa), *rûho (u)* (vestitus), *tèilo* (= *têilo*, corpus) itd., a drugi niže, a zatim raste na više, kao u riječima: *míza* (mensa), *strèla* (tonitru), *máčak* (catus, felis mas), *pešak* (arena), *víno (u)* (vinum), *mlèko (u)* (lac) itd.

Razlika između naglasa ^ i ´ opaža se već kod naglašenih dvoglasa, a još si je možemo bolje predočiti, pišemo li n. pr. naglašeno *â* i *á* onako, kako se ono zaista izgovara. Naglašeno ćemo *â* pisati točno prema izgovoru *àa* kao u *tràam*, a naglašeno *á* točno prema izgovoru *aà* kao u *maàčak*.

b) Pojedini slogovi mogu biti osim toga kratki ili dugi. U lokvarskom narječju može biti dugi slog i pred naglašenim slogom, a takav dugi slog označujem, ako je u njemu samoglasnik, na samoglasniku znakom duljine —; ako li je u njemu dvoglas, ne mećem na dvoglas nikakova znaka, jer je svaki dvoglas već sam po sebi dug. Dugi slog iza naglašena sloga, ako je u njemu samoglasnik, označujem (kao i Vuk za štokavski govor) na samoglasniku znakom ^; ako li je u njemu dvoglas, ne mećem opet na dvoglas nikakova znaka. Pred naglašenim slogom jesu dugi slogovi u primjerima: *suoljenèca* (salinum, slog *suo)*, *meisečèna* (lumen lunae, slog *mei)*, *bougàtâš* (dives, slog *buo)*, *deitèšce* (infans, slog *dei)*, *krāljèstvo (u)* (regnum, slog *krā)*. Iza naglašenoga sloga jesu dugi slogovi u primjerima: *jàbouka* (malum, malus, slog *bou)*, *mèdveideca* (ursa, slog *dvei)*, *prìpoveist* (narratio, fabula, slog *veist)*, *buogàtâš* (dives, slog *tâš)*, *bùoljê* (melior, slog *ljê)*, *sàkê* (omnis, quisque, slog *kê)*, *prvê* (primus, slog *vê)* itd.

c) Glavna su pravila za naglas ova:

Digitized by Google

α) U riječi može biti samo jedan slog naglašen.

β) Svaki slog može biti u riječi naglašen, dakle i posljednji. Posljednji slog je ipak u riječima od više slogova rijetko kad naglašen; najviše u genitivu množine, kao u primjerima: *lopât* (gen. pl. od *lopàta*, pala), *kaštîg* (gen. pl. od *kaštíga*, poena), *bertašêc* (gen. pl. od *bertašèca*, domina cauponae), *gospodarêc* (gen. pl. od *gospodarèca*, materfamilias, domina), *zlamênj* (gen. pl. od *zlamènje*, signum) itd.

d) Imade riječi, koje pravilno nemaju naglasa, već se naslanjaju u izgovoru na riječ:

α) koja je pred njima. Takove se riječi zovu enklitike. U lokvarskom narječju mogu biti enklitike ove riječi:

αα) kraći oblici ličnih zamjenica i povratne zamjenice: *me*, *mi*, *nan*; *te*, *ti*, *van*; *ga*, *mi*, *je*, *ji*, *jo*, *jih*, *jin*; *se*, *si*;

ββ) prezentski oblici glagola *sen*, *se*, *je*, *smo*, *ste*, *so*; *čo*, *češ*, *če*, *čemo*, *čete*, *čejo*, *če* ili *te*;

γγ) kondicijonal: *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bište*, *bi* pored *ben*, *beš*, *be*, *bemo*, *bešte*, *be*;

δδ) čestica *ka*; n. pr. *snôč-ka* (heri vesperi).

Enklitike ne stoje na prvom mjestu u rečenici ni iza prijedloga.

Sve se ove riječi mogu upotrebljavati i kao samostalne riječi, te mogu imati i svoj samostalni naglas. U takovu slučaju mogu dakako stajati i na prvom mjestu u rečenici i iza prijedloga. U Lokvama se govori: *hrânên te* i *tè hrânên*; *šôv sen* i *sèn šôv*.

β) koja je iza njih, pa mogu dobiti od nje i naglas, kada je takva riječ naglašena na prvom slogu naglasom ˆ. Takove se riječi zovu proklitike. Proklitike su:

αα) prijedlozi, kao: *prez* (sine), *do*, *is*, *kod*, *od*, *pred*, *o*, *čez*, *suz*, *po* ili *pu*, *pri* (ili *pr*), *na*, *va*, *pod*, *med*, *meda* ili *medu*;

ββ) veznici, kao: *i*, *a*, *pa*, *pak*, *ni*, *da*;

γγ) niječna riječca: *ne*.

Proklitika može dobiti naglas ˋ, kad stoji pred riječju, koja je naglašena na prvom slogu naglasom ˆ, a sama taka riječ onda naglas gubi, n. pr. *dò strâže*, *pòd sûnce*, *trèjset ì prvê* itd. U tim primjerima nije iza proklitike znak ˆ naglas, nego pokazuje samo duljinu, jer je naglas na prijedlogu ili vezniku.

Što vrijedi za proklitike u opće, to vrijedi za njih i onda, kada su prvi dio složene riječi.

Kao što se mogu upotrebljavati enklitike kao samostalne riječi, tako se mogu i neke proklitike.

Digitized by Google

II. Dio.

Oblici.

1. Sklonidba (declinatio).

A) Nominalna sklonidba.

a) Nominalna sklonidba imenica, i to:

α) Sklonidba imenica *a*-osnova (I. Sklonidba).

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje ne imadu nepostojanoga *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1.	streìla	Množ. 1. streìle
	2.	streìlȏ	2. strèil
	3.	streìli	3. streìlan
	4.	streìlo	4. streìle
	5.	strèila	5. streìle
	6.	streìli	6. streìlah
	7.	streìlȏ	7. streìlami.

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu ^ *(rîlȏ)*. Takove su ove imenice[1]: *bìrja* (procella, boreas), *cìca* (mamma), *čèla* (apis), *gòra* (mons, silva), *kàca* (cupa), *kèfa* (peniculus), *kràva* (vacca), *màša* (liturgia sacra), *mèja* (terminus, finis), *mljàka* (lacus, lacuna), *mòka* (labor, cruciatus), *prèja* (fila, linum netum), *ràca* (anas), *sràka* (pica), *stèlja* (filix), *škrùta* (arca), *škùda* (srebrni novac, koji je vrijedio 2 for.), *tèta* (amita), *tìca* (avis), *tòča* (grando), *vèja* (ramus), *vrba* (salix), *vùzda* (habena), *žàba* (rana), *žèna* (femina, mulier), *žlìca* (cochlear) itd. — Ovako se još naglasuje i skupna imenica: *bràča* (fratres).

b) u svim padežima naglas ^ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bâjla* (nutrix), *bâjta* (casa, tugurium). *bânda* (musica), *bânda* (latus, pars), *gâjba* (cavea), *hîža* (domus, conclave), *hlôja* (abies), *plèiva* (palea), *sklêda* (scutella), *strèiha* (tectum), *sòuza* (lacrima). *strîna* (uxor patrui), *škrînja* (scrinium), *škùoda* (damnum),

[1] Manji broj primjera navodim, jer sam ih više naveo u radnjama o karlovačkom i delničkom narječju.

Digitized by Google

vèira (fides), *vêža* (amphithalamus), *vrèiča* (saccus), *žâjfa* (sapo) itd. — Ovako se još naglasuje skupna imenica: *dèica* (liberi).

c) u svim padežima naglas ´ na prvom slogu osim u vokativu singulara i plurala i u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *bráda* (barba), *brázda* (sulcus), *gláva* (caput), *hrána* (victus), *klópa* (scamnum), *míza* (mensa), *péta* (calx), *próva* (tentatio, experimentum), *róka* (manus), *róža* (rosa), *Róža* (nomen proprium feminae), *sljúga* (servus), *srèiča* (fortuna), *strána* (pars, regio), *svèíča* (candela), *tájta* (pater), *tráva* (gramen, herba), *tóga* (maeror), *svèízda* (stella) itd.

2. one od tri sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bàtina* (fustis), *bèrtija* (caupona), *bìsage* (pl. bissaccium), *čèleca* (apis), *gùbeca* (os animalium), *hìžeca* (domus, conclave), *jàbouka* (malum, malus), *jàgoda* (fragum), *kùmara* (conclave), *kràstača* (rana bufo), *kùpeca* (poculum), *làdeca* (arca), *lìseca* (vulpes), *màčeha* (noverca), *màčkeca* (felis parva), *màšena* (muscus), *pòrôka* (copulatio conjugalis), *prèdleka* (praedicatio), *prìlika* (facies, exemplum), *sèruota* (misera, infelix), *stòtena* (centum), *sòseida* (vicina), *stòmanja* (tunica), *šèneca* (triticum), *šìkara* (virgulta), *špìčeca* (virgula, — igniarium), *sklèdeca* (scutella), *tìčeca* (avis), *tòrbeca* (sarcinulae), *žìveca* viva sepes) itd.

b) u svim padežima naglas ` na drugom slogu osim u vokativu singulara i plurala, gdje imadu isti naglas ` na prvom slogu, i u genitivu plurala, gdje imadu ˆ na drugom slogu *(lopât)*. Takove su ove imenice: *blizìna* (propinquitas), *carèca* (imperatrix), *drožìna* (familia), *dolìna* (vallis), *greihòta* (peccatum), *Johàna* (nomen proprium feminae), *kačèca* (serpens), *kobìla* (equa), *kočìja* (reda), *košàra* (corbis), *kraljìca* (regina), *konòba* (hypogeum concameratum, doliarium), *karòca* (reda), *Marìja* (nomen proprium feminae), *lopàta* (pala), *mrvìca* (micula), *mušìca* (musca), *pivnèca* (hypogeum concameratum, doliarium), *potkòva* (solea ferrea), *pokòra* (piaculum), *polìca* (taenia in pariete), *pravìca* (justitia), *prasìca* (femina sus), *rakìja* (vinum e frumento factum, sicera), *seikèra* (securis), *slamnèca* (saccus stramento refertus), *slanìna* (laridum), *škalìne* (pl. scalae, gradus), *utròba* (intestina), *večèra* (coena) itd. — Ovako se naglasuje i skupna imenica: *deičèca* (liberi).

c) u svim padežima naglas ´ na prvom slogu osim u vokativu singulara i plurala, gdje imadu na istom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *návada* (consuetudo), *réstava* (separatio, distractio), *rúbača* (tunica interula), *zástava* (vexillum) itd.

Digitized by Google

d) u svim padežima naglas ´ na drugom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu ˆ. Takove su ove imenice: *besèda* (vox), *glavíca* (caput brassicae, pori), *koráža* (audacia), *mrcína* (caro morticina), *nedèla* (dies solis), *nesrèča* (fortuna adversa), *nevèsta* (fratris uxor), *patróla* (vigiles nocturni), *princéza* (filia principis) itd. — Ovako se naglasuje i skupna imenica: *gospóda* (domini).

3. One od četiri sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *fràjareca* (mulier amata), *fùrešeca* (prefecti militaris servus), *hàrambaša* (latronum dux), *kèlnereca* (ministra cauponae), *kùhareca* (coqua), *kùkaveca* (cuculus), *màleneca* (pistrinum), *mèdvedeca* (ursa), *mlàdoženja* (sponsus), *mlìnareca* (pistoris uxor), *pàstorkenja* (privigna), *sàmoščena* (regio deserta), *šòštareca* (uxor sutoris), *žìgereca* (jecur) itd.

b) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *drogàreca* (socia), *famìleja* (familia), *govèdena* (caro bubula), *kadèlneca* (turibulum), *kapèleca* (Kapelle), *komèdeja* (comoedia), *košàreca* (corbicula), *kropèlneca* (cortina), *procèseja* (pompa), *soldàčeja* (milites) itd.

c) u svim padežima naglas ` na trećem slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ *(bertašêc)*. Takove su ove imenice: *bertašèca* (domina cauponae), *carevèna* (imperium), *cesarèca* (imperatrix), *coprnjèca* (anicula cantatrix), *deitelèna* (trifolium), *domovèna* (patria), *golobèca* (columba), *kabanèca* (pallium), *kovačèja* (fabri officina), *kupičèca* (vasculum vitreum), *mesarèja* (ars lanii), *meisečèna* (lunae lumen), *pararèca* (djevojče, koje pure pase), *scrotènja* (paupertas, pauperes), *suoljenèca* (salinum), *Terezìna* (nomen proprium feminae), *trgovèna* (mercatura), *udovèca* (vidua), *vaganèca* (žitna mjera), *vilenèca* (nympha, vila), *vrtlarèca* (hortulana) itd.

4. One od pet slogova: a) u svim padežima naglas ` na trećem slogu. Takove su ove imenice: *nenavìšćena* (invidia), *predekàlneca* (cathedra, suggestus), *siguràceja* (securitas, satisdatio), *špekulàceja* (tentatio, experimentum), *tabakèreca* (cistella herbae nicotianae) itd.

b) u svim padežima naglas ` na četvrtom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu naglas ˆ *(gospodarêc)*. Takove su ove imenice: *gospodarèca* (materfamilias, domina), *kamarijèra* (cubicularia), *kancelarèja* (Canzlei, schola scribarum), *prijatelèca* (amica) itd.

Bilješke. 1. Posljednji slog u genitivu plurala uvijek je dugačak.
2. Skupne imenice: *dèica, bràča, deičèca, gospóda* sklanjaju se

Digitized by Google

kao imenica *strèlla* u singularu, ali katkad imadu i oblike plurala, tako: *dèica* (nom. i vok.), *dèic* (gen.), *dèican* (dat.), *dèice* (akuz.), *dèicah* (lok.), *dèicami* (instr.).

3. Imenice *klópa* (scamnum) i *strána* (pars, regio) prave akuzativ singulara katkad i po trećoj sklonidbi (*i*-sklonidbi), osobito ako akuzativ sing. dolazi iza prijedloga. U tom slučaju mijenjaju naglas ´ u ^. Takav akuzativ sing. iza prijedloga glasi na pr. *nà strân*, *nà klôp*.

ȣȣ) Imenice, koje imadu nepostojano *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1. màčka	Množ.	1. màčke
	2. màčkê		2. màčâk
	3. màčki		3. màčkan
	4. màčko		4. màčke
	5. màčka		5. màčke
	6. màčki		6. màčkah
	7. màčkô		7. màčkami.

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bàčva* (dolium), *čìšma* (calceamentum), *črèšnja* (cerasum), *dàska* (tabula lignea), *hrùška* (pirus, pirum), *jàsle* (praesepe), *jìgla* (acus), *kìklja* (amiculum linteum), *kàčka* (serpens), *màčka* (felis), *mètla* (scopae), *nàčve* (pl. alveus), *plàhta* (linteum), *pùška* (telum), *sèstra* (soror), *sljùžba* (servitium), *štènge* (pl. scalae), *tòrba* (pera), *zèmlja* (terra) itd.

b) u svim padežima naglas ^ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *crèikva* pored *crîkva* (ecclesia), *kârta* (Spielkarte), *klêtva* (exsecratio), *prâvda* (jurgium, gen. pl. i *prâvd*), *žêmlja* (panis siligineus), *dèikla* (famula), *pèisma* (carmen) itd.

c) u svim padežima naglas ´ na prvom slogu osim u vokativu singulara i plurala, gdje imadu na istom slogu ^, i u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu naglas ` (*jòvâc*). Takove su ove imenice: *cígla* (later), *glávnja* (lignum fissum), *jóvca* (ovis), *tábla* (tabula) itd.

2. one od tri sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *pàstorka* (privigna), *pògodba* (pactio), *prègreiška* (lapsus, error), *ùgodba* (satisfactio) itd.

b) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *deivòjka* (virgo), *kosìdba* (foenisectio), *lumbàrda* (bellicum tormentum), *prosìdba* (petitio virginis), *trgàdba* (vindemia), *ženìdba* (matrimonium), *žeràvka* (pruna) itd.

c) u svim padežima naglas ´ na drugom slogu osim u genitivu

Digitized by Google

plurala, gdje imadu na istom slogu ` ; samo ako je u drugom slogu dvoglas, onda ostaje i u genitivu plurala naglas ' *(popèvâk)*. Takove su ove imenice: *japnénka* (fovea calcis recipiendae causa facta), *popèvka* (carmen, cantio), *trubénta* (tuba) itd.

Bilješka. Posljednji slog u genitivu plurala i kod ovih je imenica uvijek dug. — Ako bi se imao genitiv plur. svršavati s glasom *l*, mijenja se takovo *l* u *v*, ispor. *jìgâv* (štok. *igala*).

3) Sklonidba imenica *o*-osnova (II. Sklonidba).

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje ne imadu nepostojanoga *a*, i to:

ααα) muškoga roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1.	brèig	kàvran	Množ. 1.	brèigi	kàvrani
	2.	brèiga	kàvrana	2.	{brèigî / brèigov}	{kàvranî / kàvranov}
	3.	brèigi	kàvrani	3.	brèigon	kàvranon
	4.	brèig	kàvrana	4.	brèige	kàvrane
	5.	brèig	kàvran	5.	brèigi	kàvrani
	6.	brèigi	kàvrani	6.	brèigih	kàvranih
	7.	brèigon	kàvranon	7.	brèigi	kàvrani

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bràt* (frater), *càr* (imperator), *cènt* (pondus centenarium), *čèp* (embolus), *dùh* (spiritus), *fùnt* (libra), *gràh* (pisum), *gròb* (sepulcrum), *gròš* (grossus), *gròzd* (uva), *jùk* pored *jàuk* (auster), *kràmp* (rostrum), *kŕt* (talpa), *krìh* ili *krùh* (panis), *lav* (leo), *màč* (ensis), *mìš* (mus), *pàs* (canis), *plàč* (fletus), *pòd* (contignatio, tabulamentum), *pòp* (sacerdos), *pràg* (limen), *pŕst* (digitus), *ràk* (cancer), *ràt* (bellum), *rèšt* (carcer), *sìr* (caseus), *škòf* (aqualis urna), *štrìk* (funis), *vŕh* (cacumen), *vŕt* (hortus), *žèp* (saccus) itd.

b) u svim padežima od dva sloga naglas ` na prvom slogu, a u padežima od jednoga sloga ^ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bôg* (deus), *brôj* (numerus), *dôm* (domus), *drôb* (intestina), *gnjôj* (fimus), *krâj* (principium, finis), *krôv* (tectum), *lôv* (venatio), *mêd* (mel), *nôs* (nasus), *pôst* (jejunium), *prâh* (pulvis), *rôg* (cornu), *šîlj* (canna), *vôv* (gen. sg. *vòla*, bos) itd.

c) u svim padežima naglas ^ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu ' na istom slogu. Takove su ove imenice: *brèig* (collis, ripa), *brùos* (cos), *cvèit* (flos), *dân* (dies), *dâr* (donum),

Digitized by Google

dòug (debitum), *glâd* (fames), *glâs* (vox, fama), *gùost* (hospes), *hlâd* (umbra), *hlèib* (panis), *jês* (agger), *kljôč* (clavis), *kùonj* (equus), *mâh* (muscus), *mèih* (uter, follis), *pâs* (cingulum), *prôt* (virga), *rêd* (ordo), *rêp* (cauda), *sîn* (filius), *snèig* (nix), *stòup* (columna), *svèit* (mundus), *tr̂n* (spina), *trôd* (labor, opus), *vrâg* (diabolus), *vòuk* (lupus), *zôb* (dens), *žlèib* (canalis) itd.

d) u svim padežima od dva sloga naglas ´ na prvom slogu, a u padežima od jednoga sloga ˆ na tom slogu. Takove su ove imenice: *drèim* (somnus placidus), *dvôr* (aula), *grèih* (peccatum), *gr̂m* (frutex), *hrâst* (quercus), *kîp* (statua), *krîž* (crux), *kôt* (angulus), *lèik* (medicamentum), *mîr* (pax), *môž* (vir), *pôt* (iter), *strîc* (patruus), *sôd* (judicium), *tâlj* (pars), *tât* (fur) itd.

2. one od dva sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *Artič* (nomen proprium loci), *bàtič* (malleolus), *bìškup* (episcopus), *bòžič* (dies festus nati Christi), *bùbreg* (ren), *cèsar* (imperator), *cìgan* (cingarus), *dvòrnik* (servus), *frùštok* (jentaculum), *gòspon* (dominus), *jànjčak* (agnellus), *jàngel* (angelus), *Jòhan* (Joannes), *kàmen* (lapis), *kàvran* (corvus), *kùzov* (gen. sg. *kùzola*, e cortice factum vas), *lònčič* (parva olla), *màlen* (mola), *mlìnar* (pistor), *mŕtvac* (mortuus), *pàsič* (catulus), *pèpev* (gen. sg. *pèpela* cinis), *pètljar* (mendicus), *plòvan* (sacerdos pagi), *pòtok* (rivus), *pìnez* (pecunia), *pŕstan* (anulus), *sòkov* (gen. sg. *sòkola*, falco), *šnàjdar* (sartor), *šòštar* (caligarius), *tišljar* (lignarius), *vŕtlar* (hortulanus) itd.

b) u svim padežima od tri sloga naglas ´ na drugom slogu, a u padežima od dva sloga ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bèdâk* (stultus), *bèrtâš* (caupo), *cìgâr* (cigara), *fàžôv* (gen. sg. *fažóla*, faseolus vulgaris), *fŕtâlj* (quadrans), *gùsâr* (eques leviter armatus), *hàjdûk* (latro), *jòvčâr* (opilio), *jùnâk* (vir fortis), *klòbôk* (capitis tegimen), *kòlâč* (panis genus), *kòrâk* (gradus), *kòvâč* (faber), *kròmpîr* (solanum tuberosum), *lùgâr* (custos silvae), *mèdveid* (ursus), *òbeid* (prandium), *pàpîr* (charta), *pàstîr* (pastor), *pìsâr* (scriba), *pòstôv* (gen. sg. *postóla*, calceus), *ràčûn* (ratio), *rìbâr* (piscator), *sòseid* (vicinus), *tèžâk* (mercenarius), *vrbîk* (salictum), *zìdâr* (caementarius) itd.

c) u svim padežima od tri sloga naglas ` na drugom slogu, a u padežima od dva sloga ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *àgent* (agens rerum), *bàril* (doliolum), *fàkin* (bajulus), *kàpral* (vojnička šarža), *kànal* (canalis), *kòrbač* (flagellum), *kvàrtir* (habitatio conducta), *làvor* (vas, quod ad lavationen pertinet), *bìštrin* (catena,

Digitized by Google

catella aurea), *òltar* (altaria), *òrmar* (armarium), *pàjdaš* (socius), *pàndur* (minister publicus), *sòldat* (miles), *špàncir* (ambulatio), *špìtal* (valetudinarium), *štàcun* (taberna), *štùdent* (studiosus), *tàbak* (herba nicotiana) itd.

d) u svim padežima na prvom slogu naglas ´. Takove su ove imenice: *deìver* (mariti frater), *dókaz* (argumentum), *fárof* (domus, in qua habitat sacerdos), *grelšnik* (homo impius), *jágar* (venator), *kóruš* (statio canentium in ecclesia), *lelšnjak* (nux avelana), *lópov* (fur), *meìsec* (luna, mensis), *náčin* (modus), *národ* (populus), *návok* (institutio, disciplina), *pášuš* (literae securitatem itineris praestantes), *pórod* (partus), *pótnik* (viator), *rázred* (classis), *sákon* (lex), *zástor* (praecinctorium) itd.

3. one od tri sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *blàgoslov* (benedictio), *dògođaj* (eventus), *kràljevič* (regis filius), *nàročaj* (quantum in brachiis ferri potest), *ràzgovor* (colloquium), *ròditel* (parens), *vùčitel* (magister), *zàlogaj* (offa) itd.

b) u svim padežima od četiri sloga naglas ` na trećem slogu, a u padežima od tri sloga isti ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *bàtaljun* (bataillon, cohors), *dìjamant* (adamas), *gèmajner* (miles, pedes), *kàpitan* (centurio, ordinis dux, ductor), *kòmpliment* (salutatio), *mùzikant* (symphoniacus), *òbrstar* (praefectus legionis), *òrdonanc* (franc. ordonnance), *prèvarant* (fraudator, deceptor), *pùcmajstor* (qui arma ad pristinum cultum reficit), *règiment* (regiment, legio), *tèstament* (testamentum) itd.

c) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *frbòljtar* pored *frbòljter* (villicus), *komàdič* (frustulum), *pedìntar* pored *pedìnter* (famulus), *plebànuš* (sacerdos pagi), *prijàtel* (amicus), *redòvnik* (sacerdos) itd.

d) u padežima od četiri sloga naglas ´ na trećem slogu, a u padežima od tri sloga ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *buogàtâš* (dives), *copȉrnjâk* (magus), *gospòdâr* (dominus), *kvartìrâš* (conductor, inquilinus), *ofícîr* (praefectus cohortis), *oglàvnîk* (lora capitis equi), *poglàvâr* (caput, ductor), *seròmak* (pauper), *uprošnjâk* (petitor puellae), *vilènjâk* (homo insolens) itd. Tako se naglasuje i imenica od četiri sloga u nom. sg. *obeišènjâk* (gen. sg. *obeišenjáka*, homo deterrimus).

Bilješke. 1. U genitivu glurala, koji se svršuje s glasom *i*, uvijek je posljednji slog dugačak. Genitiv plurala bez dočetka *i* ili *ov* dolazi samo od imenice: *pìnez* (pecunia)

Digitized by Google

2. Iza mekih suglasnika prelazi pravilno samoglas *o* u *e* u instrumentalu sing., genitivu i dativu plurala, osim iza sičnika *c*.

3. Pored običnoga oblika za akuzativ plurala, koji se svršuje s glasom *e*, dolazi katkad u Lokvama i oblik, koji se svršuje s glasom *i*.

4. Od imenice *člòvеik* (gen. sg. *človeìka*, homo) glasi množina (od druge osnove): *ljîdi* (nom. i vok.), *ljídî* (gen.), *ljîden* (dat.), *ljîde* (akuz.), *ljîdih* (lok.), *ljîdi* ili *ljîdmi* (instr.).

5. Vlastito ime *Mârko* imade u svim padežima naglas ˆ na prvom slogu. Imenica *kònjado* (maritus sororis) imade u svim padežima naglas ` na prvom slogu.

γγγ) srednjega roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.		Množ.	
1.	bòro	1.	bòra
2.	bòra	2.	bôr
3.	bòri	3.	bòron
4.	bòro	4.	bòra
5.	bòro	5.	bòra
6.	bòri	6.	bòrih
7.	bòron	7.	bòri.

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od dva sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na tom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *blàto* (lutum), *bòro* (scrinium), *brdo* (mons), *čèlo* (frons), *jàto* (agmen), *jìlo* pored *jèlo* (cibus), *pèro* (penna), *pìlo* (potus), *pòlje* (campus), *prsa* (pl. pectus), *sèlo* (vicus), *sìto* (cribrum), *stàdo* (grex), *zrno* (granum, semen), *žìto* (frumentum) itd. — Ovako se još naglasuju: α) skupna imena, kao: *grmlje* (fruticetum), *trnje* (spinae), *srnje* (grana) i β) konsonantske osnove, kao: *čîdu (o)* (miraculum), *drvo* (lignum), *kòlo* (rota, pl. plaustrum), *jùku (o)* (oculus), *slòvo* (litera), *vìhu (o)* (auris).

U imenici *jùku* dolazi u kosim padežima glas *o* mjesto glasa *u*, a u imenici *vìhu* dolazi glas *u* mjesto glasa *i* samo u pluralu; ispor. bilješku kod *i-* (III.) sklonidbe.

b) u svim padežima naglas ˆ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *blâgo* (animal), *cârstvo* (imperium), *dèilo* (opus), *lèito* (aestas, annus), *mèisto* (locus), *mêso* (caro), *môre* (mare), *pljûča* (pl. pulmo), *rûho* (vestitus), *ûlje* (oleum), *zêlje* (brassica), *zdrâvlje* (valetudo), *znânje* (scientia), *zlâto* (aurum) itd. — Ovako se još naglasuju: a) skupna imena, kao: *drvlje* (arbores, ligna), *dùoplje* (cavernae arboris), *grôžje* (uvae), *kîče* (rami frondosi), *lîšče* (folia). *pêrje* (pennae, folia) i b) konsonantska osnova: *tèilo* (corpus).

Digitized by Google

c) u svim padežima naglas ´ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *kleìšča* (pl. forceps), *mleìko* (lac), *krílo* (ala, sinus), *pléča* (pl. humeri), *prélo* (coetus netricum), *víno* (vinum), *vósta* (os), *vráta* (porta) itd.

2. One od tri sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *jèzero* (lacus), *kòleino* (genu), *kràkanje* (crocitatio), *ògnjilo* (chalybs ignarius), *pròleiče* (ver), *zȑcalo* (speculum), *žèleizo* (ferrum), *žèleizje* (ferrum) itd.

b) u svim padežima na drugom slogu naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ˆ.[1] Takove su ove imenice: *buogàctvo* (divitiae), *deitèšce* (infans), *dvorìšče* (nutricatus), *gospòctvo* (dominatus), *kamànje* (lapides), *kopìto* (ungula), *krāljèstvo* (regnum), *ognjìšče* (focus), *poštènje* (honestas), *predìvo* (pensum lini, lanae), *seimènje* (semina), *vesèlje* (hilaritas), *vretèno* (fusus) itd.

3. one od četiri sloga: a) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *oglèdalo* (speculum), *potìpalo* (vagus, erraticus homo), *škripùtanje* (stridor dentium), *zdržàvanje* (sustentatio) itd.

b) u svim padežima naglas ` na trećem slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ˆ.[1] Takove su ove imenice: *gospodàrstvo* (res familiaris), *kopalìšče* (balneum), *peralìšče* (locus aptus ad vestes eluendas), *povrtàlje* (olera), *nepoštènje* (improbitas), *premožènje* (facultates), *pripečènje* (casus), *seromàštvo* (paupertas), *vojevànje* (bellum) itd.

Bilješke. 1. Sve tako zvane konsonantske osnove, koje su ovdje spomenute, sklanjaju se u lokvarskom narječju po ovoj sklonidbi, a ne po IV. ili konsonantskoj sklonidbi.

2. Kod imenica srednjega roda, osobito kod onih od dva glasa čuje se dosta često mjesto skrajnjega *o* glasa *u* glas.

3. Posljednji slog u genitivu plurala uvijek je dug. Dočetak *i* u genitivu plurala dolazi samo kod imenica, koje se svršuju na *stvo*.

4. Od imenice *vráta* (porta) dolaze oblici *vrátin* (dat. pl.), *vráti* (instr. pl.), *vrátmi* (instr. pl.).

ββ) Imenice, koje imadu nepostojano *a*, i to:

ααα) muškoga roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

---

[1] Imenice, koje primaju u gen. pl. na kraju *i* (one na *stvo*), zadržavaju i u gen. pl. na istom slogu naglas `, na pr. *kraljèstvî*.

Digitized by Google

Jedn.	1.	kàbav	sódac	Množ. 1.	kàbli	sóci
	2.	kàbla	sóca	2.	kàblî / kàblôv	sôcî / sôcôv
	3.	kàbli	sóci	3.	kàblon	sócon
	4.	kàbav	sóca	4.	kàble	sóce
	5.	kàbav	sódac	5.	kàbli	sóci
	6.	kàbli	sóci	6.	kàblih	sócih
	7.	kàblon	sócon	7.	kàbli	sóci.

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takova je imenica: *sàn* (gen. sg. *snà*). Samo u genitivu plurala imadu na istom slogu naglas ^ *(snî* ili *snôv)*.

2. one od dva sloga: a) u svim padežima na prvom slogu naglas `. Takove su ove imenice: *bàdanj* (labrum), *bràtac* (fraterculus), *čèšalj* (pecten), *gòbac* (os animalium), *hrbat* (dorsum), *jànjac* (agnus), *kàbav* (aqualis urna), *klìnac* (clavus), *kòlac* (palus), *kòtac* (suile), *kòtav* (gen. sg. *kòtla*, cortina, crater), *krnjac* (amputatus digitus), *làkat* (cubitum), *nòkat* (unguis), *òganj* (ignis), *òtac* ili *jòtac* (pater), *pàkav* (gen. sg. *pàkla*, infernus), *pèdanj* (spithama, palmus), *pòsav* (gen. sg. *pòsla*, labor), *prasac* (porcus), *sàjam* (nundinae), *štrìgelj* (strigilis), *tèpac* (vagus, erraticus homo), *vògav* (gen. sg. *vògla*, angulus), *zàjac* (lepus) itd.

b) u svim padežima na prvom slogu naglas ^. Takove su ove imenice: *bôgac* (pauper), *bûbanj* (tympanum), *gûdac* (citharoedus), *jârak* (fossa), *hlâpac* (servus), *klôšter* (monasterium), *pâtar* (pater, — monachus), *tèidan* (septem dies, — hebdomas), *vèiter* (ventus) itd.

c) u svim padežima naglas ´ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ^. Takove su ove imenice: *čámac* (linter), *járam* (jugum), *máčak* (catus, felis mas), *pešak* (arena), *pétak* (dies Veneris), *rážanj* (veru), *róbac* (sudarium), *róčak* (jentaculum), *sódac* (judex), *vènac* (corona), *vrábac* (passer), *vránac* (equus ater) itd.

d) u padežima, u kojima dolazi nepostojano *a*, naglas ` na prvom slogu, a u padežima, u kojima ne dolazi nepostojano *a*, naglas ´ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ^. Takove su ove imenice: *čàvav* (gen. sg. *čávla*, clavus), *dòlac* (vallis), *gànak* (porticus), *jàrac* (caper), *jòrav* (gen. sg. *jórla*, aquila), *lànac* (catena), *lònac* (olla), *nòvac* (pecunia), *pàlac* (pollex), *sìnak* (filius), *stàrac* (senex), *vùjac* (avunculus), *zdènac* (fons) itd.

3. one od tri sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom

Digitized by Google

slogu. Takove su ove imenice: *cìmiter* (locus funeribus destinatus), *màgarac* (asinus), *nàpreidak* (progressus), *pàstorak* (privignus), *pìščenac* (pullus gallinae), *prnjavac* (homo pannosus), *ràstanak* (digressus et discessus), *spòmeinak* (colloquium) itd.

b) u svim padežima naglas ` na drugom slogu. Takove su ove imenice: *imètak* (opes), *jangèlac* (angelus), *mladènac* (juvenis), *mravlìnac* (formica), *odòjak* (porculus), *pijànac* (potator), *počètak* (initium), *poznànac* (notus), *sinòvac* (fratris filius), *trgòvac* (mercator), *udòvac* (viduus), *vladàlac* (gen. sg. *vladàlca,* imperator), *želòdac* (stomachus) itd.

c) u padežima, u kojima dolazi nepostojano *a*, naglas ` na drugom slogu, a u padežima, u kojima ono ne dolazi, naglas ´ na istom slogu. Takove su ove imenice: *fantìčak* (puer), *kotìčak* (angulus) itd.

4. one od četiri sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *pàsjoglavac* (homo capite canino), *rèstrganac* (homo pannosus) itd.

b) u svim padežima naglas ` na trećem slogu. Takove su ove imenice: *komadìčak* (particula), *nevaljànac* (homo improbus), *oderànac* (homo detracta pelle) itd.

Bilješka. Posljednji slog u genitivu plurala uvijek je i ovdje dug. ggg) srednjega roda.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.		Množ.	
1.	sòunce	1.	sòunca
2.	sòunca	2.	sòunâc
3.	sòunci	3.	sòuncon
4.	sòunce	4.	sòunca
5.	sòunce	5.	sòunca
6.	sòunci	6.	sòuncih
7.	sòuncon	7.	sòunci.

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u svim padežima naglas ` osim u genitivu plurala, gdje imadu ^. Takova je imenica: *tlò* (solum).

2. one od dva sloga: a) u svim padežima naglas ` na prvom slogu. Takove su ove imenice: *jàsla* (pl. praesepe), *jòkno* (fenestra), *jùtro* (mane), *nàdra* (sinus), *rèbro* (costa), *sèdlo* (sella), *srce* (cor), *srèbro* (argentum), *vèslo* (remus), *srnce* (granulum) itd.

b) u svim padežima naglas ^ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *grâblje* (carpini betuli), *kôlca* (pl. vehiculum manuale), *svèitlo* (lux), *vèidro* (situla, modiolus) itd.

Digitized by Google

c) u svim padežima naglas ′ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ˆ. Takove su ove imenice: *jájce* (ovum), *jápno* (calx), *písmo* (epistola), *plátno* (linteum), *stáblo* (caudex), *trúplo* (corpus exanimatum, cadaver), *vlákno* (linum) itd.

3. one od tri sloga: a) u svim padežima naglas ˋ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *nàkôvlje* (incus), *pòveismo* (fasciculus lini), *pòvreislo* (ligamentum), *vrètence* (fusus) itd.

b) u svim padežima naglas ˋ na drugom slogu. Takove su ove imenice: *jokànce* (fenestrella), *jokàšce* (dim. od *jùku*, oculus), *pisànce* (scriptum, libellus, literae), *srdàšce* (corculum), *vuhàšce* (dim. od *vìhu*, auris) itd.

γ) Sklonidba imenica *i*-osnova. (III. Sklonidba.)

Tu razlikujemo:

αα) Imenice, koje nemaju nepostojano *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1. kùost	Množ.	1. kùsti
	2. kùsti (e)		2. kùstî
	3. kùsti		3. kùstin
	4. kùost		4. kùsti
	5. kùost		5. kùsti
	6. kùsti (e)		6. kùstih (eh)
	7. kùščô		7. kùsti / kùstmi

Ovake imenice imadu naglas, i to:

1. one od jednoga sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima naglas ˋ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *smȓt* (mors), *škȓb* (cura), *žȓd* (drvo na vozu sijena, koje pričvršćuje sijeno).

b) u padežima od jednoga sloga naglas ˆ na prvom slogu, a u padežima od dva sloga ˋ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *čâst* (honor), *drôb* (intestina), *krv* (sanguis), *lâš* (mendacium), *môč* (potentia), *nôč* (nox), *pêč* (caminus, fornax) i obično *kùost* (gen. *kùsti*, os) i *sùolj* (gen. *sùlji*, sal).

c) u svim padežima naglas ˆ na prvom slogu osim u genitivu plurala, gdje imadu na istom slogu ′. Takove su ove imenice: *cèiv* (tubus), *kâp* (gutta), *mâst* (adeps, unguentum), *pèist* (pugnus), *rèič* (vox, verbum), *stvâr* (res), *svèir* (bestia) i katkad *kùost* (gen. sing. *kùosti*, os) i *sùolj* (gen. sg. *sùolji*).

2. one od dva sloga u nominativu singulara: a) u svim padežima naglas ˋ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *jèsen*

Digitized by Google

(auctumnus), *ljùbav* (amor), *mîlost* (gratia, favor), *mlàdost* (juventus), *kòkoš* (gallina), *pàmet* (ingenium, prudentia), *pòtkov* (solea ferrea), *pòmoć* (auxilium), *pùnôć* (media nox), *stàrost* (senectus), *žàlost* (tristitia) itd.

b) u svim padežima naglas ′ na prvom slogu. Takove su ove imenice: *jâkost* (fortitudo), *kópelj* (lavatio), *nápast* (malum, tentatio), *própast* (vorago, interitus), *sveîtlost* (fulgor), *vísost* (altitudo), *vrèdnost* (valor) i skupno ime *svèrad* (animalia, bestiae).

3. one od tri sloga u nominativu singulara: a) na prvom slogu naglas ` u svim padežima. Takove su ove imenice: *ìspoveid* pored *spòveid* (communio sancti altaris), *prìpoveist* (narratio), *zàpoveid* (jussus).

b) na drugom slogu naglas ′ u svim padežima. Takova je imenica: *safálnost* (gratus animus).

I ove imenice imadu u genitivu plurala posljednji slog uvijek dug.

Bilješka. Imenice *jùku* (oculus) i *vîhu* (auris) sklanjaju se po ovoj sklonidbi u pluralu, tako: *jôči, vûši* (nom., akuz. i vok.), *jôčî, vûšî* (gen.), *jôčin, vûšin* (dat.), *jôčih, vûših* (lok.), *jôčmi, vûšmi* (instr.).

ββ) Imenice, koje imadu nepostojano *a*.

Ove se imenice sklanjaju ovako:

Jedn.	1. râvan	Množ.	1. râvni
	2. râvni (e)		2. râvnî
	3. râvni		3. râvnin
	4. râvan		4. râvni
	5. râvan		5. râvni
	6. râvni (e)		6. râvnih (eh)
	7. râvnjô		7. râvni.

Ovako se još sklanjaju i naglasuju: *mîsav* (gen. sg. *mîsli*, cogitatio), *hâsen* (utilitas) i *plèisan* (mucor).

δ) Sklonidba imenica konsonantskih osnova. (IV. Sklonidba.)

Konsonantske se osnove svršuju u lokvarskom narječju:

αα) na *n*. Ovake se imenice sklanjaju i naglasuju ovako:

Jedn.	1. jîme	vrèime	Množ.	1. jîmena	vrèimena
	2. jîmena	vrèimena		2. jîmên	vrèimên
	3. jîmeni	vrèimeni		3. jîmenon	vrèimenon
	4. jîme	vrèime		4. jîmena	vrèimena

Digitized by Google

Jedn.	5.	jîme	vrèîme	Množ. 5.	jîmena	vrèîmena
	6.	jîmeni	vrèîmeni	6.	jîmenih	vrèîmenih
	7.	jîmenon	vrèîmenon	7.	jîmeni	vrèîmeni.

Kao imenica *jîme* (nomen) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *plème* (stirps), *ràme* (humerus) i *vîme* (uber).

Kao imenica *vrèîme* (tempus) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *brèîme* (onus), *sèîme* (semen), *slèîme* (culmen tecti) i *tèîme* (vertex).

ȣȣ) na *t*. Ovake se imenice sklanjaju i naglasuju ovako:

Jednina.

1.	pîšče	prâse	jôča	dèîte	òdôjče
2.	pîščeta	pràseta	jočéta	dèîteta	odójčeta
3.	pîščeti	pràseti	jočéti	dèîteti	odójčeti
4.	pîšče	prâse	jôča	dèîte	òdôjče
5.	pîšče	prâse	jôča	dèîte	òdôjče
6.	pîščeti	pràseti	jočéti	dèîteti	odójčeti
7.	pîščeton	pràseton	jočéton	dèîteton	odójčeton.

Ove imenice ne prave plurala; mjesto plurala ovih imenica uzima se plural sličnih imenica. Mjesto plurala imenica *pîšče* (pullus gallinae), *prâse* (porcus), *jôča* (pater) i *òdôjče* (porcus lactens) dolazi plural od imenica *pîlić*, *pràsac*, *jòtac* i *odòjak*.

Kao imenica *pîšče* sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *jàre* (capella), *màče* (catulus), *jànje* (agnus), *pâšče* (canis), *pîle* (pullus gallinae), *tèle* (vitulus).

Mjesto plurala imenice *dèîte* (infans) dolazi skupno ime *dèîca* (liberi), koje katkad prima u lokvarskom narječju dočetke plurala, kako je to kod I. *(a)* sklonidbe razloženo.

Kao imenica *prâse* sklanjaju se i naglasuju neka vlastita imena, kao: *Cêne* (Vincentius), *Tône* (Antonius), *Jâče* (Jacobus) i porodična imena, kao: *Mânce*, *Cânte* itd. Pored *Tône* čuje se u Lokvama i *Tonja*, koji se oblik sklanja po I. *(a)* sklonidbi.

Imenica *drîvo*, kada znači posječeno *drvo* (lignum), sklanja se i anglasuje kao imenica *bòro* (vidi gore kod II. sklonidbe), a kada znači *stablo* (arbor), sklanja se i naglasuje kao imenica *pîšče*, i u tom slučaju dolazi mjesto plurala pravilno skupno ime *drîvlje*.

Kao imenica *dèîte* (infans) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *jâje* (ovum), *zvèîre* (animal, bestia; mjesto plurala *zvèîrâd*), *svînjče* (porcus).

Digitized by Google

Kao imenica *òdôjče* (porcus lactens) sklanjaju se i naglasuju još ove imenice: *pàstôrče* (privignus), *sìrôče* (orbus parentium), *živîńče* (animal) itd.

γγ) na *s*. Takova je u lokvarskom narječju samo imenica: *nèbo* (coelum), koja se u singularu uvijek, a u pluralu obično sklanja i naglasuje kao imenica *bòro* (po II. sklonidbi), samo u molitvama dolaze za plural ovi oblici: *nebèsa* (nom., akuz. i vok.), *nèbês* (gen.), *nebèsin* (dat.), *nebèsih* (lok.) i *nebèsi* (instr.).

δδ) na *r*. Ovake su imenice: *šćî* ili *šćêr* (filia) i *màti* (mater), koje se imenice sklanjaju i naglasuju ovako:

Jedn.	1.	šćî ili šćêr	màti	Množ. 1.	šćère (i)	màtere
	2.	šćère (i)	màtere	2.	šćèrî	màtêr
	3.	šćèri	màteri	3.	šćèran	màteran
	4.	šćêr	màter	4.	šćère (i)	màtere
	5.	šćî ili šćêr	màti	5.	šćère (i)	màtere
	6.	šćère (i)	màtere (i)	6.	šćèreh (ih)	màterah
	7.	šćèrjô	màterô	7.	šćèri / šćèrmi	màterami.

b) Nominalna sklonidba zamjenica.

Po nominalnoj se sklonidbi sklanjaju zamjenice: *jèst* (ego), *tî* (tu) i *sèbe* (sui), i to ovako:

	Jednina:			Množina:		
1.	jèst	tèi	—	1. mî	vî	—
2.	mène	tèbe	sèbe	2. nâs	vâs	—
3.	mèni, mi	tèbi, ti	sèbe, si	3. nân	vân	—
4.	mène, me	tèbe, te	sèbe, se	4. nâs	vâs	—
5.	—	tî	—	5. —	vî	—
6.	mèni	tèbi	sèbi	6. nâs	vâs	—
7.	mànô	tàbô	sàbô	7. nàmi / nàmin	vàmi / vàmin	—

Kraći su oblici enklitični, te se obično naslanjaju u govoru na riječ, koja je pred njima.

B) Pronominalna sklonidba.

Pronominalno se sklanjaju:

a) lična imenična zamjenica: *ûn* (is), *ùna* (ea), *ùno* (u), koja se zamjenica sklanja i naglasuje ovako:

Digitized by Google

Jednina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. ûn	ùna	ùno (u)
2. njèga, ga	njê, je	njèga, ga
3. njèmi, mi	njî, ji	njèmi, mi
4. njèga, ga, nj	njô, jo	njèga, ga, nj
5. —	—	—
6. njèmi, njên	njî	njèmi, mi
7. njîn	njô	njîn

Množina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. ùni	ùne	ùna
2. njîh, jih	kao u muškom rodu.	
3. njîn, jin	„ „ „	„
4. njê, njîh, je, jih	„ „ „	„
5. —	—	—
6. njîh	„ „ „	„
7. njìmi / njìmin	„ „ „	„

Bilješke: 1. Kraći oblici: *ga*, *je*, *mi*, *ji*, *jo*, *jih*, *jin* i *je* jesu enklitični.

2. Oblik *nj* (za akuz. sing.) dolazi samo iza prijedloga.

b) lične pridjevne zamjenice: *môj*, *mòja*, *mòje*; *tvôj*, *tvòja*, *tvòje*; *nàš*, *nàša*, *nàše*; *vàš*, *vàša*, *vàše*; *njègôv*, *njegòva*, *njegòvo*; *njézin*, *njézina*, *njézino*; *njèjê*, *njèjâ*, *njèjê* pored *njìjê*, *njìjâ*, *njìjê*; *njên*, *njéna*, *njéno*; *njìhôv*, *njìhova*, *njìhovo*; *njìh*, *njìha*, *njìho* i povratna pridjevna zamjenica: *svôj*, *svòja*, *svòje*.

Ove se zamjenice sklanjaju i naglasuju ovako: 1. *môj*, *tvôj* i *svôj*, kao: *môj*, *mòja*, *mòje* (nom. i vok. sg.); *mòjega* ili *môjga*, *mòjê*, *mòjega* ili *môjga* (gen. sg.); *mòjemi* ili *môjmi*, *mòjî*, *mòjemi* ili *môjmi* (dat. sg.); *mòjega* ili *môjga* ili *môj*, *mòjo*, *mòje* (akuz. sg.); *mòjemi* ili *mòjem*, *mòjî*, *mòjemi* ili *mòjen* (lok. sg.); *mòjin*, *mòjô*, *mòjin* (instr. sg.); *mòji*, *mòje*, *mòja* (nom. i vok. pl.), *mòjih* (gen. i lok. pl.), *mòjin* (dat. pl.), *mòje*, *mòje*, *mòja* (akuz. pl.); *mòjimi* ili *mòjimin* (instr. pl.).

2. *nàš* (noster), *vàš* (vester) i *njìh* (eorum), kao: *nàš*, *nàša*; *nàše* (nom. i vok. sg.); *nàšega*, *nàše*, *nàšega* (gen. sg.); *nàšemi*, *nàšî*, *nàšemi* (dat. sg.); *nàšega* ili *nàš*, *nàšo*, *nàše* (akuz. sg.); *nàšemi*

Digitized by Google

ili *nàšen*, *nàšî*, *nàšemi* ili *nàšen* (lok. sg.); *nàšin*, *nàšô*, *nàšin* (instr. sg.); *nàši*, *nàše*, *nàša* (nom. i vok. pl.); *nàših* (gen. i lok. pl.); *nàšin* (dat. pl.); *nàše*, *nàše*, *nàša* (akuz. pl.); *nàšimi* ili *nàšimin* (instr. pl.). Zamjenica *njên* (ejus feminae) sklanja se kao zamjenica *nàš*, samo što imade u oblicima od jednoga sloga naglas ^. a u oblicima od dva ili tri sloga naglas ' na prvom slogu.

3. *njègôv* (ejus), *njegòva*, *njegòvo* (nom. i vok. sg.); *njegòvega*, *njegòve*, *njegòvega* (gen. sg.), *njegòvemi*, *njegòvî*, *njegòvemi* (dat. sg.); *njegòvega* ili *njègôv*, *njegòvo*, *njegòvo* (akuz. sg.); *njegòvemi* ili *njegòven*, *njegòvî*, *njegòvemi* ili *njegòven* (lok. sg.); *njegòvin*, *njegòvô*, *njegòvin* (instr. sg.); *njegòvi*, *njegòve*, *njegòva* (nom. i vok. pl.); *njegòvih* (gen. i lok. pl.); *njegòvin* (dat. pl.); *njegòve*, *njegòve*, *njegòva* (akuz. pl.); *njegòvimi* ili *njegòvimin* (instr. pl.). Kao zamjenica *njègôv* sklanjaju se i zamjenice: *njîhov* (eorum) i *njézin* ili *njézine* (ejus feminae), samo što zamjenica *njîhov* ima u svim oblicima naglas ` na prvom slogu, a zamjenica *njézin* u svim oblicima naglas ' na prvom slogu.

4. *njèjê*, *njèjâ*, *njèjê* (nom. i vok. sg.); *njèjega*, *njèjê*, *njèjega* (gen. sg.); *njèjemi*, *njèjî*, *njèjemi* (dat. sg.); *njèjega* ili *njèjê*, *njèjô*, *njèjê* (akuz. sg.); *njèjemi* ili *njèjen*, *njèjî*, *njèjemi* ili *njèjen* (lok. sg.); *njèjin*, *njèjô*, *njèjin* (instr. sg.); *njèjê*, *njèjê*, *njèjâ* (nom., akuz. i vok. pl.); *njèjih* (gen. i lok. pl.); *njèjin* (dat. pl.); *njèjimi* ili *njèjimin* (instr. pl.).

c) pokazne zamjenice, koje se sklanjaju i naglasuju ovako:

1. *ûn*, *ùna*, *ùno* (nom. i vok. sg.); *ùnega*, *ùne*, *ùnega* (gen. sg.); *ùnemi*, *ùni*, *ùnemi* (dat. sg.); *ùnega* ili *ûn*, *ùno*, *ùno* (akuz. sg.); *ùnemi* ili *ùnen*, *ùnî*, *ùnemi* ili *ùnen* (lok. sg.); *ùnin*, *ùnô*, *ùnin* (instr. sg.); *ùni*, *ùne*, *ùna* (nom. i vok. pl.); *ùnih* (gen. i lok. pl.); *ùnin* (dat. pl.); *ùne*, *ùne*, *ùna* (akuz. pl.); *ùnimi* ili *ùnimin* (instr. pl.). Kao zamjenica *ûn* (ille) sklanja se i naglasuje još zamjenica: *ôv* (hic).

2. *tâj* ili *tâ*, *tâ*, *tô* (nom. i vok. sg.); *tèga*, *tê*, *tèga* (gen. sg.); *tèmi*, *tî*, *tèmi* (dat. sg.); *tèga*, *tâj* ili *tâ*, *tô*, *tô* (akuz. sg.); *tèmi* ili *tên*, *tî*, *tèmi* ili *tên* (lok. sg.); *tîm*, *tô*, *tîm* (instr. sg); *tî*, *tê*, *tâ* (nom. i vok. pl.); *tîh* (gen. i lok. pl.); *tîm* (dat. pl.); *tê*, *tê*, *tâ* (akuz. pl.); *tîmi* ili *tîmin* (instr. pl.).

3. *tìstê*, *tìstâ*, *tìstô* (nom. i vok. sg.); *tìstega*, *tìstê*, *tìstega* (gen. sg.); *tìstemi*, *tìstî*, *tìstemi* (dat. sg.); *tìstega* ili *tìstê*, *tìstô*, *tìstô* (akuz. sg.); *tìstemi* ili *tìsten*, *tìstî*, *tìstemi* ili *tìsten* (lok. sg.); *tìstin*,

Digitized by Google

tìstô, *tìstin* (instr. sg.); *tìstê*, *tìstê*, *tìstâ* (nom., akuz. i vok. pl.); *tìstih* (gen. i lok. pl.); *tìstin* (dat. pl.); *tìstimi* ili *tìstimin* (instr. pl.).

4. *sâm*, *sáma*, *sámo* (nom. i vok. sg.); *sàmega*, *sámê*, *sámega* (gen. sg.); *sàmemi*, *sámî*, *sàmemi* (dat. sg.); *sàmega* ili *sâm*, *sámo*, *sámo* (akuz. sg.); *sàmemi* ili *sámen*, *sámî*, *sàmemi* ili *sámen* (lok. sg.); *sámin*, *sámô*, *sámin* (instr. sg.); *sámi*, *sáme*, *sáma* (nom. i vok. pl.); *sámih* (gen. i lok. pl.); *sámin* (dat. pl.); *sáme*, *sáme*, *sáma* (akuz. pl.); *sámimi* ili *sámimin* (instr. pl.).

Bilješka. Od nekadanje zamjenice сь, си, ce sačuvali su se neki oblici i u lokvarskom narječju, tako nominativ sing. ženskoga roda: *sì*, ispor. *sì nôč* (haec nox, — heri vesperi); genitiv sg. *sèga*, *sê*, isp. *sê jèseni*, *sèga jùtra*; akuz. sing. ženskoga roda, isp. *sô jèsen*; akuz. sing. srednjega roda *sè*, isp. *sè lèito*; lokal sing. *sên*, *sî*, *sên*, isp. *nà sên svèiti*, *v sî jèseni*, *v sên lèiti*.

d) odnosne, upitne i neodređene zamjenice, i to:

α) imenične, koje se sklanjaju ovako:

Jednina:

1.	dô, kî	nìgdô, nìšče	kâj	nìkâj, nìč
2.	kèga	nìkega	čèsa	nìčesa
3.	kèmi	nìkemi	čèmi	nìčemi
4.	kèga	nìkega	kâj	nìkâj, nìč
5.	—	—	—	—
6.	kèmi kên	nìkemi nìkên	čèmi čên	nìčemi nìčên
7.	kîn	nìkîn	čîn	nìčîn

Bilješka. Mjesto oblika *nìgdo* i *nìšče* (nemo) dolaze u lokvarskom narječju i oblici *nìgdor* ili *nìkî*, a mjesto oblika *nìkâj* (nihil) vrlo često i oblik *nìč*.

β) pridjevne, koje se sklanjaju ovako:

1. *kòjî*, *kòjâ*, *kòjê* ili *kî*, *kâ*, *kô* (nom. sg.); *kòjega*, *kòjê*, *kòjega* ili *kêga*, *kê*, *kêga* (gen. sg.); *kòjemi*, *kòjî*, *kòjemi* ili *kêmi*, *kî*, *kêmi* (dat. sg.); *kòjega*, *kòjî*, *kòjô*, *kòjê* ili *kêga*, *kî*, *kô*, *kô* (akuz. sg.); *kòjemi*, *kòjen*, *kòjî*, *kòjemi*, *kòjen* ili *kêmi*, *kên*, *kî*, *kêmi*, *kên* (lok. sg.); *kòjin*, *kòjô*, *kòjin* ili *kîn*, *kô*, *kîn* (instr. sg.); *kòjî*, *kòjê*, *kòjâ* ili *kî*, *kê*, *kâ* (nom. pl.); *kòjih* ili *kîh* (gen. i lok. pl.); *kòjin* ili *kîn* (dat. pl.); *kòjê*, *kòje*, *kòja* ili *kê*, *kê*, *kâ* (akuz. pl.); *kòjimi* ili *kòjimin* ili *kìmi* ili *kìmin*.

2. *čìjî*, *čìjâ*, *čìjê* (nom. sg); *čìjega*, *čìjê*, *čìjega* (gen. sg.); *čìjemi*, *čìjî*, *čìjemi* (dat. sg.); *čìjega*, *čìjî*, *čìjô*, *čìjê* (akuz. sg.); *čìjemi*, *čìjen*,

Digitized by Google

čȉjî, čȉjemi, čȉjen (lok. sg.); *čȉjin, čȉjô, čȉjin* (instr. sg.); *čȉjî, čȉjê, čȉjâ* (nom. pl.); *čȉjih* (gen. i lok. pl.); *čȉjin* (dat. pl.); *čȉjê, čȉjê, čȉjâ* (akuz. pl.); *čȉjimi* ili *čȉjimin* (instr. pl.).

3. *čȉgôv* (cujus), *čȉgovà, čȉgovo* (nom. sg.); *čigòvega, čȉgove, čigòvega* (gen. sg.); *čigòvemi, čȉgovî, čigòvemi* (dat. sg.); *čigòvega* ili *čȉgôv, čȉgovo, čȉgovo* (akuz. sg.), *čigòvemi* ili *čȉgoven, čȉgovî, čigòvemi* ili *čȉgoven* (lok. sg.); *čȉgovin, čȉgovô, čȉgovin* (instr. sg.); *čȉgovi, čȉgove, čȉgova* (nom. pl.); *čȉgovih* (gen. i lok. pl.); *čȉgovin* (dat. pl.); *čȉgove, čȉgove, čȉgova* (akuz. pl.); *čigòvimi* ili *čigòvimin* (inst. pl.).

4. *nìkî* (nullus), *nìkâ, nìkô* sklanja se kao zamjenica *kî, kâ, kô*, a naglas ` imade u svim oblicima na slogu *ni*, dok je drugi slog u svim oblicima od dva i tri sloga dugačak.

Neodređene zamjenice, koje dolaze u lokvarskom narječju, jesu ove:

Imenična	Znači	Pridjevna	Znači
dô ili kî, kâj	quis, quid	kòjî. kòjâ, kòjê kî, kô, kô	qui, quae, quod
dôgod ili kîgod, kâjgod	quisquis, quidquid	kòjîgod, kòjâgod, kòjêgod, kîgod, kâgod, kôgod	quicunque etc.
—	—	kòjî van drâgo, â, ê	quivis etc.
—	—	kòjîgod jin drâgo, â, ê, kîgod jin drâgo, â, ô	quilibet etc.
—	—	kègod kî, â, ô kàdigod kî, â, ô	quilibet etc.
nìgdo ili nìgdor ili nìšče ili nìkî, nìkâj ili nìč	nemo, nihil	nìkî, â, ô	nullus, a, um
nègdô ili nègdor ili nèkî, nèkâj	quidam	nèkî, â, ô	aliquis
kàdi kâj	quidpiam	—	—
kòjê kâj	aliquid	—	—

Digitized by Google

e) pridjev *vàs* (omnis, totus), koji se sklanja i naglasuje ovako: *vàs, sà, sè* (nom. i vok. sg.); *sèga, sê, sèga* (gen. sg.); *sèmi, sî, sèmi* (dat. sg.); *sèga, vàs, sô, sè* (ak. sg.); *sèmi* ili *sên, sî, sèmi* ili *sên* (lok. sg.); *sîn* ili *sên, sô, sîn* ili *sên* (instr. sg.); *sì, sè, sà* (nom. i vok. pl.); *sìh* ili *sèh* (gen. i lok. pl.); *sîn* ili *sên* (dat. pl.); *sè, sìh, sèh, sà* (akuz. pl.); *sìmi, sèmi* ili *sìmin, sèmin* (instr. pl.).

f) još neki pridjevi, kao: *nèkakôv* (quidam), *nìkakôv* (nullus), *kàkav god* (qualiscunque), *sàkê* (omnis) i neki neodređeni brojevi, kao: *nìjen* (nullus), *nèkuolek* (aliquantus), *kùolekgod* (quantuslibet) itd.

Bilješka. Sve zamjenice imadu u nominativu, akuzativu i vokativu singulara srednjega roda na kraju ne samo *o*, već također *u*.

C) Složena sklonidba.

Po ovoj se sklonidbi sklanjaju pridjevi, participi (osim participa perfekta aktivnoga) i brojevi.

a) Pridjevi u positivu.

Pridjevi se u lokvarskom narječju sklanjaju u nekim padežima (u nom. sg. muškoga roda, u dativu i lokalu sg. ženskoga roda) po imeničnoj ili nominalnoj sklonidbi, a u nekim padežima (u svima ostalim i u nominativu sing. muškoga roda) po složenoj.

Sklonidba pridjeva određenoga razlikuje se od sklonidbe pridjeva neodređenoga samo u naglasu (osim nominativa sing. muškoga roda i akuzativa sg. muškoga roda, kad je jednak nominativu sing. mušk. roda).

Pridjevi se sklanjaju i naglasuju, i to:

α) neodređeni ovako:

Jednina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. žòut	žoùta	žoùto (u)
2. žoùtega	žoùte	žoùtega
3. žoùtemi	žoùtî	žoùtemi
4. žòut / žoùtega	žoùto	žoùto (u)
5. —	—	—
6. žoùten	žoùtî	žoùten
7. žoùtin	žoùtô	žoùtin

Digitized by Google

Množina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. žoùte (i)	žoùte	žoùta
2. žoùtih	žoùtih	žoùtih
3. žoùtin	žoùtin	žoùtin
4. žoùte	žoùte	žoùta
5. —	—	—
6. žoùtih	žoùtih	žoùtih
7. žoùtimi	žoùtimi	žoùtimi

3) određeni ovako:

Jednina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. žòutê (î)	žòutâ	žòutô (û)
2. žòutêga	žòutê	žòutêga
3. žòutêmi	žòutî	žòutêmi
4. žòutê (î) / žòutêga	žòutô	žòutô (û)
5. žòutê (î)	žòutâ	žòutô (û)
6. žòutên	žòutî	žòutên
7. žòutîn	žòutô	žòutîn

Množina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. žòutê (î)	žòutê	žòutâ
2. žòutîh	žòutîh	žòutîh
3. žòutîn	žòutîn	žòutîn
4. žòutê	žòutê	žòutâ
5. žòutê (î)	žòutê	žòutâ
6. žòutîh	žòutîh	žòutîh
7. žòutîmi	žòutîmi	žòutîmi.

Pridjevi imadu naglas, i to:

I. oni, koji ne imadu nepostojanoga *a:* 1. od jednoga sloga u nominativu singulara muškoga roda, i to:

a) u neodređenom obliku od jednoga sloga i u svim oblicima određenim naglas ˆ na prvom slogu, a u neodređenim oblicima od dva ili tri sloga ′ na istom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bèiv* pored *bêv* (ž. r. *bèlla*, albus), *bùos* (nudipes), *cèiv* pored *cêv* (ž. r. *cèlla*, totus), *čȓn* (niger), *dòug* (longus), *gôst* (densus), *krîv* (curvus, reus), *lèin* (piger), *lèip* (pulcher), *lèiv* (laevus), *mâv* (ž. r. *mála*,

Digitized by Google

parvus), *mlâd* (juvenis), *nâg* (nudus), *nèim* (mutus), *pòun* (plenus), *slân* (salsus), *slèip* (coecus), *svèit* (sanctus), *tòust* (pinguis), *žîv* (vivus), *slât* (aureus), *žòut* (flavus, albus) itd.

Pridjev *gôv* (ž. r. *gòla*, nudus) imade naglas ˆ samo u neodređenom obliku od jednoga sloga, a u svim ostalim oblicima imade ` na prvom slogu.

b) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *gȑd* (deformis), *mȑk* (ater), *nòv* (novus), *plàh* (timidus), *ràn* (matutinus), *sìt* (satur), *slàb* (imbecillus), *tìh* (tacitus), *tȑd* (durus), *zdràv* (sanus) itd.

Pridjev *stàr* (vetus) mijenja u svim oblicima određenoga pridjeva naglas ` u ˆ, koji ostaje uvijek na prvom slogu. Pridjevi pak *pràv* i *zdràv* mogu imati u oblicima određenoga pridjeva ili ˆ ili ` na prvom slogu.

2. od dva sloga u nominativu singulara muškoga roda, i to:

a) u neodređenim oblicima naglas ` na prvom slogu, a u određenim oblicima isti ` na drugom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *čȑljen* (ruber), *čòrav* (altero oculo coecus), *dèbev* (ž. r. *dèbela*, crassus, gravidus), *èrdêč* (ruber), *gìzdav* (comptus, superbus), *glìbok* (profundus), *jòhov* (ž. r. *jòhola*, superbus), *kòsmat* (pillosus), *màjhen* ili *màjhin* (parvus), *mȑšav* (macer), *pèrnat* (plumosus), *srèbren* (argenteus), *šèpast* ili *šèpav* (claudus), *širok* (latus), *škùljav* (perforatus), *šùgav* (scabiosus), *vèsev* (ž. r. *vèsela* hilaris), *vìsok* (altus), *vòščen* (cereus), *slòčest* (malus) itd.

Tako se jošte naglasuju neki pridjevi od tri sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *cigànjskê* (cingarorum), *coprìnjskê* (artis magicae), *hajdùčkê* (latronum), *hrvàckê* (croaticus), *istìnskê* (verissimus), *junàčke* (heroicus), *mesàrskê* (lonionum), *mrtvàčkê* (funebris), *petljàrskê* (mendicus), *pokònjê* pored *pokòjnê* (defunctus), *ročèčkê* (jentaculi), *slanìnskê* (porci), *soldàčkê* (militaris), *šoštàrskê* (sutorum, caligariorum), *vilènskê* (nympharum) itd.

b) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bèdast* (stultus), *bràdat* (barbatus), *bràtov* (fratris), *bȑkast* (barbatus), *càrev* ili *càrov* (imperatoris), *čìtav* (integer, totus), *dàlek* (longinquus, remotus), *gòtov* (paratus), *gòspin* (dominae), *gròfov* (comitis), *hȑžen* (secalis cerealis), *jèdnak* (aequus, par, similis), *kìlav* (herniosus), *knjàkav* (saucius, debilis), *kòpnen* (terrae), *krvav* (cruentus), *kùfren* (cupreus, aeneus), *làkom* (avarus), *lìpov* (tiliagineus), *mùtast* (mutus), *pìtom* (cicur, domesticus), *pòpov* (sacerdotis), *pòšten* (honestus), *pȑnjav* (pannosus),

Digitized by Google

pròsen (miliaceus), *sìrov* (crudus), *stàklen* (vitreus), *vèlek* (magnus), *zèlen* (viridis) itd.

c) u neodređenom obliku od dva sloga i u svim oblicima određenim naglas ^ na prvom slogu, a u neodređenim oblicima od tri ili četiri sloga ′ na istom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *crèikven* ili *crîkven* (ecclesiasticus, templi), *jêšev* (erinacei), *krâljev* (regius, regis), *lèiskov* (colurnus), *môžev* (mariti), *sòunčen* (solis), *tèisten* (non satis coctus), *vûjčev* (avunculi), *zvèizden* (stellatus) itd.

3. od tri sloga u nominativu singulara muškoga roda, i to:

a) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi primjeri: *cèsarov* (imperatorius), *cìganov* (cingari), *jàboukov* (mali), *màterin* (maternus, matris), *môževljev* (mariti), *sàkujak* (omnis generis), *šòštarov* (sutoris) itd.

b) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *kamènit* (petrosus), *kovàčev* (fabri), *kravàrov* (bubulci), *mlinàrov* (pistoris), *molìtven* (sr. *molìtvena knjìžeca*, liber precationum), *premàjhen* ili *premàjhin* (minimus), *sejèdnak* (aequus, par, similis), *snevìdljev* (ignarus) itd.

II. oni, koji imadu nepostojano *a*: 1. od dva sloga, i to:

a) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *blàtan* (lutosus), *čùdan* (mirus, mirabilis), *dòber* (bonus), *dròban* (minutus), *glàdak* (levis), *jàdan* (iratus), *làčen* (esuriens), *làhak* (facilis), *mòkar* (humidus, udus), *mrtav* (mortuus), *nìzak* (humilis), *nòžan* (pedis), *òštar* (acutus, acer), *ràtan* (bellicosus), *sìlan* (potens, magnus, multus), *slàdak* (dulcis), *stràšan* (pavidus), *tòpav* (ž. r. *tòpla*, calidus, tepidus), *žùhak* (amarus) itd.

Tako se još naglasuju neki pridjevi od dva sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *blìžnjê* (proximus), *bòžjê* (divinus), *dìvljê* (ferus, silvestris), *kònjskê* (equinus), *ljìckê* (humanus, alienus), *lòvskê* (venaticus), *mòrskê* (marinus), *mòškê* (masculus), *sàjdnê* (posterior, ultimus), *zìmskê* (hibernus), *žènskê* (muliebris) itd.

b) u neodređenim oblicima naglas ′ na prvom slogu, a u određenim oblicima ^ na istom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bólan* (aegrotus), *désan* (dexter), *doùšan* (qui debet), *grešan* (peccatorius, improbus), *hládan* (frigidus), *krátak* (brevis), *míran* (quietus, tranquillus), *móder* (sapiens), *prázan* (vacuus), *rávan* (planus, plenus), *snážan* (pulcher, fortis), *svílan* (sericus), *svètlav* (ž. r. *svètla*, fulgens), *špájsan* (jocosus), *šópelj* (perforatus), *téžak* (difficilis), *tešen* (angustus), *vrèdan* (dignus), *zlátan* (aureus), *žédan* (sitiens) itd.

Digitized by Google

c) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ˆ na prvom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bùogat* (dives), *dîvan* (mirabilis, perpulcher), *hîžan* (domesticus), *mlèičan* (dives lacte), *srèičen* (felix), *stâlan* (stabilis), *trôden* (fatigatus, fessus), *tôžan* (maestus, tristis), *škŕban* (qui curam adhibet), *vèičan* (firmus, sempiternus), *vèiran* (fidelis) itd.

Tako se još naglasuju neki pridjevi od dva sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *cârskê* (imperatorius), *kâčjê* (serpentis), *lèitnê* (aestivus), *pîrnê* (nuptialis), *prâščê* (spurcus, porci), *sêlskê* (pagi), *sôdnjê* (judicialis, *sôdnjê dân*, dies extremi judicii), *srèidnê* (medius), *strânjskê* (alienus, extraneus), *vrâjžjê* (diabolicus) itd.

2. od tri sloga, i to: a) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *bòlesten* (aegrotus), *nèsreičen* (infelix), *nèveiran* (perfidus), *pàmetan* (sapiens), *prìličan* (conveniens, mediocris, similis), *pràvičan* (justus), *slòbodan* (liber), *ùmoran* (lassus) itd.

b) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *mogòčen* (potens, pollens, abundans), *narèdan* (pernix, agilis), *puorèden* (malus), *pobòžan* (pius), *ponìzen* (humilis), *posèban* (separatus), *sigùran* (securus, tutus), *žalòsten* (tristis) itd.

c) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ´ na drugom slogu. Takovi su ovi pridjevi: *nedoùžen* (innocens), *korážan* (audax), *potrèban* (necessarius, pauper), *zafálan* (gratus), *želèzan* (ferreus) itd.

Tako se još naglasuju neki pridjevi od tri sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao: *domáčê* (domesticus), *današnjê* (hodiernus), *gospóckê* (dominorum), *govéckê* (bubulus), *grofóvskê* (comitum), *kokóšjê* (gallinaceus), *krščánskê* (christianus), *nebéskê* (coelestis), *paklénskê* (infernalis), *prvášnjê* (pristinus, vetustus), *zemáljskê* (terrester) itd., — pridjev *králjevskê* (regius) ima naglas ´ na prvom slogu u svim oblicima.

3. od četiri sloga, i to: a) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ` na trećem slogu. Takovi su ovi pridjevi: *malodòban* (nondum adulta aetate), *nenavìdan* (invidus), *siromàšen* (pauper), *svojevòljan* (pertinax, contumax), *zadovòljan* contentus) itd.

Tako se naglasuju još neki pridjevi od četiri sloga, koji dolaze samo u određenim oblicima, kao u: *drugačìjê* (alius, diversus), *ofi-*

Digitized by Google

cìrskê (praefectorum militum), *seromàškê* (pauper). *trgovàškê* (mercatorius) itd.

b) u svim oblicima određenoga i neodređenoga pridjeva naglas ' na trećem slogu. Takovi su ovi pridjevi: *gospodâran* (attentus ad rem, frugi), *milostîvan* (clemens, generosissimus), *pounuleìtan* (sui potens, sui juris) itd.

Bilješke. 1. Mjesto završetka *ê* u nominativu i vokativu singulara muškoga roda i u akuzativu sing. (kad je jednak nominativu), pa u nominativu i vokativu plurala muškoga roda dolazi kod svih pridjeva u novije doba i završetak *î*.

2. I mjesto završetka *in*, *ih* i *imi* u plur. čuju se katkad završeci *en*, *eh*, *emi*.

3. Mjesto završetka *o* u nominativu, akuzativu i vokativu sing. srednjega roda čuje se vrlo često također *u*.

b) Pridjevi u komparativu.

Komparativ se pravi u lokvarskom narječju:

α) da se dodaje pozitivu, i to neodređenomu obliku nominativa sing. muškoga roda, nastavak *jê (jî)*, tako:

αα) pozitivu, koji nema nepostojanoga *a*. Tako postaju komparativi: *bŕžjê* (citior), *blîžjê* (propinquior), *jâčê* (fortior), *mlâjê* (minor natu) itd.

ββ) pozitivu, koji ima nepostojeno *a*, koje se u komparativu gubi. Tako postaje komparativ: *kàšnjê* (posterior).

γγ) pozitivu, koji ima nepostojano *a*, koje se gubi u komparativu ujedno sa suglasnikom *k*, koji je iza njega. Tako postaju komparativi: *frìžjê* (recentior), *glâjê* (levior), *kràčê* (brevior), *rèjê* (rarior), *slâjê* (dulcior), *tânjê* (tenuior), *tèžjê* (gravior, difficilior) itd.

δδ) pozitivu, koji nema nepostojanoga *a*, ali komu se ipak gube dva krajnja glasa. Tako postaju komparativi: *dâljê* (longior, longinquior), *dèbljê* (crassior), *glîbljê* (profundior), *šîrjê* (latior).

ζ) da se dodaje pozitivu nastavak *šê*. Tako postaju komparativi: *lâkšê* (facilior, levior), *lèipšê* pored *lèipljê* (pulchrior), *mèkšê* (mollior), *râjšê* (adv. libentius, potius).

γ) da se dodaje pozitivu nastavak *ijê (ijî)* ili stariji *ejê (ejî)*. Tako prave komparativ svi ostali pridjevi, kojima se može porediti. Tako postaju komparativi: *buogatèjê* (divitior), *mirnèjê* (tranquillior), *seromašnèjê* (pauperior), *žalosnèjê* (tristior), *slabèjê* (infirmior), *starèjê* (pored *steŕjê*, major natu), *bedastèjê* (stultior), *pametnèjê* (sapientior, prudentior) itd.

Digitized by Google

Pridjevi *dòber* (bonus), *zlòčest* (malus), *vèlek* (magnus) i *mâv* (parvus) prave komparativ od drugih osnova te glase u komparativu: *bùoljê* (melior), *hùjê* (pejor), *vèčê* (major) i *mànjê* (minor).

Bilješka. Mjesto završetka *ê* u komparativu čuje se u novije doba također *î* kao i u pozitivu i u superlativu.

c) Pridjevi u superlativu.

Superlativ se pravi u lokvarskom narječju:

α) od komparativa, da se preda nj metne riječca *nāj*, koja se uvijek dugo izgovara. U takovu superlativu pada uvijek naglas ` ili ^ na pretposljednji slog. Takovi su superlativi:

αα) od tri sloga: *nājmlàjê* (minimus natu), *nājlèipšê* (pulcherrimus), *nājbùoljê* (optimus), *nājslàjê* (dulcissimus), *nājhùjê* (pessimus), *nājtèžjê* (gravissimus), *nājvèčê* (maximus), *nājvîšê* (altissimus), *nājrèjê* (rarissimus) itd.

ββ) od četiri sloga: *nājmodrèjê* (sapientissimus), *nājnovèjê* (novissimus), *nājstarèjê* (pored *nājsterìjê*, maximus natu), *nājmirnèjê* (tranquillissimus) itd.

γγ) od pet slogova: *nājbedastèjê* (stultissimus), *nājbuogatèjê* (ditissimus), *nājpametnèjê* (sapientissimus), *nājžalosnèjê* (tristissimus) itd.

δδ) od šest slogova: *nājseromašnèjê* (pauperrimus).

β) od pozitiva, da se preda nj metne prilog *jâko* ili *jâku*, n. pr. *jâku dòber*, *jâku zlòčest*.

Prva vrsta superlativa pokazuje svojstvo u najvećoj mjeri, a druga vrsta superlativa svojstvo u veoma velikoj mjeri.

d) Brojevi.

α) Glavni i redni brojevi, koji glase:

Glavni:	Redni:
1 jèn, jéna, jéno (u)	prvê, â, ô
2 dvâ, dvèi, dvâ	drùgê, â, ô
3 trèi ili trî	trèjtê, â, ô
4 štíri	štìrtê, â, ô
5 pêt	pêtê, â, ô
6 šêst	šêstê, â, ô
7 séden	sêdmê, â, ô
8 ósen	ôsmê, â, ô
9 dèvêt	devêtê, â, ô
10 dèsêt	desêtê, â, ô

Digitized by Google

11	jènâjst	jènâjstê, â, ô
12	dvánâjst	dvánâjstê, â, ô
13	trínâjst	trínâjstê, â, ô
14	štȓnâjst	štȓnâjstê, â, ô
15	pètnâjst	pètnâjstê, â, ô
16	šèsnâjst	šèsnâjstê, â, ô
17	sèdenâjst	sèdenâjstê, â, ô
18	òsenâjst	òsenâjstê, â, ô
19	dèvetnâjst	dèvetnâjstê, â, ô
20	dvájsêt	dvájsêtê, â, ô
21	dvájsêt i jèn itd.	dvájsêt i pȓvê, â, ô itd.
30	trèjsêt	trèjsêtê, â, ô
40	štȓdesêt	štȓdesêtê, â, ô
50	pèdesêt	pèdesêtê, â, ô
60	šèzdesêt	šèzdesêtê, â, ô
70	sédndesêt	sédndesêtê, â, ô
80	ósndesêt	ósndesêtê, â, ô
90	dèvedesêt	dèvedesêtê, â, ô
100	stô ili stòtena	stôtê, â, ô
200	dvèi stô ili dvèi stòtene	dvèistôtê, â, ô
300	trèi (trî) stô ili trèi stòtene	trèistôtê, â, ô
400	štíri stô ili štíri stòtene	štíristôtê, â, ô
500	pêt stô ili pêt stòtên	pêtstôtê, â, ô
600	šêst stô ili šêst stòtên	šéstôtê, â, ô
700	séden stô ili séden stòtên	sédnstôtê, â, ô
800	ósen stô ili ósen stòtên	ósnstôtê, â, ô
900	dèvêt stô ili dèvêt stòtên	dèvetstôtê, â, ô
1000	hìljada ili tìsôča	tìsôčê, â, ê
100.000	stô hìljâd ili tìsôč	stôtisočê, â, ê
1,000.000	hìljada hìljad ili tìsôča tìsôč ili mìlijôn	mìlijônskê, â, ô.

Od glavnih se brojeva sklanjaju brojevi: *jèn*, *dvâ*, *òbâ*, *òbâdvâ*, *trèi* i *štíri*. Ostali se brojevi ne sklanjaju osim brojnih imenica: *stòtena*, *hìljada* i *tìsôča*.

Broj se *jèn* (unus) sklanja ovako:

Jednina:

	Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. i 5.	jèn	jéna	jéno (u)
2.	jènega	jénē	jènega
3.	jènemi	jénî	jènemi

Digitized by Google

4. jèn, jènega	jénô	jéno (u)
6. jènemi, jénen	jénî	jènemi, jénen
7. jénin	jénô	jénin

Množina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. 5. jéni	jéne	jéna
2. jénih	jénih	jénih
3. jénin	jénin	jénin
4. jéne	jéne	jéna
6. jénih	jénih	jénih
7. jénimi	jénimi	jénimi.

Bilješke. 1. Kad se broj *jèn* sklanja u pluralu, on ima značenje neodređene zamjenice.

2. Mjesto završetaka *in*, *ih* i *imi* čuju se kod ovoga broja kao i kod ostalih i završeci *en*, *eh*, *emi*.

Broj se *dva* (duo) sklanja ovako:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. 4. 5. dvâ	dvèi	dvâ
2. 6. dvîh	dvîh	dvîh
3. dvîn	dvîn	dvîn
7. dvìmi	dvìmi	dvìmi

Brojevi *trèi* ili *trî* (tres, tria) i *štíri* (quatuor) sklanjaju se za sva tri roda ovako:

1. 4. 5. trèi ili trî	štíri
2. 6. trîh	štírih
3. trîn	štírin
7. trìmi	štírimi.

Bilješke. 1. Kao broj *dvâ*, *dvèi*, *dvâ* sklanjaju se još brojevi: *òbâ*, *òbei*, *òbâ* i *òbâ dvâ*, *òbei dvèi*, *òbâ dvâ*.

2. Pored *jènâjst* i *jènâjstê* čuje se i *jedànâjst*, *jedànâjstê*, a pored *štìrdesêt* i *štìrdesêtê* čuje se i *čètrdesêt* i *čètrdesêtê*.

3. Redni se brojevi sklanjaju kao određeni pridjevi te mogu primiti mjesto završetka *ê* i završetak *î* (u muškom rodu), a mjesto završetka *ô* i završetak *û* (u srednjem rodu).

β) Dijelni brojevi postaju:

αα) završetkom *oji*. Tako postadoše brojevi: *dvóji*, *a*, *e* (duo, pl. bini), *tróji*, *a*, *e* (tres, pl. trini), koji se sklanjaju ovako:

Digitized by Google

Jednina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. 5. dvóji	dvója	dvóje
2. dvòjega	dvójê	dvòjega
3. dvòjemi	dvójî	dvòjemi
4. dvóji, dvòjega	dvójô	dvóje
6. dvòjemi, dvójen	dvójî	dvòjemi, dvójen
7. dvójin	dvójô	dvójin

Množina:

Muški rod:	Ženski rod:	Srednji rod:
1. 5. dvóji	dvóje	dvója
2. dvójih	dvójih	dvójih
3. dvójin	dvójin	dvójin
4. dvóje	dvóje	dvója
6. dvójih	dvójih	dvójih
7. dvòjimi	dvòjimi	dvòjimi.

ββ) završetkom *eri*. Tako postadoše brojevi: *čètvêri* (quatuor, pl. quaterni), *pètêri* (quinque, pl. quini) i svi ostali.

γγ) od glavnih brojeva tako, da se pred glavne brojeve metne prijedlog *po*, n. pr. *po jèn*, *pò dvâ*, *pò treî* ili *trî*, *po štíri* itd.

γ) Priložni brojevi postaju od glavnih brojeva tako, da im se dodaje riječ *pôt* ili rjeđe *krat*, n. pr. *jènpôt*, *dvâpôt*, *trèipôt*, *štíripôt* itd., rjeđe *jènkrat*, *dvâkrat*, *trèikrat*, *štírikrat* itd.

2. Čestice (particulae).

A) Prilozi (adverbia).

Prilozi pokazuju:

a) *vrijeme*, i to:

α) na pitanje *kada?* ili *kad?* Takovi su ovi prilozi: *včêra* ili *ščêra* (heri), *dânas* (hodie), *sàda* ili *sàd* (nunc), *vàjle* ili *vàlje* (statim), *spèki* ili *spêk* (iterum), *ùnda* (tum, eo tempore), *pôle* (post), *vàveik* (semper), *išе* (adhuc), *nàco* ili *nàcu* (hac nocte), *drùgda* ili *drùgdar* (alias), *jùtra* ili *jùtri* (cras), *jùtros* (hodie mane), *làni* ili *làne* (anno elapso), *lèitos* (hoc anno), *nègda* ili *nègdar* (olim), *nìgda* ili *nìgdar* ili *nìkad* (nunquam), *prêdi* (prius), *nājprêdi* (primum), *pr̂vô* (prius), *nājpr̂vô* (primum), *sìnôč* (heri vesperi), *večèras* (hodie vesperi), *na vèčer* ili *vèčer* (hodie vesperi), *dânas jùtro* (hodierno die mane), *ràanû* (prima luce), *nājzàd* (postremo), *kàsnô* (sero), *ka-*

Digitized by Google

snìjê ili *kasnèjê* (serius), *nājkasnìjê* ili *nājkasnèjê* (postremo), *prekàsnô* (nimis sero), *jùtro dân* ili *zjùtra dân* (cras), *v jùtro* (mane), *mèd tên tèga* (interea) itd.

β) na pitanje *od kada?* ili *od kad?* Takovi su ovi prilozi: *zdávna* ili *zdávnaj* (pridem), *odùnda* (ex eo tempore), *òtprêdi* (antea), *òd včêra* ili *òd ščêra* (a hesterno die) itd.

γ) na pitanje *do kada?* ili *do kad?* Takovi su ovi prilozi: *do sàd* ili *dosàda* (usque ad hoc tempus), *dòtle* (usque ad id tempus), *do ùnda* (usque ad id tempus) itd.

b) *mjesto*, i to:

α) na pitanje *gdje?* Takovi su ovi prilozi: *dèleč* (procul), *góri (e)* (supra), *dúli (e)* (infra), *tè* (hoc loco), *léte* (hoc loco), *vèni* (foris), *kè* (ubi), *nôtri* (intus, intra), *ùndi (e)* (eo loco), *nìgder* (nusquam), *nègder* (alicubi), *pòsôd* (ubique), *kàdi* (ubi), *dòma* (domi), *òkuoli (e)* (circum, circa), *blízi (e)* ili *blízu* (prope), *bližjê* (propius), *drûgde (i)* ili *drûgder* (alibi) itd.

β) na pitanje *kamo?* Takovi su ovi prilozi: *tàn* (eo), *kàn* (quo), *sèn* (in hunc locum), *vèn* (foras), *dàmuh* (domum), *nèkan* (aliquo), *sàkan* (quocunque), *nôter* (intro), *ča* (protinus), *nàzâj* (retro), *kàngod* (quocunque, quacunque), *nìkan* (nusquam), *dèlj* (ultra, longius), *nà prvô* (prae) itd.

γ) na pitanje *kuda?* t. j. *kojim putem?* Takovi su ovi prilozi: *kôd* (quem in locum), *kôda* (quem in locum), *òvôd* ili *òvôda* (hac), *ònôd* ili *ònôda* (illac), *sàkôd* ili *sàkôda* (quaqua), *nìkôd* ili *nìkôda* (nusquam), *kôdgod* ili *kôdgoda* (quocunque) itd.

δ) na pitanje *odakle?* ili *otkuda?* Takovi su ovi prilozi: *òtkôd* (in quam partem), *òdonôd* (istinc), *òd zâda* ili *òdzâj* (a tergo), *òdôvde* (hinc), *odsàkôd* ili *odsàkôda* (undique) itd.

ε) na pitanje *dokle?* Takovi su ovi prilozi: *dôvde* (hactenus), *dônde* (usque eo), *dôvle* (hucusque) itd.

c) *način*, i to:

α) na pitanje *kako?* Takovi su ovi prilozi: *kàk* ili *kàku* (quo modo), *tàk* ili *tàku* (sic, ita), *ìkak* ili *ìkaku* (quolibet modo), *nìkak* ili *nìkaku* (nullo modo), *ònak* ili *ònaku* (illo modo), *òvak* ili *òvaku* (hoc modo), *jâkû* (valde), *dòbrû* (bene), *lèipû* (pulchre), *gospóckê* (more domini seu dominae), *hrvàckê* (croatice), *bùoljê* (melius), *nājbùoljê* (optime), *pod skrìvêč* (occulte), *mìlû* (dulce, suaviter, jucunde), *brzû* (celeriter), *na žàv* (aegre), *vesèlû* (hilare), *skìp* (una), *têškû* (difficile), *làhkû* (facile), *fràjvilig* (sua sponte, ultro), *slòbodnû* (libere), *sèglih* (similiter), *pèiškê* (pedes), *do cèlla* (omnino), *za bàdav*

Digitized by Google

(frustra), *kòmaj* (vix), *zajćno* (constanter), *fòrt* (constanter), *polàhkû* (tacite), *sà sîn* (omnino), *rìhtig* (juste, recte), *mâlû*, *pò mâlû* (paulatim), *glibòkô* (profunde), *drugačèjê* (aliter), *òštrô* (acriter), *posèbe* (seorsum, singulatim) itd.

5) na pitanje *koliko?* Takovi su ovi prilozi: *ovòleko* (tantum), *onòleko* (tantum), *kùoleko* (quantum), *tùoleko* (tantum), *nekùoleko* (aliquantum), *ikùoleko* (aliquantum), *mâlû* (parum), *mànjê* (minus), *najmànjê* (minime), *vìšê* (plus), *najvìšê* (plurime), *dòst*, *dòsta*, *dòsti* (satis), *prèvêč* ili *prevìšê* (nimis), *do sìta* (maxime, plurime), *nèkâj* (aliquantum), *nìkâj* (nihil) itd.

Bilješka. Svi prilozi, koji su ovdje zabilježeni, da se svršuju s glasom *u*, zamjenjuju glas *u* i glasom *o* (u novijem lokvarskom narječju) i obratno, koji su zabilježeni, da se svršuju s glasom *o*, mogu taj glas *o* zamijeniti glasom *u*.

B) Prijedlozi, veznici i usklični ci jesu isti, koji i u delničkom narječju s poznatim glavnim promjenama.

3. Sprezanje.

A) Glagola I. vrste, i to:

a) 1. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. plètên	Množ.	1. plètêmo
	2. plètêš		2. plètêšte
	3. plètê		3. plètô, plètejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. plètimo
	2. plèti		2. plètite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: plètôč, a, e.
Particip perfekta aktiva: plèv, plèla, plèlo.
Particip perfekta pasiva: plèten, plètena, plèteno.
Infinitiv: plèst.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi glagoli: *plèst* (plectere), *bòst* (pungere), *cvàst* (florere), *jèst* (edere), *mèst* (verrere), *pàst* (cadere).

Digitized by Google

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *nàbost* (figere), *vbòst* (pungere), *zàbost* (immittere), *pròcvast* (efflorescere), *rèscvast* (florescere), *nàjist* (satiare), *nàjist se* (satiari), *pùjist* i *zàjist* (comedere), *ponàjist se* (paululum satiari), *pòmest* (everrere), *dòpast se* (placere), *ìspast* (excidere, elabi), *òpast* (cadere, decidere), *pòpast* ili *spòpast* (prehendere, apprehendere), *prèpast* ili *pròpast* (cadere per alqm locum, — excidere alqua re, — perire), itd.; tako i složenici osnove *ved*, kao: *dòvest*, *nàvest*, *prvest* (adducere).

b) u prezentu, imperativu i u participu prez. aktiva naglas ′ na prvom slogu, a u ostalim oblicima ` na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *klàst* (ponere), *kràst* (furari) i *prèst* (prez. *prédên*, nere).

Složeni glagoli zadržavaju iste naglase na istom slogu, na kojem imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *nàkrast* (furto congerere), *pòkrast* (furari aliud ex alio, furari alcui), *vkràst* (furari), *ìsprest* (deducere), *nàprest* (nendo parare), *pòprest* (paululum nere) itd.

c) u prezentu, imperativu i u participu prez. aktiva naglas ′ na prvom slogu, a u infinitivu, u nominativu sing. muškoga roda participa perf. aktiva i pasiva ˆ na istom slogu, dok u ostalim oblicima participa perf. aktiva i pasiva primaju opet naglas ′ na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *gnèist* (prez. *gnèîtên*, comprimere), *râst* (prez. *rástên*, crescere) i *sèist* (prez. *seìdên*, sedere).

Složeni glagoli imaju naglas ′ na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, a naglas ˆ premještaju na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, kao `. Takovi su ovi glagoli: *nàgneist* (imprimere), *zàgneist* (premere), *ìzrâst* (excrescere), *nàrâst* (succrescere), *òbrâst* (coalescere alcui rei), *ponàrâst* (accrescere, surgere in altitudinem), *zrâst* (crescere, surgere in altitudinem) itd.

Bilješke. 1. Particip se prezenta aktiva i particip perfekta pasiva sklanjaju kao određeni i neodređeni pridjev; particip prezenta aktiva upotrebljava se često kao i u štokavskom narječju kao adverbij verbalni prezenta.

2. Neki glagoli primaju katkad u prezentu i u imperativu glas *n*, kao: *pàdnên*, *seìdnên*.

Digitized by Google

3. Glagol *jìst* (edere) pravi običnije u lokvarskom narječju oblike za prezent i imperativ bez tematskoga glasa. Takovi se oblici spominju dalje. Pored glasa **i** u osnovi dolazi katkad i glas *e* u tom glagolu.

4. Staroslovenska osnova шьд glasi u lokvarskom narječju *šad*. Od nje se pravi particip perfekta aktiva, koji glasi: *šôv*, *šlà*, *šlò*, a od složene osnove sa prijedlozima glasi taj particip: *pròšôv*, *pròšla*, *pròšlo*; *pršôv*, *pršla*, *pršlo*; *nàšôv*, *nàšla*, *nàšlo*; *obàšôv*, *obàšla*, *obàšlo*; *dòšôv*, *dòšla*, *dòšlo*; *izàšôv*, *izàšla*, *izàšlo* itd.

5. Prijedlog *po* može u složenih glagola glasiti i *pu*, na pr.: *pùjist* pored *pòjist* (comedere).

b) 2. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn. 1.	leìzêm	Množ. 1.	leìzêmo
2.	leìzêš	2.	leìzêšte
3.	leìzê	3.	leìzô / leìzejô

Imperativ:

Jedn. 1.	—	Množ. 1.	leìzimo
2.	leìzi	2.	leìzite
3.	—	3.	—

Particip prezenta aktiva: leìzôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: lèizav, leìzla, leìzlo.

Particip perfekta pasiva: pòtrêšen, potrêšena, potrêšeno.

Infinitiv: lèist.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Tako se naglasuje glagol *nèst* (portare) i njegovi složenici, koji zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga ima i jednostavni glagol *nèst*, osim u infinitivu, gdje ga premješta kao ` na prijedlog, kao: *dònest* (adferre), *ìznest* (efferre), *òdnest* (auferre), *pìrnest* (adferre), *pònest* (ferre, auferre), *prènest* (transportare), *rèznest* (differre) itd.

b) u prezentu, imperativu i u participu aktiva naglas ´ na prvom slogu, a u ostalim oblicima ` na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *grìst* (mordere), *mùst* (mulgere) i *pàst* (pabulari, pasci, — pascere).

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *òdgrist* (demordere), *pròg rist* (permordere, perrodere), *pògrist* (admordere), *sàgrist* (admordere), *vgrìst*

Digitized by Google

(admordere), *ìzmust* (emulgere), *nàmust* (mulgendo parare), *pòmust* (mulgere), *nàpast* (pasci, pascere), *pòpast* (depascere, depasci) itd.

c) u svim oblicima naglas ' na prvom slogu, osim u infinitivu, u nominativu muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva, gdje imadu ˆ na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *lèist* (repere, reptare), *trêst* (quatere, quassare), *vêst* ili *vrêst* (acu pingere).

Složeni glagoli zadržavaju naglas ' na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, a naglas ˆ premještaju na prijedlog kao ', ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagola ostaje znak duljine ˆ. Takovi su ovi složeni glagoli: *sàleist* (intro repere, — irrepere alcui rei), *òtrêst* (excutere), *strêst* (decutere), *rèstrêst* (discutere), *ìsvêst*, *izvézên* ili *ìsvrêst*, *izvrésên* (acu perscribere), *nàvêst* ili *nàvrêst* (acu pinxisse), *rèsvêst* ili *rèsvrêst* (resolvere acu pictum) itd.

Bilješka. Particip perfekta aktiva glagola *nèst* i njegovih složenika glasi *nèsav*, *nèsla*, *nèslo* i nikako drukčije.

c) 3. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. dóbên	Množ.	1. dóbêmo
	2. dóbêš		2. dóbêšte
	3. dóbê		3. dóbô, dóbejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. dóbimo
	2. dóbi		2. dóbite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: dóbôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: dôbav, dóbla, dóblo.

Particip perfekta pasiva: izdôben, izdóbena, izdóbeno.

Infinitiv: dópst.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi glagoli: *grèpst*, *grèbên* (scabere) i *tèpst*, *tèpên* (percutere, — *tèpst se*, vagari).

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas ` na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu, gdje ga premještaju na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *ògrepst* (scabere), *nàgrepst* (corradere), *sàgrepst*

Digitized by Google

(scaberé), *òtepst se* (liberari alqua re), *sàtepst se* (maculis aspergi, contaminari) itd.

b) u svim oblicima naglas ´ na prvom slogu osim u infinitivu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva. gdje imadu ˆ na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *dôpst* (cavare) i *skôpst* (vellere).

Složeni glagoli zadržavaju naglas ´ na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, a naglas ˆ premještaju na prijedlog kao `, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagola ostaje znak duljine ˆ. Takovi su ovi složeni glagoli: *ìzdôpst* (excavare), *vdôpst*, *sùdôpst* (immittere), *ìskôpst*, *òskôpst*, *pòskôpst* (evellere) itd.

Bilješke. 1. Od osnove *seb* dolazi 3. lice sing. prezensa: *zébê me.*

2. Od osnove *živ* dolazi u Lokvama cijeli prezens: *žívên* (vivo), *žívêš*, *žívêmo, žívêšte, žívô* ili *žívejô*.

3. Od glagola *plèt* (runcare) dolaze ovi oblici: prezent: *plévên* ili *plèjên, plévêš* ili *plèjêš, plévê* ili *plèjê, plévêmo* ili *plèjêmo, plévêšte* ili *plèjêšte, plévô* ili *plévejô* ili *plèjô* ili *plèjejô;* imperativ: *plîj, plîjmo, plîjte;* particip perf. akt.: *plîv, plíla, plílo;* particip perf. pas.: *plèven, plèvena, plèveno.*

4. Od glagola *nàsôt* (affundere) dolaze ovi oblici: *nàspên, nàspêš, nàspê, nàspêmo, nàspêšte, nàspô, naspèjô;* imperativ: *nàspî, nàspîmo, nàspîte;* particip perf. akt.: *nàsôv, nasóla, nasólo;* particip perf. pas.: *nàsôt, nasóta, nasóto.*

d) 4. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. tòučên	Množ.	1. tòučêmo
	2. tòučêš		2. tòučêšte
	3. tòučê		3. tòukô / tòučejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. tòučimo
	2. tòuči		2. tòučite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: tòukôč, a, e

Particip perfekta aktiva: tòukav, toùkla, toùklo.

Particip perfekta pasiva: tòučen, toùčena, toùčeno.

Infinitiv: tòuč.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

Digitized by Google

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu. Takovi su ovi glagoli: *dìč* (levare), *dìč se* (se levare), *lèč* (decumbere), *mòč* (posse), *pèč* (urere, coquere), *rèč* (dicere), *stìč* (assequi), *tèč* (fluere, currere) i *vrč* (ponere).

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas ` na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, osim u infinitivu, gdje ga premještaju na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *prìdič* (surgere), *prìdič se* (se erigere), *zdìč* (surgere), *zdìč se* (se erigere), *pòleč se* (decumbere), *pòmoč* (adjuvare), *ìspeč* (comburere), *spèč* (comburere, exurere), *ìzreč* ili *'zrèč* (eloqui), *òdreč* (renuntiare), *dòteč* (assequi), *ìsteč* (effluere), *pòteč* (currere), *pròteč* (emanare, profluere), *vtèč* (effugere), *sàteč* (accidere alcui), *zàstič* (assequi), *òdvrč* (abjicere), *pòdvrč* (subjicere), *prèvrč se* (se permutare), *svrč* (dejicere) itd.

b) u prezentu, imperativu i participu prezenta aktiva naglas ' na prvom slogu, a u ostalim oblicima ` na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *strìč* (tondere) i njegovi složenici, koji zadržavaju iste naglase na istom slogu, na kojem ga imade i jednostavni glagol, osim u infinitivu, gdje premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik: *òstrič*, *pòstrič*, *pòdstrič* itd.

c) u svim oblicima naglas ´ na prvom slogu osim u infinitivu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva, gdje imadu naglas ^ na istom slogu. Takovi su ovi glagoli: *sèič* (secare), *lêč*, *léžên (lêč jájca*, ova gignere, ponere), *vlèič*, *vleìčên* rjeđe *vòuč*, *voùčên* (trahere).

Složeni glagoli zadržavaju naglas ´ na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, a naglas ^ premještaju na prijedlog kao `, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagola ostaje znak duljine `. Takovi su ovi složeni glagoli: *pòbeič*, *pròbeič*, *òpseič*, *òdseič*, *pòseič*, *prèseič*, *sàseič*, *zàseič*, *dòvleič*, *ìzvleič*, *òbleič*, *òdvleič*, *pòvleič*, *preòbleič*, *slèič*, *zàvleič*, *ìzlêč (jájca ìzlêč*, ova gignere, ponere) itd.

d) u svim oblicima naglas ^ na prvom slogu osim u participu perf. aktiva i pasiva, gdje imadu na istom slogu naglas ' izuzevši nominativ sing. muškoga roda, gdje opet dolazi ^. Takovi su ovi glagoli: *tòuč* (ferire, tundere, — occidere) i njegovi složenici, koji premještaju naglas ^ na prijedlog kao `, ako prijedlog ima samoglasnik, a naglas ' zadržavaju na istom slogu, na pr. *isprètouč*, *ìstouč*, *nàtouč*, *pòtouč*, *pòtouč se*, *rèstouč*, *stòuč*, *zàtouč* itd.; tako se još naglasuju složenici: *prìsêč* i *zaprìsêč* (jurare).

Digitized by Google

Bilješke. 1. Glagol *mòč* (posse) imade u prezentu ove oblike: *mòrêm*, *mòrêš*, *mòrê*, *mòrêmo*, *mòrêšte*, *mògô* ili *mòrejô*, a u imperativu imade samo od svojih složenika ovake oblike: *pomòri*, *pomòrimo*, *pomòrite*.

2. U imperativu mijenjaju se redovito grleni suglasi pred glasom *i* u nepčane suglasnike *š* i *č*.

e) 5. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. koùnêm	Množ.	1. koùnêmo
	2. koùnêš		2. koùnêšte
	3. koùnê		3. koùnô / koùnejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. koùnimo
	2. koùni		2. koùnite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: koùnôč, a, e.
Particip perfekta aktiva: klêv, kléla, klélo.
Particip perfekta pasiva: klêt, kléta, kléto.
Infinitiv: klêt.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) kao glagol *klêt* (exsecrari) ili *klêt se* (jurare) naglasuju se njihovi složenici, kao: *pròklêt*, *prèklêt*, *vklêt*, *sàklêt* itd., koji premještaju naglas u infinitivu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva kao ˋ, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagola ostaje znak duljine u tim oblicima, dok u ostalim oblicima imaju naglas isti i na istom slogu kao i jednostavni glagoli.

b) glagol *zêt* (sumere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *zèmên*, *zèmêš*, *zèmê*, *zèmêmo*, *zèmêšte*, *zèmô* ili *zèmejô* ili rjeđe *zàmên*, *zàmêš* itd.; imperativ: *zèmi*, *zèmimo*, *zèmite* ili rjeđe *zàmi* itd.; particip perf. akt.: *zêv*, *zêla*, *zélo;* particip perf. pasiva: *zêt*, *zéta*, *zéto*. Ovako se još sprežu i naglasuju ovi složeni glagoli: *snêt* (demere), *znêt* (eximere) i *vjêt* (capere, prehendere). Ovomu posljednjemu glagolu glase oblici: prezent: *vjèmên*, *vjèmêš*, *vjèmê*, *vjèmêmo*, *vjèmêšte*, *vjèmô* ili *vjèmejô* ili rjeđe *vjàmên*, *vjàmêš* itd.; imperativ: *vjèmi*, *vjèmimo*, *vjèmite* ili rjeđe *vjàmi* itd.; particip perf. aktiva: *vjêv*, *vjéla*, *vjélo;* particip perf. pasiva: *vjêt*, *vjéta*, *vjéto*.

Digitized by Google

Ovako se sprežu i naglasuju još i ovi složeni glagoli: *pòčêt*, *pòčmên* rjeđe *pòčnên*, *prìčêt*, *prìčmên* rjeđe *prìčnên*, *zàčêt*, *zàčmên* rjeđe *zàčnên*, *òtêt* (rapere), *pòpêt se* (ascendere), samo što u prezentu i imperativu ne imadu mjesto poluglasa ь glas *e* (ili *a*), već poluglas posve gube, a naglas premještaju u tim oblicima na prijedlog kao `. U participu perfekta aktiva osim u nominativu sing. muškoga roda gube često *e*, kao: *pòčla*, *pòčlo*, *pòčli*, *pòčle*, ili ako zadrže *e*, umeću rado *n*, kao: *pòčnêv*, *počnéla*, *počnélo*. Primaju li *n* ili ne primaju, uvijek premještaju ovi glagoli u nominativu sing. muškoga roda ovoga participa kao i participa perfekta pasiva naglas sa glagola na prijedlog kao `, a na prvom slogu glagola ostaje znak duljine ^.

Glagol *prìjêt* (accipere) ili *prìjêt se* (adhaerescere in alqua re) ima prezens *prìmên* itd., a imperativ *prìmi* itd.

c) Glagol *žèt* (metere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *žànjên*, *žànjêš*, *žànjê*, *žànjêmo*, *žànjêšte*, *žànjô* i *žànjejô*; imperativ: *žànji*, *žànjimo*, *žànjite*; particip prez. aktiva: *žànjôč*, *a*, *e*; particip perfekta aktiva: *žèv*, *žèla*, *žèlo*; particip perfekta pasiva: *žèt*, *žèta*, *žèto*. Tako se sprežu i naglasuju i složenici ovoga glagola, kao: *nàžet*, *pòžet*, *ìžet* (metere, metendo nancisci) itd., samo što premještaju naglas ` sa glagola na prijedlog u infinitivu i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga i pasivnoga.

d) Glagol *nàdôt se* (inflari) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *nàdmên se*, *nàdmêš se*, *nàdmê se*, *nàdmêmo se*, *nàdmêšte se*, *nàdmô se* ili *nàdmejô se*; imperativ: *nàdmi se*, *nàdmimo se*, *nàdmite se*; particip perfekta aktiva: *nàdôv se*, *nàdôla se*, *nàdôlo se*; particip perf. pasiva: *nàdôt*, *nàdôta*, *nàdôto* ili *nadòven*, *nadòvena*, *nadòveno*.

f) 6. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. hmrên	Množ.	1. hmrémo
	2. hmrêš		2. hmrêšte
	3. hmrê		3. hmrô / hmrèjô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. hmrìmo
	2. hmrì		2. hmrìte
	3. —		3. —

Digitized by Google

Particip prezenta aktiva: mrôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: hmȓv, hmŕla, hmŕlo.

Particip perfekta pasiva: tȓt, tȓta, tȓto ili trèn, trèna, trèno.

Infinitiv: hmrèit ili hmrît.

Kao složeni glagol *hmrèit* ili *hmrît* (štok. *umrijeti)* sprežu se i naglasuju još i drugi složenici od korijena *mer*, kao: *sàmreit* (mori, expirasse videri), *pòhmreit* (exstingui, interire itd., koji premještaju naglas kao ` na prijedlog u svim onim oblicima, u kojima glagol *hmrèit* ima naglašen prvi slog naglasom ^ (a na tom slogu ostaje u njima znak duljine ^) i u 2. licu sing. imperativa.

Glagol *vrèit* (fervere) i *zrèit* (maturari) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *vrên*, *vrêš*, *vrê*, *vrémo*, *vréšte*, *vrô*, *vrèjô;* imperativ: *vrì*, *vrìmo*, *vrìte;* particip prez. aktiva: *vrôč* ili *vrèjôč*, *a*, *e;* particip perf. aktiva: *vrèiv*, *vreìla*, *vreìlo;* particip perf. pasiva: *zàvren*, *savrèna*, *savrèno.* Tako se sprežu i naglasuju i njihovi složenici, kao: *ìsvreit*, *zàvreit*, *dòsreit*, *sàsreit* ili *zàsreit* itd., samo što premještaju naglas kao ` na prijedlog u svim onim oblicima, u kojima jednostavni glagoli *vrèit* i *srèit* imaju naglašen prvi slog naglasom ^ (a na tom slogu ostaje u njima znak duljine) i u 2. licu sing. imperativa.

Glagol *tȓt* (terere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *tàrên*, *tàrêš*, *tàrê*, *tàrêmo*, *tàrêšte*, *tàrô* ili *tàrejô;* imperativ: *tàri*, *tàrimo*, *tàrite*, particip prezenta aktiva: *tàrôč*, *a*, *e;* particip perfekta aktiva: *tȓv*, *tȓla*, *tȓlo;* particip perf. pasiva: *tȓt*, *tȓta*, *tȓto* ili *trèn*, *trèna*, *trèno.* Složeni kao: *pòtrt*, *sàtrt*, *sàtrt se*, *sàtrt* itd. imadu u svim oblicima isti naglas kao i jednostavni glagol osim u infinitivu i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga i pasivnoga, u kojim oblicima premještaju naglas ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik.

Složeni glagol *nàdrt se* (impingi alcui rei), pa glagol *žȓt* (vorare), i njegovi složenici, kao *pòžrt*, *sàžrt* sprežu se i naglasuju u prezentu i u imperativu kao glagol *vrèit* (dotično kao njegovi složenici), a u ostalim oblicima kao glagol *tȓt* (dotično kao njegovi složenici).

Složeni glagoli: *òtpreit* ili *òpreit* ili *vprèit* ili *vpȓt* (aperire), *sàpreit* (claudere), *pozàpreit* (claudere), *zàstreit* (consternere), *prèstreit* (pandere, extendere) sprežu se i naglasuju u svim oblicima kao složenici glagola *vrèit* osim participa perfekta pasiva, u kom se sprežu i naglasuju kao složenici glagola *tȓt.* Katkad imadu ovi

Digitized by Google

glagoli i u infinitivu i u participu perfekta aktiva oblike jednake oblicima glagola *tȑt*.

Glagol *mlèit* (molere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *mèljên*, *mèljêš*, *mèljê*, *mèljêmo*, *mèljêšte*, *mèljô* ili *mèljejô*; imperativ: *mèlji*, *mèljimo*, *mèljite*; particip prezenta aktiva: *mèljôč*, *a*, *e*; particip perfekta aktiva: *mlèiv*, *mleìla*, *mleìlo*; particip perfekta pasiva: *mlèit*, *mleìta*, *mleìto*. Ovako se sprežu i naglasuju i složenici glagola *mlèit* kao: *nàmleit*, *òdmleit*, *sàmleit* itd., koji u svim oblicima zadržavaju isti naglas na istom slogu, kakav i na kojem slogu imade i jednostavni glagol, osim u infinitivu i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva i pasiva, u kojim ga oblicima premještaju na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik.

g) 7. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. pȉjên ili pîn	Množ.	1. pȉjêmo ili pímo
	2. pȉjêš ili pîš		2. pȉjêšte ili píšte
	3. pȉjê ili pî		3. pȉjô ili pȉjejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. pîjmo
	2. pîj		2. pîjte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: pȉjôč, a, e.

Particip perfekta aktiva: pȉv, pȉla, pȉlo.

Particip perfekta pasiva: pît, pîta, pîto ili pȉjen, pȉjena, pȉjeno.

Infinitiv: pèt.

Kao glagol *pèt* (bibere) spreže se i naglasuju još ovi glagoli: *lèt* (prez. *ljêjn*, fundere), *šèt* (prez. *šljêjn*, suere), *vèt* (prez. *vijen*, nectere, torquere) i složenici, kao: *ìzlet*, *rèzlet*, *ìspet*, *nàpet se*, *pòpet*, *ponàpet se*, *prìpet se*, *sàpet*, *sàšet*, *nàvet*, *prìvet*, *sàvet*, *nàbet*, *òdbet*, *pòbet*, *pòbet se*, *prèbet*, *prìbet*, *pròbet*, *vbèt* ili *vùbet*, *sàbet*, *dòbet* (prez. *dobìjen* ili *dòbîn*, accipere, vincere), *òtkret* (prez. *otkrìjên* ili *òtkrîn*), *prèskret*, *skrèt*, *sòkret*, *sòkret se*, *pòkret*, *vmèt*, *vmìjên* (lavare) itd.

Ovi složenici premještaju naglas kao ˋ na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, u kraćim oblicima prezenta sing. (ako ih

Digitized by Google

imadu), u imperativu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga, u svim kraćim oblicima participa perfekta pasiva i u infinitivu. Osim toga zadržavaju znak duljine ˆ na prvom slogu glagola u imperativu i u svim kraćim oblicima participa perfekta pasiva.

Katkad mijenjaju neki od ovih glagola, osobito oni, koji imadu u starom slovenskom jeziku glas ъ u osnovi, glas *i* (ы) u glas *e* u svim oblicima participa perf. aktivnoga osim u nominativu sing. muškoga roda; vidi u „Glasovima“ kod samoglasa *e* točku *c*.

Glagol *bȅt* (esse) spreže se i naglasuje ovako: prezens: *bòdȇn*, *bòdȇš*, *bòdȇ*, *bòdȇmo*, *bòdȇšte*, *bòdejô* ili *bôn*, *bôš*, *bô*, *bómo*, *bóšte*, *bòdô;* imperativ: *bòdi*, *bòdimo*, *bòdite;* particip perf. aktiva: *bîv*, *bȇla*, *bȇlo;* kondicijonal: *bin*, *biš*, *bi*, *bimo*, *bište*, *bi* ili *ben*, *beš*, *be*, *bemo*, *bešte*, *be*.

Glagol *čùt* (audire) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *čùjȇn*, *čùjȇš*, *čùjȇ*, *čùjȇmo*, *čùjȇšte*, *čùjô* ili *čùjejô;* imperativ: *čûj*, *čûjmo*, *čûjte;* particip prez. aktiva: *čùjôč*, *a*, *e;* particip perfekta aktiva: *čùv*, *čùla*, *čùlo;* particip perf. pasiva: *čùven*, *a*, *o*. Ovako se sprežu i naglasuju još ovi složenici: *dočut*, *zàčut*, *ìzut* (exuere calceos alicui), *òbut* (induere calceos alicui). Složenici ovi premještaju naglas kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, u imperativu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktivnoga i u infinitivu. Osim toga zadržavaju znak duljine ˆ u imperativu.

Glagol *znȁt* (scire) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *znân*, *znâš*, *znâ*, *známo*, *znášte*, *znàjô;* imperativ: *znâj*, *znâjmo*, *znâjte;* particip prezenta aktiva: *znàjôč*, *a*, *e;* particip perfekta aktiva: *znàv*, *znàla*, *znàlo;* particip perfekta pasiva: *znât*, *znâta*, *znâto* ili *znân*, *znâna*, *znâno*. — Složenici ovoga glagola, kao: *dòznat* ili *izèznat*, *pòznat*, *prepòznat* ili *spòznat* itd. premještaju naglas kao ` na prijedlog u prezentu sing., u imperativu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva, u svim oblicima participa perfekta pasiva i u infinitivu. Osim toga zadržavaju znak duljine ˆ na prvom slogu glagola u prezentu sing., u imperativu i u svim oblicima participa perfekta pasiva.

Glagoli *stàt* (stare) i *dȅt* (ponere) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *stànȇn*, *dènȇn*, *stànȇš*, *dènȇš*, *stànȇ*, *dènȇ*, *stànȇmo*, *dènȇmo*, *stànȇšte*, *dènȇšte*, *stànô* ili *stànejô*, *dènô* ili *dènejô;* imperativ: *stàni*, *dèni*, *stànimo*, *dènimo*, *stànite*, *dènite;* particip perfekta aktiva: *stàv*, *stàla*, *stàlo;* *dèv*, *dèla*, *dèlo;* particip perfekta pasiva: *dȇt*, *dȇta*, *dȇto*. Tako se sprežu i naglasuju i njihovi složenici uz poznate

Digitized by Google

promjene, kao: *dòstat se* (adipisci), *nàstat*, *òstat*, *pòstat* ili *prìstat*, *ponèstat*, *prèstat*, *prìstat*, *rèstat se*, *sàstat se*, *vstàt se*, *zèstat se*, *zàdet se* itd.

Glagol *smèit* (audere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *smèin*, *smèiš*, *smèi*, *smeìmo*, *smeìšte*, *smèjô* ili *smîn*, *smîš*, *smî*, *smímo*, *smíšte*, *smìjô;* imperativ: *smêj*, *smêjmo*, *smêjte* ili *smîj*, *smîjmo*, *smîjte;* particip perfekta aktiva: *smèiv*, *smeìla*, *smeìlo*.

Glagol *ìt* (ire) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *ìdên*, *ìdêš*, *ìdê*, *ìdêmo*, *ìdêšte*, *ìdô* ili *ìdejô;* imperativ: *ìdi*, *ìdimo*, *ìdite;* particip prez. akt.: *ìdôč*, *a*, *e*. Particip perfekta aktiva pravi se od osnove шьл (kako je kod prvoga razdjela ove vrste razloženo), te glasi: *šôv*, *šlà*, *šlò*.

Kad se ovaj glagol složi s prijedlozima, koji se svršuju na samoglas, kao: *do*, *iza*, *na*, *oba*, *po*, *pro*, *sa*, *za* itd., onda se glas *i* mijenja u *j*. Prema tomu glase složenici glagola *ìt: dójt* (prez. *dôjdên)*, *izájt* (prez. *izâjdên)*, *nájt* (prez. *nâjdên)*, *obájt* (prez. *òbâjdên)*, *pójt* (prez. *pôjdên)*, *prójt* (prez. *prôjdên)*, *popójt* (prez. *pòpôjdên)*, *sájt* (prez. *sâjdên)*, *rezájt* (prez. *rèzâjdên*, discedere), *zájt* (prez. *zâjdên)* itd. — Pored glagolskoga oblika *pójt* čuje se i *péjt*, čemu! glasi prezent: *pên*, *pêš*, *pê*, *pémo*, *péšte*, *pèjô*, a imperativ: *pêj*, *pêjmo*, *pêjte* pored *pôj*, *pôjmo*, *pôjte*. U prezentu čuju se od istoga glagola i ovi oblici: *pùdên*, *pùdêš*, *pùdê*, *pùdêmo*, *pùdêšte*, *pùdejô*. — Od glagola *prít* (advenire) dolaze za prezent ovi oblici: *prîdên*, *prîdêš*, *prîdê*, *prîdêmo*, *prîdêšte*, *prîdô* ili *prîdejô*, a za imperativ ovi: *prîdi*, *prîdimo*, *prîdite*.

O participu perfekta aktiva svih složenika glagola *ìt* govori se kod glagola prvoga razdjela ove vrste u 4. bilješki.

B) Glagoli II. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. dìgnên	Množ.	1. dìgnêmo
	2. dìgnêš		2. dìgnêšte
	3. dìgnê		3. dìgnô / dìgnejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. dìgnimo
	2. dìgni		2. dìgnite
	3. —		3. —

Digitized by Google

Particip perfekta aktiva: dìgnîv, dìgnîla, dìgnîlo.
Particip perfekta pasiva: dìgnît, dìgnîta, dìgnîto.
Infinitiv: dìgnit.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima na prvom slogu naglas `. Takovi su ovi glagoli: *brìnit se* (curare), *brcnit* (alcui calcem impingere, calce alqm percutere), *čèpnit se* (conquiniscere, in genua subsidere), *čučnit* conquiniscere), *klèknit* (in genua procumbere). *kùšnit* (osculari, basiare alqm), *lègnit* (decumbere), *lùpnit* (percutere), *màknit* (movere), *pìknit* (mordere, pungere), *pìpnit* (contrectare manibus), *prdnit* (pedere), *pùknit* (pulsare, tundere alqd, — frangi, rumpi), *rìnit* (trudere), *rìtnit se* (calcitrare), *tàknit* (tangere), *vìnit* (convertere, restituere, — *vìnit se*, reverti), *zìnit* (os aperire) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Samo kad ovakovi složenici gube u osnovi samoglasnik, premješta se naglas ' na prijedlog. Takovi su ovi složeni glagoli: *počìnit* (conquiescere), *podìgnit* (levare, tollere), *sdìgnit* (surgere, — *sdìgnit se*, se erigere), *uzdàhnit* (suspirare, ingemiscere), *zafučnit* (sibilare), *pogìnit* (perire), *zgìnit* (evanescere), *ògnit se* (decedere via), *prìgnit se* (caput demittere), *progùtnit* (vorare, devorare), *poklèknit se* (in genua procumbere), *otklènit* (recludere), *zaklènit* (claudere), *premàknit se* (loco suo movere), *prmàknit* (admovere), *pomàknit se* (accedere ad alqd), *osmàknit se* (elabi), *podmètnit* (supponere, subjicere, subdere), *pomògnit* (adjuvare), *snìknit* (evanescere), *upìknit* (mordere, pungere), *popìknit se* (pedem offendere, vestigio falli), *ispùknit* (evellere), *porìnit* (admovere, allevare), *vrìtnit* (calce alqm percutere), *posàhnit* (arescere), *utàknit* (infigere in alqd), *dostìgnit* ili *stìgnit* (assequi), *pritìsnit* (apprimere), *stìsnit* (comprimere, condensare), *vtìsnit* (affigere, inserere), *pretrgnit* (frangere, confringere), *dovìknit* (acclamare, proclamare), *svìknit se* (placere), *savìknit* (clamare), *prevrgnit* (transponere), *odvrnit* (avertere, deducere), *svrnit* (evertere), *obrnit se* (se convertere), *prevrnit se* (everti, subverti), *povrnit* (reddere), *povrnit se* (reverti), *savrnit* (convertere, circumvectare) itd.

b) u prezentu, u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva i u svim oblicima participa perfekta pasiva naglas ^ na prvom slogu, a u ostalim oblicima na istom slogu naglas '. Takovi su ovi glagoli: *cvŕknit* (alapam alcui dare), *dîhnit* (spiritum ducere), *gúrnit* (alqd offendere ad alqd), *krénit* (abire, proficisci),

Digitized by Google

plȉhnit (flare), *pljúnit* (spuere, exspuere), *túrnit* (impellere, protrudere) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju naglas ´ na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, a gdje imadu jednostavni glagoli naglas ^, ondje ga premještaju kao ` na prijedlog, dok na slogu, na kojem je naglas ^ u jednostavnim glagolima, zadržavaju znak duljine ^. Takovi su ovi složeni glagoli *vgrîznit*, *zagrîznit* (admordere), *rezgŕnit* (expandere, dispandere), *zagŕnit* ili *saogŕnit* (alcui injicere alqd), *zakȉhnit* (sternutare), *otkínit* (diripere), *reskínit* (rumpere, disjicere), *skínit* (detrahere), *vkínit se* (vires nimis intendere, nimio labore frangi), *vmùknit* (tacere, torpescere), *zaprégnit* (equos ornare), *napȉhnit* (inflare), *poslúhnit* (prez. *poslîhnên*, imperativ *poslíhni*, part. perf. akt.: *pòslîhnev*, parere alcui), *istégnit* (extrahere), *natégnit* (attrahere), *potégnit* (trahere), *potégnit se* (venire), *zatégnit* (differre), *stróhnit* (putrescere) itd.

c) Glagoli *koráknit* (gradi) i *kukuríknit* (cantum edere, — njem. krähen) zadržavaju u svim oblicima naglas ´ na onom slogu, na kojem ga imadu u infinitivu.

Bilješke. 1. Mjesto *i* dolazi dosta često kod glagola II. vrste u infinitivu i u oblicima izvedenim iz infinitivne osnove *e*, i tada primaju u participu perf. akt. naglas ` na drugom slogu osim u nominativu sing. muškoga roda.

2. Particip perfekta aktiva prave neki glagoli ove vrste i prema glagolima I. vrste 4. razdjela.

C) Glagoli III vrste.

U lokvarskom se narječju ne razlikuju u toj vrsti dva razdjela, kako ih razlikuje stari slovenski jezik i štokavsko narječje. Samo u imperativu razlikuje se glagol *rezòmeit* (intelligere) od ostalih glagola te vrste. Imperativ ovoga glagola glasi: *rezòmêj*, *rezòmêjmo*, *rezòmêjte*.

Glagoli se ove vrste sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. vìdên	Množ.	1. vìdêmo
	2. vìdêš		2. vìdêšte
	3. vìdê		3. vìdejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. vìdêmo
	2. vìdê		2. vìdête
	3. —		3. —

Digitized by Google

Particip prezenta aktiva: vìdêč, a, e.

Particip perfekta aktiva: vìdov, videìla ili vìdla, videìlo ili vìdlo.

Particip perfekta pasiva: vìjen, vìjena, vìjeno (neobično).

Infinitiv: vìdeit.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu do participa perf. akt. u žen. i sr. rodu, gdje imadu naglas ´ na drugom slogu[1]. Takovi su ovi glagoli: *bòleit* (dolere, aegrotare), *dìšat* (olere), *drčat* (currere), *držat* (tenere), *gòreit* (ardere), *gìrmeit* (tonare), *jìmeit* (habere), *lèžat* (cubare, jacere), *lèteit* (volare), *stàreit* (senescere), *vèlêm* (dico), *vìdeit* (videre), *vìseit* (pendere, dependere), *vòleit* (malle), *vrveit* (confluere), *žèleit* (cupere).

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju u svim oblicima naglas ` (dotično naglas ^) na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *obòleit*, *sbòleit*, *zadìšat*, *sadržat (sadržat se*, morari), *zagìrmeit*, *sgòreit*, *pogòreit*, *rezgòreit*, *okòpneit* (regelare), *dodrčat*, *nājvòleit*, *prvòleit* (consentire alcui), *savòleit* (diligere, amare), *'zvòleit* (velle, placere), *dosvòleit* (concedere), *dovrveit* ili *navrveit* (confluere), *sažèleit* (concupiscere) itd.

Tako se naglasuje i glagol *stòjat* ili *stàjat* (stare), samo što imade imperativ: *stôj*, *stôjmo*, *stôjte*.

b) u svim oblicima naglas ´ na prvom slogu, a u part. perfekta akt. u žen. i sr. rodu isti naglas na drugom slogu[1]. Takovi su ovi glagoli: *bežat* (fugere), *blêjat* (balare, blaterare), *cvíleit* (ringi, lamentari), *gúdeit* (violina canere), *kípeit* (redundare, — fervere), *kljéčat* (genibus niti), *kríčat* (clamare), *prdeit* (pedere), *sedet*[2] (sedere), *srbeit* (prurire), *smrdeit* (male olere, foetere), *trpeit* (pati), *vrteit* (vertere), *živeit* (vivere).

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas ´ u svim oblicima na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *prebežat*, *razbežat se*, *pobèleť* (dealbare), *sacvíleit*, *očúteit* (sentire), *sagúdeit*, *zakípeit*, *zakríčat*, *dolètet*, *odlètet*, *prelètet*, *salètet* (aggredi), *zalètet se*, *slètet*, *popŕdeit*, *zasmrdeit*, *potrpeit* i *potŕpeit se* (quiescere, expectare), *pretrpeit* (perpeti), *zavrteit se*, *vžíveit*, *prežíveit*, *prežíveit se* (vitam ducere) itd.

[1] Tako i u oblicima plurala toga participa.

[2] Kad dolazi u pretposljednjem slogu dvoglas *ei*, onda dolazi u posljednjem slogu u infinitivu i u istom slogu u participu perf. akt. glas *e*, a ne dvoglas *ei* (u žen. i sr. rodu).

Digitized by Google

c) Glagoli *zelèneit se* (virescere), *oseròteit* ili *poseròteit* (orbum fieri) i *počrlelnet* (rubefacere, — *počrlelnet se*, erubescere) imadu u svim oblicima isti naglas na istom slogu, koji imadu u infinitivu, samo što prva tri glagola naglasuju u participu perf. aktiva (osim u nom. sg. muškoga roda) treći, dotično (u druga dva glagola) četvrti slog naglasom ´ (sr. *zelenèla*, *oserotèla*, *poserotèla*).

d) Glagol *bùojat se* ili *bât se* spreže se i naglasuje ovako: prezent: *bùojên se*, *bùojêš se*, *bùojê se*, *bùojêmo se*, *bùojêšte se*, *bùojejô se*; imperativ: *bùoj se*, *bùojmo se*, *bùojte se*; particip prez. aktiva: *bùojêč*, *a*, *e*; particip perf. aktiva: *bùojav se*, *buojàla*, *buojàlo* ili *bâv se*, *bála se*, *bálo se*. Složenici ovoga glagola, kao: *nàbuojat se*, *pòbuojat se* premještaju naglas kao ` na prijedlog u svim onim oblicima, u kojima imade jednostavni glagol naglašen prvi slog naglasom ^. Složenici ne imadu kraćih oblika *bât se*, *bâv se*, *bála se*, *bálo se*.

Tako se spreže i naglasuje i glagol *mòučat* (tacere), samo što u imperativu glasi: *mòuče*, *mòučemo*, *mòučete*, i njegovi složenici, kao: *zàmoučat* (reticere, silentio tegere), *nàmoučat se* (conticescere) itd.

Katkad se ovako naglasuje i glagol: *bòleit*, kad prima oblik *bùoleit*, i njegovi složenici, kao: *rèzbuoleit se*.

e) Glagol *tèit* (velle) spreže se i naglasuje ovako: *hòčô*, *hòčêš*, *hòčê*, *hòčêmo*, *hòčêšte*, *hòčejô* ili *čô*, *čêš*, *čê*, *čêmo*, *čêšte*, *čejô* ili *čê*; negativno: *nè čô*, *nè čêš*, *nè čê*, *nè čêmo*, *nè čêšte* ili *nè šte*, *nè tê*; particip prez. aktiva: *hòtêč*, *a*, *e*; particip perf. aktiva: *tòv*, *tèila*, *tèilo*. Glas se *h* može izgubiti u oblicima, u kojima dolazi.

Bilješke. 1. Particip prezenta aktiva od *kípeit* i *gòreit* glasi *kípôč* i *gòrôč* pored *kípêč* i *gòrêč*.

2. Glagol *gòreit* glasi katkad i *gùreit*.

D) Glagoli IV. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. ròdên	Množ.	1. ròdêmo
	2. ròdêš		2. ròdêšte
	3. ròdê		3. ròdejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. ròdêmo
	2. ròdê		2. ròdête
	3. —		3. —

Digitized by Google

Particip prezenta aktiva: ròdêč, a, e.
Particip perfekta aktiva: ròdov, rodèla, rodèlo[1].
Particip perfekta pasiva: ròjen, ròjena, ròjeno.
Infinitiv: ròdet.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu osim u ženskom i srednjem rodu participa perf. akt.[2], gdje imade naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *bàvet* (morari, degere, vivere), *bròdet* (navigare), *bròjet* (numerare), *čìdet se* (mirari), *dvòret* (ministrare), *dòjet* (mammam praebere), *fàlet* (errare, deficere), *fînet* (finire), *gàdet se* (fastidire), *gàzet* (calcare), *glàdet* (mulcere), *gnjòjet* (stercorare), *gòjet* (colere, — *se* coli, saginari), *gràbet* (arripere), *grlet* (amplecti, — *se* in vicem se amplecti), *gròzet se* (minari), *hàsnet* (prodesse), *hìtet* (jacere), *hòdet* (ire, incedere), *jàdet* (aegre facere alcui, — *se* indignari, stomachari), *jàšet* (equitare), *kòset* (metere), *kròjet* (secare ad formulam), *kròpet* (spergere), *krstet* (baptizare), *lòvet* (capere, venari), *lòžet* (ponere), *lòmet* (frangere), *màšet* (sacra procurare), *mìslet* (cogitare), *mòlet* ili *mòlet se* (orare, precari), *mòčet* (cruciare), *nòčet* (pernoctare), *nòret* (ineptire), *nòdet* (offerre), *pàzet* (attendere), *pìstet* ili *pèstet* (mittere, dimittere), *plàšet* (terrere), *pòstet* (jejunium servare), *pràvet* (facere, — dicere), *pròset* (orare, precari), *pùšet* (fumare), *rànet* (vulnerare), *ròbet* (rapinas facere), *ròdet* (parere, fructus ferre), *ròset* (irrorare), *sèlet se* (commigrare), *sìlet* ili *sìljet* (cogere, vi cogere), *stràšet* (terrere), *stàvet* (ponere, statuere), *skòčet* (salire), *škòdet* pored *škuòdet* (nocere), *tòčet* (fundere), *tòpet* (demergere in aqua), *trèfet* (tangere, offendere), *tròšet* (expendere), *vòdet* (ducere), *vòzet* (vehere), *vòzet se* (vehi), *vršet* (facere, — terere frumentum), *vršet se* (esse, fieri), *vùčet* (docere), *vùčet se* (discere), *zòret* (maturari, maturescere), *zvònet* (campanam pulsare), *žènet* (ducere alqm uxorem in matrimonium, matrimonium contrahere), *žènet se* (uxorem ducere in matrimonium) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju isti naglas ` na istim slogovima, na kojima ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *dobàvet* (procurare), *obàvet* (exsequi, conficere), *pribàvet* (parare, afferre), *zbàvet* (exsequi, conficere), *zabàvet* (occupare, occupatum tenere), *izbròjet* ili *'zbròjet*, *nabròjet*, *prebròjet*, *zbròjet*, *začìdet se* (admirari), *pofàlet* (deesse, deficere), *prefàlet* (de-

[1] U novije doba i *ròdev* ili *ròdiv*, *rodìla*, *rodìlo*.
[2] Tako i u oblicima plurala toga participa.

Digitized by Google

esse), *sfàlet* (deficere, restare), *zafàtet* (prehendere, apprehendere), *poglàdet* (mulcere), *zgnjèčet* (condepsere), *dogòdet se* (fieri, accidere), *pogòdet* (conjicere, conjectura assequi), *pogòdet se* (pacisci, depacisci), *vgòdet* (alcui probare, satisfacere), *pogìbet* (amittere, interficere), *zgìbet* (amittere), *odgòjet* (educare), *nagràbet* (arripere, colligere), *pogràbet* (prehendere, arripere), *pogràbet se* (luctari, colluctari, pugnis inter se contendere), *zagràbet* (haurire, exhaurire), *zgràbet* (apprehendere, comprehendere), *ogrljet* (amplecti, amplexari), *zagrljet* (amplecti, amplexari), *zagròzet se*, *prehìtet*, *nahòdet se*, *pohòdet*, *rezjàdet se* (irasci, ira incendi), *zajàšet*, *prkèlet* (agglutinare alqd alcui rei), *naklònet se*, *poklònet se*, *pokljàčet* (conculcare), *poklòpet* i *zaklòpet*, *sklòpet* (n. pr. *róke)*, *nakòset*, *pokòset*, *nakòtet* (parere), *skròjet* (secare ad formulam), *pokròpet*, *okrstet* (baptizare), *odlòmet*, *polòmet*, *prelòmet*, *nalòvet*, *polòvet*, *vlòvet*, *nalòžet* (imponere, — *òganj nalòžet* incendium facere), *polòžet*, *slòžet*, *zalòžet* (oppignerare, — *kòmâd krìha zalòžet* fragmentum panis gustare), *domìslet se*, *izmìslet* ili *zmìslet*, *namìslet*, *pomìslet*, *premìslet*, *rezmìslet*, *smìslet*, *zamìslet*, *namòčet*, *zmòčet*, *izmòlet* ili *smòlet* (deprecari), *pomòlet se*, *vmòlet se* (precibus exposcere), *zamòlet*, *izmòčet se* (se fatigare, defatigare), *namòčet se* (se fatigare, cruciare), *hmòret* (interficere), *hmòret se* (defatigari), *prenòčet*, *nanòset se*, *podnòset*, *zanòset* (gravidam, praegnantem fieri), *popàret* (aqua ferventi perfundere), *spàret* (aqua ferventi resolvere), *popàret* (oculis prosequi, insequi), *prpàzet* (animum advertere alcui rei), *spàzet* ili *zapàzet*, *napèstet* ili *napìstet* (immittere), *popèstet* ili *popìstet* (remittere, cedere, concedere), *spèstet* ili *spìstet* (demittere), *prpètet se* (accidere, evenire), *poplàšet se*, *preplàšet*, *respòret* (secare, persecare), *dopràtet* (perducere, deducere), *otpràtet*, *ispràvet* (corrigere), *napràvet* (facere), *otpràvet* (mittere, dimittere), *prenapràvet se* (mutare vultum, converti in aliam naturam), *prpràvet* (parare, praeparare), *spràvet* (ponere, deponere), *ispròset* ili *spròset* (rogare, petere, impetrare), *napròset* (precibus petere), *zapròset* (rogare), *opròstet* (liberare), *opŕtet* (imponere in alcjs cervicibus), *spŕtet se* (erepere), *ispòstet* ili *spòstet* (jejunium servare), *zapùšet* (fumare), *poròbet* (depeculari), *poròdet* (parere, — *se*, nasci), *obròdet* (fructus ferre), *priròdet* (accrescere, maturari), *poròšet se* (collabi, prolabi ruina), *sròšet* (excidere), *presèlet se* (commigrare), *prsìljet* (cogere), *doskòčet* (salire), *iskòčet*, *preskòčet*, *zaskòčet* (subsilire, exsilire), *naslònet* (applicare alqd ad alqd), *prslònet* (apponere, applicare), *osòvet* (erigere, arrigere), *nastàvet* (ponere), *ostàvet* (relinquere), *postàvet* (collocare),

Digitized by Google

prstàvet, zastàvet (detinere), *prestràšet se* (exterreri), *zastràšet*, *naškòdet* (nocere), *poškròpet* (aspergere, conspergere), *našpičet* (infigere), *natòčet* (infundere), *potòčet* (provolvere, — *se*, volvi, provolvi), *potòpet* (fluctibus submergere), *vtòpet* (demergere in aqua), *potrèfet* (contingere, — invenire), *potròšet* (consumere, comedere), *stròšet* (absumere, consumere), *otvòret* (aperire), *zatvòret* i *pozatvòret* (claudere), *navàdet se* (discere, addiscere, perdiscere), *'svàdet* (educere, detrahere), *povàdet se* (jurgio contendere cum alquo, rixari), *svàdet* ili *zavàdet* (discordiam concitare), *obàlet* (dejicere, demittere, depellere), *navàlet* (adoriri, aggredi), *'svàlet se* (excidere, elabi), *prevàret* (fraudare, fallere), *ufàtet* ili *uvàtet* (capere, assequi), *savòdet* (seducere), *dovòzet* (advehere). *isvùčet* ili *zvùčet* (perdiscere, — *se* perfungi tirocinio), *navùčet* (discere, addiscere), *prvùčet se* (consuescere), *zvŕšet* (ad finem perducere), *ozdràvet* (convalescere), *pozdràvet* (salutare), *dozòret* (maturari), *odzvònet*, *pozvònet*, *zazvònet* (sonare), *pošàlet* (poenitet me), *sažàlet se* (misereri), *ožènet* (ducere uxorem), *požènet* (collocare filios et filias), *pržènet* (accipere ab uxore dotis nomine) itd.

b) u infinitivu, participu prez. i participu perf. akt. muškoga roda (nom. sg.) naglas ' na prvom slogu, u prezentu, imperativu i u participu perf. pas. ^ na prvom slogu, a u svim padežima participa perf. akt. osim nom. sg. muškoga roda ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *bátret* (animare), *brázdet* (sulcare), *bránet* (defendere, impedire, repugnare), *bídet* (excitare e somno), *cèlet* (n. pr. *ràna cèile* vulnus sanatur), *cènet* (aestimare), *cúret* (manare), *dávet* (jugulare), *dèljet* ili *dîljet* (dividere, largiri), *drážet* (excitare, irritare), *fálet* (laudare), *gáset* (exstinguere), *gnjávet* (collidere), *guòstet se* pored *gòstet se* (convivari), *grèšet* (peccare), *hránet* (alere), *hránet se* (sustentari), *jávet* (indicare, edere), *kádet* (fumigare, suffumigare), *kánet* (cogitare, animo proponere), *klátet se* (vagari), *krátet* (arcere), *krívet* (accusare, incusare), *kípet* (emere), *kúret* (calefacere, — incendium facere), *kváret* (corrumpere), *ljúbet* (amare), *mámet* (allicere), *máret* (occupatum esse, studere alcui rei), *mástet* (pinguedine imbuere), *mèlret* (metiri), *mèlset* (depsere, condepsere), *mítet* (pecunia corrumpere), *mlátet* (frumentum terere, deterere), *mŕset* (vesci carnibus), *mótet* (voce allicere, illicere), *páljet* (incendere, accendere), *páščet se* (festinare), *pílet* (serra secare, dissecare), *plátet* (solvere, persolvere), *prášet* (pulverem excitare), *rábet* (opus esse, necesse habere, debere), *rédet* (praeparare), *rèšet* (liberare alqua re), *róbet* (limbare), *sádet* (serere), *sljížet* (servire,

Digitized by Google

famulari alcui), *snážet* (purgare), *sódet* (judicare), *srámet se* (pudet me), *sreìtet* (obviam fieri), *strážet* (vigilare), *síšet* (siccare, exsiccare), *vábet* (allicere), *žíret* (glandibus saginare), *žúljet* (callum facere) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadršavaju naglase ′ i ` na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli, a u onim oblicima, u kojima imadu jednostavni glagoli naglas ˆ na prvom slogu glagolske osnove, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagolske osnove ostavljaju znak duljine ˆ. Takovi su ovi složeni glagoli: *rezbátret* (exhilare alqm), *zablódet* (itinere deerrare), *obránet* (tueri, custodire), *odbrázdet* (sulcare, sulcos facere), *prebídet*, *zbídet* ili *sprebídet* (excitare e somno), *zaceìlet* (sanari, sanum fieri), *zaceìnet* (pretium constituere), *počŕnet* (nigrum facere), *zadávet* (jugulare), *rezdánet se* (lucescere, dilucescere), *odeìljet* (separare), *podeìljet* (dividere, largiri), *rezdeìljet* (dividere), *rezdrážet* (irritare), *pofálet se* (gloriari), *zafálet se* (gratias agere), *pogáset* (exstinguere), *rezgláset* (pronunciare), *zgnjávet* (collidere), *zgnjéčet* (collidere, conterere), *naguòstet se* (convivari), *poguòstet* (cena excipere, hospitaliter invitare), *zagreìšet* (peccare), *ográdet*, *pregrádet* (distinguere), *zagrádet* (aedificare, construere), *zagúšet* (necare, enecare), *nahránet*, *othránet*, *prehránet*, *prjávet* (indicare, edere), *pokádet*, *zakádet* (fumigare, suffumigare), *zakálet* (turbare), *nakánet* (animo proponere), *otkípet* (emere, compensare), *skípet* (colligere), *prikrátet* (injuria detrahere, defraudare), *pokrívet* (accusare injuria), *zakúret* (calefacere), *pokváret*, *sleìpet* (conglutinare), *obljúbet* (deosculari), *poljúbet*, *zaljúbet se* (amore capi), *odlóčet* (decernere), *rezlóčet se* (sejungi, disjungi), *olópet* (putamen alcui rei detrahere), *namámet* (allicere), *zanemáret* (negligere), *izmeìnet* i *premeìnet* (permutare), *zmeìset* ili *zameìset* (depsere, condepsere), *nameìret se* (incedere in alqm, in alqd, invenire), *izmeìret* ili *'zmeìret* (metiri, emetiri), *odmeìret* (dimetiri), *zameìret se* (alcui in odium venire), *premeìstet se*, *pomládet* (juveniles annos reddere), *zmlátet* (frumentum deterere), *namótet* (allicere, illicere), *nadmódret* (dolo capere), *namúljet se* (alluviare), *snážet* (purgare), *ponesnážet* (spurcare, conspurcare), *opálet* (urere verberibus), *vpálet* (incendere), *zapálet* (accendere, succendere), *popáščet se* (festinare), *spáset* (servare), *spílet* (serrā dissecare), *nadoplátet* (exsolvere, persolvere), *splátet* (persolvere), *opleìnet* (expilare, spoliare), *spróžet* (extendere), *napótet* (edocere, monere), *napoùnet* i *zapoùnet* (complere, implere), *spoùnet* i *spoùnet se* (finire), *izrábet*

Digitized by Google

ili *srábet* (adhibere), *narédet* (facere), *narédet se* (pacisci, depacisci), *odrédet* (decernere), *prirédet* (parare), *vrédet* ili *urédet* (ordinare), *naróčet* ili *naruòčet* (alqm adesse jubere), *poróčet* ili *sporóčet* (certiorem facere), *poróčet se* ili *zaróčet se* (sponsalia facere), *zróčet* (tradere), *nasádet* (imponere, incubare), *posádet* ili *pusádet* (serere, plantare, collocare, — *se* assidere, considere), *oseìtet* (animadvertere, sentire), *dosljížet* (stipendia conficere, emereri), *nadosljížet* (opera sua compensare), *posljížet* (servire, bene mereri de alqua re), *zasljížet* (merere, demerere), *osnášet* (purgare), *dosódet*, *opsódet* i *osódet* (abjudicare, dijudicare), *nastánet se* (sedem deligere), *posíšet* (exsiccare), *posuòljet* (sallire, salem adspergere), *osveìtet se* (ulcisci, vindicare), *rešíret* (differre, dilatare). *potŕdet* (confirmare, sancire), *zatŕdet* (obturare, oppilare), *potródet se* (laborem suscipere, operam dare), *zatúljet* (mugire, rudere), *potóžet se* (queri, conqueri), *restóšet se* (dolere), *navábet* i *povábet* (allicere), *poveìret* (credere, concredere), *obeìset* (suspendere), *povíset* (efferre), *zvíset* (tollere), *zažáret* (candefacere) itd.

c) u svim oblicima naglas ' na prvom slogu osim u ženskom i srednjem rodu participa perf. akt. i u oblicima plurala istoga participa, gdje imadu naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *bleìščet se* (coruscare, splendere). *gnjílet* (putrescere), *kíset* (acidum facere), *mŕset* (odisse), *náglet* (festinare), *púzet* (repere, reptare), *sveìtet* ili *sveìtlet* (lucere, fulgere), *škŕbet* (consulere, prospicere alcui rei), *sneìšet* (ningere), *škrípet* (stridere), *tájet* (celare), *tŕžet* (mercaturam exercere), *vreìdet* (valere), *šmíret* (connivere) itd.

Složeni glagoli imadu iste naglase ´ i ` na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *sableìščet se*, *zgnjílet*, *zakíset*, *okreìpet* (firmare, confirmare), *zamŕzet*, *smíljet se* (misereri), *zanáglet se* (properare), *dopúzet*, *osleìpet* (oculis privari), *zasleìpet* (coecare), *sasveìtet* ili *sasveìtlet* (lucere, fulgere), *pršķŕbet* (parare, afferre), *zaškrípet* (stridere), *vtájet* i *zatájet* (celare), *stržet* (divendere, distrahere), *savreìdet* (merere, demerere) itd.

d) u svim oblicima naglas ` na drugom slogu osim u ženskom i srednjem rodu sing. i u oblicima plurala participa perfekta aktiva, gdje imadu naglas ` na trećem slogu. Takovi su ovi glagoli: *batrìvet* (verbis confirmare), *buogàtet* (divitem fieri), *buràvet* (degere, esse), *divànet se* (loqui), *gotòvet* (finire), *kuorìstet* (prodesse), *konàčet* (pernoctare), *mesàret* (exercere artem lanii), *pečàtet* (obsignare), *sleipàret* (fraudem facere, dolum nectere), *sramòtet* (dedeco-

Digitized by Google

rare), *tovàret* (onerare), *vesèlet se* (gaudere), *žalòstet se* (maerere, lugere) itd.

Složeni glagoli imadu isti naglas ` na istim slogovima, na kojim ih imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *obuogàtet*, *obradàtet* (barbam nancisci), *obrkàtet* (pilos in labio superiore nancisci), *obolèstet* (morbo affici), *zaburàvet* (oblivisci), *preburàvet* (degere, esse), *nadivànet se* (loqui), *dogotòvet* ili *zgotòvet* (ad finem perducere), *podvostròčet* (duplicare, geminare), *okamènet se*, *skamènet se*, *vkamènet se* (in lapidem, in saxum verti), *okuoristet se* (fructum capere ex alqua re), *okosmàtet* (pilis integi), *okrvàvet* (cruentare), *respolòvet* (in duas partes dissecare), *oporàvet se* (se reficere), *resprostrànet* (propagare), *osveidòčet se* (sibi persuadere), *ošugàvet* (scabie inficere), *natovàret* (onerare), *resvesèlet* (alcui laetitiam afferre), *povesèlet se* i *resvesèlet se* (gaudere, laetari de alqua re), *pozakònet se* (sollemnibus dictis connubium sancire), *rešulóstet se* (maerere, lugere) itd.

e) u svim oblicima naglas ´ na drugom slogu osim u ženskom i srednjem rodu sing. i u oblicima plurala participa perf. aktiva, gdje imadu naglas ` na trećem slogu. Takovi su ovi glagoli: *bertášet* (cauponam exercere), *drváret* (providere lignis), *govuòret* (dicere, loqui), *junáčet se* (virtutem ostentare), *kilávet* (infirmari), *klatáret se* (vagari), *koráčet* (gradi), *korážet* (animum addere), *protívet se* (obsistere), *tolnáčet* ili *tolmáčet* ili *toumáčet* (interpretari) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju iste naglase ´ i ` na istim slogovima glagolske osnove, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *prekoráčet* (transgredi), *skoreìnet* (eradicare), *rezobeìstet se* (superbire), *opamétet* (prudentem reddere), *dogovuòret se* (colloqui), *nagovuòret* (alqm impellere, inducere), *odgovuòret* (respondere), *progovuòret* (eloqui), *reskorážet se* (animum erigere), *pretolnáčet* ili *pretolmáčet* ili *pretoumáčet* (interpretari) itd.

Složeni glagol *oslobòdet* (liberare) naglasuje se kao složenici spomenuti u točki *d)*, ali kad imade oblik *oslobuòdet*, tada se naglasuje kao složenici spomenuti u točki *e)*.

f) u svim oblicima naglas ` na trećem slogu uz poznatu razliku u participu perfekta aktiva. Takav je glagol: *blagoslòvet* (benedicere) i složeni glagoli: *sprijatèljet se* (necessitudinem conjungere cum alquo), *besposlìčet* (otiari), *oseromàšet* (egentem facere, ad inopiam redigere alqm).

Digitized by Google

g) u svim oblicima naglas ´ na trećem slogu uz poznatu razliku u participu perfekta aktiva. Takovi su ovi glagoli: *gospodáret* (dominari), *goropádet se* (furere), *pomagánjet* (lamentari), *životáret* (misere vivere).

Bilješke. 1. U novije doba dolazi mjesto glasa *e* u svim ovim glagolima često glas *i*.

2. U 1. i 2. licu plurala imperativa gubi se katkad u ovim glagolima glas *e* (dotično glas *i*).

E) Glagoli V. vrste.

a) 1. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. gljèjân	Množ.	1. gljèjâmo
	2. gljèjâš		2. gljèjâšte
	3. gljèjâ		3. gljèjajô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. gljèjâjmo, glêjmo
	2. gljèjâj, glêj, lêj		2. gljèjâjte, glêjte, lêjte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: gljèjajôč.
Particip perfekta aktiva: gljèjav, gljejàla, gljejàlo.
Particip perfekta pasiva: gljèjân, gljèjâna, gljèjâno.
Infinitiv: gljèjat.

Ovi glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu osim u ženskom i srednjem rodu pa u oblicima plurala participa perf. aktiva, gdje imadu naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *brìzgat* (spargere, conspergere), *bùbnjat* (tympanum pulsare), *cèrat* (mingere), *clcat* (sugere), *còfat* (njem. *supfen*, vellere), *cùkat* (raptim retrahere), *čàkat* (exspectare), *čèšat* (pectere), *čèhat* (findere), *čìtat* (legere), *čùpat* (vellere), *dèbljat* (pinguescere), *drmat* (quassare), *fèrmat* (morari, remorari), *gràšpat* (radere, scobere), *gùslat* (fidibus canere), *gùtat* (devorare), *hàrat* (devastare, pervastare), *hìtat* (jacere), *jìgrat se* (ludere), *jìmat* (habere), *jèckat* (haesitare lingua), *kàntat* (cantare), *kàrtat se* (paginis ludere), *kòpat* (fodere), *kòštat* (stare, constare), *krèpat* (perire), *krcat* (tal. caricare, navem onerare), *kùrbat se* (scortari), *kùcat* (pulsare), *kùhat* (coquere), *kùšat*

Digitized by Google

(gustare, degustare), *làndrat* (obambulare), *lìstat* (frondescere), *mèkšat* (mollire), *mèrkat* (consignare literis), *mòtat* (glomerare), *mòtat se* (occupari, versari in alqua re), *mùštrat* (exercere in armis), *njùškat* (alqd odorari), *pàčat se* (se immiscere), *pàdat* (cadere), *pètljat* (mendicare), *pìpat* (tangere), *pìtat* (pinguem facere), *pàsat* (praeterire, abire), *plòvat* (nare, natare), *pljùskat* ili *cvȓkat* (alapam alcui dare, ducere), *prtljat* (blaterare, — temere laborare, facere), *pròvat* (tentare, experiri), *pùcat* (iz puške), *ràvnat* (in ordinem adducere), *rìbat* (atterere, elavare), *rìgat* (ructum movere, facere), *rèhtat* (praeparare, ordinare), *rìvat* (trudere), *sànjat se* (somniare), *sèdlat* (equo sellam imponere), *sìjat se* (micare), *slìšat* (audire), *šìbat* (virgis caedere), *šìckat* (leviter attingere aquam), *škàkljat* (titillare), *šìkat se* (aptum esse, convenire), *špèjat* (speculari), *špòtat* (alcui maledicere), *špòtat se* (in ludibrium vertere), *šprìcat* (conspergere aqua), *štèntat* (morari), *štèrkat* (amylo solidare), *štìmat* (cogitare), *štìmat se* (gloriari), *štrìkat* (acubus, bacillis texere), *tàncat* (saltare), *tèntat* (sollicitare, pellicere), *tȓgat* (rumpere), *tȓpat* (accumulare), *trùcat* (incommodum inferre, contumacem esse), *vàdljat se* (sponsionem facere), *vàljat* (prodesse), *vàrat* (fraudare, decipere), *zìbat* (cunas infantis movere), *zìjat* (clamari), *zvìžgat* (sibilare), *žègnat* (benedicere) itd.

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas ` na istim slogovima, na kojima ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *odbìjat* (negare, — extendi), *resbìjat* (effringere), *vbìjat* (interficere), *dočàkat*, *počàkat*, *prčàkat*, *reščèšat* (depectere), *prečìtat*, *iščùpat*, *odèbljat* (pinguescere), *izdràpat* ili *zdràpat* (lacerare, dilacerare), *izgljèjat* (formam habere), *nagljèjat se* (oculis satiari), *ogljèjat* ili *ogljèjat se* (circumspectare), *pogljèjat*, *progljèjat* ili *pregljèjat*, *rezgljèjat se*, *zgljèjat*, *zgljèjat se*, *zagljèjat*, *pogàrbat* (adurere), *nahìtat* (conjicere), *shìtat* (conjicere), *zglìhat se* (componere et transigere), *pojìdat se* (macerari maerore), *izjìgrat* (talorum jactu rem acquirendam proponere), *zakljòčat*, *pozakljòčat* (claudere, occludere, praecludere), *dokònčat* (finem facere), *skònčat* (interficere), *iskòpat* ili *skòpat* (effodere), *otkòpat*, *pokòpat*, *reskòpat*, *zakòpat*, *pokùcat* (pulsare), *skùhat* (coquere, percoquere), *prokùrbat se* (perscortari), *skùštrat* (discerpere), *smèrkat* (consignare literis), *smòtat* ili *zamòtat* (complicare, implicare), *zmùštrat* (omni disciplina militari erudire), *ispàsat* ili *spàsat* (praeterire, abire), *dopàdat se* (placere), *opàdat* ili *popàdat* (cadere), *propàdat* ili *prepàdat*, *popìpat* (pertrectare manibus), *dopèljat* (adducere), *napèljat* (dolo capere,

Digitized by Google

fallere), *otpèljat* (abducere), *prepèljat* (traducere), *prepèljat se* (praetervehi), *otpìrat* (aperire, patefacere), *zapìrat* (claudere, occludere), *vpìtat se* (opimari), *doplàvat* (adnatare), *preplàvat* (transnatare), *naràvnat* ili *'sràvnat* (ordinare), *narìhtat* ili *srìhtat* (in ordinem adducere), *osèdlat* (equo sellam imponere), *naslìšat se* (auribus satiari), *poslìšat* (auscultari, parere alcui), *saslìšat* (benigne audire), *našnjòfat* ili *nanjùškat* (investigare, indagare), *našpìjat* (speculari), *našpòtat* (increpare, increpitare), *pošùndrat* ili *sašùndrat* (delere, tollere), *natàncat se* (saltando satiari), *potŕgat* i *restŕgat* (scindere), *natŕgat* (decerpere), *otŕgat* (destringere), *prtìskat* (adprimere), *potŕkat* ili *pokùcat* (paululum pulsare), *satùtnjat* (constrepere), *zavàdljat se* (sponsionem facere), *prevàrat* (decipere), *obèčat* (promittere), *zazìjat* (exclamare), *požègnat* (benedicere) itd.

b) u infinitivu, participu prezenta i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta akt. naglas ´ na prvom slogu, u prezentu, imperativu i participu perfekta pasiva ^ na prvom slogu, a u svim padežima participa perf. aktiva osim nom. sg. muškoga roda ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *bírat* (legere), *blèskat* (fulgurare), *bóčat se* (kuglati), *cènkat se* (licitari), *cèpat* (findere), *čúvat* (custodire), *dávat* (dare), *dèlat* (facere, laborare), *dírat* (tangere), *drèmat* (somno capi), *hódat* (ambulare), *jávljat se* (nomen dare), *gízdat se* (se exornare), *gátat* (divinare), *jókat* (plorare), *kálat* (diffindere), *kárat se* (concertare, contendere cum alquo), *krákat* (crocire, crocitare), *kíhat* (sternuere), *kópat se* ili *kuòpat se* (lavari), *lópat* (pulsare), *máhat* (agitare), *mèšat* (miscere), *mórat* (debere), *nádat se* (sperare), *párat* (dividere), *pláčat* (pendere), *plèskat* (aquam agitare), *píhat* (flare), *pítat* (rogare), *prášat* (rogare), *prúžat se* (extendi, distendi), *púščat* (mittere, dimittere), *rítat se* (calcitrare), *róštat* (fragorem, strepitum edere, stuprum facere) *strèlat* (mittere glandes, ictu ferire), *strúgat* (radere), *svírat* (fistula canere), *šíšat* (tondere), *ščípat* (vellicare), *tèrat* (agere, pellere), *trèbat* (egere), *tróštat* (consolari), *váljat se* (volutari), *vèlnčat se* (matrimonium inire), *vládat* (dominari), *zídat* (opus latericium moliri) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju naglase ´ i ` na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni, a u onim oblicima, u kojima imadu jednostavni glagoli naglas ^ na prvom slogu glagolske osnove, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagolske osnove ostavljaju znak duljine ^. Takovi su ovi složeni glagoli: *sabávljat* (delectare), *za-*

Digitized by Google

blèskat, *pobírat*, *zbírat*, *dobívat* (accipere), *prebívat* (habitare), *počívat* (quiescere, conquiescere), *opčúvat* ili *očúvat*, *odgájat* (differre, procrastinare), *pogájat* (pacisci, depacisci), *dohájat* (advenire), *nahájat se*, *othájat*, *prhájat*, *prohájat* ili *prehájat*, *shájat*, *zahájat*, *nadèlat se* (fatigari), *poglzdat se* (jactare se et ostentare), *zahtèvat* (poscere, postulare), *skrívat se* (se abdere), *skuòpat se* (elavari), *reskálat* (diffindere), *umírat* (mori), *snímat* (demere), *prekápat* (suffodere), *reskápat* (destruere). *'skápat* ili *iskápat* (effodere), *otkrížat se* (amovere, removere, dimittere), *odlíjat* (defundere), *rezlíjat*, *zalíjat*, *polívat*, *zalívat*, *izlèmat* (verberibus caedere), *namáljat* (pingere), *namèšat*, *domíšljat se* ili *zmíšljat se* (reminisci, recordari), *rezmíšljat*, *vmívat se* (lavari), *odnášat* (auferre, deportare), *respárat* (conscindere), *ispítat* (exquirere), *opítat*, *vpítat*, *zapítat*, *popítat se*, *vprášat* (rogare), *opráščat* (condonare), *oprávljat* (vestire), *poprávljat* (reficere, reparare), *prprávljat se* (se praeparare), *správljat* (servare, reservare), *správljat se* (se parare ad alqd), *dopúščat* (concedere, permittere), *otpúščat*, *prepúščat*, *spúščat*, *spoznávat* (recordari), *zastárat* (senem fieri), *postávljat* (ponere), *poseìdat* (considere), *vstrelìat* (ictu ferire), *zasvírat* (fistula canere), *doteìrat*, *oteìrat*, *poteìrat*, *proteìrat*, *steìrat*, *zateìrat*, *poveìdat* ili *povéjat* (narrare), *dopoveìdat* ili *dopovéjat* (enarrare), *spoveìdat se* ili *spovéjat* (peccata confiteri), *prpoveìdat* ili *prpovéjat* (narrando explicare), *isprpoveìdat* ili *isprpovéjat* (enarrare), *prepoveìdat* ili *prepovéjat* (vetare), *zapoveìdat* ili *zapovéjat* (jubere), *pršúljat* (arrepere), *vtápljat se* (fluctibus submergi), *potróštat* (consolari), *sprovájat* ili *sprevájat* (comitari), *navrébat* (speculari, insidiari), *ovúzdat* (infrenare), *izídat* (exstruere), *obzídat*, *zazídat* itd.

c) u svim oblicima naglas ´ na prvom slogu osim u ženskom i srednjem rodu participa perfekta aktiva i u oblicima plurala istoga participa, gdje imadu naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *lármat* (tumultuari), *právdat se* (rixari), *sánjkat se* (vehi traha), *soùnčat se* (calescere apricatione), *škólat* (alqm scholarum frequentiae tradere) itd.

Složeni ovakovi glagoli imadu iste naglase ´ i ` na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *oprávdat se* (se culpa liberare), *poprávdat se* (rixari), *prosánjkat se* (paululum trahis vehi), *nasoùnčat se*, *iškólat* itd.

d) u svim oblicima naglas ` na drugom slogu osim u ženskom i srednjem rodu sing. i u svim oblicima plurala participa perfekta aktiva, gdje imadu naglas ` na trećem slogu. Takovi su ovi gla-

Digitized by Google

goli: *batìnat* (verberare), *glavìčat se* (capitari de brassica), *komàdat* (dissecare in frusta), *kaštìgat* (punire), *kontèntat* (satisfacere), *koràcat* (gradi), *maršìrat* (incedere), *muzìkat* (nervis et tibiis canere), *orgùljat* (organo canere), *račùnat* (numerare), *rešètat* (cribrare), *škapùlat* (liberare), *tumàrat* (vagari), *fruštòkat* (jentare), *večèrat* (cibum vespertinum capere) itd.

Složeni glagoli imadu isti naglas ` na istim slogovima, na kojima i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *izbatìnat*, *ogljejàvat se* (circumspectare), *zagljejàvat se* (respicere), *prigrijàvat* (calefacere), *iskomàdat*, *odmaršìrat*, *premišljàvat* (cogitare), *zaorgùljat* (organo canere incipere), *prepisìvat* (rescribere), *sprašàvat* (exquirere, sciscitari), *osegùrat* (statum reddere, prospicere), *pofruštòkat*, *navečèrat se*, *povečèrat* itd.

e) u svim oblicima naglas ' na drugom slogu osim u ženskom i srednjem rodu sing. i u svim oblicima plurala participa perf. aktiva, gdje imadu naglas ` na trećem slogu. Takovi su ovi glagoli: *falírat* (fenus et impendium recusare), *kuštírat* (tentare, experiri), *obeìdvat* (cibum meridianum sumere), *probírat* (tentare, experiri), *sekírat* (stomachum alcui facere), *špancírat se* (spatiari, ambulare), *štrofírat* (punire), *študírat* (discere, perscrutari) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju iste naglase ' i ` na istim slogovima glagolske osnove, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *dogovárjat se* (colloqui), *nagovárjat* (persuadere), *odgovárjat* (respondere), *prigovárjat* (opprobrare), *spregovárjat* ili *pregovárjat* (rixari), *ogovárjat* (calumniari), *rezgovárjat se* (loqui cum alquo), *zagovárjat* (defendere, tueri), *naobeìdvat se* (cibo meridiano satiari), *spodábljat* (similem esse), *preštudírat* (mente concipere, percipere) itd.

f) u svim oblicima naglas ´ na trećem slogu uz poznatu razliku u participu perfekta aktiva. Takovi su ovi glagoli: *blagoslívljat* (benedicere), *komendírat* (imperare, regere), *muzicírat* (nervis et tibiis canere), *špekulírat* (studere, — appetere alqd) itd.; tako i složeni glagoli, kao: *razveseljávat* (exhilarare), *išpekulírat* (cogitatione assequi, invenire) itd.

Bilješke. 1. Neki se glagoli V. vrste mogu sprezati po 1. i po 2. razdjelu ove vrste.

2. U participu perfekta aktiva mogu imati glagoli ove vrste u svim oblicima i onakav naglas, kakav je u muškom rodu.

Digitized by Google

b) 2. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. rèžȇn	Množ.	1. rèžêmo
	2. rèžȇš		2. rèžȇšte
	3. rèže		3. rèžô / rèžejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. rèžimo
	2. rèži		2. rèžite
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: rèžôč.
Particip perfekta aktiva: rèzav, rezàla, rezàlo.
Particip perfekta pasiva: rèzân, rèzâna, rèzâno.
Infinitiv: rèzat.

Glagoli *slàt* (mittere, emittere) i *klàt* (caedere, ferire, mactare) sprežu se i naglasuju ovako: prez.: *šàljȇn*, *kòljȇn*, *šàljȇš*, *kòljȇš*, *šàljȇ*, *kòljȇ*, *šàljêmo*, *kòljêmo*, *šàljêšte*, *kòljêšte*, *šàljô* ili *šàljejô*. *kòljô* ili *kòljejô*; imperativ: *šàlji*, *kòlji*, *šàljimo*, *kòljimo*, *šàljite*, *kòljite*; particip prez. akt.: *šàljôč*, *kòljôč*; particip perf. akt.: *slàv*, *slàla*, *slàlo*, *klàv*, *klàla*, *klàlo*; particip perf. pas.: *pòslân*, *pòslâna*, *pòslâno*, *zàklân*, *zàklâna*, *zàklâno*; infinitiv: *slàt*, *klàt*.

Složenici njihovi kao: *pòslat* ili *pùslat*, *rezàslat*, *pòklat*, *zàklat* itd. imadu isti naglas na istim slogovima, koji i na kojim slogovima imadu i jednostavni glagoli, samo što u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva, u svim oblicima participa perfekta pasiva (gdje još pridržavaju na slogu glagolske osnove znak duljine ^) i u infinitivu premještaju naglas kao ` na prijedlog.

Ostali glagoli imadu naglas, i to:

a) u svim oblicima naglas ` na prvom slogu osim u ženskom i srednjem rodu, pa u oblicima plurala participa perf. aktiva, gdje imadu naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *dèrat* (prez. *dèrjȇn*, pellem detrahere), *dìgat* (tollere, attollere), *drhtat* (prez. *drščȇn*, horrere, tremere), *frkat* (linum sic torquere, ut unitas facta sit), *jàhat* (equitare), *kàšljat* (tussire), *krèsat* (ignem excutere), *krètat* (torquere), *làgat* (mentiri), *lòkat* (sorbere), *mètat* (ponere), *mìcat se* (decedere), *òrat* (prez. *òrjȇn*, arare), *pèljat* (du-

Digitized by Google

cere), *pèljat se* (vehi curru), *pènjat se* (ascendere), *rèzat* (secare), *ròktat* (grunnire), *tèsat* (exascire) itd.

Složeni glagoli zadržavaju isti naglas ` na istim slogovima, na kojima ga imadu i jednostavni glagoli. Takovi su ovi složeni glagoli: *obrìsat* (tergere), *izdèrat se* (acerbius invehi in alqm), *odèrat* (pellem detrahere), *podèrat* ili *rezdèrat*, *zadèrat se*, *zdìgat*, *zadìrhtat*, *dojàhat*, *odjàhat*, *projàhat*, *sjàhat*, *uzjàhat* ili *zajàhat*, *zakàšljat*, *preklìnjat* (execrari), *zaklìnjat* (obsecrari), *okrètat* (vertere), *vkrèsat* (ignem excutere), *namàzat* (illinere, allinere alqd alcui rei), *namètat* (cumulare), *obmètat* (injicere, amicire, induere), *pomètat* (collocare), *premètat*, *smètat* (collocare), *rezmètat* (disjicere, dispellere), *zamètat* (imponere), *pomìcat* (movere), *premìtat* (vertere), *rezmìtat* (disponere), *'zorat* (exarare), *zaòrat* ili *zajòrat*, *opàsat* (cingere), *izrèzat* ili *'zrezat* (excidere, exsecare), *odrèzat*, *porèzat*, *prerèzat*, *rezrèzat*, *isìpat* (excutere, effundere), *presìpat*, *resìpat*, *sasìpat se* (dilabi, ad nihilum venire), *istèsat* (exascire), *potìpat se* (vagari), *pozòbat* (comedere, consumere) itd.

b) u infinitivu, participu prezenta i u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta akt. naglas ´ na prvom slogu, u prezentu, imperativu i participu perfekta pasiva ^ na prvom slogu, a u svim padežima participa perf. aktiva osim nom. sing. muškoga roda ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *dȉhat* ili *dísat* (spiritum ducere), *kázat* (dicere, monstrare), *lízat* (lingere, lambere), *njȉhat* (movere), *nízat* (inserere filum), *ríkat* (mugire), *skákat* (saltare), *šétat se* (spatiari, ambulare), *šmȉkat* (attrahere naribus), *vágat* (pendere, ponderare), *vézat* (ligare) itd.

Složeni ovakovi glagoli zadržavaju naglase ´ i ` na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni, a u onim oblicima, u kojima imadu jednostavni glagoli naglas ^ na prvom slogu glagolske osnove, premještaju ga kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, a na prvom slogu glagolske osnove ostavljaju znak duljine ^. Takovi su ovi složeni glagoli: *dokázat* (enarrare), *iskázat*, *pokázat*, *prkázat*, *polízat* (delambere), *ispísat*, *napísat*, *otpísat*, *prepísat*, *respísat*, *vpísat*, *preskákat* (transsilire), *prešétat se* (spatiari, ambulare), *navézat* (alligare), *odvézat*, *povézat*, *prvézat*, *svézat*, *zavézat*, *zavézat se* itd.

Bilješka. I za ove glagole vrijedi bilješka 2. spomenuta kod 1. razdjela V. vrste.

Digitized by Google

c) 3. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn. 1.	zòvên	Množ. 1.	zòvêmo
2.	zòvêš	2.	zòvêšte
3.	zòvê	3.	zòvô / zòvejô

Imperativ:

Jedn. 1.	—	Množ. 1.	zòvimo
2.	zòvi	2.	zòvite
3.	—	3.	—

Particip prezenta aktiva: zòvôč.
Particip perfekta aktiva: zvàv, zvála, zválo.
Particip perfekta pasiva: zvân, zvâna, zvâno.
Infinitiv: zvàt.

Glagoli *bràt* (legere), *pràt* (lavare) i *tkàt* (texere) sprežu se i naglasuju ovako: prez.: *bèrjên*, *pèrjên*, *tkên*, *bèrjêš*, *pèrjêš*, *tkêš*, *bèrjê*, *pèrjê*, *tkê*, *bèrjêmo*, *pèrjêmo*, *tkémo*, *bèrjêšte*, *pèrjêšte*, *tkéštê*, *bèrjô* ili *bèrjejô*, *pèrjô* ili *pèrjejô*, *tkèjô*; imperativ: *bèrji*, *pèrji*, *tkì*, *bèrjimo*, *pèrjimo*, *tkìmo*, *bèrjite*, *pèrjite*, *tkìte*; particip prez. akt.: *bèrjôč*, *pèrjôč*, *tkèjôč*; particip perf. akt.: *bràv*, *brála*, *brálo*, *pràv*, *prála*, *prálo*, *tkàv*, *tkàla*, *tkàlo*; particip perf. pas.: *brân*, *brâna*, *brâno*, *prân*, *prâna*, *prâno*, *tkân*, *tkâna*, *tkâno*.

Složeni glagoli zadržavaju iste naglase ` i ´ na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli osim u nominativu sing. muškoga roda participa perfekta aktiva, u svim oblicima participa perfekta pasiva (gdje zadržavaju još na slogu glagolske osnove znak duljine ^) i u infinitivu svih triju glagola, u singularu prezenta i imperativu glagola *tkàt*, u kojim oblicima premještaju naglas kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik. Takovi su ovi složeni glagoli: *ìzbrat* ili *izàbrat* ili *zèbrat*, *nàbrat*, *pòbrat*, *sàbrat* ili *zbràt*, *òprat*, *òtkat*; tako je i kod složenika glagola *zvàt* (vocare), kao u: *dòzvat*, *zèzvat*, *nàzvat*, *òzvat se*, *pòzvat*, *prèzvat*, *pòzvat* ili *zàzvat* itd.

Složenici glagola *gnàt* (agere), koji je kao jednostavan glagol u Lokvama neobičan, kao *dògnat* ili *dodìgnat* (adigere), *pògnat*, *odègnat* sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *dorènên* ili *dògnân*, *dorènêš* ili *dògnâš*, *dorènê* ili *dògnâ*, *dorènêmo* ili *dognámo*, *dorè-*

Digitized by Google

nêšte ili *dognášte*, *dorènejô* ili *dognàjo*; imperativ: *dorèni*, *dorènimo*, *dorènite*; particip perf. akt.: *dògnav*, *dognàla*, *dognàlo*; particip perf. pas.: *dògnân*, *dògnâna*, *dògnâno*.

Glagoli složeni *vèžgat* (accendere), *prèžgat* (comburere, exurere) i *zèžgat* (comburere) sprežu se i naglasuju ovako: prezent: *vèžgên*, *vèžgêš*, *vèžgê*, *rèžgêmo*, *vèžgêšte*, *vèžgejô*; imperativ: *vèžgi*, *rèžgimo*, *vèžgite*; particip perf. akt.: *vèžgav*, *vežgàla*, *vežgàlo*; particip perf. pas.: *vèžgân*, *vèžgâna*, *vèžgâno*.

Složeni glagol *verjàmat* (credere) spreže se i naglasuje ovako: prezent: *verjàmên*, *verjàmêš*, *verjàmê*, *verjàmêmo*, *verjàmêšte*, *verjàmejô*; imperativ: *verjàmi*, *verjàmimo*, *verjàmite*; particip perf. akt.: *verjàmav*, *verjamàla*, *verjamàlo*; particip perf. pas.: *verjàmân*, *verjàmâna*, *verjàmâno*.

d) 4. razdjela. Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. brèjên	Množ.	1. brèjêmo
	2. brèjêš		2. brèjêšte
	3. brèjê		3. brèjô, brèjejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. brèjmo
	2. brêj		2. brêjte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: brèjûć.

Particip perfekta aktiva: brèjav, brejàla, brejàlo.

Particip perfekta pasiva: brèjân, brèjâna, brèjâno.

Infinitiv: brèjat.

Kao glagol *brèjat* (barbam radere, tondere) sprežu se i naglasuju još ovi glagoli: *bljùvat* (prez. *bljùjên*, vomere), *grèjat se* (prez. *grèjên 'sc*, corpus calefacere), *kàjat se* (prez. *kàjên se*, poenitere), *kòvat* (prez. *kùjên*, cudere), *làjat* (prez. *làjên*, latrare), *pljùvat* (prez. *pljùjên*, spuere, conspuere), *smèjat se* (prez. *smèjên se*, ridere), *šìvat* (prez. *šìjên*, suere), *tròvat* (prez. *trùjên*, veneno imbuere) itd.

Složeni glagoli zadržavaju iste naglase na istim slogovima, na kojima ih imadu i jednostavni glagoli osim u imperativu, gdje premještaju naglas ˆ kao ` na prijedlog, ako prijedlog ima samoglasnik, a na slogu glagolske osnove zadržavaju znak duljine. Takovi su ovi

Digitized by Google

složeni glagoli: *obrèjat* i *podbrèjat*, *pozabèjat*, *zabljùvat*, *zbljùvat*, *ogrèjat se*. *rezgrèjat*, *okòvat*, *otkòvat*, *potkòvat* (na pr. *kùonja)*, *salàjat*, *posèjat*, *nasmèjat se*, *otròvat* itd.

F) Glagoli VI. vrste.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

Jedn.	1. potòjên	Množ.	1. potòjêmo
	2. potòjêš		2. potòjêšte
	3. potòjê		3. potòjejô

Imperativ:

Jedn.	1. —	Množ.	1. pòtojmo
	2. pòtoj		2. pòtojte
	3. —		3. —

Particip prezenta aktiva: potòjôč.

Particip perfekta aktiva: potòvav, potovàla, potovàlo.

Particip perfekta pasiva: prepotòvân, prepotòvâna, prepotòvâno.

Infinitiv: potòvat.

Kao glagol *potòvat* (iter facere) sprežu se i naglasuju još ovi glagoli: *bolȏvat* (aegrotare), *gladòvat* (fame laborare), *kraljèvat* (regnare), *kumòvat* (testem baptismi aut conjugii esse), *kupòvat* ili *kipòvat* (emere), *miròvat* (quiescere), *noròvat se* (jocari, joculari), *piròvat* (in nuptiis coenare), *radòvat se* (gaudere), *ratòvat* (bellare), *sramòvat se* (erubescere), *stanòvat* (habitare), *trgòvat* (mercaturam exercere), *veiròvat* (imperativ: *vèiroj*, credere), *vojèvat* (bellum gerere), *zemòvat* (hiemare) itd.

Složeni glagoli ovaki zadržavaju isti naglas na istom slogu, na kojem ga imadu i jednostavni glagoli, u svim oblicima. Takovi su ovi složeni glagoli: *pomilòvat* (alcjs vitae parcere, alqm vivum servare), *smilòvat se* (misereri), *napredòvat* (procedere, progredi), *napotòvat se* (satiari itineribus), *otpotòvat* (proficisci), *potreibòvat* (opus habere), *poveiròvat* ili *sveiròvat* (credere), *naserotòvat se* (vitam in egestate degere) itd.

Neki glagoli ove vrste sprežu se posve kao glagoli pete vrste prvoga razdjela, i to:

Digitized by Google

a) oni, koji (jednostavni) imadu u svim oblicima (uz poznatu promjenu u participu perf. aktiva) naglas ` na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *kušèvat*, *okušèvat*, *iskušèvat*, *skušèvat* (prez. *kušèvân*, osculari), *nočèvat* (pernoctare), *kupljèvat* (emere), *mašèvat* (deo supplicare, res divinas procurare), *ručèvat* (jentare, prandere), *spitèvat* (exquirere) itd.

b) oni, koji (jednostavni) imadu u svim oblicima (uz poznatu promjenu u participu perf. aktiva) naglas ´ na drugom slogu. Takovi su ovi glagoli: *darívat* (prez. *darívân*, donare), *pokažívat* (monstrare, ostendere), *približívat* (appropinquare), *očekívat* (exspectare), *obznanjívat* (promulgare), *naznačívat* (notare), *zakisívat* (acidum reddere), *zakrčívat* (obstruere), *zalizívat* (adlambere), *domamljívat* (allicere, allectare), *domahívat* (manu alqm vocare), *namigívat* (innuere), *zapaljívat* (incendere), *ispounjívat* (explere), *odskakívat* (desilire, resilire), *natrešívat* (inspergere, conspergere), *odvežívat* (solvere, resolvere) itd.

G) Glagoli bez tematskoga glasa u prezentu.

Ovi se glagoli sprežu ovako:

Prezent:

J. 1.	grên	jîn	dân	jèsen ili jês ili sen	— nísen	zapòvên
2.	grêš	jîš	dâš	jèsi ili si	— nísi	zapòvêš
3.	grê	jî	dâ	je	— nî	zapòvê
M. 1.	grémo	jímo	dámo	jèsmo ili smo	— nísmo	zapòvêmo
2.	grêšte	jíšte	dášte	jèšte ili ste	— níšte	zapòvêšte
3.	grèjô / grèdo	jìjô / jìdo	dàjô	jèsô ili sô	— nísô	zapòvejô

Kao glagol *zapòvên* (jubeo, impero) sprežu se jošte i drugi složenici staroslovenske osnove вѣд, kao *pòvên* (dico), *spòvên* (peccata sacerdoti confiteor), *napòvên* (indico) itd. Pored oblika *zapòvên*, *zapòvêš*, *zapòvê* itd. dolaze i oblici: *zapòvîn*, *zapòvîš*, *zapòvî* itd. i po prvoj vrsti *zapovèjên*, *zapovèjêš*, *zapovèjê* itd.

Bilješka. Opisani se oblici prave kao i u karlovačkom i delničkom narječju.

Digitized by Google